

JIROUŠKOVA KNIHOVNA
SVAZEK 3

E. L. BULWER

ZANONI

E. L. BULWER
(SIR LYTTON)

ZANONI

ROMÁN

*Z ANGLIČTINY PŘELOŽIL
KAREL WEINFURTER*

DÍL I.

1919
NAKLADATEL FR. JIROUŠEK KNIHKUPEC
NA KRÁL. VINOHRADĚCH

»Krátce nenalezl jsem u toho hlavy ani paty.«

Le Comte de Gabalis

PŘEDMLUVA PŘEKLADATELOVA

V moderní době vyšly v cizině, a také u nás, řady novel a románů s náměty okultními. Je to znamení doby. Slovní umění počíná vstřebávat různé elementy z okolních, stále rostoucích proudů sociálních a chápe se všeho, co je nové. Tyto cizí květy rozkvetly jinde i u nás proto, že půda pro ně je připravena a že byly vlastně zrozeny nutností – jako vše.

Budiž mně však dovoleno upozornit na jednu věc. Jestliže někdo píše povídky o strašidlech nebo vsune nějakou poznámku o náměsícnictví nebo magnetismu do své práce, domnívá se již obecně (a velmi často i spisovatel sám) že práce je námětu okultního. To je ovšem veliký omyl. Kdo chce užít některého podnětu ze „skrytých věd“, musí je důkladně znát, a to právě tak, jako kdyby chtěl použít jiného odvětví lidských snah – zkrátka nutno věc hlouběji studovat. Jinak vznikají karikatury, jež u zasvěcených budí jenom pohrdavý úsměšek. Jaká škoda! Kdyby také naši beletristé věnovali trochu více času a pozornosti těmto disciplinám, jak nádherná díla by mohla vzniknout právě u nás, Čechů, neboť od nepamětných dob byla naše země jakýmsi mystickým střediskem duchovních věd! V análech jisté tajné a prastaré společnosti se tvrdí, že Praha byla založena členy mystického řádu a když připomeneme pouze náboženské hnutí Českých Bratří, soustředování mystických elementů v Čechách za doby Rudolfovy a nanovo zase ve stoletích pozdějších, doufáme, že to postačí, nehledě ani k modernímu spiritismu!

Přítomný Bulwerův román překládám do českého jazyka poprvé. Kniha je vzorem románu okultního a čtenář z jejího obsahu vytuší, jak asi bych si představoval okultní román český, nehledě k tomu, že by snad nemusil ani být románem historickým. Klasickou angličtinu Bulwerovu nebylo právě snadno převádět do moderní češtiny, zvláště na místech, kde autor v delších periodách trochu filozofuje. Pokud se mně podařilo zachovat přitom ráz originálu, necht' posoudí kruhy, které důkladně, znají oba jazyky a zejména spisy Bulwerovy.

Na Král. Vinohradech, v červnu 1917

Překladatel

ÚVOD

Možná, že mezi svými čtenáři jich bude jenom několik, kteří by znali staré knihkupectví, existující před několika lety v sousedství Covent Gardenu. Pravím, jenom několik, neboť bylo tam velmi málo věcí, které by vábily množství. Mezi drahocennými svazky, jež nashromáždila práce celého života mého starého přítele D.... v zaprášených příhradách, nebyla populární pojednání, ani zábavné romány, ani knihy historické nebo cestopisné, nebyly tam také „Lidové Knihovny“ ani „Zábavy pro každého“. Avšak zvědavce mohl snad na tomto místě, jediném v celé Evropě, objevit nejpozoruhodnější sbírku děl alchymistických, kabalistických a astrologických. Byla to sbírka, nashromážděná nadšencem. Její majitel promrhal celé jmění nakupováním těchto neprodejných pokladů. Ale on, byl to starý D...., nechtěl ani prodávat. Rvalo mu to přímo srdce, když některý kupec vstoupil do krámu. Pak pozoroval pohyby smělého vetřelce očima pronikavými, pobíhal kolem něho s neklidnou bdělostí, mračil se a vzdychal, když znesvěcující ruce pohnuly jeho bůžky v jejich výklencích. A jestliže vás vábila některá z oblíbených sultánek jeho začarovaného harému a jestliže cena, kterou vám jmenoval, nebyla vám dosti ohromnou, tu ji obyčejně zdvojoval. Jestliže se kupec rozmyslel, vytrhl mu s náhlou radostí milovaný klenot z rukou. A když jste přijali, proměnil se knihkupec v obraz zoufalství. A nezřídka se stávalo, že v mrtvé noci klepával pak na vaše dveře a prosil vás, abyste mu opět prodali knihu, kterou vám tak výborně prodal, a to s podmínkami, jež jste mohli sami diktovat. Poněvadž byl sám velikým milovníkem a přívržencem Averroa a Paracelsa, sděloval stejně nerad, jako tito filozofové, které studoval, svoji sebranou učenost zástupům nezasvěcenců.

Náhoda tomu chtěla, že před několika lety, za dnů mé mladosti, buď spisovatelské nebo životní, jsem pocítil přání, seznámit se s pravým původem a učením zvláštní sekty, známé jménem Růžoví Křížáci. Jsa nespokojen se sporými a povrchními zprávami, jež jsem nalézal v dílech, uváděných obyčejně jako prameny tohoto předmětu, napadlo mně náhle, že by snad bylo možno, aby ve sbírce pana D–, která byla tak bohatá nejen tisky, nýbrž také rukopisy, se mohly také nalézat některé přesné a autentické zprávy o tomto slavném bratrství – napsané – kdož ví? – snad některým členem jejich vlastního řádu, zprávy, které by snad potvrzovaly svědectvím a podrobnostmi jejich nároky na moudrost a moc, jakou Bringaret přiznává nástupcům Chaldejců a gymnosofistů*).

S tímto úmyslem jsem odešel k onomu krámu, který, jak je mi s hanbou doznat, byl kdysi oblíbeným cílem mých vycházek. Ale k čemu se hanbit? Není snad dosti omylů a klamů v historii našeho denního života, tak absurdních, jako omyly starých alchymistů? I naše noviny mohou se jevit našim potomkům plny šaleb, jako se zdají alchymistické spisy nám – a tisk je přece vzduchem, který dýcháme, třebaže byl neobyčejně přesycen mlhou!

Vstoupiv do krámu byl jsem překvapen důstojným zjevem nějakého zákazníka, kterého jsem tam předtím nikdy neviděl. A tím více jsem byl ohromen, když jsem zpozoroval, s jakou úctou s ním jednal pohrdavý sběratel. „Pane,“ zvolal posledně jmenovaný s nadšením, když jsem se sklonil nad listy seznamu, – „pane, jste jediným mužem, se kterým jsem se setkal za pětáctýřicet let, která jsem strávil těmito studiiemi a který je hoden být mým odběratelem. Jak jen – a kde jste mohl v tomto lehkovážném věku nabýt tak hlubokých vědomostí? A pokud se týká tohoto vznešeného bratrstva, jehož nauky byly naznačovány již nejstaršími filozofy, – jež však zůstaly filozofům posledních dnů úplným tajemstvím – povězte mně přece, zdali je opravdu na zemi nějaká kniha nebo nějaký rukopis, z něhož by bylo možno poučit se o jejich objevech a učení?“

Netřeba mně ani podotýkat, že při slovech vznešené bratrstvo byla ihned probuzena moje pozornost a že jsem chtivě naslouchal, co cizinec odpoví.

„Nemyslím,“ pravil starý pán, „že by mistři této školy někdy sdělili světu svoje opravdové nauky, leda snad temnými narážkami a mystickými parabolami. A toto jejich utajování jim nemám nikterak za zlé.“

V tomto okamžiku se zamlčel a zdálo se, že se chce vzdálit, když jsem řekl trochu úsečně,

*) Gymnosofisté jsou indiční filozofové, kteří chodívali nazí, tj. v naprosté chudobě.

Pozn. překl.

k sběrateli: „Nenalézám v tomto seznamu ničeho, pane D...., co by mělo nějaký vztah k Růžovým Křížákům!“

„K Růžovým Křížákům!“ opakoval starý pán a teď bylo zase na něm, aby si mne prohlížel s opatrným údivem. „Kdo jiný, než některý Růžový Křížák, by mohl vysvětlit mysteria Růžových Křížáků? A mohl-li byste se domnívat, že by některý člen tohoto bratrstva, nejžárlivějšího ze všech tajných společností, samovolně zvedl závoj, skrývající před světem Isidu jejich moudrosti?“

„Aha!“ pomyslně jsem si, „tedy to je ono „Vznešené bratrstvo“, o němž jste mluvili. Díky nebi! Dojista jsem klopýtl přes některého člena, této sekty.“

„Avšak,“ pravil jsem nahlas, „jestliže nic nenaleznu v knihách, pane, kde jinde mohu nabyt o tom poučení? Za dnešních dnů se nesmíme odvážit dát něco do tisku bez autorit a mohli bychom sotva citovat Shakespeara bez udání kapitoly a verše. Dnešní doba je dobou skutečností – ano, dobou skutečností, pane.“

„Nu,“ pravil starý pán s příjemným úsměvem, „jestliže se zase někdy setkáme, mohl bych vám snad alespoň udat směr, kterým byste mohl pátrat po pravých pramenech poučení.“ A s těmito slovy si zapnul svůj dlouhý kabát, zahvízdl na psa a odešel.

Stalo se pak, že přesně po čtyřech dnech, počítajíc od našeho krátkého rozhovoru v knihkupectví pana D...., setkal jsem se opět se starým pánem. Jel jsem právě koňmo, velice zvolna, směrem k Highgate, když u paty tohoto prastarého pahrbku jsem poznal cizince. Seděl na černém koníku a před ním klusal jeho pes, taktéž úplně černý.

Jestliže se setkáte s mužem, kterého byste si přáli poznat, an sedí na koni, na počátku dlouhého návrší, kde vám nemůže ujet, – nemá-li právě vypůjčenou nějakou oblíbenou herku od svého přítele –, neunikne vám, poněvadž nebude tak nelidským ke světu zvířat. A tu se domnívám, že by bylo jen vaší chybou, kdybyste nedosáhli cíle dříve, než dojedete na vrchol kopce. Zkrátka, měl jsem takový úspěch, že když jsem dospěl na Highgate, pozval mne starý pán, abych si odpočinul v jeho domě, který byl nedaleko vesnice. Byl to výtečný dům, malý, avšak pohodlný, s velkou zahradou a vládl ze svých oken takové vyhlídce, že by ji Lucretius mohl doporučovat filozofům. – Londýnské věže a chrámy byly za jasného dne zřetelně viditelné a vypadalo to zde jako útulek poustevníka a tam zase jako Mare Magnum*) světa.

Stěny vynikajících komnat byly ozdobeny malbami neobyčejné ceny, pocházejícími z oné vysoké umělecké školy, která je tak málo chápána mimo Itálii. Byl jsem velice překvapen, když jsem zvěděl, že veškeré tyto obrazy byly malovány rukou majitele. Můj neskrývaný obdiv těšil mého nového přítele a vedl pak k rozhovoru, při němž se ze své strany ukázal neméně zasvěceným v teorii umění, jako byl sám adeptem praktickým. Nechci čtenáře unavovat lhostejnými kritikami, ale je přece jen snad třeba, aby byl objasněn v krátkosti plán a charakter díla, k němuž jsou úvodem tyto stránky, poznamenat, že stařec trval stejně pevně na jakési spojitosti všech umění, podobně, jako jeden význačný spisovatel tvrdí, že je jistá souvislost mezi všemi vědami. Měl dále za to, že při všech dílech, vzniklých z imaginace, ať jsou vyjádřena slovy nebo barvami, musí umělec vyšší školy činit největší rozdíl mezi realitou a pravdou, – neboli, jinak vyjádřeno, mezi napodobením skutečného života a povznesením přírody k ideálu.

„Jedno je škola holandská,“ pravil „a druhé je škola řecká.“

„Pane,“ pravil jsem, „holandská škola je velice v módě.“

„Ano, snad, v malbě,“ odpověděl můj hostitel, „ale v literatuře –“

„Mluvil jsem právě o literatuře. Naši vyrůstající básníci jsou všichni zaujati líčením prostoty a Betty Foyovou.**) A naši kritikové vychvalují toto dílo v největší míře, zvláště ohledně fantazie, poněvadž prý osoby v něm líčené, odpovídají přesně obyčejnému životu. Ale i v sochařství –“

„V sochařství! Ne – Ne! Zde alespoň musí být obsahem vysoký ideál!“

„Odpusťte, avšak obávám se, že jste neviděl Johnny Soutera a Tama O'Shantera.“

„Ach!“ pravil starý pán, potřásaje hlavou, „vidím, že jsem se příliš vzdálil světa. Domnívám se, že již ani Shakespeare není obdivován?“

*) Velké moře.

Pozn. překl.

***) Venkovská hrdinka z jedné povídky Williama Wordswortha.

Pozn. překl.

„Naopak, zbožňováním Shakespeara nabývají lidé omluvy, aby mohli útočit na každého jiného. A potom naši kritikové našli, že Shakespeare je velikým realistou!“

„Realistou! Básník, který nikdy nevyličil povahu, se kterou bychom se mohli setkat ve skutečném životě – který se nikdy nesnížil k vášni nepravé nebo k osobnosti přirozené!“

Chtěl jsem právě velice důrazně odpovědět k této nedůslednosti, když jsem upozoroval, že můj společník se počíná trochu rozčilovat. A poněvadž, chceme-li chytit Růžového Křižáka, musíme se mít na pozoru, abychom nezakalili vody, myslil jsem, že bude nejlépe, když obrátím hovor k jinému předmětu.

„Revenons à nos moutons,“ pravil jsem, „slíbil jste mi, že osvětlíte trochu moji nevědomost o Růžových Křižácích.“

„Ano,“ odpovídal dosti drsně, „ale k jakému účelu? Snad si přejete pouze vstoupit do chrámu, abyste se mohl posmívat obřadům?“

„Za koho mne považujete? Kdybych měl takový sklon, tu by dojistá osud Abbého de Villarse byl dostatečnou výstrahou všem lidem, aby nevstupovali z marnivosti do říší Salamandrů a Sylf. Každý ví, jakým tajemným způsobem přišel o život tento duchaplný člověk, což bylo odplatou za jeho vtipné posměšky o hraběti de Gabalis.“

„Salamandrů a Sylf. Vidím, že upadáte do všeobecného omylu a že překládáte doslovně alegorickou mluvu mystiků.“

S těmito slovy se pustil starý pán do velmi zajímavého a jak se mi zdálo velmi učeného výkladu o naukách Růžových Křižáků, tvrdě o některých, že dosud žijí a že dosud provádějí ve vznešené tajemnosti svoje hluboká bádání v přírodních vědách a v okultní filozofii.

„Avšak toto bratrstvo,“ pravil, „ačkoliv je tak úctyhodné a ctnostné – pravím ctnostné, neboť žádný klášterní řád není přísnější ve vykonávání morálních předpisů a není také řádu, který by byl horlivějším v křesťanské víře – tedy toto bratrstvo je však pouze odvětvím řádů jiných, ještě vznešenějších ohledně sil, jichž se jim dostalo a ještě osvícenějších svým původem. Znáte Platoniky?“

„Kdysi jsem zabloudil v jejich bludišti,“ řekl jsem. „Opravdu, jsou to páni, jejichž nauky lze velmi nesnadno chápat.“

„A přece nebyly nikdy uveřejněny jejich nejspletitější problémy. Nejvznešenější jejich díla jsou pouze v rukopisech a z nich jsou složeny zasvěcující poučky nejen pro Růžové Křižáky, nýbrž také i pro vznešenější bratrstva, o nichž jsem se zmínil. Vědění ještě vyšší a vznešenější lze nasbírat ze starších Pythagorejců a z nesmrtelných mistrovských děl Apolloniových.“

„Míníte tím Apollonia, onoho podvodníka z Tyany? Což jeho spisy existují?“

„Podvodníka!“ zvolal můj hostitel. „Apollonius podvodníkem!“

„Prosím za odpuštění. Nevěděl jsem, že byl vaším přítelem. A jestliže se zaručujete za jeho povahu, uvěřím, že byl velice ctihodným mužem a že mluvil pravdu, když se chlubil svou schopností, že může být na dvou místech zároveň.“

„Což je to tak obtížné?“ pravil starý pán. „Je-li tomu tak, tu jste dojistá nikdy nesnil.“

S tím skončil náš rozhovor, ale od té doby vzniklo mezi námi přátelství, které trvalo tak dlouho, až můj ctihodný přítel odešel z tohoto života. Pokoj budiž jeho popelu! Byl osobou zvláštních zvyků a výstředních názorů. Avšak větší část svého života věnoval činům tiché a neokázalé dobročinnosti. Byl nadšencem ve svých samaritánských povinnostech. A jako byly jeho ctnosti zjemněny nejněžnější křesťanskou láskou, tak také jeho naděje byly založeny na nejoddanější víře. Nemluvil nikdy o svém původu a životě. A mně samotnému se nikdy nepodařilo proniknout temnotu, za kterou se obojí skrývalo. Zdálo se, že viděl velikou část světa a že byl očitým svědkem první francouzské revoluce, jež byla předmětem, o němž dovedl mluvit stejně výmluvně jako poučně. Ale zároveň nepohlížel na zločiny této bouřlivé doby s filozofickou shovívavostí, s jakou osvícení spisovatelé (jejichž hlavy sedí bezpečně na jejich ramenech) dneška, jsou nakloněni líčit krveprolití oněch minulých dnů. Nemluvil o této revoluci jako učenec, který četl a hloubal, nýbrž jako muž, který viděl a trpěl. Starý pán se zdál být na světě samotný. A také jsem nevěděl, že by měl nějaké příbuzné, až když vykonavatel jeho poslední vůle, vzdálený bratranec, který sídlil kdesi na venkově, mně sdělil, že můj ubohý přítel mne obdaroval velmi krásným dědictvím. Tento legát

obsahoval předně jistou sumu peněz, o které myslím, je nejlépe mlčet, předpokládaje možnost nějaké nové daně ve jmění reálného a jistinového a za druhé tu byly jisté vzácné rukopisy, jímž děkuje tento svazek za svůj vznik.

Domnívám se, že vděčím za tento druhý odkaz jedné návštěvě u onoho mudrce, (smím-li jej tak nazývat), několik týdnů před jeho smrtí.

Ačkoliv sám četl z moderní literatury velmi málo, dovolil mně přece tento můj přítel při vlídnosti a dobrotě své povahy s největší laskavostí, abych se s ním radil o různých literárních podnicích, o kterých jsem uvažoval s neustálou ctižádostí mladého a nezkušeného spisovatele. A právě v této době jsem ho prosil o radu o jednom díle své fantazie, v němž jsem chtěl nakreslit výsledky nadšení na různé druhy lidských povah. Naslouchal mému námětu, který byl dostatečně prozaický a všední a naslouchal mu se svojí obvyklou trpělivostí. A pak, obrátiv se zamyšleně ke své skříni s knihami, sejmul nějaký starý svazek a předčítal mně nejprve řecky a pak anglicky některé výňatky následujícího obsahu:

„Plato zde popisuje čtyři druhy mánie. Tímto výrazem rozumím nadšení a inspiraci vyšlou z bohů. – Je to předně nadšení hudební, za druhé nadšení telestické*) čili mystické, za třetí prorocké a za čtvrté nadšení, které náleží lásce.“

Když citovaný autor tvrdil, že v duši je něco vyššího nad rozumem a když uvedl, že v naší vnitřní povaze jsou různé rozdílné síly, z nichž jednou dovedeme obdivovat a chápat jaksi s intuitivní rychlostí vědy a teorie a jinou zase provozovat vznešené umění, jako například mistrovské sochy od Pheidiasa, pokračoval dále, že „nadšení v pravém smyslu tohoto slova nastává, když ona část duše, jež je povýšena nad rozum, se povznese až k bohům, od nichž pak čerpá svoje inspirace.“

Poté autor sleduje svoje poznámky k Platonovi, poznamenává, že „jediná z těchto mánií postačuje – zvláště ona, jež náleží lásce, – aby dovedla duši zpět k jejímu prvotnímu božství a blaženosti. Je však jakési úzké spojení mezi všemi těmito mániemi.“ A dále tvrdí, že obyčejný postup, jímž se duše povznáší, děje se nejdříve nadšením hudebním, dále nadšením telestickým nebo mystickým, za třetí nadšením prorockým a konečně nadšením lásky. Zatím, kdy jsem naslouchal v jakémsi pomatení smyslů a s nepatrnou pozorností těmto spletitým, vznešeným myšlenkám, můj rádce zavřel knihu a pravil vlídně: „Zde máte heslo pro svoji knihu – a tezi pro svůj námět.“

„Davus sum, non Oedipus,“ řekl jsem potřásaje hlavou nespokojeně. „Vše to může být nejvýš krásné, avšak, odpustiž mně nebe – nerozumím z toho ani jedinému slovu. Mysteria vašich Růžových Křížáků a vašich Bratrstev jsou pouhými dětskými hračkami v porovnání s hantýrkou těchto Platoniků.“

„A přece, dokud správně nepochopíte těchto vět, nemůžete také pochopit vyšších nauk Růžových Křížáků nebo snad učení ještě vyšších bratrstev, o nichž mluvíte tak lehkovážně.“

„Ach, je-li tomu tak, tu se raději se zoufalstvím vzdávám všeho! A proč, když tuto látku tak dobře ovládáte, neužijete onoho hesla pro svou vlastní knihu?“

„A což kdybych byl již napsal knihu s tímto námětem? Chtěl byste ji upravit k uveřejnění?“

„S největší radostí,“ odpověděl jsem – ale běda, až příliš ukvapeně.

„Spolehnu se na váš slib,“ odvětil starý pán, „a až tu již nebudu, obdržíte rukopisy. Soudím-li z toho, co jste mi řekl o převládajícím literárním vkusu, nemohu vám ovšem lichořit nadějí, že byste tímto podnikem mnoho vyzískal a dodávám také ihned, že to bude ne nepatrná práce.“

„Je vaše dílo románem?“

„Je to román a zase to románem není. Je to pravdivé pro ty, kdo to dovedou pochopit a je to výstředností těm, kteří chápat nedovedou.“

Konečně mne došly rukopisy s krátkým dopisem mého zemřelého přítele a připomněly mně můj smělý slib.

Se smutným zájmem a přece zase s chtivou netrpělivostí jsem otevřel balíček a upravil jsem si lampu. Představte si však moje zklamání, když jsem se přesvědčil, že vše je napsáno

*) tj. k cíli vedoucí

Pozn. překl.

nerozřešitelnými šiframi. Mějž zde čtenář ukázkou:

a tak dále na 940 hrozných stránkách kancelářských archů! Mohl jsem sotva uvěřit svým očím. Opravdu, počínal jsem se domnívat, že moje lampa hoří podivně do modra a moji rozčilenou obrazotvorností se plížily různé předtuchy o bezbožné povaze těchto značek, které jsem otevřel beze všeho zlého úmyslu a to vše se slučovalo s podivnými narážkami a mystickou mluvou starého pána. Nechci-li říci nic horšího, vypadala celá věc příliš černě! Chtěl jsem již s největší rychlostí hodit tyto papíry do svého psacího stolu, se zbožným rozhodnutím nikdy již na ně ani nepohlédnout, když můj zrak padl na nějakou knihu, vázanou krásně v modrém safiánu, kterou jsem až dosud ve své ukvapenosti přehlédl. Otevřel jsem pak tento svazek s velikou opatrností, nevěda, co z něho vyskočí a – dovedete si představit moji radost, když jsem spatřil, že obsahuje klíč nebo slovník k oněm hieroglyfům? Nechtěje unavovat čtenáře popisováním své práce, spokojím se s tím, že řeknu, jak jsem se konečně domníval, že jsem schopen řešit ona znaménka a že mohu počít zcela vážně s vlastní prací. Avšak i teď nebylo to úlohou nesnadnou a uplynuly dva roky, než jsem učinil jakýsi pokrok. Potom jsem, jako pokus se čtenářstvem docílit uveřejnění několika nesouvislých kapitol v jednom časopise, se kterým jsem měl čest být od několika měsíců ve spojení. Uveřejněná část vzbudila více zvědavosti, než jsem se odvážil očekávat, a proto jsem pracoval dále a s lehčím srdcem na svém namáhavém díle. Ale stihlo mne nové neštěstí! Když jsem totiž pokračoval, poznal jsem, že autor napsal dvě kopie své knihy, z nichž jedna byla mnohem vypracovanější a měla více podrobností, než druhá. Náhodou jsem začal s kopií dřívější a musil jsem pak celé svoje dílo přepracovat a kapitoly již hotové, znovu překládat. Mohu teď tvrdit, že můj nešťastný slib mně způsobil několikaletou námahu, než jsem dospěl k jeho přiměřenému splnění, nehledě ovšem k některým časovým mezerám, jichž jsem použil k pracím naléhavějším. Můj úkol byl tím obtížnější, že sloh originálu byl psán jistým druhem rytmičké prózy, jako by si spisovatel přál, aby jeho dílo bylo považováno do jistého stupně za spis básnický, a to ohledně námětu i provedení. Nebylo mně však možno přihlížet k tomuto požadavku dokonale a jestliže jsem se o to přece jen pokusil, bude mně třeba velmi často čtenářovy shovívavosti. Moje zcela přirozená úcta k rozmarům starého pána a k jeho Múze, pochybné povahy, nechť je mojí jedinou omluvou tam, kdekoliv moje mluva, bez bujení do veršů, si vypůjčuje květnaté obraty, které jsou v próze sotva na místě. Pravdomluvnost mne také nutí k doznání, že přes veškerou námahu nejsem nikterak úplně jist, zdali jsem přeložil ony značky docela správně. Ano, doznávám též, že tu a tam buď nějaká mezera ve vypravování nebo náhlé použití nové značky, k níž jsem neměl klíče, mne donutily, abych mezeru vyplnil po svém, což lze ovšem velmi snadno poznat. Než, lichoťím si, že tato místa nejsou v nesouzvuku s celým dílem. Toto doznání mne vede k výroku, se kterým končím: Jestliže, čtenáři, nalezneš v této knize něco, co se ti bude líbit, tu je to zajisté mým – avšak narazíš-li na něco, co by tě neuspokojilo, – pokárej za to onoho starého pána!

Londýn, leden 1842

Poznámka. Vysvětlivky, uvedené v textu jsou někdy autorovy, a jinde je zase připojil vydavatel. Na některých místech (ale ne všude) jsem tento rozdíl označil. Kde se to však nestalo, doufám, že čtenářův důvtip se zřídka bude mýlit.

□ □ □

KNIHA I

Hudebník

— — — — — Due Fontane
Che di diverso effetto hanno liquore!
Ariosto, Orland. Fur., canto I, 78

KAPITOLA I

Vergina era
D'alta beltà, ma sua beltà non cura:
.
Di natura, d'amor, de' cieli amici
Le negligenze sue sono artifici. —
Gerusal, Lib., canto II, 14–18

V druhé polovici předešlého století žil v Neapoli ve veliké vážnosti ctihodný umělec, jménem Gaetano Pisani. Byl to hudebník velikého nadání, ale jeho pověst nebyla populární. V jeho skladbách bylo vždycky něco výstředního a fantastického, a to se právě neapolským diletantům nelíbilo. Oblíboval si neobyčejné náměty, do nichž vkládal svoje písně a symfonie, jež vzbuzovaly u posluchačů jistou hrůzu. Jména některých jeho kusů snad naznačí jejich povahu. Nalézám, například, mezi jeho rukopisy, tyto tituly: „Slavnost Harpií“, „Čarodějky v Beneventu“, „Sestup Orfea do Hádu“, „Uhrančivé oko“, „Eumenidy“ a mnohé jiné, jež sice dokazují velikou obrazotvornost, libující si v děsném a nadpřirozeném, ale střídající se velmi často s fantazií vznešenou a jemnou, s místy neobyčejné krásy a půvabnosti. Je pravda, že ve výběru svých námětů ze starého bájesloví byl Gaetano Pisani věrnější, než jeho současníci vzdálenému původu a původnímu géniu italské opery. Ačkoliv tento zhýčkaný potomek prastarého spojení zpěvu s dramatem po dlouhé době zatmění, kdy byl také zbaven svého trůnu, obdržel opět svoje slaboučké žezlo, a zároveň trochu veselejší purpur na březích etruského Arna nebo uprostřed benátských lagun, vybral si přece k svým prvotním inspiracím vzněty z neznámých a klasických pramenů pohanských bájí. A Pisaniho „Sestup Orfea“ bylo pouze smělejší, temnějším a promyšlenějším opakováním „Euridiky“, kterou zhudebnil Jacopo Peri při slavných oddavkách Jindřicha z Navarry a Marie z Medici*). Než, jak jsem již řekl, nebyl sloh tohoto neapolského hudebníka nikterak příliš oblíbený uším, které vyrostly ve vlivu sladších melodií tehdejší doby a staly se tím vybíravými a zhýčkanými. A chyby a výstřednosti snadno poznatelné a často s veškerou zřejmostí úmyslné, byly kritikům vhodnou výmluvou jejich nevkusy. Ubohý hudebník byl by mohl zemřít hlady, ale na štěstí nebyl pouze skladatelem, nýbrž zároveň také výtečným hudebníkem výkonným, zvláště na housle, a tímto nástrojem si vydělával slušnou existenci jako člen orchestru velikého divadla San Carlo. Formální a určité úkony udržovaly zde ovšem jeho výstřední fantazii v jakýchsi mezích, ačkoliv se vypravuje, že nejméně pětkrát byl od svého notového pultu vyhnán, poněvadž poděsil posluchače a uvedl celý orchestr ve zmatek improvizovanými variacemi způsobu tak šíleného a překvapujícího, že byste se byli mohli domnívat, že Harpie nebo čarodějnice, které ho inspirovaly k jeho skladbám, se náhle zmocnily jeho nástroje. Avšak nemožnost nalézt jiného hudebníka stejné výbornosti (pokud se totiž týká jeho

*) Orfeus byl oblíbeným hrdinou prvotních oper nebo lyrických dram. „Orfeo“ od Angela Politiana byl provozován roku 1475. „Orfeo“ od Monteverde byl dáván v Benátkách roku 1667.

chvil jasných a klidnějších) donutila správu divadla k jeho přijetí nanovo a pak se většinou smířoval se svojí úzkou sférou předepsaných adagií a allegrett. Také obecnost, které vědělo o jeho náklonnostech, pozorovalo velmi rychle i nejmenší odchylku od textu a jestliže byl zachvácen nějakým okamžikem blouzněním, což bylo možno pozorovat stejně očima jako ušima, neboť pak jevil zvláštní stažení tváře a činil některé zlověstné pohyby svým smyčcem, tu obyčejně jemný a napomínající šepot vrátil hudebníka z jeho Elysia nebo Tartaru do střízlivějších oblastí jeho notového pultu. Tu pak sebou trhával, jako by se probudil ze sna – rozhlédl se rychlým, ustrašeným a prosebným pohledem kolem a s pokornou a poníženu tváří donutil svůj odbojný nástroj vrátit se k vyšlapané cestičce hladké jednotvárnosti. Doma však si dovedl tuto protivnou lopotu vynahrazovat. Pak se chápal divými prsty svých nešťastných houslí, a loudil z nich často až do ranního úsvitu podivné a šílené písně, které děsily časné rybáře dole na břehu a plnily je posvátnou hrůzou, takže se křížovali, jako by rusalky nebo jiné víly žalovaly jim do uší svoje nadpozemské zpěvy.

Vzeření tohoto muže souhlasilo s povahou jeho umění. Rysy jeho tváře byly ušlechtilé a pravidelné, avšak znavené a vyhublé, měl černé bujné kadeře, spletené ve spoustu kučer a upjatý, snivý a hloubavý zrak v očích velikých a hlubokých. Veškeré jeho pohyby byly zvláštní, náhlé a jakoby uhlazené, podle toho, jakým byl jat impulzem. A když se vlekl ulicemi, nebo po nábřeží, slychali kolemjdoucí, že se směje a mluví k sobě. Jinak to byl muž neškodný, mírný a prostoduchý, který se rád dělil s kterýmkoliv lenivým lazarionem o svoji špetku a často se zastavoval u těchto lidí, aby je pozoroval, jak lenivě leží a vyhřívají se na slunci. Avšak jinak byl člověkem naprosto nespolečenským. Nevyhledával přátel, nelichotil žádným mecenášům, neúčastnil se radováněk, které jsou tak drahými dětem hudby a Jihu. Zdálo se, že on a jeho umění se výborně k sobě hodí – tak bylo oboje zvláštní, primitivní, nesvětské a beze všech pravidel. Nebyli byste mohli odloučit tohoto muže od hudby, neboť ona byla vlastně jeho bytostí. Bez ní nebyl ničím, a byl by pouhým strojem. S ní však byl králem ve svých světech. Ubožák, vždyť měl tak málo ve světě tomto! – V jednom obchodnickém anglickém městě je náhrobní kámen, jehož nápis hlásá: „Claudiu Phillipsovi, jehož naprosté opovrhování bohatstvím a nevyrovnatelné umění ve hře na housle mu získaly obdiv všech, kteří ho znali,“ Jaké to logické spojení opačné chvály! Je jisto, ó génii, že tvoje opovrhování bohatstvím je v přímém poměru k tvému houslovému umění.

Nadání Gaetana Pissaniho jako skladatele se jevilo hlavně v hudebních kompozicích, hodících se k jeho oblíbenému nástroji, který je beze sporu schopen nejrůznějších prostředků a vládne svými prameny a mocí nade všemi vášněmi. A jako je Shakespeare velikým mezi básníky, tak také slyne Cremona výrobou svých nástrojů. Nicméně Pisani skládal také kusy větší koncepce a širšího rozměru. A jeho zlatým hřebem byla skvostná, neprodaná, neuveřejněná, uveřejnění neschopná, ale nehynoucí opera „Siréna“. Toto veliké dílo bylo jeho snem jinošského věku, bylo vládkyní jeho mužských let a v pokročilém stáří „stálo vedle něho jako jeho mládí“. Marně se namáhal, aby je uvedl do světa. I jemný, žárlivostí prostý kapelník Paisiello potřásl svou laskavou hlavou, když ho skladatel počil ukázkou některé ze svých nejpůsobivějších scén. A přece, Paisiello, ačkoliv se tato hudba tak různá ode všeho, co tě Durante učil dosáhnout se ctižádostí, přece zde může být – avšak trpělivost, Gaetano Pisani! – Vyčkej svého času a mějž svoje housle naladěny!

Ačkoliv krásnější části mého čtenářstva by se to mohlo zdát podivným, vstoupila přece tato podivná osobnost ve svazek, jaký obyčejní smrtelníci pravidlem považují za svoji zvláštní výsadu – byl ženat a měl jedno děcko. Avšak ještě podivnějším je, že jeho manželka byla dcerou klidné, střízlivé a nefantastické Anglie. Byla mnohem mladší jeho, byla krásná a jemná, měla sličnou anglickou tvář a vdala se za něj z vlastní volby a (budete-li tomu věřit?), dosud ho milovala. Jak se mohlo stát, že si ho vzala nebo jak tato plachá, nespolečenská a vrtkavá bytost, jakou byl Gaetano Pisani, se mohl kdy odvážit nabídnout jí svoji ruku, mohl bych vysvětlit jenom tehdy, když bych vás poprosil, abyste se rozhlédli kolem sebe a vysvětlili nejdříve mně, jakým způsobem polovička manželů a manželek, které znáte, se vzájemně našli! Avšak jestliže jsme o věci uvažovali, nebylo toto spojení vůbec tak zvláštním. Děvče bylo přirozeným dítětem rodičů příliš vznešených, než aby kdy činili na ně nároků anebo je uznali za své. Bylo dovezeno do Itálie, aby se tam naučilo umění, jímž se mělo žít, neboť mělo vkus a také hlas. Bylo vychováno v odvislosti a bylo s ním

nakládáno drsně. A ubohý Pisani byl jeho učitelem a jeho hlas byl jediným, který slyšelo od kolébky a byl to hlas, který se zdál být prost každého tónu, který by mohl buď plísnit nebo vyjádřit pohrdání. A tak – nu, je snad ostatek přirozený? Ať byl přirozený či nikoliv – vzali se. A tato mladá žena milovala svého manžela a poněvadž byla tak mladá a mírná, bylo skoro možno o ní říci, že byla ochránkyní svého manžela i sebe. Kolikrát ho zachránila její tajná a ochotná přímluva před nemilostí tyranů z divadla San Carlo nebo z konzervatoře! V kolika nemocích – neboť jeho organismus byl slabý – ho opatrovala a ošetřovala! Často, v temné noci, čekávala u divadla se svítilnou v ruce, aby mu svítila na cestu a aby se mohl opřít o její pevnou paži. Neboť jinak, kdož ví, zdali by hudebník ve svých nadsmyslných snech nebyl kráčel za svou „Sirénou“ do moře! A pak také tak trpělivě a snad i s takovou radostí (neboť pravá láska nebývá vždy spojena s nejjemnějším vkusem), naslouchávala oněm bouřím výstřední a závratné melodie, aby ho pak odváděla pokradmu, – šeptajíc po celou cestu slova pochvaly – z nezdravých nočních hlídek k odpočinku a spánku!

Rekl jsem, že hudba byla částí tohoto muže a jeho jemná bytost se zdála být částí hudby. A opravdu, když sedávala po jeho boku, tu cokoliv se vkrádalo něžného nebo pohádkovitého do jeho pestré fantazie, vstupovalo také pokradmu v oblast harmonie. Její přítomnost měla zajisté vliv na jeho hudbu, vytvářejíc a zjemňujíc ji. Avšak on, jenž nikdy nevyšetřoval, jakou je jeho inspirace nebo odkud přichází, neměl o tom tušení. Věděl, jen tolik, že ji miluje a že jí žehná. Domníval se, že jí to říká dvacetkrát denně, avšak neučinil toho nikdy, neboť nebyl mužem mnoha slov, ani ne ke své ženě. Jeho mluvou byla hudba, jako zase její mluvou byly její – starosti! Sdílnějším byl k svému barbitonu,*) jak nás učí duchaplný Mersennus nazývat veškeré druhy veliké rodiny viol. Barbiton zní zajisté lépe než housle, zůstaňme tedy u barbitonu. Mluvíval k němu po celé hodiny – chválil jej, peskoval jej, lichotil mu, ano – (takovým je člověk i nejneškodnější), vědělo se o něm, že svůj nástroj proklíná, avšak za tento přestupek činíval si vždy výčitky a kál se. A barbiton měl také svůj jazyk, jímž dovedl mluvit, a mohl-li hrát svoji vlastní roli, dovedl se také zlobit, a přitom byl ve výhodě. Byl to vznešený kus, tyto housle! Byly tyrolské práce a pocházely od slavného Steinera. V jejich velikém stáří bylo něco tajemného. Kolik rukou, které teď práchniví, probouzelo jejich struny, nežli se staly soudruhem a služebným duchem Gaetana Pisaniho! I jejich samotné pouzdro bylo ctihodné; bylo překrásně pomalované, jak se pravilo, od Caracciho. Jeden anglický sběratel nabízel za toto pouzdro více než kdy Pisani svými houslemi vydělal. Avšak Pisani, jemuž málo záleželo na tom, kdyby byl sám obýval nějakou chýši, byl velmi pyšný na palác svého barbitonu. Jeho barbiton byl jako jeho starším děckem! Měl však dítě ještě jiné a k tomu teď obrátíme svoji pozornost.

Jak tě mám popsat, Violo? Za příchod této malé cizinky byla zajisté hudba nějakým způsobem zodpovědná. Neboť v její podobě i v její povaze mohli byste stopovat rodinnou podobnost s oním zvláštním a duchovitým životem zvuku, jenž noc co noc se vznášel ve vzdušné a báchorkovité hře nad moře hvězd... Byla krásná, avšak její krása byla neobyčejná. – Byla spojením a harmonií opačných přívlasků. Její vlasy byly zlatitého lesku, bohatšího a čistšího, než jaký spatřujeme na severu. Avšak její oči byly veskrze oně temné, měkké skvělosti a onoho podrobujícího si světla, hlubšího než nalézáme v Itálii a skoro orientálského. Její pleť byla vybraně krásná. Nebyla však nikdy stejnou. V jednom okamžiku byla zbarvena živě a v příštím již byla bledá. A s její pletí se měnil také výraz její tváře; jednu chvíli nebylo nic tak smutného a jindy nebylo zase nic tak radostného.

Lituji, že musím říci, že taková výchova, kterou právem nazýváme vzděláním, byla tímto zvláštním párkem u jejich dcery velice zanedbána. Nikdo z obou nemohl ovšem sdělovat příliš mnoho vědomostí a vědomostí nebyly tehdy také v takové módě, jako jsou dnes. Avšak náhoda nebo příroda sama byly Virole příznivými. Naučila se, jak bylo vlastně samozřejmé, zároveň s jazykem matčiným také řeči otcově. A brzy dovedla číst i psát a její matka, která byla katoličkou, ji naučila záhy modlitbám. Avšak potom, aby veškeré tyto úspěchy byly vyváženy, zůstalo dítě vlivem podivných zvyků Pisaniho a vlivem nepřetržitého dozoru a péče, které vyžadoval jeho život

*) Strunový nástroj starých.

Pozn. překl.

od jeho ženy, o samotě se starou chůvou, jež je ovšem velice milovala, ale která nebyla nikterak schopnou, aby je mohla vyučovat. Paní Gionetta byla každým coulem Italkou a Neapolkou. Její mládí bylo vyplněno láskou a ve svém stáří byla veskrze prodchnuta pověřivostí. Byla štěbetavou, něžnou, – a povídavou. Brzy žvatlala děvčeti o rytířích a princích, kteří jí budou klečet u nohou a jindy zase jí děsila, až jí krev stydla v žilách, pohádkami a legendami, starými snad jako řecké a etruské báje – o démonech a upírech – o tancích kolem velikého ořechu v Beneventu a také o děsivém kouzlu uhrančivých očí. Vše to pomáhalo upřádat potichu očarované předivo kolem Violiny fantazie, takže její pozdější myšlenky a zralejší léta se nadarmo namáhala vyprostit ji z tohoto začarovaného kruhu. A zvláště vše to působilo, že dovedla lnout s radostí, smíšenou s hrůzou, k hudbě svého otce. Ony fantastické nápěvy, jež stále zápasily, aby převedly v divoké a nesouvislé zvuky mluvu bytostí a věcí nadpozemských, zaznívaly kolem ní od jejího zrození. A proto byste byli mohli říci, že veškerá její mysl byla naplněna hudbou. Její vzpomínky, duševní vztahy, pocity radosti nebo bolu – vše to bylo nerozlučně spojeno s oněmi zvuky, které dovedly hned naplňovat rozkoší a hned zase hrůzou, které ji pozdravovaly, když se její oči otevíraly vstříc slunci a které ji probouzely chvějící se na osamělém lůžku v noční temnotě. Legendy a pohádky vypravované Gionettou přispívaly jen k tomu, že dítě lépe chápalo význam oněch tajemných tónů. Tyto pověsti jí hudbu doplňovaly slovy. A bylo tedy přirozené, že dcera takového otce záhy jevila jistý smysl k jeho umění. Avšak u ní se tento smysl vyvinul hlavně ve sluchu a ve hlase. Byla ještě dítětem a již zpívala přímo božsky. Jeden mocný kardinál – jeho moc se jevila stejně ve státu jako v konzervatoři – slyšel o jejím nadání a poslal si pro ni. Od toho okamžiku byl její osud rozhodnut: Měla se stát příští slávou Neapole, měla být primadonou divadla San Carlo. Kardinál trval na splnění svých předpovědí a opatřil dítěti nejslavnější učitele. Aby ji nadchla ke ctižádosti, pozvala ji Jeho Eminence jednoho večera do své lóže; očekával s jistotou, že představení nezůstane u ní bez dojmu a že také slyšený potlesk, jímž budou odměňovány třpytící se dámy, nad nimiž měla v budoucnu vyniknout, nezůstane bez účinku! Ach, jak slavně svítal jí tento život jeviště – tento čarovný svět hudby a zpěvu! Byl to snad jediný, jenž se zdál být v souhlasu s jejími dětskými myšlenkami. Jevil se jí jako by byla až dosud vyvržena na nějakém cizím břehu a teď, jako by byla zanesena zpět, aby zase spatřovala tvary a slyšela zvuky své rodné země. Jaký to byl krásný a pravý vzlet, bohatý sliby génia! Jsi-li mladíkem nebo mužem, nikdy nebudeš básníkem, jestliže jsi nepocítil blízkost ideálu a romantiky, blízkost ostrova Calypsy, jenž se ti otevírá, když poprvé se před tebou odhrnula magická opona a když do světa prózy sestoupil svět poezie!

A teď počalo zasvěcení. Bylo jí číst, studovat, kreslit jediným gestem nebo pohledem vášně, které měla na prknech líčit. Byly to opravdu nebezpečné úkoly mnohým, nikoliv však těm, kteří byli prodchnuti čistým nadšením, které vychází z umění. Neboť mysl, jež dovede správně umění chápat, je pouze zrcadlem, které odráží věrně jenom to, co je vrženo na jeho povrch – a zůstává neposkvrněno. Viola dovedla názorně chápat přírodu i pravdu. Její přednes se stal náplní nevědomé síly a její hlas působil na duši až k slzám nebo rozplameňoval k šlechetnému rozhořčení. Avšak vše to vznikalo z oné sympatie, kterou génius vždy oplývá i ve svých prvních počátcích a čím vždycky cítí nebo se povznáší nebo trpí. Nebylo zde předčasně vyspělé ženy, chápající lásku nebo žárlivost, kterou vyjadřovala svými slovy; její umění bylo z oněch podivných tajemství, které nám psychologové mohou řešit, je-li jim libo a povědět nám, proč děti nejprostších duší a nejčistších srdcí dovedou tak bystře rozeznávat ve vypravovaných jim pohádkách nebo zpívaných písních rozdíly mezi pravým a padělaným uměním – mezi vášní a jejím padělkem, – mezi Homérem a Racinem – a proč dovedou opakovat jako ozvěna ze srdcí, která dosud nepocítila to, co opakují, – melodické přízvuky přirozeného patosu. Nehledě k jejím studiím, byla Viola dítětem prostým, vášnivým, ale poněkud vrtošivým, ale vrtošivým nikoliv v povaze, neboť ta byla u ní něžná a poddajná, nýbrž v jejích náladách, které, jak jsem se již zmínil, se měnily ze smutku k veselosti a z veselosti zase k truchlivosti, beze vší zjevné příčiny. A jestliže zde takové příčiny přece byly, pak bylo třeba stopovat je k časným a tajemným vlivům, o nichž jsem vypravoval, když jsem hleděl vysvětlit vlivy, vyvolané v její obrazotvornosti nepřestávajícími proudy zvuků, jež kolem ní nepřetržitě pohrávaly. Je dojistá věcí pozoruhodnou, že lidem, velice přístupným hudebním vlivům, vracejí se často melodie a tóny i při nejvšednějším životním zamětnání, aby je sužovaly

a pronásledovaly. Hudba, která jen jedinkrát vstoupí do duše, přeměňuje se také v jakéhosi ducha a nikdy neumírá. Putuje zmateně síněmi a galeriemi paměti a pak ji často slycháváme tak určitě a živě, jako když poprvé rozvířila vzduchové vlnky. A tak se tedy časem objevovaly fantomy zvuků v její fantazii a poletující tam, probouzely, byly-li veselé, úsměv v každém důlku její tváře a byly-li smutné, vrhaly stíny na její čelo – a pak zanikala její dětská rozmarnost a Viola sedávala stranou a hloubala.

V jistém přeneseném smyslu mohl bych tedy zcela dobře nazvat tuto krásnou bytost, tak vzdušnou svou postavou, tak harmonickou ve své ladnosti a tak cizí svými způsoby a myšlenkami – mohl bych ji nazvat spíše dcerou Hudby, než dítětem hudebníka. Bylať bytostí, o níž jste se mohli domnívat, že jí bude uchystán osud, vyplněný méně skutečným životem, ale za to více romantikou, jež srdcím, která dovedou cítit a očím, jež vidí, plyne vždy podél skutečného života, proud vedle proudu, a pak do Temného Oceánu.

A proto se také nezdálo nijak podivným, že Viola sama, a to již ve svém mládí a ještě více, když vykvétala v panenskou vážnost sladké vyspělosti, si představovala, že jejímu životu je souzen los, ať již šťastný nebo bolestný, ale takový, který by souhlasil s romantičností a sněním, vyplňujícím ovzduší, které dýchala. Obyčejně prolézala houštinami, obkličujícími sousední posilipskou jeskyni – mohutné dílo starých Kymeranů*) – a sedávala u Virgilovy hrobky, obletované duchy, oddávajíc se oněm vidinám, jejichž jemňounkou mlhovitost nedovede žádné básnictví ani popisovat ani chápat, neboť básníkem překonávajícím pěvce všech dob je srdce snící mládeže! A často také vedle tohoto prahu, nad nímž se spouští révové listí, sedávala za podzemních odpůldnů nebo za letního soumraku a zírājíc na temněmodré, klidné moře, budovala si svoje vzdušné zámky. A kdo by nečinil totéž, a to nejen za svého mládí, nýbrž i ve zkalených nadějích stáří? Výsadou člověka je sen, který je všeobecným královstvím stejně sedláka jako knížete. Avšak tyto denní její sny byly pravidelnější, určitější a slavnější než sny, jímž hoví většina lidí ostatních. Zdály se být – jako Orama Řeků – proroctvím, přestože byly přeludy.

KAPITOLA II

Fu stupor, fu vaghezza, fu diletto!

Gerusal, Lib., cant. II, 21

A teď konečně byla dokonána její výchova! Viole je skoro šestnáct let. Kardinál prohlašuje, že nadešel čas, aby bylo zapsáno do Libro d'Oro – Zlaté knihy – nové jméno, neboť tato kniha je věnována dětem umění a zpěvu. Ano, vystoupí, ale v jaké úloze? – Kterému géniovi má dát vtělení a tvar? Ach, v tom je tajemství! Šíří se pověsti, že nevyčerpatelný Paisiello, okouzlený jejím přednesem, skládané jím písně „Nel cor più non me sento“, a jeho „lo son Lindoro“, složí nějaké nové mistrovské dílo, aby jím debutantku uvedl. Jiní zase trvají na tom, že její přední síla je založena v komicnosti a že Cimarosa pracuje pilně na novém „Matrimonio Segreto“. Avšak mezitím vznikla ve vyjednávání jakási mezera. Zpozorovali, že kardinál vyšel z dobré nálady. Řekl veřejně – a jeho slova jsou závažná: – „Toto pošetilé děvče je právě tak potrhle jako jeho otec – žádá zpozdilosti.“ Porada stíhá poradu – kardinál mluví s ubohou dívkou velice vážně ve svém kabinetu – ale vše nadarmo. Neapol je vzrušena zvědavostí a předpoklady. Rozmluva končí hádkou a Viola přichází domů mrzutá a rozdurděná – nechce hrát, zřekla se závazku.

Pisani, jenž je příliš nezkušený, aby poznával nebezpečí jeviště, byl velice potěšen představou, že konečně alespoň někdo jeho jména získá slávu jeho umění. Umíněnost děvčete ho rozmrzela. Avšak neřekl nic – neprojevil ani slovem svoji mrzutost, nýbrž chopil se svého věrného barbitonu. Ó, věrný barbitone, jak hrozně jsi se vadil! Ano, křičel – žvástal, vzdychal a mručel! A Violiny oči se naplnily slzami, neboť této řeči rozuměla. Příkladla se k své matce a zašeptala jí něco do ucha.

*) Mytické obyvatelstvo tmavého severu.

Pozn. překl.

A když se pak Pisani obrátil od svého zaměstnání, tu hle, matka i dcera spolu plakaly. Zíral na ně udiveným pohledem a pak, jako by cítil, že byl tvrdým, vrátil se opět k svému služebnému duchu. A teď byste myslili, že slyšíte ukolébavku, jakou by zpívala nějaká víla některému mrzutému, podvrženému dítěti, které přijala za své a jež se snaží ukonejšit. Plynně, tichounce a stříbrným zvukem proudily tóny pod jeho čarovným smyčcem. Nejzatvrzelejší smutek by musil zmlknout při této hře a kromě toho vytryskl chvílemi divý, veselý a zvonivý nápěv, jako smích, ale nikoliv smích smrtelníků. Byla to z nejzdařilejších jeho árií, kterou složil k své oblíbené opeře „Siréně“ a sice její píseň, když zaklíná vlny a větry do spánku. Nebe samo ví, co by bylo následovalo, potom, ale jeho ruka byla zastavena. Viola se mu vrhla v objetí a zlíbala ho se štěstím v očích, které se smály skrze její jako slunce zářící vlasy. A v témž okamžiku se otevřely dveře – a byla přinesena zpráva, od kardinála. Viola má ihned přijít k Jeho Eminenci. Její matka ji doprovázela. Vše bylo ujednáno a vyrovnáno. Virole se stalo po vůli a ona si mohla sama zvolit operu k svému prvému vystoupení. Ó, neteční národové severu, kteří se sváříte a nevycházíte ze sporů! Ó, národové, žijící hlučně, jako na Pnyxu*) a Agoře**)! – nemůžete pochopit, jak velké hnutí bylo vyvoláno v hudební Neapoli při pověstech o nové opeře a nové zpěvačce! Ale od koho bude opera? Žádné kabinetní intriky nebyly tak utajovány. Běda tvým uším, jestliže jsi slyšel oně noci jeho barbiton! Zbavili ho jeho úřadu – obávali se, že nová opera a první vystoupení jeho dcery, jako primadony, by bylo přílišnou zkouškou jeho nervům. A jeho variace, jeho ďábelské vložky o sirénách a harpiích byly pro onen večer nebezpečím, na něž nebylo možno bez hrůzy pomyslet. Být takto odstraněn a ještě k tomu pro večer, kdy jeho dítě, jehož zpěv byl vlastně výronem jeho duše, kdy jeho dítě mělo vystoupit, – být odstraněn kvůli nějakému novému soupeři – to bylo přílišným pro krev a maso hudebníka, jakým byl Pisani! Poprvé mluvil slovy o tomto předmětu a vážně se tázal – neboť k takové otázce nestačila výmluvnost barbitonu, ač to byl nástroj tak výmluvný – jaká měla být nová opera a jakou úlohu v ní měla Viola hrát. A Viola odpověděla stejně vážně, že se zavázala kardinálovi pomlčet o tom. Pisani neřekl již nic, ale zmizel se svými houslemi a ihned na to slyšely služebného ducha z půdy (kam se někdy hudebník utíkal, když byl naprosto rozladěn), naříkajícího a vzdychajícího, jako by měl zlomené srdce.

Něžné city Pisaniho byly na povrchu velmi málo patrnými. Nebyl z oněch laskavých, pečlivých otců, jejichž děti si stále pohrávají kolem jejich kolen. Jeho mysl i duše byly tak zahloubány v jeho umění, že domácí život plynul kolem něho, jako by byl pouhým snem a jako by umění bylo hmotnou formou a tělesným bytím. Lidé, zabývající se abstraktními studiemi vyznačují se často podobnými vlastnostmi a u matematiků jsou příslovečnými. Když sluha jednoho slavného francouzského filozofa přiběhl k svému pánu, volaje: „Dům hoří, pane!“ odpověděl mu filozof: „Jdi a pověz to mé ženě, blázne!“ a pokračuje ve svých problémech, dodal ještě: „což se někdy pletu já do domácích záležitostí?“ Ale čím jsou matematikové vzhledem k hudbě – vzhledem k hudebníkům, kteří nejenže skládají opery, nýbrž ještě k tomu hrají na barbiton? Víte-li co odpověděl slavný Gierdini, když se ho začátečník tázal, jak dlouhé doby by mu bylo třeba, aby se naučil hrát na housle? Slyšte a zoufejte všichni, kteří chcete zápolit smyčcem, proti němuž Odysseův luk****) je pouhou hračkou – „Dvanáct hodin denně po dobu dvaceti let!“ Může-li za takových okolností člověk, hrající na barbiton pohrávat si zároveň se svými dětmi? Nikoliv, Pisani! Častokrát se vyplížila Viola z pokoje, jsouc zachvácená živou dětskou citlivostí, aby se mohla vyplakat při myšlence, že ji nemiluješ! A přece jen pod touto zevní nevšímavostí umělcovou plynula jeho přirozená něha a když Viola vyrostla, tu teprve snílek počal chápat snílka. A teď, ještě k tomu, že byl sám zbaven možnosti stát se slavným, a když ještě mu bylo zakázáno pozdravit s jásotem slávu vlastní dcery – poznával, že tato jeho dcera se spikla proti němu! Ostřejší hadího zubu byla tato nevděčnost a ostřejší hadího zubu byl nářek soucitného barbitonu!

Památná hodina nadešla. Viola se vzdálila do divadla a s ní i její matka. Pohněvaný hudebník zůstal doma. Vtom se vřítí Gionetta do pokoje: „Povoz milostivého pana kardinála je přede dveřmi

*) Tržiště.

Pozn. překl.

**) Národní shromáždění v Athénách.

Pozn. překl.

****) Nepřeložitelná slovní hříčka. Smyčec i luk vyjadřuje angličtina slovem ‚bow‘.

Pozn. překl.

– Jeho Eminence posílá pro pana Pisaniho!“ A hudebník musí odložit housle a musí si obléknout svůj brokátový kabát a krajkový límec. Zde je obojí – rychle – rychle! A spěšně pak rachotí pozlacený kočár a kočí sedí majestátně vpředu a koně se pyšně vzpínají. Ubohý Pisani se ztrácí v mlze nevypsitelného údivu. Dojede do divadla – sestoupí u hlavního vchodu – obrací se kolem a kolem a rozhlíží se vůkol sebe – postrádá něčeho. – Kde jsou jeho housle? Běda! Jeho duše, jeho hlas, jeho pravé já bylo zapomenuto! A pak ho vedou sluhové po schodišti, jako pouhý automat, a vedou ho řadami sedadel do kardinálovy lóže. Cožpak sní? První jednání je ukončeno, (neposlali pro něj, dokud se úspěch nejevil nepochybným), a první jednání rozhodlo. Pisani to cítí elektrickou sympatií, jež pojí srdce každého jednotlivce s velikým posluchačstvem. Cítí to bezdechým mlčením tohoto množství – vycit'uje to i z pozdviženého kardinálova prstu. Vidí svou Violu na jevišti, zářící rouchem i drahokamy – slyší její hlas, jenž rozechvívá jako jediným srdcem tisícíhlavé množství! Ale tato scéna, tato úloha, tato hudba! Ty jsou jeho druhým dítětem – jeho nesmrtelným dítětem – duchovním plodem jeho duše – jeho miláčkem, vzniklým po mnohých letech potlačování trpělivě snášeného, miláčkem jeho trpícího génia – je to mistrovské dílo – jeho opera „Siréna“!

To bylo tedy oním tajemstvím, jež ho tak roztrpčovalo – to bylo příčinou sporu s kardinálem – to bylo ono mysterium, jež nesmělo být odhaleno, dokud nebyl úspěch dosažen a dcera tak spojila svůj triumf s vítězstvím otcovým!

A tam teď stojí, zatím, kdy veškeré duše se jí klanějí – krásnější oné Sirény, kterou vyčaroval z hlubin melodie. Ach, jaká to dlouho želaná a sladká odměna námahy! Kde lze na světě najít podobného zanícení, jakého pocit'uje génius, když jeho síla konečně vybuchne světlem a ohněm ze své skryté sluje?

Pisani nemluvil – nehýbal se – stál tu jako přičarován, bez dechu a slzy se mu řinuly po tvářích. Jenom chvílemi jeho ruce tápaly mechanicky kolem – hledaly věrný nástroj – proč jen ho tu nebylo, aby s ním mohl sdílet jeho triumf?

Konečně spadla opona, ale za jaké bouře a za jakého rozsáhlého potlesku! Obecenstvo povstalo jako rázem a drahé jméno bylo vyvoláváno jako jedinými ústy. A ona přišla, chvějící se a bledá a v celém tom shromáždění viděla pouze otcovu tvář. Obecenstvo sledovalo pohled oněch slzou zamlžených očí – a poznalo s rozechvěním její pohnutku i úmysl. A dobrý kardinál ho jemně odsunul vpřed –. Slyš, vášnivý hudebníku, tvoje dcera ti vrátila více než život, který jsi jí dal!

„Moje ubohé housle!“ pravil, utíraje si oči, „teď vás již nevypískají!“

KAPITOLA III

„Fra sì contrarie tempore in ghiaccio e in foco
In riso e in pianto, e fra paura e spene
L'ingannatrice Donna –“

Gerusal. Lib., cant. IV, 94

Ale nehledě k triumfu, který sklídily zpěvačka i opera, byl přece jeden okamžik v prvním jednání, a proto také před příchodem Pisaniho, kdy vážky se zdály pochybnými. Bylo to při jednom sboru, plném skladatelových zvláštností. A když tento vír rozmarů se vzdouval a pěnil, trhaje sluch i mysl všemožnými způsoby zvuků, tu obecenstvo najednou poznávalo ruku Pisaniho. Opeře byl dán název, který až dosud zamezoval uhodnutí jejího autora a ouvertura i vstup, v nichž byla hudba pravidelná a sladká, vedly obecenstvo k domněnce, že se tu objevuje génius jejich oblíbeného Paisiella. Poněvadž bylo posluchačstvo dávno uvyklé posmívat se nárokům Pisaniho jako skladatele, a skoro jimi opovrhovat, cítilo teď, jako by bylo oklamáno nevhodným způsobem a jako by byl na něm vylákán potlesk, jímž pozdravilo ouverturu a počáteční výjevy. Zlověstné bzučení počínalo kroužit domem a zpěváci i orchestr, jež jsou vždy jako elektricky citlivými k projevům obecenstva, počínali se rozčilovat a znepokojovali a poklesli ve své chuti a přesnosti,

kteří jedině mohly přispět k dobrému provedení groteskní hudby.

V každém divadle jsou vždycky mnozí protivníci nového autora a nového herce – kteří tvoří společnost bezmocnou, když se vše dobře daří, ale již jsou nebezpečnou zálohou v onom okamžiku, kdy pochod k úspěchu je nějakou nehodou uveden do zmatku. Vznikl sykot. Byl sice jen částečný, ale významné ztichnutí veškerého potlesku zdálo se předpovídat příchod okamžiku, kdy nespokojenost se stane nakažlivou. A pouhý dech by byl mohl onu hrozící lavinu uvést do pohybu. V tomto kritickém okamžiku se objevila poprvé Viola, jako královna Sirén, vynořivši se ze své mořské sluje. Když přistoupila k lampám, tu novost této situace, chladná apatie posluchačstva, které ani při pohledu na její neobyčejnou krásu nebylo vyburcováno, šepot zlomyslných pěvců na jevišti, záře světél a mnohem více než vše ostatní, onen nedávný sykot, který doletěl až k ní i v jejím úkrytu – to vše způsobilo ztuhnutí jejích veškerých smyslů a ochromilo její hlas. A místo aby propukla rychle v ono veliké vzývání, jímž měla vpadnout, stála tu královská Siréna, proměněná ve chvějící se dívku, bledou a němou před přísnými a chladnými řadami nesčetných očí.

A v tom okamžiku, kdy se již zdálo, že ji opustí smysly, přeletěla bázlivým a prosebným pohledem po tichém množství a zpozorovala v jedné lóži blíže jeviště obličej, který náraz a jako kouzlem vyvolal v její mysli dojem, kterého by nedovedla nikdy ani vysvětlit, ani zapomenout. Byla to tvář, jež probudila nějakou nejasnou a mlhavou vzpomínku, jako by ji byla vídala v oněch dnech snění, jemuž se oddávala ze zvyku od svého mládí. Nemohla odvrátit očí od tohoto obličej a jak na něj zírala, mizely hrůza a chlad, jež se jí prve zmocnily, jako mlha před sluncem.

V temné skvělosti těchto očí, jež se setkávaly s jejich zrakem, bylo opravdu tolik jemného povzbuzení, tolik laskavého a soucitného obdivu, že ji to oživovalo, hřálo a posilovalo, že pouze nějaký herec nebo řečník, který někdy pozoroval dojem jediného vážného, laskavého pohledu ze zástupu, jež se hotoví oslovit a získat, dojem, který se tak mocně uplatňuje v jeho mysli, jenom takový herec by mohl s dostatečnou snadností vysvětlit tento náhlý a inspirující vliv očí a úsměvu cizince, jímž působil na debutantku.

A zatím, kdy stále ještě tam zírala a kdy tato záře se vracela k jejímu srdci, cizinec se napolo pozvedl, jako by chtěl probudit obecenstvo, aby mělo smysl pro zdvořilost, povinovanou ženě tak krásné a mladé a v témž okamžiku, kdy jeho hlas zazněl jako znamení, veškeré obecenstvo ho následovalo výbuchem velkodušného potlesku. Tento cizinec byl dojista význačnou osobností a jeho nedávný příchod do Neapole se dělil s novou operou o pozornost celého města. A pak, když potlesk ustal, potlesk jasný, plný a nespoutaný, jako duch, který se vznesl z těla – pak se ozval hlas Sirény svou povznášející hudbou. Od této chvíle zapomněla Viola zástupu, nebezpečí, celého světa, kromě oné pohádky, v níž kralovala. Zdálo se, že cizincova přítomnost byla tu jen k tomu, aby zvýšila tento klam, v němž umělec nevidí mimo kruhu svého umění nic z ostatního stvoření. Viola cítila, jako by toto vážné čelo a tyto jiskřivé oči jí vnukaly síly dříve jí neznámé a jako kdyby hledala výrazu, jimiž by řečí mohla vyjádřit svoje podivné pocity, vzbuzené jeho přítomností. A zrovna tak zase sama tato jeho přítomnost našeptávala jí melodii a zpěv.

Teprve když bylo po všem a když viděla svého otce a poznala jeho radost, zmizelo toto kouzlo před mocnějším kouzlem rodinné a dětinské lásky. Ale poznovu, když se vrátila na jeviště, ohlédla se bezděčně a cizincův klidný a zpola melancholický úsměv vnikl do jejího srdce, aby tam žil dále, aby na něj vzpomínala ve zmatených myšlenkách, zpola s radostí a zpola s bolem.

Přejdeme blahopřání dobrého kardinála – diletanta, jenž nevycházel z údivu, když poznal, že on sám, jako celá Neapol, byli až dosud ve velikém omylu ohledně vkusu, – a divil se ještě více, když poznal, že nejen sám, nýbrž veškeré město se spojilo k tomuto doznání. Přejdeme šeptaná slova nadšení, jež bzučela ve sluch zpěvačky, když pak ve svém skromném závoji a prostém oděvu unikla zástupu šviháků, kteří obléhali veškeré vchody na scénu. Přejdeme sladké objetí otce s dítětem, když se spolu vraceli opuštěnou Chiajou v kardinálově kočáře a ulicemi, osvětlenými hvězdami. Nestaneme ani, abychom zaznamenali slzy a výkřiky dobré a prostomyslné matky.... Vidíme jejich návrat – vidíme starou Gionettu připravující večeři a slyšíme Pisaniho, jak vyjímá barbiton z pouzdra a jak sděluje všechny události svému rozumnému duchu. A pak ještě slyšíme matčin veselý a tichý, anglický smích. Avšak, Violo, podivné dítě, proč sedíš stranou a opíráš obličej o svoje krásné ruce a proč zíráš tak upřeně do dálky? Zvedni se, vstaň! Každý důlek v tváři tvé

domácnosti musí se dnešního večera usmívat.*)

A kolem prostého stolu mohli jste pak pozorovat šťastné sjednocení všech. Byla to hostina, jakou by byl mohl závidět i Lucull ve své Apollonově síni, hostina, skládající se z hroznů a chutných sardinek a výtečné polenty a starého vína Lácrima, jež bylo darem dobrého kardinála. Barbiton, položený na křeslo, na vysoké křeslo se širokým opěradlem, stojící vedle hudebníka, zdál se účastnit se slavnostní večeře. Jeho upřímná, fermeží natřená tvář, leskla se ve světle lampy a i v jeho mlčení jevila se jakási skřítkovitá, lstivá plachost, když jeho pán mezi dvěma sousty se k němu obracel, aby mu ještě něco pověděl, což prve povědět opomenul. Dobrá žena hudebníková dívala se laskavě na všechny a nemohla radostí ani jíst. Ale náhle se zvedla a položila na umělcovy spánky vavřínový věnec, který byla již napřed upletla v láskyplné předtuše a Viola, sedící po druhé straně svého bratra, barbitonu, upravovala onen věnec a uhlazujíc otcovy vlasy, zašeptala: „Drahý otče, teď již snad nedopustíte, aby mne barbiton nanovo plísnil!“

A poté se ubohý Pisani, dosti rozpačitý mezi barbitonem a svojí dcerou a rozčilený stejně Lácrimou jako svým triumfem, obrátil k svému mladšímu dítěti s naivní a groteskní pýchou, řka: „Nevím, komu bych měl více děkovat. Ty jsi mně připravila tolik radosti, dítě, – a jsem tak pyšný tebou i sám sebou. Avšak on a já, ubohý nástroj, byli jsme spolu tak často nešťastnými!“

Spánek Violy byl přerušovaný. Avšak to bylo přirozené. Opojení marnivostí a vítězstvím a štěstím ze štěstí druhých, jehož byla příčinou, vše to bylo lepší spánku. Avšak ze všeho toho přece jen znovu a znovu její myšlenky zalétaly k oněm očím, jež ji tak pronásledovaly, k onomu úsměvu, se kterým každá její vzpomínka na triumf a na štěstí měla být navždy spojena. Její pocity, jako její povaha byly podivné a zvláštní. Nepodobaly se oněm, kterým se vzdává dívka, jejíž srdce poprvé zasaženo očima, vzdychá svojí přirozenou a mateřskou řečí po první lásce. Nebyl to vlastně ani obdiv, který zůstavil pohled onoho cizince, ačkoliv jeho tvář, odrážející se v každé vlně její neklidné fantazie, nabyla nejvzácnějšího druhu majestátu a krásy. A také to nebyly příjemné a zamilované vzpomínky. Spíše to byl lidský pocit vděčnosti a rozkoše, smíšený s něčím tajemnějším, s něčím, podobným strachu a posvátné hrůze. Věděla jistě, že tyto rysy viděla již dříve, avšak kdy a jak? Jenom, když její myšlenky hleděly si vytvořit její budoucnost a když přes veškerou námahu vidět osud plný květů a slunečního světla, jevily se jí temné a chladné předtuchy, takže se hroutila do svého nehlubšího nitra, jenom tehdy spatřovala tuto tvář. Bylo to jako by našla něco, co dlouho hledala tisícerými neklidnými touhami a nejasnými žádostmi. Něco bližšího spíše jejímu srdci než mysli. A nebylo to, jako když mládež najednou objeví předmět milovaný, nýbrž spíše jako když badatel, bloudící dlouho za klíčem k nějaké vědecké pravdě, spatřuje jej náhle před sebou nejasně se lesknout. Konečně upadla do neklidného spánku, aby byla znepokojována netvárnými, plynoucími a pitvornými zjevy a probudivši se, když slunce chorobně bledými paprsky pronikalo závojem mlžného mraku přes okenní rámeček, slyšela, jak její otec nanovo upoután za časného jitra svým jediným zaměstnáním, vyluzuje ze svého služebného ducha tichou, smutnou píseň, jako žalozpěv nad zemřelými.

„Proč jenom,“ tázala se, když sešla dolů do pokoje, „proč jenom, milý otče, byl jste v tak truchlivé náladě po radostech včerejšího večera?“ „Nevím sám, dítě. Chtěl jsem být veselý, chtěl jsem k tvé cti složit píseň, ale tento nástroj je zatvrzelým hochem a umínil si jinak!“

KAPITOLA IV

E così i pigri e timidi desiri Sprona.

Gerusal. Lib., cant. IV, 88

Pisani měl ve zvyku, že nemusil-li věnovat svůj prázdný čas nějakým zvláštním nárokům svého povolání, odpočíval několik chvil v odpoledním spánku. Byl to zvyk spíše nutný, než vyplývající

*) Ridete quidquid est Domi cachinnorum.

Catull. ad Sirm. Penin.

z pohodlnosti, neboť třeba uvážit, že tento muž spával za noci velmi málo. A skutečně, ať chtěl skládat nebo cvičit na svůj nástroj, polední hodiny byly právě takové, že v nich nebyl schopen jakékoliv práce, i při nejlepší vůli. Jeho duch se podobal oněm studnám, jež jsou plny vody z rána a za večera, a jež překypují za noci, ale které úplně vysychají o pravém poledni. V této době, zasvěcené jeho klidu, vykrádala se obyčejně jeho paní, aby učinila nutné nákupy pro jejich malou domácnost, nebo aby se trochu pobavila, jak to ženy činívají a osvěžila rozmluvami s některou bytostí svého pohlaví. A poněvadž byl dnes den, následující po onom skvělém triumfu, jak mnohé blahopřání by musila vyslechnout!

V těchto chvílích bylo zvykem Violy, sedávat přede dveřmi domu, pod stříškou, chránící ji před sluncem a nezamezující výhledu a tak jste ji mohli pozorovat se zápisníkem na klíně, k němuž se co chvíli vracejí její těkavé pohledy a za ní chumáče révových listů, kývajících se z oblouku mřížoví nade dveřmi a před ní zase lenivé čluny s bílými plachtami, plující po moři.

A když takto seděla, sníc spíše, než v myšlenkách, přicházel sem nějaký muž směrem od Posilipa, blíže se volným krokem a kráčeje kolem domu se sklopenými zraky. Když pak Viola náhle vzhledla, zarazila se v jakémsi strachu, poznávajíc cizince. Vyrazila bezděčný výkřik a kavalír obrátiv se, spatřiv ji a zastavil se.

Jeden nebo dva okamžiky stál tak mezi ní a oceánem, zalitým sluncem, pozoruje v mlčení příliš vážném a jemném, aby mohlo být považováno za galantní smělost, zardívající se tvář a mladistvou křepkost postavy před sebou. Konečně promluvil.

„Jste šťastna, dítě moje,“ pravil skoro otcovským tónem, „povoláním, jež vás očekává? Od šestnácti do třiceti let je hudba, kterou vydechuje potlesk, sladší, než jakákoli píseň, kterou můžete okrášlit svým hlasem!“

„Nevím,“ odpověděla Viola zajíkájíc se, avšak přece jen povzbuzena plynou měkkostí přízvuku, se kterým ji oslovil. – „Nevím, jsem-li šťastna či nikoliv, ale posledního večera jsem šťastnou byla. A cítím také, Excellence, že jsem povinna díkem vám, ačkoliv snad sotva víte proč!“

„Mýlíte se,“ řekl kavalír s úsměvem. „Vím dobře, že jsem vám přispěl k zaslouženému úspěchu a jste to naopak vy, která neví jak. Toto jak vám povím: poněvadž jsem viděl ve vašem srdci ušlechtilější ctizádost, než obyčejnou ženskou marnivost. Byla to d e r a, jež mne zaujala. Možná, že byste si spíše přála, abych byl obdivoval p ě v k y n i!“

„Ne, ach ne!“

„Nu, věřím vám. A teď, poněvadž jsme se tak setkali, pozdržím se, abych vám poradil. Až přijdete příště do divadla, spatříte u svých nohou veškeré mladé šviháky neapolské. Ubohé dítě! Plamen, jenž oslňuje oči, dovede také spálit křídla. Pamatuj si, že jediný hold, který neposkvřňuje, je takový, jež ti tyto šviháci nabídnout nemohou. A nechť jsou tvoje sny o budoucnosti jakékoliv – a zatím, kdy k tobě takto mluvím, vidím, jak jsou tyto sny divoké a bloudivé – nechť se splní jenom ty, které se soustřeďují kolem domácího krbu.“

Zamlčel se, když ňadra Violy se pod jejím rouchem mocně dmula. A s výbuchem přirozeného a nevinného pohnutí, chápajíc sotva, ačkoliv byla Italkou, vážnou povahu jeho rady, zvolala:

„Ach, Excellence, nemůžete vědět, jak drahým je mně tento domov již teď. A můj otec – bez něho by domova ani nebylo, ignore!“

Hluboký a melancholický stín se rozprostřel na tváři kavalírově. Pohleděl na klidný dům, ukrytý uprostřed vinné révy a pak se nanovo obrátil k živé, oduševnělé tváři mladé herečky.

„Dobře,“ pravil. „Prosté srdce může být svým nejlepším vůdcem, a proto pokračuj a prospívej! S Bohem, krásná pěvkyně.“

„S Bohem, Excellence. Avšak,“ a něco, čemu nemohla odolat – nějaký úzkostlivý a bolestný pocit strachu a naděje, donutil ji k otázce: „Snad vás přece zase spatřím v San Carlo, či nikoliv?“

„Nikoliv, alespoň ne po nějakou dobu. Opustím dnes Neapol.“

„Vskutku?“ A Viole kleslo srdce v ňadrech, neboť poezie jeviště zmizela.

„A možná,“ řekl kavalír a obrátiv se, dotknul se jemně její ruky: „A možná, že než se setkáme, bude vám podstoupit utrpení. Snad poznáte, jak málo lze získat slávou a jak málo to může nahradit to, co ztrácí srdce. Avšak buďte statečnou a nevzdávejte se – ani tomu ne, co by se zdálo úctou k zármutku. Všimněte si tam toho stromu v sousední zahradě. Hleďte, jak vyrůstá zkřivený

a znetvořený. Nějaký vítr zanesl semeno, z něhož vyrostl, do skalní rozpukliny. Poněvadž byl takto zdržen a obklíčen skalisky a budovami, přírodou i člověkem, byl jeho život jediným zápasem o trochu světla. Byl bojem o světlo, jež je jeho životu nutností a principem. Vidíte, jak se kroutil a otáčel – jak, když se setkal s překážkou na jednom místě, pracoval a lopotil se kmenem i větvemi až dosáhl na konec jasné oblohy. A co ho zachovalo přes veškerou nepřízeň zrození i okolností – proč jsou jeho listy právě tak zelené a krásné, jako listy Oné révy za vámi, oné révy, jež všemi svými haluzemi může obejmout volné sluneční světlo? Dítě mé, jen proto, že onen pravý pud, který ho doháněl k zápasu, že ona námaha po světle, konečně onoho světla dosáhla. A tak je také se statečným srdcem, jež se má přes veškeré nepříznivé příhody, starosti a osud, obracet ke slunci, zápasit směrem k obloze, neboť to je klíčem, jenž poskytuje vědomosti silným a štěstí slabým. Než se zase shledáme, obrátíte smutné a zarmoucené oči k oněm klidným větvím a když uslyšíte zpívat na nich ptáky a uvidíte, jak sluneční světlo přichází šikmo přes skalní útes a střechu domu, aby si pohrávalo jejich listy, chopte se tohoto naučení, jež vám příroda podává a snažte se dosáhnout skrze temnoty světla!“

Když domluvil, obrátil se pomalu a opustil Violu divící se, tichou a truchlivou jeho temným proroctvím o příštím zlu a přece jen jako okouzlenou tímto smutkem. Její oči ho bezděčně sledovaly, bezděčně rozpráhla paže, jako by ho chtěla pohybem zavolat. Byla by dala světy za to, aby ho viděla obrátit se a aby znova mohla slyšet jeho tichý, klidný a stříbrný hlas a aby pocítila nanovo lehké dotknutí se jeho ruky. Jeho přítomnost zdála se jako měsíční světlo, jež změkčuje a zkrášluje každou hranu, na kterou dopadá a jako když měsíční světlo mizí a všechny věci pak přijímají svoje obyčejné vzezření drsnosti a nízkosti – tak se vzdaloval jejím očím a zevnější svět byl zase všedním, jako dříve.

Cizinec krácel dále po dlouhé a pěkné cestě končící u paláců proti veřejným zahradám a vedoucí do lidnatějších městských čtvrtí.

Skupina mladých, marnotratných dvořanů, lelkujících před vchodem jednoho domu, otevřeného oblíbeným kratochvílím oněch dnů – útulek bohatších a vznešenějších hráčů – mu ustoupila z cesty, když krácel kolem, se zdvořilou úklonou.

„P e r F e d e ,“ řekl jeden z nich, „není to snad bohatý Zanon, o němž mluví celé město?“

„Ano – praví se, že jeho jmění je nezměrné!“

„P r a v í s e – a k d o t o p r a v í ? – Jaká je to autorita? Zdržuje se již tak dlouho v Neapoli a přece jen nemohu najít jediné osoby, která by znala jeho rodiště, jeho původ, nebo – a to je důležitější – jeho statky.“

„Toť pravda, avšak přijel sem na pěkné lodi, o níž se praví, že mu náleží. Hleďte – nikoliv, zde ji vidět nemůžete, – ale pluje tamhle v zátocě. Bankéř, s nímž je ve spojení, mluví s úžasem o sumách, jimiž Zanon vládne.“

„Odkud přišel?“

„Z nějakého mořského přístavu na Východě. Můj sluha zvěděl od některých plavců na molu, že sídlil několik let v nitru Indie.“

„Ach, slyšel jsem, že tam lidé sbírají zlato jako oblázky a že tam jsou údolí, ve kterých si ptáci budují hnízda ze smaragdů, aby přilákali můry. Ale zde přichází náš král hráčů, Cetoxa. Jsem jist, že se již seznámil s kavalírem tak bohatým. Dává se přitahovat zlatem, jako magnet přitahuje železo. Nuže, Cetoxo, jaké máš noviny o dukátech signora Zanonihovo?“

„Ó,“ pravil Cetoxa nedbale, „můj přítel –“

„Ha! Ha! Slyšte ho! – Jeho přítel!“ –

„Ano. Můj přítel, Zanon, odchází na krátkou dobu do Říma. Slíbil mně, že až se vrátí, ustanoví den, kdy s ním budu večeřet. A pak ho také uvedu k vám a do nejlepší neapolské společnosti. Diavolo! Je to nejpříjemnější a nejvtipnější muž!“

„Prosím vás, řekněte nám, jak jste se stal tak náhle jeho přítelem?“

„Můj drahý Belgioso, nic není přirozenějšího. Chtěl mít v divadle San Carlo lóži, avšak netřeba vám povídat, že v očekávání nové opery (ach, jak je krásná, – a ten ubožák Pisani! – kdo by si to pomyslel?) a nové pěvkyně – (jaká to tvář – jaký hlas! – Ach! Ach!) byl zamluven každý kout divadla již předem. Zaslých jsem o Zanoniově přání, poctit neapolský talent a se svojí obyčejnou

dvorností k vznešeným cizincům vzkázal jsem mu, že je mu volno použít lóže mé, Zanoni přijme, – očekávám ho mezi jednáním – je okouzlující, – a pozve mne k večeři. – Cospetto, jakou má jen družinu! Sedíme pozdě do noci, vypravuji mu o všech novinkách v Neapoli, – stáváme se důvěrnými přáteli, – a on mně vnutí, než se rozejdeme, tento diamant. – Práví ke mně, že je to maličkost, – klenotník jej cení na pět tisíc pistolí! – byl to nejveselejší večer, jaký jsem zažil za posledních deset let!“

Ostatní kavalíra obklopují, aby se mohli diamantu obdivovat.

„Pane hrabě Cetoxo,“ pravil jeden muž vážného a střízlivého vzezření, který se prve, za Neapolcova vypravování, dvakrát nebo třikrát pokřižoval, „což nevíte o podivných pověstech, které kolují o této osobě a nebojíte se, přijmout od ní daru, který může mít v zápětí důsledky nejosudnější? Nevíte, že se o něm praví, že je čarodějem – že má uhrančivé oči – že –“

„Prosím tě, ušetři nás svých zastaralých pověr,“ přerušil ho Cetoxa opovržlivě. „Jsou teď již z módy a nic teď neplatí, kromě nevěry a filozofie. A pak, jaký mají konečně veškeré tyto pověsti podklad, zkoumáme-li je pečlivěji? Mají pouze tento původ: Nějaký pošetilý, osmdesátiletý stařec, již zcela dětinský, zaklíná se slavnostně, že viděl tohoto Zanoniho před sedmdesáti lety – (vypravovatel byl tehdy pouhým chlapcem) – tvrdí, že ho viděl v Miláně. A přece je tento Zanoni, jak všichni víte, při nejhorším, právě tak mladým jako já, nebo vy, Belgioso!“

„A to právě,“ řekl onen vážný pán, „to právě je ono tajemství. Starý Avelli prohlašuje, že Zanoni se nezdá být ani o den starším, než tehdy, když se v Miláně setkali. A dodává, že i tehdy, v Miláně – upozorňuji vás na to – kde tento Zanoni se objevil s jiným jménem, ale se stejnou skvělostí, byl doprovázen podobným tajemstvím. A nějaký stařec tam, v Miláně, se pamatoval, že ho viděl před šedesáti lety ve Švédsku.“

„Ticho,“ odvětil Cetoxa, „totéž se vypravovalo o dryáčnicku Cagliostrovi, – jsou to pouhé bajky. Uvěřím jim, až spatřím, že se tento diamant proměnil ve věchet sena. Ostatně,“ dodával vážně, „považuji tohoto vznešeného muže za svého přítele a jediný šept proti jeho cti a pověsti budu v budoucnosti považovat za urážku své osoby.“

Cetoxa byl obávaným šermířem a vynikal zvláštním obratem, který se přičil pravidlům a kterým sám obohatil různé variace bodných ran. Onen vážný pán, ač se tak obával o duševní blaho hraběte, měl přece jen stejný ohled na svoji vlastní osobní bezpečnost. Spokojil se tedy soucitným pohledem a obrátiv se ke vchodu, vystoupil po schodišti k hracím stolům.

„Ha, ha!“ řekl Cetoxa se smíchem, „naš dobrý Loredano mně závidí můj diamant. Pánové, povečeříte dnes večer u mne. Ujišťuji vás, že jsem se nikdy nesetkal s osobností roztomilejší, zábavnější a více společenskou, než jakou je můj drahý přítel, signor Zanoni.“

KAPITOLA V

„Quello Ippogifo, grande e strano augello
Lo porta via.“

Orland. Fur., cant. VI, 18

A teď, následuje tohoto tajemného Zanoniho, musím se nakrátko s Neapolí rozloučit. Vystup se mnou – vystup na mého okřídleného koně, čtenáři – a pohodlně se tam usad'. Koupil jsem včera sedlo od básníka, který miluje takové pohodlí a bylo nedávno vycpáno, aby ti zvláště vyhovovalo. Tak, tak, a teď se vzneseme! Hleď, jak letíme vysoko – hleď! – neboj se, okřídlený kůň nikdy neklopýtne a každý takový okřídlený kůň v Itálii je bezpečný, aby mohl nosit starší pány. Pohleď dolů na ubíhající krajiny! Tam, blíže zřícenin staré oskanské Atelly, zvedá se Aversa, jež byla kdysi normanskou pevností. Tamhle svítí sloupy Capui nad vulturnským proudem. Zdrávy buďte, žitná pole a vinice, oslavované starým falernským! Zdrávy buďte, sladká křoviska a divoké květiny, *omnis copia narium*, jež odíváte okraje hor tichých Lautalae! Máme si odpočinout u volesského Anxuru, jež je moderní Terracinou – kde vysoké skály stojí jako obři, střežící nejzazší

hranice jižní země lásky? Dále, dále! A zataj dech, až poletíme přes pontinské bažiny; jsou smutné a pusté a jejich zhoubné výpary jsou zahradám, jež jsme právě minuli, jako hnilobná všednost života srdci, když opustilo lásku. Truchlivá Campagno, teď se před námi otvíráš v majestátním smutku! Říme, Říme o sedmi pahorcích! Přijmi nás jako vzpomínka přijímá poutníka unaveného cestou! Přijmi nás v tichosti mezi svými zříceninami! Kde je pocestný, jehož jsme sledovali? Dovol teď okřídlenému koni, aby se napásl, má velmi rád bolševník, jenž se vine kolem onoho zlomeného sloupu. Ano, ano, toť Titův oblouk, vítězný oblouk dobyvatele Jeruzaléma, – a tam je Koloseum! Jedním prošel triumf bohorovného vojevůdce – a ve druhém padali vraždění gladiátoři. Pomníky vražd, jak ubohé myšlenky, jak nízké vzpomínky vzbuzujete v porovnání s těmi, které mluví k lidskému srdci na výšinách Phyle nebo u tvého osamělého náspu, šedý Marathone! Stojíme teď mezi býlím a ostružinami. A v dlouhé vlnící se trávě. Tam, kde stojíme, vládl Nero – zde byly jeho vykládané podlahy, zde, „mocná v nebesích, jako druhá nebesa“, visela klenutí jeho stropu ze slonoviny – zde, klenutí nad klenutím, sloup na sloupu, zaskvíval se do světa zlatý palác vládce – Zlatý Dům Neronův. Jak nás tato ještěrka pozoruje svýma jasnýma, bázlivýma očima! Vyrušujeme ji zde z její vlády. Utrhni tamhle tu divokou rostlinu: Zlatý Dům zmizel, ale tato planá rostlina může být příbuznou s těmi, které ruka cizincova nakladla na hrob tyranův. – Hleď, na tuto půdu, na tento hrob Říma, sype příroda ještě svoje plané květy!

Uprostřed této pustiny je stará budova ze středověku. Bydlí zde zvláštní poustevník. V době epidemické zimnice prchá tamější rolník před smrdutou vegetací, která kolem bují, avšak on, cizinec a cizozemec, vdechuje bezpečně tento morový vzduch. Nemá ani přátel, ani soudruhů ani společníků kromě knih a vědeckých nástrojů. Vídají ho často putovat přes pahrbky zarostlé travou, nebo kráčet váhavým krokem ulicemi nového města, avšak nikoliv s roztržitým čelem a netečným vzezřením učence, nýbrž s pronikavýma a pozorujícíma očima, jež zdají se nořit svoje paprsky do srdcí kolemjdoucích. Je to stařec, ale nikoliv chorobný, nýbrž vzpřímený a statný, jako za svého mládí. Nikdo neví, je-li bohatý či chudý. Nežádá od nikoho almužny a také ji nedává – nečiní nic zlého a zdá se, že také nepřispívá k dobru. Je mužem, o němž byste řekli, že za sebou nemá světa. Avšak zevnějšek klame a věda právě tak jako dobročinnost obývají ve vesmíru. Od prvopočátku, kdy tento příbytek je obýván, vstupuje tam dnes prvý návštěvník. Je to Zanoni.

Můžete je pozorovat sedící pospolu a vážně rozmlouvající. Mnoho dlouhých let přešlo od té doby, kdy se naposledy setkali – alespoň tělesně a tváří v tvář. Avšak jsou-li mudrci, tu zajisté může se myšlenka setkat s myšlenkou a duch s duchem, třebaže oceány dělily jejich tělesné formy. Smrt nedovede rozdvojit mudrců. Potkáváš Platona, když tvoje oči vlhnou nad Phaedonem*). Kéž Homér žije na věky se všemi lidmi! A tak spolu rozmlouvají, svěřující se jeden druhému, vyvolávají vzpomínky na minulost a oživují je. Ale všimni si, jak různě tyto vzpomínky působí na oba. Na tváři Zanoniově přes její navyklý klid mění se pohnutí a přecházejí. Byl činný v celé té minulosti, kterou teď přehlíží. Avšak ani stopy lidskosti, jež by se zúčastnila radostí nebo žalem, nelze odkrýt na tváři jeho soudruha, na této tváři, prosté vší vášně. Jemu byla minulost tolik, jako je mu teď přítomnost. Byla mu pouze tím, čím je příroda mudrci, čím je kniha učenci – byla mu životem klidným a duchovním – studiem – rozjímáním.

A z minulosti vrátili se k budoucnosti. Ach, na sklonku posledního století zdála se budoucnost téměř hmatatelnou – byla spletena z obav a nadějí všech lidí přítomnosti.

Na sklonku tohoto sta let stál člověk, nejzralejší syn doby,**) u smrtelného lůžka starého světa a zíral do Nového okruhu, rudého krví, v mracích a parách, zíral, nevěda, je-li to kometa, či slunce! Viz ono ledové a hluboké opovržení na čele staršího muže a všimni si vznešeného, ale dojemného smutku, který zatemňuje nádhernou tvář Zanoniovu. Záleží tento rozdíl snad v tom, že jeden z nich hledí na zápas a jeho výsledek s pohrdáním a druhý zase s hrůzou a soucitem? Vědění, jak máme hloubat o lidstvu, vede jenom ke dvěma výsledkům – k soucitu nebo opovržení. Kdo věří v jiné světy, může si navyknout pohlížet na tento svět tak, jako se dívá přírodopysk na změny, dějící se

*) Významné dílo Platonovo.

Pozn. překl.

**) „An des Jahrhunderts Neige
Der reifste Sohn der Zeit.“

Die Künstler

v mraveništi nebo na nějakém listu. Čím je Země v porovnání k nekonečnu – a čím je její trvání ve věčnosti? Ó, jak mnohem větší je lidská duše nad veškeré proměny pozemské! Jsi-li dítětem nebes a dědicem nesmrtnosti, jak budeš později pohlížet z některé hvězdy na toto mraveniště a jeho pohyby od Clovise k Robespierrovi, od Noema až k poslednímu ohni? Duch, který dovede hloubat, který žije jenom v oblasti rozumu, dovede vystoupit k oné hvězdě i z hlubin pohřebiště, které jmenujeme Zemí, a to dokud ještě sarkofág, jenž je nazýván Životem, obkličuje svou hlinou to, co je věčné!

Ale ty, Zanoní, tys odmítl žít pouze životem duchovním, tys neusmrtil srdce, tvoje tepna bije dosud sladkou hudbou smrtelné vášně, tvoje pokolení je ti stále ještě něčím vřelejším než pouhou abstrakcí – a proto bys chtěl hledět na tyto převraty již od jejich kolébky, kterou pohybují vichřice – chtěl bys vidět svět, když ještě jeho živly zápasí chaosem! Jdi!

KAPITOLA VI

Précepteurs ignorants de ce faible univers.

Voltaire

Nous étions à table chez un de nos
confrères à l'Académie, Grand Seigneur
et homme d'esprit.

La Harpe

Jednoho večera, několik měsíců po událostech naší poslední kapitoly, sešla se v Paříži společnost několika vynikajících, duchaplných lidí oné doby v domě osobnosti stejně slavné, svým vznešeným původem a svobodomyšlným vzděláním. Skoro všichni přítomní měli názory, které tehdy byly módou, neboť jako se později dostavila doba, kdy nebylo nic neoblíbenějšího nad lid, tak také byl teď čas, kdy nebylo nic všednějšího nad aristokracii. Nejvznešenější a nejvzdělanější muž a nejpyšnější šlechtic blábolil o rovnosti a šeptal o osvícenosti.

Mezi pozoruhodnějšími hosty byl také Condorcet, tehdy na vrcholu svého věhlasu, neboť si dopisoval s pruským králem, byl důvěrným přítelem Voltairovým, členem akademií poloviny Evropy a k tomu vznešeného rodu, uhlazených mravů a republikánského smýšlení. Také tu byl ctihodný Malesherbes, „l'amour et les délices de la Nation“*), byl tu také Jean Silvain Bailly, dokonalý učenec a snaživý politik. Bylo to při jedné z oněch „malých večeří,“ pro něž bylo hlavní město tak pověstné, že se při nich daří všem společenským požitkům. Rozhovor, jak bylo lze očekávat, dotýkal se literatury a vědy, jsa oživován jemnými žerty. Mnoho dam oné staré a hrdé šlechty – neboť šlechta přece ještě tu byla, ačkoliv její hodiny byly již sečteny – zvyšovalo lesk společnosti a v jejich řadách se ozývaly nejsmělejší kritiky a často také výrazy nejvolnějších citů.

Bylo by pro mne zbytečnou námahou – bylo by skoro zbytečnou námahou vážné angličtině, vyjádřit správně jiskřivé paradoxy, poletující ze rtů na rty. Oblíbenou látkou byla převaha moderních autorů nad starými. Condorcet byl v tomto ohledu velice výmluvný a alespoň vzhledem k některým členům z posluchačstva také nejvýš přesvědčivý. Že byl Voltaire větší Homéra, byl málokdo ochoten popírat. A britký posměch postihl pošetilé puntičkářství, které se domnívá, že vše staré musí být nutně také vznešeným.

„Ano,“ pravil roztomilý markýz de –, když se šampaňské zajiskřilo v jeho sklenici, „ještě směšnější je pověra, která ve všem nepochopitelném vidí něco posvátného! Ale rozum se šíří, Condorcete, a nalezne jako voda svoji úroveň. Můj kadeřník mně řekl dnešního rána: Ačkoliv jsem jenom ubožákem, monseigneur, věřím přece tak málo, jako nejurozenější šlechtic!“

„Je nesporné, že veliká revoluce se blíží k svému závěru – à pas de géant, jak se vyslovil

*) Tak ho nazývá historik Gaillard.

Montesquieu o svém vlastním nesmrtelném díle.“

A pak chrlili všichni, lidé duchaplní a šlechtici, dvořané a republikáni ve zmateném sboru, harmonickém pouze v předtuchách skvělých věcí, které se zrodí z veliké revoluce, svoje názory. Ale teď se stal Condorcet ještě výmluvnějším než prve.

„Je nevyhnutelně třeba, aby pověra a fanatismus ustoupili filozofii. Králové pronásledují osoby a kněží zase názory. Bez králů byli lidé v bezpečnosti a bez kněží musí být mysl volnou.“

„Ach,“ zabručel markýz, „a jak náš drahý Diderot tak pěl:

„Et des boyaux du dernier prêtre
Serrez le cou du dernier roi.“

„A pak,“ pokračoval Condorcet, „pak počne věk rozumu! – Rovnost v učení – rovnost v zařízení a rovnost jmění! Velikými překážkami vědění je nejprve nedostatek společné řeči a pak příliš krátké trvání lidského života. A pokud se týká prvé – proč bychom nezavedli univerzální jazyk, když všichni lidé budou bratry? A ohledně druhého – organická dokonalost rostlinného světa je nespornou – a je snad Příroda méně mocnou ve vznešenějším životě myslícího člověka? Již pouhé zničení dvou nejvlivnějších příčin fyzického úpadku, totiž jednak přepychového bohatství a za druhé bídny nouze, musí nutně prodloužit všeobecné trvání lidského žití.*) Místo války bude pak ctěno lékařské umění, neboť prvnější je uměním vražedným a vyšší bádání nejbystřejších duchů bude věnováno objevům a zamezování příčin všech nemocí. Ručím za to, že život nemůže být učiněn věčným. Avšak může být prodloužen skoro nekonečně. A jako nižší zvířata odkazují svou životní sílu svým potomkům, tak také bude člověk přenášet svoji zlepšenou organizaci duševní i tělesnou na svoje syny. Ó ano, náš věk blíží se k takovému dokonalostem!“

Ctihodný Malesherbes si povzdychl. Možná, že se obával, že tato dokonalost nepřijde pro něho dosti časně. Hezký markýz de – a dámy, jež byly ovšem ještě spanilejší jeho, jevíli přesvědčení a radost.

Avšak byli tam také muži, sedící vedle sebe, již se neúčastnili všeobecného hovoru. Jedním z nich byl cizinec, přibývší nedávno do Paříže, kde jeho umění, osobnost a vzdělání, získaly mu již pozornost i obdiv a druhý, stařec, asi sedmdesátiletý, byl vtipný a dosud pracovitý, statečný a dosud lehkomyšlný Cazotte, autor díla ‚Le Diable Amoureux‘. Tito dva lidé rozmlouvali spolu důvěrně, sedíce stranou od ostatních a jenom příležitostným úsměvem jevíli jakousi pozornost k všeobecné rozmluvě.

„Ano,“ řekl cizinec, „ano, setkali jsme se již kdysi.“

„Domníval jsem se, že bych obličej, jako je váš, nemohl nikdy zapomenout. A přece se marně namáhám, a pátrám ve svých vzpomínkách z minulosti.“

„Pomohu vám. Vzpomeňte si na dobu, když veden zvědavostí nebo snad vyšší touhou po vědění, hleděl jste dosáhnout zasvěcení do tajemného řádu Martinesa de Pasqualis.“**)

„Ach toť možné! Nejste sám také členem tohoto teurgického***) bratrstva?“

„Nikoliv, byl jsem přítomen jejich obřadům jenom proto, abych viděl, jak se, marně namáhají

*) Viz Condorcetovo posmrtné dílo „O pokroku lidského ducha.“ (Vydavatel)

***) Tak se vypravuje o Cazottovi. O Martinesu de Pasqualis je známo málo. Jeho vlast je předmětem pouhých dohadů a stejně se to má s obřady, ceremoniemi a povahou kabalistického řádu, který založil. Saint Martin byl žákem této školy a alespoň to mluví v její prospěch, neboť přes svůj mysticismus nezdobil nikdo dobročinnější, šlechtetnější, čistší a ctnostnější poslední století nad Saint Martina. Především se nikdo nelišil tak od stáda skeptických filozofů svojí odvahou a vroucností, se kterou zápasil proti materialismu a hájil nutnost víry uprostřed bludiště nevěry. Také lze podotknout, že Cazotte, ať se již naučil čemukoliv v bratrství Martinesově, nezvěděl nic, co by bylo na úkor výtečnosti jeho života a co by snížilo vážnost jeho náboženského přesvědčení. Jsa stejně mírný, jako odvážný, nepřestával nikdy odporovat výstřednostem revoluce. A až do konce, nikoliv jako liberálové oné doby, byl oddaným a upřímným křesťanem. Před svojí popravou si vyžádal pero a papír, aby napsal tato slova: „Ženo má, dítky mé, neoplakávejte mne, nezapomeňte na mne, ale pamatujte především, abyste nikdy neurazily Boha.“ Vydavatel

****) Teurgie znamená vyvolávání vyšších bytostí planetárních a andělů.

Pozn. překl.

obnovit prastaré zázraky kabaly.“

„Milujete takové bádání? Pokud se týče mne, setřásl jsem již vliv, jež mělo toto studium na moji obrazotvornost.“

„Ba nesetřásl,“ odpověděl cizinec vážně, „lpí na vás dosud – lpí na vás až do této hodiny. Tepe ve vašem srdci a plane ve vašem rozumu. A na konec bude mluvit vaším jazykem!“

A pak, hlasem ještě tišším pokračoval cizinec a mluvil k němu, aby se upamatoval na jisté obřady a nauky a aby je vysvětloval a dokládal odvoláváním se na skutečné události a život posluchačův a Cazotte se zachvíval, poznáváje, že jeho život se všemi okolnostmi je tomuto cizinci tak přesně znám.

Příjemná a dobrácká tvář starcova stávala se ponenáhlu zachmuřenou a on se chvílemi obracel, aby vrhal na svého druha pátravé, zvědavé a nejisté pohledy.

Roztomilá vévodkyně de G... upozornila šelmovským způsobem rozjařené hosty na roztržitý výraz a zamračené básníkovy čelo a Condorcet, který byl-li sám přítomen, nerad viděl, když někdo jiný poutal pozornost, pravil ke Cazottovi:

„Nu, a co vy předpovídáte o revoluci – alespoň nám povězte, jaký vliv bude mít na nás přítomné!“

Po této otázce sebou Cazotte trhl – jeho tváře zbledly a veliké kapky potu vyvstaly na jeho čele a jeho rty se třásky. Jeho veselí společníci na něj pohlíželi s překvapením.

„Mluvte!“ zašeptal cizinec, položiv lehce ruku na rameno starého učence.

Po tomto slově přijala Cazottova tvář výraz strnulý a stažený, jeho oči zíraly pustě do prázdna a pak odpověděl dutým a tichým hlasem takto:*)

„Tážete se, jaký vliv bude mít revoluce na vaše osudy – tak se tážete vy, kteří jste jejími nejučenějšími a nejméně sobeckými průkopníky. Odpovím vám. Vy, markýze de Condorcete, zemřete v žaláři, ale nikoliv rukou katovou. Za oněch šťastných a míruplných dnů nebudou s sebou nosit filozofové životního elixíru, nýbrž jed.“

„Ubohý Cazotte,“ řekl Condorcet se svým jemným úsměvem, – „v jakém spojení by byly žaláře, kat a jedy s věkem volnosti a bratrství?“

„Právě ve jménu volnosti a bratrství bude se ze žalářů kouřit, jak budou přecpány a katani budou přesyceni.“

„Máte na mysli kněžskou zchytralost a nikoliv filozofii, Cazotte,“ pravil Champfort.***) „A co víte o mně?“

„Otevřete si sám žíly, abyste ušel Kainovým bratrům. Upokojte se, poslední kapky krve nebudou následovat po břitvě. A ohledně vás, ctihodný Malesherbesi, a vás, Aimare Nicolaï, a vás, učený Bailly, pro vás vidím chystat popravní lešení! A po celou tu dobu, ó velicí filozofové, nebudou vaši vrahové mít na rtech jiného slova než ‚Filozofie‘!“

Úplné ticho zavládlo všeobecně, když Voltairův žák, kníže akademických nevěrců, ohnivý la Harpe vykřikl se sarkastickým smíchem: „Nelichoťte mně, proroku, a nevyjímejte mne z osudu mých soudruhů. Což nebudu účasten této dramatické hry vaší fantazie?“ Po této otázce změnil se Cazzottův obličej, ztratil svůj nepřírozený výraz hrůzy a přísnosti. Jeho obvyklý, sardonický humor se zase vrátil a pohrával jeho jasnými očima.

„Ano, La Harpe, dostane se vám nejpodivuhodnějšího podílu ze všech! Stanete se – křesťanem!“

To bylo pro posluchače již přílišné. A přece ještě před okamžikem byli zdánlivě vážní

*) Následující proroctví, které snad nebude mnohému mému čtenáři neznámé, lze najít s malými změnami a ve větším rozsahu podle citovaného autora v La Harpeových posmrtných pracích. Praví se, že dosud existuje rukopis, psaný rukou La Harpeovou a příběh je uveden na základě M. Petitovy zprávy, svazek I, strana 62. Není ovšem mým úkolem pátrat, je-li nějakých pochybností o tom, že věc má pravdivý podklad. Vydavatel

***) Champfort, jeden z oněch spisovatelů, kteří ačkoliv byli svedeni prvními záblesky revoluce, zdráhali se následovat muže nízkých činů při jejich hrůzných výstřednostech, označil vražednou filantropii revolučních agentů nejlepším vtípem své doby. Spatřiv na zdích nápis „Bratrství nebo smrt“, poznamenal, že by tento výrok měl být změněn takto: „Sois mon frère, ou je te tue.“ „Budiž mým bratrem, nebo tě zabiji.“

a zamyšlení. Teď však vypukli v záchvat nemírného smíchu, zatím kdy Cazotte, jako by byl všecek vyčerpán svými předpověďmi, klesl do křesla a dýchal těžce a namáhavě.

„Ne,“ pravila madame de G., „prorokoval jste tolik vážných věcí, týkajících se nás, a proto teď musíte také něco předpovědět, co by se vztahovalo na vás samotného.“

Křečovitě chvění otřásl bezděčným prorokem. Ale záhy přešlo a pak růstala jeho tvář jako povznesena výrazem odevzdanosti a klidu. „Madame,“ pravil po delší přestávce, „vypravuje se, jak nám sděluje dějepisec Jeruzaléma, že v době obležení tohoto města, chodil nějaký muž po sedm dní kolem jeho bašt, volaje: Běda ti, Jeruzaléme, běda mně!“

„Nuže, Cazotte, nuže?“

„A sedmého dne ho zatím, kdy takto volal, rozbil kámen, vržený římskými stroji, na kusy!“

S těmito slovy se Cazotte zvedl a hosté, zděšení, přestože se přemáhali, krátce potom povstali a vzdálili se.

KAPITOLA VII

Qui donc t'a donné la mission d'annoncer
au peuple que la divinité n'existe pas- quel
avantage trouve-tu à persuader à l'homme
qu'une force aveugle préside à ses destinées
et frappe au hasard le crime et la vertu?

Robespierre, Discours, Mai 7, 1794

Teprve asi před půlnocí se vrátil cizinec domů. Jeho komnaty byly v jednom z oněch obrovských domů, které bychom mohli nazvat menším vydáním Paříže. Sklepy jsou tu pronajaty dělníkům, kteří jsou sotva o krok vzdálení chudiny, ale také bývají často pronajímány vyvržencům a uprchlíkům před zákonem, – často i některému odvážnému spisovateli, jenž, když mezi lidem rozšířil nauky nejvyš podvratného rázu, nebo nebezpečné veřejnému pořádku, popřípadě takové, kterými pohaněl kněze, ministra nebo krále, – uchýlil se sem mezi krysy, aby ušel pronásledování, jež očekává silné. Přízemí bylo zabráno krámy, zvýšené přízemí obývají umělci a hlavní patra šlechtici, kdežto v podstřeší se usídlili nádeníci nebo grizetky.

Když cizinec vystupoval po schodech, přeběhl kolem něho nějaký mladík, jehož postava i tvář byly neobyčejně ohyzdné. Tento mladík se vynořil z jedněch dveří zvýšeného přízemí. Jeho pohled byl plachý, temný, divoký a přece zase bojácný; jeho obličej byl popelavě bledý a rysy jeho tváře se křečovitě chvěly. Cizinec se zastavil a pozoroval ho zamyšlenými pohledy, jak spěchal po schodech. A zatím, kdy tak stál, zaslechl nějaké záupnění z pokoje, který mladík právě opustil. Poslednější sice za sebou přirazil vši silou dveře, ale nějaký kus dřeva, bezpochyby paliva, zamezil jejich dokonalé uzavření, tak že teď byly trochu pootevřené. Cizinec je otevřel lehkým dotykem docela a vstoupil. Prošel malou předsíní, opatřenou bídným nábytkem a octl se v ložnici, plné nepohodlí, špíny a ubohosti. Na loži odpočíval nějaký stařec, svíjející se v bolestech. Jediná svíčka osvětlovala pokoj a vrhala svoje matné paprsky na smrtelně bledou a vráscitou tvář nemocného starce. Nebylo tu služebných a zdálo se, že tento muž je naprosto opuštěn, aby tak vydechl naposledy. „Vody!“ záupně slabě – „vody – prahnu žízní – hořím!“ Vetřelec se přiblížil k posteli, sklonil se nad ním a vzal ho za ruku. „Ó, budiž požehnán, Jeane, budiž požehnán!“ pravil starý trpitel, „což jsi se již vrátil s lékařem? Pane, jsem chudý, ale mohu vám dobře zaplatit. Nechtěl jsem ještě zemřít kvůli onomu mladému muži.“ A posadil se zpříma na loži, upíraje ustrašeně svoje kalné oči na návštěvníka.

„Jaké jsou příznaky vaší nemoci, čím trpíte?“

„Mám oheň – oheň – oheň v srdci, ve vnitřnostech – hořím!“

„Kdy jste naposledy něčeho pojedl?“

„Kdy jsem pojedl? Pouze tamhle tu polévku. Tamhle je talíř – je to vše, co jsem snědl, za

posledních šest hodin. Sotva jsem se napil, již začaly tyto bolesti.“

Cizinec pohleděl na talíř, na němž byly dosud zbytky dřívějšího obsahu.

„Kdo vám dal tuto polévku?“

„Kdo? Jean! Kdo jiný by mně ji podal? Nemám sloužících – nemám nikoho! Jsem chudý, velmi chudý, pane. Ale ne! Vy lékaři nedbáte o chudé. Jsem bohatý! Můžete mne vyléčit?“

„Ano, dopustí-li nebesa. Počkejte jen několik okamžiků.“

Stařec velmi rychle podléhal prudkým účinkům jedu. Cizinec odešel do svého bytu a vrátil se v málo okamžicích s nějakým přípravkem, kterýž okamžitě působil jako protijed. Bolest pominula, modrá a zsinalá barva ustoupila ze starcových rtů a nemocný upadl v hluboký spánek. Cizinec pak zatáhl záclony kolem postele, chopil se světla a prohlížel pokoj. Stěny obou pokojů byly ověšeny kresbami výtečnými a mistrovskými. Jedny desky byly naplněny náčrty stejné dovednosti, avšak jejich náměty byly většinou takové, že se jich oko hrozilo a vkus se před nimi pobuřoval. Znázorňovaly totiž lidskou postavu v různých způsobech utrpení – byl tu skřípec, kolo, šibenice, zkrátka vše, co vynalezla krutost, aby zvýšila bolesti smrti a vše to zdálo se ještě hroznějším vášnivou zálibou a vážností a silou kreslíře, který vše to provedl. A některé z těchto obličejů takto nakreslených byly dostatečně vzdáleny všeho idealizování, takže se jevíly být podobiznami a velikými, smělymi a nepravdělnými písmeny bylo napsáno pod těmito kresbami: ‚Budoucnost šlechticů‘. V jednom rohu pokoje, blíže starého psacího stolu, byl malý vak, přes nějž, aby snad byl ukryt, byl přehozen nedbale plášť. Různé příhrady byly vyplněny knihami. Byla to skoro vesměs díla filozofů oné doby – filozofů školy materialistické, zvláště encyklopedistů, na něž Robespierre později tak neobvykle útočil, když jako zbabělec se domníval, že by bylo nebezpečné vzdát se vlády bez boha. *) Na stole ležel svazek, Voltairův spis, a kniha byla otevřena na stránce jeho důkazů a ujišťování o existenci Nejvyšší Bytosti**). Okraj knihy byl pokryt poznámkami, psanými tužkou. Byly psány tuhým, ale třesavým rukopisem starého člověka a všechny se pokoušely popírat nebo zesměšňovaly logiku ferneyského mudrce: Voltaire nešel pisateli poznámek dosti daleko! Hodiny odbily druhou, když se ozvaly venku něčí kroky. Cizinec se posadil tiše na druhý konec lůžka a záclony kolem lože ho zakrývaly pak očím muže, který teď vstoupil na špičkách. Byl to tentýž muž, kterého prve potkal na schodech. Mladík vzal svíčku a přiblížil se k posteli. Stařec ležel s obráceným obličejem do polštáře, avšak ležel tak tiše a dýchal tak neslyšitelně, že jeho spánek mohl snadno být považován při spěšném, bojácném pohledu viníka, za spánek smrtelný. Mladík pak ustoupil a krutý úšklebek přeletěl jeho obličej. Postaviv svíci na stůl, otevřel potom psací stůl klíčem, který vyňal z kapsy a přivlastnil si pak několik svítek zlata, které našel v zásuvkách. Tou dobou se však stařec počínal probouzet. Pohnul se, vzhlédl, obrátil oči ke světlu, jež teď ve svícnu zhasínalo a spatřil lupiče při díle. Pak se posadil na okamžik zpřímá, jako by zkameněl, ale spíše překvapením než hrůzou. Konečně vyskočil z postele.

„Spravedlivé nebe! Což sním? Ty – ty – ty, pro něhož jsem pracoval a hladověl? Ty?“

Lupič se ulekl, zlato mu vypadlo z ruky a kutálelo se po podlaze.

„Jakže?“ pravil, „nejsi ještě mrtev? Cožpak jed neúčinkoval?“

„Jed? Hochu! Ach!“ zvolal stařec, zakrýváje si rukama obličej a potom vykřikl s náhlou energií: „Jeane! Jeane! Odvolej toto slovo! Olup mne, vydrancuj mne, chceš-li, avšak neříkej, že jsi mohl zavraždit toho, jenž žil pouze pro tebe! Zde, zde, vezmi si zlato. Shromážďoval jsem je pouze pro

*) Cette secte (les Encyclopédistes) propagea avec beaucoup de zèle l'opinion de matérialisme, qui prévalut parmi les grands et parmi les beaux esprits, on lui doit en partie cette espèce de philosophie pratique qui, réduisant l'Egoïsme en système regarde la société humaine comme un guerre de ruse, le succès comme la règle du juste et de l'injuste, la probité comme une affaire de goût, ou de bienséance, le monde comme le patrimoine des fripons adroits. Discours de Robespierre. (Tato sekta – Encyklopedistů – šířila velmi horlivě nauku o materialismu, která převládala mezi lidmi vznešenými a učenci. Jí děkujeme částečně za onen druh praktické filozofie, jež upravujíc sobeckost do systému, pohlíží na lidskou společnost jako na boj úskoků, na úspěch jako na měřítko spravedlivého a nespravedlivého, na poctivost, jako na věc vkusu a na svět jako na dědictví obratných šibalů. Robespierrova řeč ze dne 7. května 1794.)

***) Histoire de Jenni.

tebe. Jdi – jdi!“ A stařec, který ve svém rozčilení opustil svoje lože, klesl k vrahovým nohám, padl před mladíkem, jemuž se čin nepodařil, a svíjel se v křečích na zemi. A jeho duševní utrpení bylo ještě nesnesitelnější, než ono tělesné, jemuž nedávno podléhal. Lupič naň pohlížel s krutým opovržením.

„Co jsem ti kdy učinil, bídníku?“ volal stařec, „což jiného nežli že jsem tě miloval a ošetřoval? Byl jsi sirotkem a vyvržencem. Živil jsem tě, ošetřoval a přijal jsem tě za svého syna. Nazývají-li mne lidé lakomcem, zasloužil jsem toho jen proto, aby tebou nemohl nikdo pohrdat jako mým dědicem, když tu již nebudu a poněvadž tě příroda učinila tak znetvořeným a zakrnělým. Byl bys měl vše, když bych zemřel. Což jsi mne nemohl ušetřit na několik měsíců nebo dnů, které při tvém mládí nejsou ničím a které mně dosud zbývají v mém stáří? Co jsem ti učinil?“

„Žil jsi příliš dlouho a nechtěl jsi učinit poslední vůle.“

„Mon Dieu! Mon Dieu!“

„T o n D i e u ! Tvůj Bůh? Blázne! Což jsi mně neřikal již od dětství, že není Boha? Nekrmil jsi mne filozofií? Neřikal jsi mně: ‚Bud’ ctnostným, bud’ dobrým, bud’ spravedlivým pro lidstvo, avšak po tomto životě není již života jiného?‘ Lidstvo! Proč bych měl milovat lidstvo? Poněvadž jsem tak ohyzdný a znetvořený, posmívá se mně lidstvo, jdu-li ulicemi. Co jsi mně učinil? Vzal jsi mně, jenž jsem posměškem tohoto světa, veškerou naději na svět jiný! Není jiného života? Nuže, pak chci tvoje zlato, abych si mohl pospíšit a užít ho co nejlépe!“

„Netvore! Kletba stihniž tvůj nevděk, tvůj –“

„A kdo slyší tvoje kletby? Víš dobře, že není Boha! Slyš mne, připravil jsem vše ke svému útěku. Hleď – zde mám svůj pas, moje koně čekají venku a přípravek jsou objednány. Mám tvoje zlato.“ A tento bídník, zatím, kdy takto mluvil, plnil si chladně dále svoje kapsy zlatými svitky.

„A pak, když ušetřím tvého života, jak budu jist, že mne neudáš?“ A při těchto slovech postoupil k starcovi s temným pohledem a hrozivým posuňkem.

Hněv starého muže se proměnil ve strach. Hledal před mladíkem ochrany. „Nech mne naživu! Nech mne naživu! – To – – to – –“

„To? – Co chceš říci?“

„To ti odpouštím! Ano, nemáš se u mne čeho obávat. Přisahám ti to!“

„Přisaháš! Ale u koho a u čeho, starče? Nemohu ti věřit, když sám nevěříš v nějakého boha! Ha, ha, zde vidíš výsledek svého vyučování!“

Ještě okamžik a vrahovy prsty by byly zaškrtily svoji oběť. Ale mezi vrahem a jeho obětí se náhle objevila postava, jež se oběma zdála skoro jako návštěva z onoho světa, který oba popírali – tak byla vznešená svou majestátní mocí a skvělá svou hrůznou krásou.

Lotr uskočil, vzhlédl, zachvěl se a pak se obrátil a uprchl z pokoje. A stařec padl nanovo v bezvědomí k zemi.

KAPITOLA VIII

Chceš-li zvědět, jak se bude chovat zlý
člověk, když dosáhne moci, obrať veškeré
jeho nauky naruby, dokud není proslulým.

S. M o n t a g u

Antipatie jsou také jistým druhem tak
zvané (ale nesprávně) magie. Člověk má
od přírody stejné pudy jako zvířata, která
jsou bezděčně varována před tvory, již jsou
nepřátelskými nebo nebezpečnými jejich
životu. Ale člověk tak často tyto pudy
zanedbává, že se konečně stanou skrytými.
Ale nečiní toho pěstitel Veliké Vědy, atd.

Když cizinec spatřil zase, následujícího dne, onoho starce, našel ho až podivuhodně zotaveného po útrapách a výjevech předešlého večera. S vroucími slzami vyslovil svému zachránci svoji vděčnost a řekl mu, že si již poslal pro jednoho příbuzného, jenž by se postaral o jeho budoucí bezpečnost a ošetření, jakož i další výživu. „Zbyly mně ještě peníze,“ řekl starý muž, „a teď nemám již příčiny, abych skrbil.“ Potom vypověděl krátce, jak vznikl jeho styk s mladíkem, který by se málem stal jeho vrahem a pověděl také veškeré bližší okolnosti.

Zdálo se, že ve svém dřívějším životě se pohádal se svými příbuznými vlivem rozdílnosti náhledů o víře. Zavrhuje každé náboženství jako bajku, přece jen se oddával citům, které ho vedly – ačkoliv byl jeho rozum omezený, přece měl jinak dobré vlastnosti – k oné nesprávné a přehnané senzitivnosti, kterou ti, již jsou takovými pocity oklamáni, omylem často považují za dobrodušnost. Děti neměl, a proto se rozhodl, že přijme za vlastní nějaké dítě z lidu. Umínil si také, že toho chlapce vychová podle zásad „rozumu“. Vybral si sirotka nejnižšího původu, jehož osobní a tělesné vady ho pohnuly k soucitu tím většimu a konečně probudily k němu i jeho velikou lásku. A v tomto vyvrheli nemiloval jen syna, nýbrž také svoji teorii! Vychoval ho způsobem nejvyšší filozofickým. Helvetius mu dokázal, že výchova zmůže všechno a než bylo chlapci osm let, již bylo malému Jeanovi oblíbeným výrazem: „La lumière et la vertu.“*) – Hoch jevil nadání, zvláště k umění. Jeho ochránce hledal nějakého mistra, který by byl tak prost „všech pověr“ jako on sám a zvolil si k tomu malíře Davida. Tento muž, tak ohyzdný jako jeho žák a jehož povaha byla právě tak plna neřesti jako zase byly schopnosti jeho povolání nepopíratelnými, byl dojista prost veškeré „pověry“ jak si jen chlapcův ochránce mohl přát. Bylo zůstaveno Robespierreovi, aby později tohoto krvelačného malíře naučil věřit v „Etre Suprême“.***) Hoch velmi záhy poznal svoji skoro nadpřirozenou ohyzdnost a stal se také vzhledem k ní citlivým. Jeho dobrodinec se namáhal marně smířit ho se zlobou přírody svými filozofickými výroky. Ale když mu naznačil, že v tomto světě peníze právě tak jako láska k bližnímu dovedou zakrýt množství vad, tu chlapec mu chtivě naslouchal a byl tím ukonejšěn. Strádat peníze pro svého chráněnce – pro bytost, kterou jedině na světě miloval – to bylo pak jedinou vášní pěstounovou. A opravdu, došel za to odplaty.

„Jsem však rád, že uprchl,“ řekl stařec, utíraje si oči. „Kdyby mne tu byl zanechal jako žebráka, nebyl bych ho nikdy mohl obviňovat.“

„Nikoliv, neboť jste původcem jeho zločinů.“

„Jak? Já, jenž jsem nikdy neustával vštěpovat mu krásu ctnosti? Vysvětlete mně to.“

„Bohužel, kdyby ti to nevysvětlil tvůj žák poslední noci svými vlastními rty, byl by mohl k tomu přijít nadarmo sám anděl z nebe, aby ti to kázal.“

Stařec se nepokojně pohnul a chtěl odpovědět, když vstoupil do pokoje příbuzný, pro nějž poslal a jenž jsa rodem z Nancy, se zdržoval tou dobou právě v Paříži. Byl to člověk něco málo přes třicet let, obličej suchého, zamračeného a hubeného, neklidných očí a úzkých rtů. Naslouchal s mnohými výkřiky děsu starcově vypravování a hleděl ho vážně, avšak nadarmo pohnout, aby na svého chráněnce učinil oznámení.

„Ticho, ticho, René Dumasi!“ řekl stařec, „jste právníkem. Jste vychován, abyste pohlížel na lidský život s pohrdáním. Necht' kdokoliv poruší zákon, budete vždy křičet: Na popraviště s ním!“

„Já?“ zvolal Dumas, zvednuv ruce i oči, „jak mne špatně posuzujete, ctihodný mudrci! Naříkám více než kdo jiný nad přísností našeho zákoníku. Domnívám se, že by stát neměl nikdy brát života – nikoliv, neměl by brát života ani vrahovi. Souhlasím s oním mladým státníkem – Maxmiliánem Robespierrem – že kat je vynálezem tyranů. Přilnul jsem jen proto k vaší pokračující revoluci, poněvadž musí odstranit zákonitě porážky.“

Právník se odmlčel, jsa bez dechu. Cizinec ho pozoroval upřeně a zbledl.

„Vaše tvář mění barvu, pane,“ poznamenal Dumas, „nesouhlasíte snad se mnou?“

*) Osvícenost a moc.

Pozn. překl.

***) Nejvyšší bytost.

Pozn. překl.

„Odpusťte mně, potlačoval jsem v tomto okamžiku nějaký nejasný strach, jenž se mně zdál být prorockým –“

„Že snad –“

„Že snad se zase setkáme, kdy vaše názory o smrti a revoluční filozofii budou změněné.“

„Nikdy!“

„Okouzlujete mne, bratranče René,“ pravil stařec, naslouchaje svému příbuznému s radostí. „Ach, vidím, že máte pravý cit pro spravedlnost a filantropii. Proč jsem vás jen nepoznal dříve. Obdivujete revoluci? – Vy, stejně jako já nenávidíte barbarství králů a podvody kněží?“

„Nenávidím? Jak bych mohl milovat lidstvo, kdybych nebyl takovým?“

„A nemyslíte,“ pravil stařec váhavě, „s tímto vznešeným pánem, že jsem se mýlil v naučeních, která jsem vštěpoval onomu bídňíku?“

„Mýlil! Zaslouhoval snad Sokrates pohany, že Alcibiades byl cizoložníkem a zrádcem?“

„Slyšíte, oh – slyšíte ho! Avšak Sokrates měl také Platona; nadále budete mým Platonem vy. Slyšíte ho?“ zvolal stařec, obrátiv se k cizinci.

Avšak ten stál již na prahu. Kdo by se přel s nejsvéhlavějším licoměrnictvím – s fanatismem nevěrců?

„Odcházíte?“ zvolal Dumas, „a to ještě než jsem vám mohl poděkovat a požehnat vám za život tohoto starého a ctihodného muže? Ach, kdybych vám mohl jen někdy splatit – kdyby vám bylo někdy třeba krve, ze srdce René Dumase!“

Zbaviv se takto obratně starcovy přítomnosti sledoval cizince na práh druhé komnaty a zdržuje ho jemně a ohlédaje se přes rameno, aby se ubezpečil, že ho majitel bytu neslyší, zašeptal, „Měl bych se vrátit do Nancy. Člověk neztrácí rád svého času, – nemyslíte, pane, že onen padouch vzal s sebou v š e c h n y peníze toho starého blázna?“

„Mluvil takto Platon o Sokratovi, pane Dumasi?“

„Ha, ha! – Mluvíte kousavě. Ovšem, máte k tomu právo. Pane, domnívám se, že se ještě setkáme.“

„J e š t ě!“ zamumlal cizinec a jeho čelo se zachmuřilo. Pak spěchal do svého pokoje, kde strávil den a noc o samotě při svých studiích – nezáleží na tom, jakého byly druhu – ale je jisté, že přispěly jen, aby se zveličila jeho zasmušilost.

Co mohlo kdy spojit jeho osud s osudem René Dumasovým? Nebo s osudem prchlého vraha? Proč se mu zdál bujný pařížský život jako obtěžkaný výpary krve – proč nějaký pud ho poháněl, aby unikl z oněch jiskřivých kruhů, z onoho ohniska nadějí celého světa, které se zde probudily a proč ho tento pud varoval před návratem? – Proč se dělo tak jemu, když jeho vznešené bytí tomu vzdorovalo! – Avšak pryč s těmito sny a zlými předzvěstmi! Opustí Francii. Vráť se, do Itálie, do svých majestátních trosek! Na Alpách jeho duše vdechne zase volný vzduch. Volný vzduch! Běda, nechť léčitelé světa vyčerpávají své léky – člověk nebude nikdy na tržišti tak volným, jako na horách. Avšak my, čtenáři, my také unikneme z jeviště falešných vědomostí, které zahalují bezbožné zločiny. Pryč odtud a vraťme se

„In die heitern Regionen,
Wo die reinen Formen wohnen.“

Pryč odtud, do vznešenějšího království, kde obývají bytosti čisté. Ideál, neposkvrněn skutečností, může žít jen tam, kde je umění a krása. Sladká Violo, na břeh modré Parthenope, k Virgilově hrobce a k jeskyni Kymrů, k tobě se opět vracíme!

KAPITOLA IX

„Come sì presso è l’Ippogrifo a terra: –
Che non vuol che’l destrier più vada in alto:
Poi lo lega nel margine marino.
A un verde mirto in mezzo a lauro e un pino.“

Ó Hudebníku! Jsi teď šťasten? Jsi nanovo posazen k svému vážnému pultu a tvůj věrný barbyton sdílí tvůj úspěch. Teď naplňuje tvůj sluch tvoje mistrovské dílo – tvoje dcera je na scéně – hudba i pěvkyně se spojují a tento potlesk, jenž platí jednomu, platí zároveň oběma. V orchestru před tebou ustupují – teď již na tebe neukazují a neposmívají se ti, když s divou něhou hladíš svého „služebného ducha“, jenž dovede pod tvoji nelítostnou rukou tak plakat a úpět a horlit a vyčítat. Teď konečně pochopili, jak nepravdělnou dovede být i souměrnost pravého génia. Nerovnosti na povrchu měsíce působí, že člověk jej vidí tak jasným. Giovanni Paisiello, kapelníku, kdyby tvoje jemná duše byla schopna závisti, jak by ti bylo trpět, když vidíš, že tvoje „Elfrida“ a tvůj „Pirro“ jsou odloženy a že se veškerá Neapol obrací fanaticky k „Siréně“, nad jejímiž takty jsi tak zamyšleně potřásal svou ušlechtilou hlavou! Avšak ty, Paisiello, jenž jsi byl pln klidu po dlouhou dobu své vzrůstající slávy, víš, že nové se dočká také svého dne a že tvoje „Elfrida“ a tvůj „Pirro“ budou žít na věky. Možná, že se klameš, ale takovými klamy přemáhá opravdový génius závist. „Chceš-li být nesmrtelným,“ praví Schiller, „žij v celku.“ Chceš-li být povýšeným nad svůj čas, žij tak, aby sis dovedl vážit sama sebe. Obecenstvo by bylo teď rádo vyslechlo variace a pasáže, které bylo dříve uvyklé vysyčet. Ne! – Pisani strávil tři čtvrtiny svého života mlčky u svého mistrovského díla a teď mu již nezbylo nic, co by k němu mohl dodat, ačkoliv by byl snad hleděl zlepšit mistrovská díla jiných. Není-li to zjevem obyčejným? Nejposlednější malý kritik říkává, když posuzuje nějaké umělecké dílo: „Škoda toho – škoda onoho, – Toto mělo být změněno a toto zase vynecháno!“ Ano, odváží se i svou drátěnou, houslovou strunou vrzat svoje prokleté změny. Ale nechte ho jen, aby se posadil a skládal sám! Potom nenalezne žádného zlepšení svých variací! Každý dovede ovládat svoje housle jen tehdy, když si pohrává se svými vrtochy při vlastním díle.

A Viola je bůžkem – je předmětem denního hovoru v Neapoli. Je zhýčkanou sultánkou prken. Pokazit její hru, bylo by dosti snadné, – zdali však pokazí také její povahu? Nikoliv, nemyslím, že by se tak stalo. Tam, doma, je dosud tak dobrou a prostou a zde, pod stříškou u dveří, sedává dosud a hrouží se v božské sny. Jak často, strome se zkrivenými větvemi, pohlíží k tvým zeleným haluzím, jak často zápasí ve svých snech a fantaziích, aby se dopracovala světla, právě tak jako ty, zkrivený strome! Ne však ke světlu rampy! Pah, dítě! Buď spokojena s těmito lampami i třeba s bludičkami. Haléřová svíčka je k domácím účelům pohodlnější, než hvězdy.

Týdny přešly a cizinec se neobjevoval. Měsíce přešly a jeho proroctví o utrpení se dosud nevyplnilo. Jednoho večera Pisani onemocněl. Jeho úspěchy přinesly tomuto dlouho zanedbávanému skladateli mnoho naléhavých žádostí, aby skládal koncerty a sonáty, jež by více vyhovovaly jeho neobyčejnému houslovému umění. Zaměstnával se po několik týdnů, ve dne v noc psaním jednoho kusu, jímž se doufal vyznamenat. Vzal si k tomu, jak obyčejně činíval, jako námět, předmět zdánlivě nemožný, jaké tak rád a s pýchou podroboval moci svého výrazného umění. Byla to hrozná báj o proměnění Philomely. Tato zvukohra počínala veselou a hlučnou slavností. Vladař Thracie sedí u hostiny. Náhle se probudí jakýsi neharmonický zvuk ve veselém proudu tónů. Struny se zdají křičet hrůzou. Kráľi je přinesena zpráva o zavraždění jeho syna rukou mstivých sester. Struny zvučí divou zuřivostí, pak vášnivým strachem, děsem, zběsilostí a smutkem. Otec pronásleduje sestry. Slyš, jak se mění tato hrůza a nesouzvuk – jak se proměňuje v protáhlou, stříbrem zvonící, truchlivou hudbu! Přeměna je dokonána a Philomela změněná teď ve slavičku, vylévá z myrtového keře plný, plynný a podmanivý zpěv, jenž na věky bude vypravovat světu povídku o jejich bolestech a křivdách. A právě teď, bylo to uprostřed tohoto složitého a obtížného pokusu, zlomilo se zdraví přepracovaného hudebníka tak náhle, neboť byl stejně rozrušen svým posledním vítězstvím, jako novou ctižádostivostí. Onemocněl v noci. Následujícího jitra prohlásil lékař, že jeho nemoc je zhoubnou a nakažlivou zimnicí. Jeho manželka a Viola se dělily při svých něžných hlídkách, avšak záhy zbyla tato úloha pouze posledně jmenované. Signora Pisani se nakazila a v několika hodinách byla ve stavu ještě více znepokojujícím než její manžel. Neapolitáni jako vůbec obyvatelé teplejších krajín, jsou velmi nakloněni sobeckosti a krutosti ve svém strachu před nakažlivými nemocemi. Gionetta předstírala sama nemoc, aby se mohla vyhnout příbytku nemocných. A veškerá práce lásky a starosti padla teď na Violu. Bylo to zkouškou

strašlivou. – Podrobnostem se vyhnu rád a přecházím je. Signora Pisani zemřela dříve.

Jednoho dne, krátce před západem slunce, se Pisani probudil, když se trochu vzpamatoval z deliria, jež ho zachvacovalo s krátkými přestávkami, od druhého dne jeho nemoci. Rozhlédnuv se svými zesláblými a zmatenými očima, poznal Violu a usmál se. Zvednuv se, zašeptal její jméno a rozpráhl ruce. Dívka padla na jeho prsa a namáhala se potlačit svoje slzy.

„Kde je tvoje matka?“ tázal se. „Spí?“

„Spí – ach, ano!“ A slzy kanuly Viole po tvářích.

„Domníval jsem se – eh! Nevím, co jsem si myslel. Ale neplač již, bude mně teď zase dobře, zcela dobře. Přejde ke mně, až se probudí, že ano?“

Viola nemohla mluvit, ale zaměstnávala se, aby zakryla svoje rozpaky, naléváním nějakého utišujícího léku, o němž jí bylo nařízeno, aby jej podala trpícímu, jakmile ustane blouznění. Lékař jí také řekl, aby pro něj okamžitě poslala, když by se udála změna tak důležitá.

Viola přistoupila ke dveřím a volala ženu, jež po dobu Gionettiny předstírané nemoci byla ustanovena, aby ji zastupovala. Avšak zjednaná žena se neozývala. Dívka proběhla všechny pokoje, hledajíc ženu nadarmo – neboť tato služka byla nakažena Gionettiným strachem a zmizela. Co měla Viola podniknout? Případ byl naléhavý a lékař se vyjádřil, že nesmí být ztraceno ani okamžik a že musí být ihned zavolán ku pomoci. Viola se rozhodla, že musí opustit otce a že musí jít sama! Vplížila se do ložnice a viděla, že lék zdánlivě již blahodárně působí. Oči pacientovy byly zavřeny a on dýchal pravidelně, jako by spal. Pak se dívka odkradla, přehodila si přes tvář závoj a spěchala z domu.

Ale lék nevyvolal účinku takového, jak se zdálo. Místo zdravého spánku přivodil nemocnému jakýsi druh lehké dřímoty, ve kteréž mysl, nepřírozeně rozrušená, blouznila v okruhu svých obvyklých představ a obírala se svými starými, známými pudy a náklonnostmi. Nebyl to spánek a nebylo to také blouznění. Bylo to snění ve bdění, jaké vyvolává někdy opium a kdy každý nerv se probouzí do rozechvělé citlivosti a tvoří odpovídající tomu činnost celého těla, jemuž poskytuje klamnou a chorobnou sílu. Pisani něčeho pohřešoval. – Nevěděl dobře sám, čeho. Bylo to spojení dvou, jeho duchu tak nevyhnutelných potřeb: jednak postrádal hlasu své ženy a za druhé se mu nedostávalo dotyku jeho „služebného ducha“. Hudebník vstal – opustil lůžko, pomalu se oblékl do svého starého kabátu, v němž byl zvyklý skládat. Usmál se spokojeně, když se v jeho paměti probudily vzpomínky vízící se k tomuto oděvu. Pak přešel potácivě pokojem a vstoupil do malého kabinetu vedle ložnice, v němž jeho žena byla uvyklá více bdít než spát, když ji nemoc oddělila od jeho boku. Pokojík byl opuštěný a prázdný. Pisani se rozhlížel zamyšleně, něco k sobě zamumlal a pak počal po pořádku, bezhlučnými kroky, procházet veškeré místnosti domu, jednu po druhé.

Konečně došel do místnosti, ve které stará Gionetta, věrna své vlastní bezpečnosti, když ničemu jinému, se ošetřovala v nejbližším koutě domu, schovaná před nebezpečím nákazy. Když vklouzl dovnitř, bledý, vyhublý a s nejistým, ustrašeným a pátravým pohledem ve svých příšerných očích, tu stařena hlasitě vykřikla a padla k jeho nohám. Sklonil se nad ní, přejel svými hubenými rukama její odvrácenou tvář, potřásl hlavou a pravil dutým hlasem:

„Nemohu jich najít, kde jsou?“

„Kdo, drahý mistře? Ach, ustrňte se sám nad sebou! Zde jich není. U všech svatých! Jak je to hrozné! Teď se mne dotkl – jsem mrtva!“

„Mrtva? Kdo je mrtev? Je někdo mrtev?“

„Ach, nemluvte tak. Vy to víte dobře! Moje ubohá paní – nakazila se od vás. Je to dosti nakažlivé, aby vymřelo celé město. Svatý Gennaro, chraň mne! Moje ubohá paní – je mrtva a také pochována. A já, vaše věrná Gionetta, – běda mně! Jděte, jděte – na – na lože, drahý mistře – jděte!“

Ubohý hudebník stál okamžik němě a nehybně, pak projelo jeho tělem slabé zachvění a on obrátiv se vyklouzl zase z pokoje, tiše a jako strašidlo, právě tak, jako přišel. Vstoupil do komnaty, kde byl uvyklý komponovat, kde jeho žena s láskyplnou trpělivostí tak často sedávala po jeho boku a kde ho chválila a lichotila mu, když svět měl pro něj pouze úšklebky a pohrdání. V jednom koutě našel vavřínový věnec, který mu jeho manželka položila na čelo onoho šťastného večera slávy a vítězství. A blíže něho ležel ve svém pouzdru jeho zanedbávaný nástroj, zpola ukrytý její

mantilou.

Viola nebyla dlouho vzdálena. Nalezla lékaře a vracela se s ním. Když přestoupili práh, zaslechli z nitra domu hudbu, píseň srdcervoucí, pronikavou a plnou tísně. Znělo to nikoliv jako bezcitný nástroj, poslouchající mechanicky a poslušný vedení lidské ruky. Bylo to jako by nějaký duch úpěnlivě volal ve smrtelné úzkosti, jako by volal z oblasti ztracených stínů k andělům, které spatřil v dálce, na druhém břehu Zátoky Věčnosti. Lékař i dívka spolu vyměnily smutný pohled. Spěchali domů a vkročili rychle do pokoje. Pisani se obrátil a jeho pohled plný příšerného pochopení a přísného velitelství je zastrašil. Černá mantila a uschlý vavřínový věnec ležely před ním. Srdce Violy pochopilo naráz vše – vrhla se k jeho nohám a objala jeho kolena: „Otče, otče, zůstala jsem ti ještě já!“ zvolala.

Nářek ustal a píseň se změnila. Ve zmatených výrazech, pololidských, polouměleckých, spojoval se žal, stále ještě melodický, se sladšími zvuky a myšlenkami. Slavík unikl svým pronásledovatelům. A mírně, lehounce jako ptáčata zachvěly se na okamžik rozkošné nápěvy, aby pak umlkly. Nástroj upadl na zem a jeho struny praskly. Tento zvuk se rozlehl hlubokým tichem. Umělec pohlížel na svoje klečící dítě a na zpětrhané struny a pak řekl hlasem klidným a tichým: „Pochovej mne po jejím boku, a tento nástroj vedle mne.“ A s těmito slovy celé jeho tělo ztuhlo, jako by bylo zkamenělé. Na jeho tváři se objevila poslední změna a pak klesl k zemi náhle a těžce. A pak i tyto struny, i tyto struny lidského nástroje, popraskaly. V pádu se dotkly jeho šaty vavřínového věnce a uschlý věnec spadl také blízko bezvládné ruky mrtvého, avšak mimo jeho dosah.

Polámaný nástroj – zlomené srdce – zvadlý vavřínový věnec! A zapadající slunce zářilo svými paprsky mřížovím v okně, obrostlým lupením révy. Tak se usmívá věčná příroda na trosky všeho, co činí život tak slavným! A není slunce, jež by někde nezapadalo nad umlklou hudbou a nad zvadlým vavřínem!

KAPITOLA X

Questo è il suo albergo.

— — — — —
Chè difesa miglior ch'usbergo e scudo
E la santa innocenza al petto ignudo!

Gerus. Lib., cant. VIII, 41

Hudebníka pohřbili s jeho barbytonem v jedné rakvi. Slavné Steinerovky – ó výrobku prvotního titána velkého, tyrolského kmene – často jste chtěly vystoupit až do nebes, a proto musíte teď jako nepatrné děti lidské, sestoupit do truchlivého Hádu. Bude vám to trpčím osudem, než vašemu smrtelnému mistru, neboť v a š e duše spí v rakvi s vámi. A hudba, náležející j e h o duši, oddělila se teď od nástroje a vystupuje do výše, aby ji mohla často slyšet jeho dcera svýma zbožnými ušima, když nebe je jasné a když země truchlí. Neboť je dojista jistý způsob slyšení, o němž lidé obyčejní nemají potuchy. A hlasy mrtvých šeptají jemně a neustále k těm, kdo dovedou spojovat vzpomínky s vírou.

A teď je Viola ve světě sama. Je sama v domově, kde osamělost se zdála být již od její kolébky stavem nepřírozeným. Zpočátku se jí zdálo toto ticho a tato samota nesnesitelnými. A vy truchlíci, jimž tyto Sibyliny listy, jako očarované mnohou temnou záhadou, budou podány, zdali jste nepocítili, když smrt oloupila váš krb a vaše srdce o někoho nejvyš milovaného, jako by temnota změněného domova byla příliš těžkou myšlenkou, aby ji unesla? – Nechtěli jste v takové chvíli opustit třeba palác a zaměnit jej za chatrč? A přec – smutno to říci – když uposlechnete takového puđu, když uprchnete z oněch zdí, když na cizím místě, do něhož jste odešli, hledající útulku, nepromlouvá k vám již nic o ztraceném, zdali jste pak nepocítili zase touhy po téže potravě vzpomínek, která vám právě předtím byla hořkostí a žlučív? Nezdá se to pak skoro bezbožným

a zneuctívajícím, opustit takový drahý krb a ponechat jej cizincům? A útěk z domova, kde vaši rodiče sídlili a vám žehnali, probouzí vaše svědomí, jako kdybyste prodali jejich hrobky. Krásnou byla pověra Etrusků, že předkové se měnili v domácí bůžky. Srdce je mrtvé, když Larové k němu volají ze zpustlých síní marně.

Zpočátku přijala Viola ve své nesnesitelné bolesti vděčně útulek, který jí, jako sirotku, nabídla rodina dobrého souseda, jenž byl jejím otci velice nakloněn a sám byl členem orchestru, v němž Pisani nebude již příčinou zmatků. Ale jsme-li ve smutku, tu nezvyklá společnost a útěcha cizinců jenom rozjitřuje naše rány! A pak, máme-li slyšet jinde jména otce, matky, dětí – tu se nám zdá, jako by jediné nás smrt navštívila – a vidíme-li jinde klidnou pravidelnost v životě lidí spojených láskou a pořádkem, těšících se ze šťastných chvil, měřených nepolámaným domácím časoměrem, zdá se nám, jako by nikde jinde nebyla kolečka zastavena, řetěz přetržen, ručičky nehybné a zvonky umlčeny! Ne, hrob sám nepřipomíná tolik naší ztráty jako společnost těch, kdo nemají, pro koho by se rmoutili. Vrať se tedy do své osamělosti, mladý sirotku – vrať se do svého domova! Bolest, která tě potká na prahu, dovede tě jen pozdravit, i ve svém stínu, jako úsměv na tváři mrtvého. A tam, ze svého okénka a tam, před svými dveřmi, vidíš dosud onen strom tak osamělý jako ty a vyrážející ze skalní rozsedliny a prodírající si cestu ke světlu. Je jako pud lidského srdce, jenž se prodírá ke světlu přes veškeré starosti, dokud roční doba může ještě obnovit zeleň a květy mládí. Teprve, když šťáva vyschne, teprve když se dostaví stáří, svítí slunce nadarmo stejně člověku, jako stromu.

Týdny a měsíce – měsíce smutné a mnohé, přešly nanovo a Neapol nechce déle trpět svému bůžku, aby se ještě uzavíral před kynoucím mu holdem. Tak nás svět vždycky odtrhuje tisícerými pažemi od našeho vlastního nitra. A znovu lze slyšet Violin hlas na jevišti. Je tak tajemně věrný životu a přece není o nic věrnější než jeviště samo, které vyplňuje scénu jen zdáním. Ale my se nad tím nepozastavujeme, abychom se tázali po skutečnostech, jež tu jsou zastoupeny. Když athénský herec pohnul srdcem všech, objímaje pohřební urnu a propukaje v přerývané lkání, jak málo jich bylo, kteří věděli, že drží popel svého syna!

Zlato stejně jako sláva, přešly k nohám mladé herečky, ale ona trvala při svém skrovném způsobu života a zůstávala ve svém skrovném domově s jednou služkou, jejíž chyb, ač byly tak sobecké, Viola nepozorovala, protože byla tak nezkušená. A pak to byla také Gionetta, která, když se Viola narodila, položila ji do náruče jejího otce. Byla obklopena všemi léčkami, chtěli ji získat všemožnými lákadly, jež mohla obklíčit její nechráněnou krásu a její nebezpečné povolání. Avšak její skromná ctnost kráčela vším tím bez poskvrny. Ovšemže byla vyučována rty, teď němými, že povinnosti dívky jsou takové, jaké rozkazuje čest a náboženství. A každá láska, která k ní nemluvila o oltáři, ji jenom děsila a odpuzovala. Ale kromě toho, když samota a zármutek dovedly její srdce k zralosti a když se časem zachvívala při pomyšlení, jak toto její srdce dovede hluboce cítit, tu se její nejasné a dřívější vidění přetvářelo v ideál lásky. A když je tento ideál nalezen, jak dovede stín, který před sebou vrhá, ochlazovat skutečnost! A s tímto ideálem vždycky a vždycky, bezděčně a s jistou tajemnou hrůzou a uleknutím, zjevovala se jí postava a hlas cizince, jenž jí kdysi dal výstrahu.

Skoro dva roky již přešly od té chvíle, kdy se tehdy objevil v Neapoli. Nikdo o něm nic neslyšel, kromě toho, že jeho loď plula za několik měsíců po jeho odjezdu do Livorna. Neapolským klepům, jimž se zdála jeho bytost tak neobyčejnou, byl již skoro zapomenut, ale srdce Violino bylo věrnější. Jeho postava se často šinula jejími sny a když větřík vzdychal v listí onoho fantastického stromu, který byl tak spojen s jejími vzpomínkami, tu se vždy zarazila s chvěním a zarděním, jako by ho slyšela promluvit.

Ale v družině jejích ctitelů byl jeden, jemuž popřávala ochotnějšího sluchu než ostatním. Zčásti snad proto, že mluvil rodným jazykem její matky a snad zčásti proto, že při své nesmělosti a ostýchavosti působil jí málo obav a pobouření. A snad také proto, že jeho postavení, jež bylo bližší jejímu než stav urozenějších uchazečů, bránilo jí, aby považovala jeho obdiv za urážku. Také byl výmluvný a snivý a často pronášel myšlenky, jež byly příbuzné těm, které byly pochovány v hlubině její duše. Počínala ho mít ráda – možná, že ho počínala milovat, ale jenom tak, jako miluje sestra a tím vznikla mezi nimi jakási důvěrnost s některými výsadami. Jestliže se v hrudi tohoto Angličana probudily vášnivé a nehodné naděje, tu jich dojísta dosud nevyjádřil. Hrozí ti tedy

nějaké nebezpečí, osamělá Viola? Či tě očekává větší nebezpečí u ideálu dosud nenalezeného?

A teď, jako předehra k divadlu podivnému a kouzelnému, končí se toto úvodní preludium. Chceš slyšet více? Pojd' tedy, avšak s vírou. Nežádám si tvé slepé důvěry, ale mějž bdělý cit. Jako začarovaný ostrov vzdálený všech lidských příbytků

– – – ove alcun legno
Rado, a non mai va dalle nostre sponde,
Fuor tutti i nostri lidi –*)

je místo na smutném oceánu skutečného života, k němuž ti Múza nebo Sibyla (Donna giovin di viso antica d'anni – žena mladá svou tváří, avšak stará léty) nabízí posvěcenou plachtu –

Quinci ella in cima a una montagne ascende
Disabitata, e d'ombre oscura e bruna;
E par incanto a lei nevole rende
Le spalle e i fianchi; e senza neve alcuna
Gli lascia il capo verdeggiante e vago;
E vi fonda un palagio appresso un lago.

Gerusal. Lib., cant. XIV, 49–51**)

*) Kam se zatoulá jen zřídka nebo nikdy nějaká loď z našeho břehu, vzdáleného všech našich pobřeží.

***) „Tam vyvolí si vysoký vrch,
vrch pustý, bez lidí a zatemněný;
A kouzlem vyčaruje kolem něho
kryt sněhu hlubokého; jeho téměř
však zelené a libé, na něm stvoří
tam blíže jezera pak palác slastí.“

Osvobozený Jeruzalém, Zpěv XIV, 49–51

Pozn. překl.

KNIHA II

Umění, láska a zázrak

Diversi aspetti in un confusi e misti.
Gerusal. Lib., cant. IV, 5

KAPITOLA I

Gentauri, e Sfingi, e pallide Gorgoni.
Gerusal. Lib., cant. IV, 5

V Neapolských zahradách sedělo jedné noci při svitu měsíce pod stromem asi čtvero nebo pět pánů, popíjejících šerbet*) a naslouchajících mezi hovorem hudbě, jež oživovala tento veselý a oblíbený útulek netečného obyvatelstva. Jeden člen této malé společnosti, mladý Angličan, který byl pružinou celé skupiny, upadl náhle, v posledních okamžicích, do jakéhosi pochmurného a roztržitého snění. Jeho krajan zpozoroval tuto náhlou zamyšlenost a poklepav mu na záda, pravil:

„Co je vám, Glyndone? Jste nemocen? Vždyť jste všecek bledý – a chvějete se! Je to snad vlivem náhlého chladu? Lépe byste učinil, kdybyste šel domů. Tyto italské noci bývají našim anglickým přirozenostem často nebezpečné.“

„Nikoliv, je mi již zase dobře. Bylo to jen přechodné zamrazení. Nemohu si to ani sám vysvětlit!“

Nějaký muž, ve věku kolem třiceti let, ale vzezření a tváře vynikající nade všemi kolem, se rychle obrátil a pohleděl pevně na Glyndona.

„Myslím, že rozumím tomu, co jste mínil,“ pravil. „A možná, že bych to mohl lépe vysvětlit než vy sám,“ dodával s vážným úsměvem. Obrátiv se pak k ostatním pokračoval: „Často jste asi pocítili, pánové, jeden a každý z vás, zvláště, když jste seděli v noci o samotě, podivný a nevysvětlitelný vliv jakéhosi chladu a děsu, jenž se vás zmocňuje. Vaše krev přitom stydne a srdce se zastavuje, údy se chvějí a vlasy se ježí. Bojíte se pohlédnout vzhůru a obrátit oči do temnějších koutů pokoje a máte strašlivou představu, že něco nadpozemského je nablízku. Ale náhle celé to okouzlení – smím-li je tak nazvat – pomine a pak je vám do smíchu nad vlastní slabostí. Nepocítili jste často něco takového, co jsem vám teď dosti nedokonale vyličoval? Stalo-li se tak, můžete chápat věc, kterou právě váš přítel zažil, třebaže to bylo uprostřed radovánek této kouzelné scény a uprostřed balzamických výdechů červencové noci.“

„Pane,“ odpověděl Glyndon, zřejmě v nejvyšším překvapení, „popsal jste přesně povahu onoho zamrazení, které se mne zmocnilo. Ale jak mohlo moje chování projevit tak věrně moje dojmy?“

„Znám dobře známky takového nepříjemného stavu,“ odpověděl cizinec vážně, „a kdo má podobných zkušeností jako já, nemůže se v nich mýlit.“

Poté všichni přítomní pánové prohlásili, že chápou stav, cizincem popisovaný a že jej již také prožili.

„Podle jedné naší národní pověry,“ pravil Mervale, Angličan, který prve Glyndona oslovil, „přechází prý někdo v okamžiku, když vám tak stydne krev a když se vám ježí vlasy, přes místo, kde bude váš hrob.“

„Ve všech zemích jsou různé pověry, aby vysvětlily tento velice častý zjev,“ odvětil cizinec. „Jedna arabská sekta má za to, že v onom okamžiku Bůh rozhoduje buď o naší smrti nebo o smrti osoby nám drahé. Africký divoch, jehož fantazie je zatemněna ohavnými obřady jeho šerého

*) Vonná limonáda, oblíbená na jihu a na východě.

Pozn. překl.

modlářství, věří pevně, že zlý duch ho k sobě přitahuje za vlasy – a tak se směšuje groteskní s hrozným!“

„Je to zřejmě zjev pouze fyzický – nějaká žaludeční porucha – nebo mrazení v krvi,“ pravil jeden mladý Neapolec, s nímž se Glyndon poněkud znal.

„A proč je to tedy vždy spojeno s nějakým pověřčným pocitem hrůzy – s nějakým vztahem mezi naším hmotným tělem a předpokládaným světem mimo nás? Pokud se týká mne, domnívám se, že – –“

„Ach, co myslíte vy, pane?“ tázal se Glyndon zvědavě.

„Myslím,“ pokračoval cizinec, „že to je odporem a hrůzou, se kterou se naše slabé, lidské elementy děsí něčeho, ve skutečnosti neviditelného, ale přece jen odporného naší přirozenosti a že se také odvracejí od poznání, před nímž jsme na štěstí chráněni nedokonalostí svých smyslů.“

„Věříte tedy v duchy?“ pravil Mervale s nedůvěřivým úsměvem.

„Nikoliv, nemluvil jsem vlastně o duchách. Ale mohou být hmotné tvary, tak neviditelné a nehmatatelné, jako jsou pro nás drobnohlední živokové ve vzduchu, který dýcháme – nebo tamhle v oné vodě, tekoucí do kašny. Takové bytosti mohou mít vášně a síly, podobné našim – právě jako ona mikroskopická zvířena, o níž jsem se zmínil, porovnav je k ní. Netvor, který žije a umírá v kapce vody, a který je masožravý, nenasytný a živící se tvory mnohem menšími, než je sám – není méně nebezpečným ve své zuřivosti, méně lítým svou povahou, než tygr pouště. Mohou být kolem nás věci, které by byly lidem nepřátelské a nebezpečné, kdyby Prozřetelnost neumístila mezi ně a nás zed', a to pouhými změnami hmoty.“

„A domníváte se, že tato zed' nemůže být nikdy odstraněna?“ otázal se náhle mladý Glyndon. „Jsou pověsti o čarodějích a kouzelnících, ačkoliv jsou tak všeobecné a nezapomenutelné, pouhými báchorkami?“

„Snad ano – snad ne,“ odpověděl cizinec nedbale. „Kdo by však ve století, ve kterém rozum si zvolil sám svoje ohraničení, byl tak šíleným, aby prolomil přehradu, dělící ho od hroznýše a lva – aby tak odporoval a protestoval proti zákonu, který odsuzuje žraloka do velké mořské hlubiny? Ale dosti již o tomto bezvýsledném hloubání.“

Po těchto slovech cizinec povstal a zavolav sluhu, zaplatil svůj šerbet a pokloniv se lehce společnosti, zmizel rychle mezi stromy.

„Kdo je ten pán?“ tázal se Glyndon zvědavě.

Ostatní pohlíželi několik okamžiků druh na druhu bez odpovědi.

„Dosud jsem ho nikdy neviděl,“ pravil konečně Mervale.

„Já též ne.“

„Já též ne.“

„Znám ho dobře,“ řekl Neapolec, jenž byl naším známým, hrabětem Cetoxou. „Pamatujete-li se, přišel do vaší společnosti se mnou. Byl přede dvěma léty návštěvou v Neapoli a teprve nedávno se vrátil. Je velmi bohatý, – vskutku, je ohromně bohatý. A je osobou nejvyšší příjemnou. Lituji, že jsem ho slyšel mluvit dnešního večera tak podivně – přispěje to pouze k tomu, aby byly povzbuzeny různé pošetilé zprávy, které o něm obíhají.“

„A dojistá,“ pravil jiný Neapolec, „události, které se sběhly včerejšího dne a o nichž tak dobře víte, Cetoxo, ospravedlňují pouze zprávy, které byste tak rád podceňoval.“

„Já a moji krajané,“ řekl Glyndon, „přicházíme tak málo do Neapolské společnosti, že tím ztrácíme velmi mnoho, co by snad zasluhovalo živého zájmu. Směl bych se vás otázat, jaké jsou ony zprávy? A jaké jsou to příhody, o nichž jste se zmínil?“

„Pokud se týče zpráv, pánové,“ odvětil Cetoxa, obraceje se dvorně k oběma Angličanům, „postačí, když podotknu, že připisují signoru Zanonimu jisté vlastnosti, které by si každý přál pro sebe, ale pro něž odsuzujeme každého, kdo by je měl. Příhoda, o níž se zmínil signor Belgioso, objasňuje tyto vlastnosti a musím doznat, že je poněkud zarážející. Hrajete, pánové?“ (Po těch slovech se Cetoxa zamlčel a poněvadž oba Angličani bezpochyby vsadili několik scudů u veřejných hracích stolů, uklonili se, když pronesl svoji domněnku.) Cetoxa pak pokračoval:

„Nuže tedy, před málo dny, a sice právě v onen den, kdy se Zanoni vrátil do Neapole, stalo se, že jsem hrál hodně vysoko a utrpěl jsem značné ztráty. Vstal jsem od stolu rozhodnut, že Štěstěnu

nebudu již pokoušet, když jsem náhle zpozoroval Zanonih, s nímž jsem se již dříve seznámil (a jenž, jak mohu říci, byl mně trošinku zavázán), stojícího u stolu jako divák. Než jsem mohl vyjádřit svůj povděk k tomuto neočekávanému setkání, položil již ruku na moje rameno. „Prohrál jste mnoho,“ pravil, „bylo to více, než si můžete dovolit. Pokud se týče mne, nenávidím hry, ale přece jen bych se chtěl teď hry zúčastnit. Chtěl byste vsadit tento obnos za mne? Na moje nebezpečí – ale polovička výher bude vaší.“ Byl jsem po takovém oslovení překvapen, jak můžete snadno pochopit, ale Zanoni měl takové vzezření a mluvil takovým tónem, že bylo naprosto nemožno odolat mu. Kromě toho jsem hořel touhou napravit svoje ztráty a byl bych také od stolu nevstal, kdybych byl měl ještě nějakých peněz u sebe. Řekl jsem mu tedy, že bych jeho nabídku přijal s podmínkou, když se budeme dělit o zisk stejně jako o ztrátu. „Jak je vám libo,“ pravil s úsměvem, „netřeba mít pochyb, neboť vyhrajete dojist.“ Pak jsem se posadil. Zanoni stál za mnou. Moje štěstí rostlo. Vyhrával jsem neustále. Opravdu, vstal jsem od stolu jako bohatec.“

„A není možno hrát u veřejných stolů falešně, zvláště, když by byla falešná hra namířena proti bance?“ Tuto otázku pronesl Glyndon.

„Dojist nikoliv,“ odpověděl hrabě, „Ale naše štěstí bylo opravdu tak zázračné, tak neobyčejné, že jeden Sicilan, (Siciláni jsou všichni špatně vychovaní a také jsou lidé horkokrevní), se rozhněval a stal se urážlivým. „Pane,“ pravil, obrátiv se k mému novému příteli, „není třeba, abyste stál tak blízko u stolu. Nelíbí se mně to – nejednal jste poctivě.“ Zanoni odpověděl s velikým klidem, že neučinil nic proti pravidlům – a že velice lituje, když někdo nemůže vyhrát, aby druhý neprohrával. Dále řekl, že by nemohl nepoctivě jednat i kdyby chtěl. Sicilan považoval cizincovu mírnost za příznak strachu a huboval ještě hlasitěji. Potom se zvedl od stolu a postavil se proti Zanoniovi takovým způsobem, že nejmírněji řečeno, bylo to každému, kdo by byl jen trochu prudší povahy, nebo kdo by dovedl trochu vládnout dýkou, nejvyšší vyzývavým.“

„A nejpodivnější částí celého výjevu,“ přerušil ho Belgioso, „bylo pro mne, že tento Zanoni, jenž stál právě proti mému sedadlu, a jehož tvář jsem zřetelně viděl, nepronesl nijaké poznámky a nejevil nijakého hněvu. Upřel jen svoje zraky pevně na Sicilana. Nikdy nezapomenu tohoto pohledu! Je nemožno popsat ho – stydla mně při něm krev v žilách. Sicilan se zapotácel vzad, jako by byl udeřen. Viděl jsem, jak se chvěje a jak klesl na sedadlo. A pak –“

„Ano, pak,“ řekl Cetoxa, „obrátil tento pán, tento Sicilan veškerý svůj hněv, když byl takto Zanoniovým pohledem odzbrojen k mému největšímu překvapení proti mně, – proti mně – avšak snad, pánové, nevíte, že mám ohledne své zbraně jistou pověst?“

„Je nejlepším šermířem v Itálii,“ řekl Belgioso.

„Než jsem mohl uhodnout jak a proč,“ pokračoval Cetoxa, „octl jsem se v zahradě za domem s Ughellim – tak se Sicilan jmenoval, – proti sobě a s pěti nebo, šesti pány, svědky souboje, jenž se tu měl odbývat, stojícími okolo.“

Zanoni na mne kývl, abych k němu přistoupit stranou. „Tento muž padne,“ pravil. „Až bude ležet na zemi, jděte k němu a tažte se ho, zdali chce být pohřben po boku svého otce v kostele San Gennaro.“ „Znáte jeho rodinu?“ tázal jsem se s velikým překvapením. Zanoni mne neodpověděl a v následujícím okamžiku jsem se již potýkal se Sicilanem. Abych k němu byl spravedlivý, musím říci, že jeho záludné body byly skvělé a že se mnou hbitější šermíř nikdy nezkřížil meče. Nicméně,“ dodával Cetoxa s mírnou skromností, „byl záhy bodnut skrz naskrz tělem. Přistoupil jsem k němu; mohl sotva mluvit. „Máte nějaké přání – nebo snad nějakou záležitost, kterou byste chtěl spořádat?“ Zavrtěl hlavou. „Kde si přejete být pohřben?“ Ukázal rukou na sicilské pobřeží. „Jak?“ řekl jsem v překvapení, „nikoliv tedy po boku svého otce v kostele San Gennaro?“ Jakmile jsem vyslovil tato slova, změnil se děsně jeho obličej – Ughelli vyrazil pronikavý výkřik – krev se mu vyhrnula z úst a on klesl mrtev. Ale nejpodivnější část celého děje teprve přichází. Pochovali jsme ho v kostele San Gennaro. Přitom jsme dali vyzvednout rakev jeho otce. Když bylo rakví pohnuto, sesunulo se víko a objevila se kostra, v lebeční dutině jsme našli velmi tenký drát, ostrý a ocelový. To způsobilo překvapení a pátrání, jeho otec, člověk velmi bohatý a přitom lakomec, zemřel náhle a byl pochován se spěchem, jak se pravilo proto, že bylo tehdy příliš horké počasí. Poněvadž již bylo podezření probuzeno, vyšetřovali věc přesně. Sluha starého muže byl dotazován a konečně se přiznal, že syn zavraždil starého šlechtice. Způsob vraždy byl velmi důmyslný. Drát byl tak

tenouký, že vnikl do mozku a způsobil výtok jen jediné kapky krve, která byla zakryta šedivými vlasy. Spoluviník vraždy bude popraven.“

„A Zanon? – Svědčil? Vysvětlil něco –?“

„Nikoliv,“ přerušil hrabě tyto otázky. „Vyjádřil se, že náhodou navštívil onoho jitra kostel, že pozoroval náhrobní kámen hraběte Ughelliho a že jeho vůdce mu řekl, že syn hraběte je v Neapoli a že je to marnotratník a hráč. Když jsme seděli u hry, zaslechl jmenovat hraběte jménem a když pak vzniklo vyzvání k souboji a bylo přijato, napadlo ho, jmenovat místo pohřbu, a sice jakýmsi pudem, kterého nechtěl nebo nemohl vysvětlit.“

„Tato povídka velice pokulhává,“ poznamenal Mervale.

„Ano, ale my Italové jsme již tak pověřivými, – onen uvedený pud byl mnohými považován za hlas prozřetelnosti. Následujícího dne se stal cizinec předmětem všeobecného zájmu a zvědavosti. Jeho bohatství, jeho způsob života, jeho neobyčejná tělesná krása přispěly také k tomu, aby se stal jaksi zjevem módy. Kromě toho jsem měl také potěšení, uvést tohoto vynikajícího člověka do společnosti našich nejveselejších kavalérů a nejkrásnějších dam.“

„Příhoda velice zajímavá,“ pravil Mervale, vstávaje. „Pojďte, Glyndone, půjdeme do svého hotelu? – je již skoro denní světlo! S bohem, pánové!“

„Jakého jste mínění o oné události?“ tázal se Glyndon, když oba mladí lidé kráčeli k domovu.

„Nu, je přece zcela jasné, že tento Zanon, je nějakým podvodníkem – nějakým chytrým taškářem. A Neapolec se s ním dělí o kořist a vyzdobuje ho veškerým otřepaným šarlatanismem, který je u všeho zázračného až příliš dobře znám. Neznámý dobrodruh se dostane do společnosti, když z něho udělali předmět obdivu a zvědavosti – je přitom neobyčejně krásný a ženy se s tím spokojují a přijímají ho beze všeho dalšího doporučení, spoléhajíce na jeho obličej a na Cetoxovy bajky.“

„Nemohu s vámi souhlasit. Cetoxa, ač je hráč a prostopášník, je přece jen svým rodem šlechticem a slyne svou odvahou i počestností. A kromě toho nemá cizinec, se svým ušlechtilým zjevem a vznešenou tváří – tak klidnou – tak skromnou – nic společného s drzou chvástavostí nějakého podvodníka.“

„Odpusťte mi, drahý Glyndone, ale neznáte dosud světa. Onen cizinec používá jen co nejlépe svého uhlazeného zevnějšku a jeho v z n e š e n á t v á ř je pouze o b c h o d n í c k ý m ú s k o k e m. Ale abychom se obrátili k něčemu jinému – jak pokračuje vaše milostná záležitost?“

„Ach, dnes mně nebylo možno setkat se s Violou.“

„Nesmíte se s ní oženit! Co by tomu řekli všichni doma?“

„Užívejme přítomnosti,“ odpověděl Glyndon živě. „Jsme mladými, bohatými a slušnými lidmi, a proto nepomýšlejme na zítřek!“

„Výborně, Glyndone! Ale zde jsme u hotelu. Spěte dobře a necht' se vám nezdá o signoru Zanoniovi!“

KAPITOLA II

Prendre, giovine audace e impaziente,
L'occasione offerta avidamente.

Gerusal. Lib., cant. VI, 29

Clarence Glyndon byl muž mladý a bohatý. Jeho bohatství nebylo sice veliké, ale byl z něho přece jen živ pohodlně a neodvisle. Jeho rodiče byli mrtvi a jeho nejbližší příbuznou byla jediná sestra, mnohem mladší než on, kterou zanechal v Anglii v péči její tety. Již ve svém prvním mládí jevil značně slibné nadání k malířskému umění a spíše z nadšení než z peněžní potřeby, aby měl nějaké povolání, rozhodl se věnovat se dráze, ve které anglický umělec obyčejně počíná se zanícením a s historickými kompozicemi, aby pak skončil lakotnými výpočty a portréty podle Aldermana Simpkinse. O Glyndonovi se domnívali jeho přátelé, že má značného ducha, ale tento

duch byl jaksi chvatný a příliš troufalý. Nenáviděl stálé a vytrvalé práce a jeho ctižádost hleděla spíše sbírat ovoce než pěstít strom. Jako tak mnoho umělců ve svém mládí, miloval zábavy a vzrušení a bez výhrady se oddával všemu, co působilo na jeho fantazii nebo se zamlouvalo jeho vášním. Procestoval všechna znamenitější evropská města s výslovným úmyslem a vážným rozhodnutím, že bude studovat božská mistrovská díla svého umění. Ale v každém městě ho zábava až příliš svedla, že se vzdával své horlivosti a živá krása ho odváděla od zbožňování necitelných pláten. Jsa odvážný, dobrodružný, marnivý, neklidný a zvědavý, zapléтал se stále do divokých plánů a příjemných nebezpečí a byl vlastně člověkem pudovým a otrokem své obrazotvornosti.

Byla právě doba, kdy horečný duch, lačný přeměn, si razil cestu k onomu ohyzdnému posměchu lidských snah – k francouzské revoluci. A z chaosu, do něhož již se řinčením se kácely svatyně Velebné Víry Světa, vyvstávaly mnohé beztvárné a ohyzdné přeludy. Je snad třeba připomínat čtenáři, že zatím, kdy nastal čas lesklého skepticismu a líčeného vědění, vstala zároveň také doba největší důvěřivosti a nejhlubších mystických pověr – doba, v níž magnetismus a magie našly své žáky mezi Diderotovými stoupenci? Byla to doba, kdy proroctví se ozývala z každých úst, kdy salon filozofického deisty se proměnil ve věštírnu, ve které předstírala nekromantie, že zaklíná stíny zemřelých, kdy biskupská berla a bible byly posmívány a kdy se věřilo Cagliostrovi*) a Mesmerovi.**)

V tomto rozbřesku červánků, jenž ohlašoval východ nového slunce, které zapudí všechny mlhy a mraky, vstávaly ze svých hrobů veškeré fantomy dob feudálních, které se míhaly před zraky Paracelsa a Agrippy.***)

Glyndon, oslněný červánky revoluce, byl ještě více váben jejími podivnými průvodci a u něho bylo také přirozené – právě jako u jiných – že jeho fantazie, jež se splášila nadějemi společenských utopií, se uchopí s dychtivostí všeho, co by slibovalo vedle zaprášených stop poražené vědy, objev nějakého zázračného ráje.

Na svých cestách naslouchal alespoň s nejživějším zájmem, ne-li s úplnou důvěrou, divům, vypravovaným každým pověstnějším zřecem duchů, a proto byla jeho mysl dobře připravena na dojem, jaký u něho naráz probudil tajemný Zanon.

Ale mohla zde být u něho ještě jiná příčina jeho sklonu k důvěřivosti. Jeden Glyndonův vzdálený příbuzný z matčiny strany dosáhl nikoliv nepatrné pověsti jako filozof a alchymista. O tomto jeho moudrém předku se vypravovaly věci velmi podivné. Pověst tvrdila, že dosáhl věku, který o mnoho přesahoval omezení, usouzené lidskému životu a že až do konce si zachoval vzezření muže prostředního věku. Konečně zemřel, jak se vyprávělo, zármutkem nad náhlou smrtí jednoho svého pravnuka, jedině to bytosti, kterou kdy, jak se zdálo, miloval.

Díla tohoto filozofa, ač vzácná, existovala dosud a byla chována v knihovně Glyndonovy rodiny. Jejich platonický mysticismus, jejich smělá tvrzení, veliké sliby, jež bylo lze odkrýt za jejich obrazným a typickým slohem, učinily již záhy hluboký dojem na mladou fantazii Clarence Glyndona. Jeho rodiče, kteří snad ani nepozorovali následků, jaké přinese povzbuzování Glyndonovy fantazie, neboť se domnívali, že pouhé osvícení onoho věku postačí, aby jim zabránilo nebo je zažehnilo, rozprávěli rádi za dlouhých, zimních večerů o historických tradicích, týkajících se onoho vynikajícího předka. A Clarence se zachvíval děsnou rozkoší, když jeho matka žertovně odkrýla nápadnou podobnost mezi mladým dědicem a vybledlou tváří na podobizně alchymistově, která visela nad jejich krbem. Onen obraz byl chloubou jejich domácnosti a vzbuzoval obdiv jejich přátel, kteří říkali: „Dítě je opravdu více než se domníváme potomkem tohoto muže!“

*) Cagliostro byl z nejzáhadnějších zjevů XVII. století. Ač ho mnozí považují za prostého podvodníka, je přece dokázáno, že dovedl mistrně léčit a že také vládl tajuplnými silami. Bádání o jeho životě není dosud ukončeno, ale bylo přece – proti dřívějším tvrzením – zjištěno, že nezemřel v olovených komorách v Benátkách, nýbrž že zmizel náhle beze stopy, právě tak jako se objevil, aniž kdo mohl zjistit, odkud přišel.

***) Lékař a objevitel tzv. zvířecího magnetismu, který je dnes již uznán mnoha vynikajícími učenici. Pozn. překl.

****) Nejduchaplnější středověcí hlasatelé okultních nauk. Pozn. překl.

Pravil jsem, že Glyndon miloval zábavy. Byl velmi vnímavým ke každému veselému dojmu, jakými musí být všichni umělci, a proto jeho umělecký život, než se usadil k práci, putoval od květiny ke květině. Užíval až skoro k nasycení veselého hýření v Neapoli, když se najednou zamiloval do tváře i hlasu Violy Pisaniové. Ale jeho láska, právě tak jako jeho ctižádost, byla nestálá a těkavá. Nedovedla uspokojit jeho srdce a vyplnit jeho celou duši. Ne snad nedostatkem silného a vznešeného citu, ale proto, že jeho mysl nebyla ještě zralá a usedlá, aby se jeho city mohly rozvinout. Jako je doba květu a jiná zase kdy dozrává ovoce, tak také teprve když květ fantazie počíná vadnout, dozrává srdce k pocitům, jež květy předcházejí a předpovídají. Ve své rozjařenosti, buď u svého osamělého malířského stojanu nebo uprostřed svých veselých druhů, nepoznal dosud dosti hoře, aby dovedl hluboce milovat. Neboť člověk musí být nejdříve zklamán menšími životními událostmi, než dovede chápat plnou cenu věcí závažnějších. Jenom mělký francouzský zhýralec mohl nazvat svým salonním žargonem lásku pošetilostí. Láska, je-li lépe pochopena, je moudrostí.

A pak také byl Clarence Glyndon přílišně poután světem. Jeho umělecká ctižádost byla v neustálém spojení s pochvalou a uznáním oné povrchní menšiny, kterou nazýváme obecností.

Jako ti, kdo klamou, byl i on, neustále v obavách, že bude podveden. Nedůvěřoval sladké nevinnosti Violině. Nemohl se odvážit, aby vážně nabídl italské pěvkyni svoji ruku, ale skromná důstojnost této dívky a něco dobrého a šlechetného v jeho povaze, ho nutilo, aby až dosud ustupoval před úmysly méně čestnými, nebo více světskými. A tak se mezi nimi vyvinula důvěrnost, jež byla spíše založena na laskavosti a úctě, než aby byla jejím podkladem vášně. Navštěvoval divadlo a vkrádal se za scénu, aby s ní mohl mluvit a svůj náčrtník plnil kresbami její krásy, která ho okouzlovala stejně jako umělce i milence. A den za dnem se zmítal na proměnlivém moři pochybnosti a nerozhodnosti, lásky a nedůvěry. Poslednější byla opravdu neustále podněcována proti jeho vlastnímu, lepšímu úsudku, střizlivými výstrahami Mervalovými, který byl mužem suchých fakt.

Následujícího dne po onom večeru, jímž jsem zahájil toto vypravování, projížděl se Glyndon zcela sám na koni podél neapolského pobřeží u moře a sice na druhé straně posilipské jeskyně. Bylo odpoledne a slunce ztratilo svou dopolední žhavost a chladný větřík vanul rozkošně od blýskajícího se moře. Glyndon zpozoroval jakousi mužskou postavu nahýbající se nad nějakým kusem kamene vedle cesty, a když se k ní přiblížil, poznal Zanonih.

Angličan ho pozdravil zdvořile.

„Objevil jste snad nějakou starožitnost?“ tázal se s úsměvem. „Jsou na této cestě tak častým zjevem, jako obálky.“

„Nikoliv,“ odpověděl Zanon, „byla to jen taková starožitnost, jejíž původ se datuje od počátku světa a kterou Příroda neustále nechává rozpadat se, aby ji pak zase obnovovala.“ Rka to, ukázal Glyndonovi malou rostlinku s bleděmodrým květem a pak ji opatrně vložil do záhradky.

„Jste botanikem?“

„Jsem.“

„Je to, jak mně bylo řečeno, studium velice zajímavé.“

„Zajisté, zvláště pro ty, kdo mu rozumějí.“

„Což je tato věda tak obtížná?“

„Obtížná! Hlubší znalost této vědy náleží snad k oněm uměním, jež skoro unikly moderní filozofii a povrchním vědomostem! Domníváte se, že nebyly nikdy položeny základy k těmto tradicím, přicházejícím k nám ze vzdálených věků – jako skořápky mušlí, nalezené na vrcholech hor nás poučují, kde bývala kdysi moře? Čím jiným byla stará, kolchidská magie než podrobným studiem přírody v jejích nejnižších dílech? Čím je bajka o Medei, než důkazem o silách, které lze vybavit ze semena a listu? Nejnadanější ze všech kněžských sdružení, tajemné sesterství z Cuthu, pro jehož zaklínací formule si učenci nadarmo lámou hlavy v bludišti legend, hledalo v nejobyčejnějších bylinách, co snad babylonští mudrci marně chtěli vypátrat mezi nejvznešenějšími hvězdami. Tradice nám však vypravuje, že existovala kdysi lidská rasa,*) která

*) Obyvatelé Theby. – (Nikoliv Théb! Pozn. překl.) Plut. Symp. 1, 5, c. 7

dovedla své nepřátele zabít na dálku beze zbraní a bez pohybu. Rostlina, po které šlapete, může mít mnohem nebezpečnější síly, než jaké vaši technické dovedou vložit do vašich nejhroznějších válečných nástrojů. Dovedete si představit, že k těmto italským břehům – k tomuto starému circeiskému pohoří přicházeli mudrci z nejzazšího východu, aby hledali rostliny a byliny, které by vaši lékárníci u svého pultu zahazovali jako býlí? První botanikové – světoví mistři chemie – náleželi k onomu kmenu, jemuž úcta starých dala jméno Titanové*). Pamatuji se, že jednou u Hebra – za vlády – avšak tento rozhovor,“ pravil Zanoni, zamlčev se náhle s chladným úsměvem, „olupuje vás i mne pouze o čas.“ Umkl, pohleděl pevně na Glyndona a pokračoval: „Mladíku, domníváte se, že neurčitá zvědavost může nahradit vážnou práci? Čtu ve vašem srdci. Přejete si poznat mne a nikoliv tuto skromnou rostlinu. Avšak pokračujte – vaše přání nebude uspokojeno.“

„Nemáte zdvořilosti svých krajanů,“ pravil Glyndon trochu zmateně. „Dejme tomu, že bych chtěl dosáhnout známosti s vámi, proč odmítáte moje pokusy?“

„Neodmítám ničí pokusy;“ odvětil Zanoni, „jestliže si lidé žádají, pokračovat, tu dojísta o tom zvím. Avšak naopak, oni mne pochopit nikdy nedovedou. Žádáte-li si seznámit se se mnou, je to vaší věcí, avšak varoval bych vás, abyste se mne raději vystříhal.“

„A proč, což jste tak nebezpečný?“

„Na této zemi jsou lidé často bez vlastního přičinění osudově nebezpeční jiným. Kdybych vám chtěl předpovídat budoucnost pošetilými astrologickými výpočty, řekl bych vám jejich odpornou hantýrkou, že moje planeta se temně usídlila v domě vašeho života. Můžete-li se mně tedy vyhnout, nechodte přes moji cestu. Varuji vás teď poprvé a naposledy.“

„Pohrdáte astrologií a přece užíváte obrátů právě tak tajemných jako oni. Nikdy nehraji a nikdy se nehádám, proč bych se vás měl tedy bát?“

„Jak chcete, učinil jsem seč jsem byl.“

„Dovolte, abych mluvil upřímně. Váš rozhovor předešlého večera mne zajímal a pomátl.“

„Znám to, duše podobné vašim jsou vábeny tajemstvím.“

Tato slova Glyndona popudila, ačkoliv byla vyslovena tónem, jenž nenaznačoval nijakého opovržení.

„Vidím, že mne nemáte za hodna svého přátelství. Buď si. S Bohem!“

Zanoni opětovně chladně pozdrav a když Angličan odejel, vrátil se ke svému botanizování.

Téhož večera odešel Glyndon jako obyčejně do divadla. Stál za scénou, pozoruje Violu, jež byla právě na jevišti, v jedné ze svých nejskvělejších úloh. Celý dům se otřásal potleskem. Glyndon byl přímo bez sebe mladickou vášní a pýchou: „Toto nádherné stvoření,“ pomyslně si, „může ještě být mým.“

Zatím, když se takto pohřížoval v rozkošné snění, pocítil na rameni lehounký dotyk. Obrátil se a spatřil Zanonihoho.

„Hrozí vám nebezpečí,“ pravil k němu. „Nechodte dnes v noci domů, anebo půjdete-li, nechodte samoteni.“

Než se Glyndon vzpamatoval ze svého překvapení, Zanoni již zmizel a když ho Angličan spatřil nanovo, stál v loži jednoho neapolského šlechtice, kam ho Glyndon nemohl sledovat.

Viola pak opustila jeviště a Glyndon ji oslovil neobyčejně vřele a dvorně. Avšak Viola v nesouhlasu se svým zvykem odvrátila se od svého milence se zjevnou netrpělivostí. Povolavši stranou Gionettu, která byla v divadle její stálou průvodkyní, pravila vážným šepotem:

„Ach, Gionetto! Je zde zase! – Je zde onen cizinec, o němž jsem s tebou mluvila! – A zase, on jediný, z celého divadla, nevzdává mně pochvaly.“

„Který pán je to, miláčku?“ řekla stařena se zjevnou něhou ve hlase. „Je dojísta mužem tupým – a není hoden jediné myšlenky.“

Herečka přitáhla Gionettu blíže k jevišti a ukázala jí v jedné bližší lóži muže, který se vyznačoval mezi všemi ostatními prostotou svého oděvu a neobyčejnou krásou svého obličje.

„Že není hoden myšlenky, Gionetto?“ opakovala Viola – „že není hoden myšlenky! Běda mně, nemyslet na něho, zdá se mi nemít myšlenek vůbec!“

*) Syncellus, p. 14.

„Chemie vynálezem Gigantů.“

Nápověda volal na signoru Pisaniovou.

„Hleď vyzvědět jeho jméno, Gionetto,“ pravila, kráčejíc pomalu k jevišti a přecházejíc kolem Glyndona, jenž na ni hleděl pohledem bolestně vyčítavým.

Jednání, ve kterém měla teď Viola vystoupit, vyličovalo výjev konečné katastrofy, při níž veškeré síly jejího pozoruhodného hlasu a umění bylo třeba rozvinout. Divadlo viselo na každém jejím slově s bezdechou úctou, ale Violiny oči hledaly jenom zrak onoho klidného a nehnutého diváka – její vzrušení vzrůstalo až ve stav, jako by byla v nadšení. Zanoní naslouchal a díval se na ni pozorným zrakem. Avšak z jeho rtů nevyšlo naprosto pochvaly. Jediné hnutí nezměnilo výraz jeho chladné a poloopovržlivé tváře. Viola, hrající úlohu ženy milující, avšak beznadějně, neprocítla nikdy tak živě svou úlohu, jako tentokráte. Její slzy byly pravdivé, její vášeň byla přirozená. Skoro bylo hrozné na ni popatřit. Byla odnesena z jeviště vysílena a v bezvědomí, uprostřed takové bouře pochvalného zanícení, jakého je schopno a k němuž se může povznést jenom obecnstvo na pevnině. Zástupy povstaly – kapesníky vlály – věnce a květiny byly házeny na jeviště – muži si otírali oči a ženy vzlykaly hlasitě.

„Nebesa!“ pravil jeden Neapolec, vysoký hodnostář, „roznítla mne až k nesnesení. Ještě dnešní noci, ještě této noci bude mou! Zařídil jste vše, Mascari?“

„Vše, signore. A kdyby snad ji onen mladý Angličan doprovázel domů?“

„Ten domýšlivý barbar? V každém případě necht' krvácí za svoje bláznovství. Nestrpím soupeře.“

„Ale je to Angličan! Po mrtvolách Angličanů se vždycky pátrá!“

„Pošetilce, což není moře dosti hluboké a není země dosti tajemnou skryší, aby dovedla utajit nějakého mrtvého člověka? Naši lotři dovedou mlčet jako sám hrob – a já? – Kdo by si dovolil podezírat nebo obžalovat knížete di –? Postarejte se o to. – Dejte ho stržici a pak necht' se použije vhodné příležitosti. Svěřuji vám ho. Lupiči ho zavraždí – rozumíte mně – tato krajina se jimi jen hemží –. Olupte a vysvlékněte ho, prospěje to jen pověsti, jež bude pak rozšířena. Vezměte s sebou tři muže. Zbytek bude v mém průvodu.“

Mascari pokrčil rameny a pokorně se uklonil.

Neapolské ulice nebyly tehdy tak bezpečné jako teď a povozy byly v oněch dnech lacinější. Kočár, který pravidelně používala mladá umělkyně, nebylo možné najít. Gionetta, která příliš dobře věděla o kráse své velitelky a také o počtu ctitelů, aby mohla pomýšlet bez obav na návrat domů pěšky, pověděla o této nehodě Glyndonovi a on zapřísahal Violu, která se jen pomalu vzpamatovala, aby přijala jeho vlastní povoz. Možná, že před tímto večerem by nezamítla službu tak nepatrnou. Ale teď, z příčiny té či oné, ji nepřijala. Glyndon, uražený, se již mrzutě vzdaloval, když ho Gionetta zastavila.

„Počkejte, signore,“ pravila chlácholivě, „má drahá signora je churavá – nehněvejte se na ni. Přičiním se, aby vaši nabídku přijala.“

Glyndon zůstal a po několika málo okamžicích, kdy Gionetta Virole domlouvala a tato jí zase odporovala, byla nabídka přece jen přijata. Gionetta pak se svojí chráněnkou vstoupily do povozu a Glyndona nechaly u vchodu do divadla, aby se vrátil domů pěšky. Tajemná výstraha Zanoního ho teď najednou napadla. Zapomněl jí docela v zájmu své hádky s Violou, jako muž zamilovaný. Domníval se, že je radno, chránit se před nebezpečím, předpověděným rty tak tajemnými. A rozhlížel se kolem po některém ze svých známých. Divadlo chrlilo právě svoje zástupy, které se strkaly, tlačily a vrážely do něho, ale nepoznával mezi nimi známé tváře. Zatím, kdy takto nerozhodně čekal, zaslechl Mervalův hlas, který ho volal, a pak zpozoroval ke svému největšímu uspokojení, že jeho přítel si tlačenicí k němu razí cestu.

„Zajistil jsem vám místo,“ pravil Mervale, „v povoze hraběte Cetoxy. Pojd'te se mnou, čeká na nás.“

„Jste tak laskav! Ale jak jste mne našel?“

„Potkal jsem Zanoního v chodbě, – ‚Váš přítel stojí u vchodu do divadla,‘ pravil, ‚nedopusťte, aby šel dnešního večera domů pěšky. Neapolské ulice nejsou vždycky bezpečné.‘ Vzpomněl jsem si ihned, že v posledních týdnech se ukázala činnost několika calabreských lupičů v samotném městě a když jsem se pak najednou setkal s Cetoxou – avšak zde je!“

Další vysvětlování byla přerušena, neboť teď se přidružili k hraběti. Když Glyndon vstoupil do povozu a vytahoval okno, spatřil čtyři muže, stojící stranou na chodníku, kteří se ho zdáli napjatě pozorovat.

„Cospetto!“ zvolal jeden z nich – „Tu je ten Angličan!“ Glyndon zaslechl tento výkřik nedokonale, když se povoz rozjžděl. Domů se dostal bez nehody.

Něžná a důvěrná intimnost, jaká vždycky vzniká v Itálii mezi chůvou a děckem, které vychovala a jakou Shakespearova hra „Romeo a Julie“ nijak nepřehání, nemohla doznat, než ještě užšího styku v situaci osiřelé umělkyně, kdy byla beze všech přátel. Ve všech věcech, jež se vztahovaly k slabosti srdce, měla Gionetta veliké zkušenosti. A když tři noci po sobě, po návratu z divadla, Viola hořce plakala, podařilo se chůvě vynutit z ní doznání, že viděla muže – kterého předtím nespatriila po dva dlouhé roky, plné událostí – na něž však nikdy nezapomněla a jenž, běda, nejevil ani nejmenší známky, že by poznával ji! Gionetta nedovedla sice pochopit veškeré neurčité a nevinné pocity, které tuto Violinu bolest jen zvětšovaly, ale konečně je rozřešila všechny svým prostým a hloupým rozumem, jako jediný cit – lásku. A v lásce dovedla velmi dobře těšit a jevit soucit. Důvěrníci Violina celého a hlubokého srdce nemohla být nikdy – neboť toto srdce by nebylo mohlo nikdy najít slov, aby vyjádřilo veškeré svoje taje. Ale takovou důvěru, již mohla dosáhnout, byla hotova splácet bezmezným soucitem a nejochotnějšími službami.

„Dověděla jste se, kdo to je?“ tázala se Viola, když pak osaměla ve voze s Gionettou.

„Ano. Je to onen slavený Zanoni, do něhož se veškeré velké dámy přímo zbláznily. Praví se o něm, že je bohatý! – Ach – o mnoho bohatší než každý z oněch Angličanů! – Ne snad, že by signor Glyndon – –“

„Ustaňte!“ přerušila ji mladá herečka. „Zanoni! Nemluvte mi o onom Angličanovi.“

Dojeli teď do osamělejších a vzdálenějších částí města, kde stál Violin dům, když se kočár náhle zastavil.

Gionetta vyhlédla ihned v obavách z okna a zpozorovala při bledém měsíčním svitu, že vozka, stržený se svého sedadla, je již poután v náručí dvou mužů. V následujícím okamžiku se otevřely prudce dveře kočáru a v nich se objevila vysoká postava, maskovaná a zahalená pláštěm.

„Nebojte se, nejkrásnější signoro Pisani,“ pravil tento muž něžně, „nic zlého se vám nestane.“ Při těch slovech ovinul svoje paže kolem těla krásné herečky a snažil se ji vyzvednout z kočáru. Ale Gionetta nebyla jen obyčejnou průvodkyní; odstrčila útočníka s takovou silou, že tím byl překvapen a po této ráně poslala za ním salvu nejvyšší energických slov, vyjadřujících její rozhořčení a opovržení.

Maska ustoupila a rovnala si svůj pomačkaný plášť.

„Corpo di Bacco!“ pravil napolo se smíchem, „je pod dobrou ochranou. Sem, Luigi – Giovanni! Chopte se té čarodějnice – rychle – proč váháte?“

Pak se maska vzdálila od dvířek a poté se objevila postava jiná a ještě vyšší.

„Buďte klidná, Violo Pisaniová,“ pravil tento muž potichu, „se mnou jste opravdu v bezpečí!“ Při těch slovech zvednul svoji masku a pod ní se objevily ušlechtilé rysy Zanoniovy.

„Buďte klidná a nebojte se, dovedu vás zachránit.“ Pak zmizel, zanechav Violu v překvapení, rozčilení a rozkoši.

Bylo tu všeho všudy devět masek: dvě z nich se zaměstnávaly kočím, jedna stála vpředu u koňů povozu, čtvrtá pak střežila dobře vycvičené klisny této společnosti. Tři jiné masky, (kromě Zanoniovy a té, jež prve Violu oslovila), stály stranou u povozu, zataženého na okraji cesty. Těmto třem Zanoni pokynul. Masky přistoupily a Zanoni ukázal na první masku, jež byla ve skutečnosti knížetem di –. K jejímu nejvyššímu překvapení byla tato maska – kníže – náhle uchopena zezadu.

„Zrada!“ vykřikl. „Zrada mezi mými vlastními lidmi! Co to znamená?“

„Posaďte ho do jeho povozu! Bude-li odporovat, nechť padne jeho krev na jeho hlavu!“ řekl Zanoni klidně.

Pak se přiblížil k mužům, kteří drželi vozku.

„Jste v menšině a jste přelstěni,“ pravil. „Následujte svého pána. Jste tři a nás je šest, ozbrojených až po zuby. Děkujte našemu milosrdenství, že šetříme vašich životů. – Jděte!“

Muži ustoupili poděšeně. Vozka pak vylezl na svůj kozlík.

„Přeřízněte postraňky jejich vozu a uzdy jejich koní,“ rozkázal Zanoni, když vstoupil do kočáru, kde seděla Viola a který pak jel rychle dále, zanechav poraženého únosce v takovém hněvu a omráčení, že jich vůbec nelze popsat.

„Dovolte mně, abych vám toto tajemství vysvětlil,“ pravil Zanoni. „Zvěděl jsem, že se proti vám kuje spiknutí – nezáleží na tom, jakým způsobem mně bylo prozrazeno. Zmařil jsem je takto: – Náčelníkem tohoto plánu je šlechtic, jenž vás dlouho nadarmo pronásledoval. Ten a jeho dvě stvůry vás střežili a sledovali již od vchodu z divadla. Předtím bylo nařízeno šesti jiným, aby na vás čekali na místě, kde byl podniknut útok. Já a pět mých sluhů jsme si s nimi vyměnili místo a byli jsme pak pokládáni za jeho vlastní pomocníky. Nejdříve jsem dojel sám k místu, kde oni lidé čekali a poučil jsem je, že jejich pán nepotřebuje dnešní noci jejich služeb. Uvěřili mně a pak se rozešli. Potom jsem se připojil k své vlastní družině, kterou jsem zanechal vzadu. Teď víte vše. Ale již jsme u vašeho domu.“

KAPITOLA III

In quale scuola,
Da qual mastro s'apprendre
La tua sì lunga e dubbia arte d'amare.

A m i n t a , At. 2

Zanoni doprovodil mladou Neapolku do domu. Gionetta zmizela – oba osaměli.

Když byli samotni v onom pokoji, který býval za starých dob tak často naplněn divokými písňemi Pisaniho a když teď Viola spatřila tohoto tajemného, příšerného a přece zase tak krásného a statného cizince, stojícího na témže místě, kde sama sedávala u otcových nohou, tak rozechvěná a očarovaná – tu se skoro domnívala svým fantastickým způsobem, ve kterém byla uvyklá zosobňovat svoje vznešené představy, že ona duchovní hudba přijala život a formu, a že před ní teď stojí v celé nádheře přijatého tvaru. Po celou tu dobu si neuvědomila svůj vlastní půvab. Odhodila závoj a klobouk a její vlasy, poněkud rozčuchané, padaly jí teď přes týl, bílý jako slonovina, jež odhalovalo částečně její roucho. A když se v jejích temných očích objevily slzy vděčnosti a její tváře planuly nedávným rozrušením, tu byste byli řekli, že sám bůh světla a hudby uprostřed arkádských údolí nikdy se neucházel ve svém lidském přestrojení o krásnější dívku nebo nymfu.

Zanoni na ni pohlédl zrakem, v němž se zdál být sloučen obdiv se soucitem. Zamumlal tiše několik slov pro sebe a potom ji hlasitě oslovil:

„Violo, zachránil jsem vás před velkým nebezpečím. Nejen před zneuctěním, ale také možná před smrtí. Kníže di– je pod zdejším slabým despotou a chabou správou mužem, stojícím nad veškerým zákonem. Je schopen každého zločinu. Avšak při všech svých vášních má přece tolik opatrnosti, jaké je schopna jen ctižádost. Kdybyste nebyla ochotna smířit se se svojí pohanou, nebyla byste nikdy již vstoupila do světa, abyste mohla vyprávět svůj příběh. Únosce nemá srdce, aby mohl litovat, ale za to má ruku, která dovede vraždit. Zachránil jsem vás, Violo. Možná, že se mně otážete, proč?“

Zanoni se zamlčel a usmíval se smutně, když pokračoval:

„Nebudete mně chtít způsobit křivdu myšlenkou, že ten, kdo vás zachránil, je neméně sobeckým, jako ten, kdo vám chtěl ublížit. Sirotku, nemluvím k vám řečí vašich zbožňovatelů, postačuje mně, když znám soucit a když nejsem nevďěčným za náklonnost. Proč se zardíváte, proč se chvějete při tomto slově? Zatím, kdy s vámi mluvím, čtu ve vašem srdci a nevidím tam ani jediné myšlenky, za kterou by se vám bylo stydět. Nepravím, že mne již milujete, neboť na štěstí může být fantazie vzrušena dlouho předtím, než je srdce dotčeno. Avšak bylo mým osudem, abych okouzličl váš zrak a abych působil na vaši představu. A jen proto, abych vás varoval před něčím, co vám může přinést jen utrpení, jako jsem vás již jednou varoval, abyste se připravila na žal, který vás očekává, jenom proto jsem teď vaším hostem. Angličan Glyndon tě miluje vřele – možná, že vřeleji, nežli toho já

sám dovedu. A jestliže tě není hoden teď, je mu pouze třeba, aby tě lépe poznal a mohl si tě lépe zasloužit. Může se s tebou oženit, může tě dovést do své šťastné a volné vlasti, do země, z níž pocházela tvá matka. Zapomeň mne, nauč se opětovat a zasloužit si jeho lásku a ujišťuji tě, že budeš ctěnou a šťastnou.“

Viola naslouchala tiše, s nevýslovným vzrušením a s rozpáleným ruměncem na tvářích, tomuto podivnému oslovení. A když domluvil, pokryla si tvář rukama a dala se do pláče. A přec, ačkoliv podobná slova mohla jen pokořovat nebo pobouřit, mohla pohněvat nebo roznítit stud, přece jen nebyly pocity, jež vynucovaly proudy slz z jejích očí a jimiž se její srdce dmulo, takové, aby mohly být spojeny s uvedenými. V tomto okamžiku se měnila tato žena v dítě a jako dítě se vši příliš mnoho žádající toužebnou, avšak přece jen nevinnou žádostí, aby bylo milováno, pláče zarmouceno, avšak bez výčitek, když jeho láska je drsně odmršťována a ponechána sobě samé – tak také bez hněvu a beze studu, plakala Viola.

Zanoni ji pozoroval, jak její spanilá hlava ostíněna hojnými kadeřemi, se nakláněla a po chvílce mlčení přistoupil k ní a řekl hlasem, plným nejchlácholivější sladkosti s lehkým úsměvem na rtech:

„Pamatujete se ještě, když jsem vám řekl, abyste se snažila dosáhnout světla a když jsem vám ukázal jako příklad onen odhodlaný a vážný strom? Neřekl jsem vám tehdy, krásné dítě, abyste se řídila příkladem mušky, která by se chtěla vznést ke hvězdám, jež však padá s popálenými křídly vedle lampy. Pojď, chci s tebou mluvit. Tento Angličan –.“

Viola se mu uhnula a plakala ještě vášnivěji.

„Tento Angličan je ti blízek svým stářím a také není příliš vzdálen svým stavem. Mohla by ses v životě účastnit jeho myšlenek – a ve smrti bys mohla spát v témže hrobě! A já – avšak tento pohled do budoucna nás nebude rušit. Pohleď do svého srdce, a uvidíš tam, že od té doby, kdy můj stín nanovo zkřížil tvoji stezku, vyrostla ti tam pro tohoto muže, tobě rovného, čistá a klidná náklonnost, jež by byla dozrála v lásku. Nevykreslila jsi sobě nikdy domova, v němž by tvým druhem byl tento tvůj mladý ctitel?“

„Nikdy!“ pravila Viola s náhlou silou, „nikdy, abych přitom nepocítila, že takovým není osud, který je mně určen a přece, ach!“ pokračovala a vztyčivši se náhle a odhodivši kadeře, jež clonily její tvář, upírala oči na svého hosta, „a přece, ať jsi kdokoliv, jenž dovedeš číst v mé duši a přetvářet moji budoucnost, neklam se v pocitu, který – který“ – (Na okamžik se zajikla a pak pokračovala se sklopenými očima,) „jako kouzlem připoutal moje myšlenky k tobě. Nemysli si, že bych mohla pěstovat lásky nežádané a neopětované. Není to v pravém smyslu láska, co pro tebe pocítuji, cizince. Proč bych tě měla milovat? Mluvil jsi ke mně jenom, abys mne napomínal – a teď, abys mne zraňoval.“

Znovu se zamlčela a znovu se jí zajíkl hlas. Slzy se chvěly na jejích očních víčkách; Viola si je setřela a pokračovala:

„Nikoliv – není to láskou – je-li láska oním pocitem, o kterém jsem slyšela a četla a který jsem se snažila na jevišti napodobit – je to však cit mnohem vznešenější, děsný a jak se mi zdá, je to přitažlivostí skoro nadpřirozenou, jež mne nutí, abych se k tobě přidružila ve bdění i ve snění, a to představami, které zároveň okouzlují i děsí. Domýšlíš se, že kdyby to byla láska, mohla bych k tobě takto mluvit? Že moje oči (při těchto slovech pozvedla k němu náhle zraky) by mohly takto vyhlédnout a setkat se s tvým zrakem? Cizince, žádám jen, abych tě mohla někdy vidět a slyšet! Cizince, nemluv mně o jiných. Varuj mne, kárej, zraňuj mé srdce a odmítej moji vděčnost nikoliv nehodnou, již ti má duše podává. Ale chceš-li, nepřicházej ke mně vždy, jako zlá předzvěst bolu a nesnází. Někdy jsem tě vídala ve svých snech, obklopeného postavami slávy a světla; tvoje pohledy zářily nebeskou radostí, jakých v nich teď nevidím. Cizince, cizince, zachránil jsi mne a děkuji ti za to a žehnám ti! Je to také holdem, který bys mohl odmítnout?“

S těmito slovy zkřížila pokorně svoje paže na ňadrech a poklonila se mu půvabně a nízko. A přitom se její pokora nezdála ani neženskou, ani snižující a nebyla ani pokorou, jakou jeví paní ke svému milenci nebo otrok k svému pánu, nýbrž jakou nalézáme spíše u dítěte vzhledem k jeho ochránci, nebo neofity některého starého, náboženství ke knězi. Zanoniovo čelo bylo melancholické a zamyšlené. Pohleděl na ni s podivným výrazem laskavosti, žalu a přece zase něžné lásky, což vše bylo lze číst v jeho očích. Ale jeho rty byly přísné a jeho hlas byl chladný, když odpovídal:

„Víte také, čeho žádáte, Violo? Můžete uhodnout nebezpečí, hrozící vám a možná, že nám oběma – nebezpečí které přivoláváte? Zdali víte, že můj život, oddělený od vířícího stáda lidí, je uctíváním Krásna, z něhož se snažím vyloučit vše, co Krásno vnukává většině lidí? Vyhýbám se jako neštěstí všemu, co se člověku zdá být osudem nejkrásnějším – vyhýbám se lásce pozemských dcer. V této době tě mohu dosud varovat a zachraňovat tě před mnohými zly. Kdybych tě však častěji vídal, zdali podržím tuto moc? Nerozumíte mně, co však chci právě ještě dodat, bude snadněji pochopitelné. Prosím tě, abys zapudila ze svého srdce každou myšlenku na mne až na tu, o které ti budoucnost hlasitě nařizuje, aby ses jí vyhýbala. Glyndon, jestliže přijmeš jeho hold, bude tě milovat, až se za vámi oběma zavře hrobka. Ale já také,“ (dodával s pohnutím) – „ale já také bych tě mohl milovat!“

„Vy!“ zvolala Viola s prudkostí náhlého pocitu rozkoše, unesení, kterého nemohla potlačit. Ale ihned za okamžik potom by byla dala celé světy za to, aby mohla tento výkřik odvolat.

„Ano, Violo, mohl bych tě milovat. Ale jaké by byly v této lásce bolesti a jaké změny! Květina vydává vůni skále, na jejímž srdci vyrůstá. A o chvíli později je květina mrtva, ale skála trvá dále. Sníh je na jejich prsou, – sluneční světlo na jejím vrcholu. Počkej – a rozmysli dobře. Nebezpečí tě dosud obklopuje. Po několik dní budeš sice bezpečnou před svým nelítostným pronásledovatelem, avšak záhy nadejdou hodiny, kdy nalezneš bezpečnost pouze v útěku. Jestliže tě Angličan miluje oddaně, bude mu tvoje čest dražším statkem než jeho vlastní. Není-li tomu tak, jsou ještě jiné země, kde láska bude věrnější a kde bude ctnost v menším nebezpečí před lstí a násilím. Měj se dobře! Svoji vlastní budoucnost mohu předvídat jenom pohledem skrze mraky a stíny. Víím alespoň, že se zase setkáme, avšak do té doby hled' ještě poznat, sladká květino, že jsou líbeznější místa k odpočinku než skála.“

S těmito slovy se obrátil a přistoupil k zevnějším dveřím, u nichž stála skromně Gionetta. Zanoni položil lehce ruku na její paži. A s veselým přízvukem žertujícího kavalíra pravil:

„Signor Glyndon se uchází o vaši velitelku: může se s ní oženit. Zním vaši lásku k signoře Pisani. Hled'te ji vyléčit z každého rozmaru, který by se týkal mne. Jsem ptákem s perutí stále rozepjatou.“

A když domluvil, spustil do ruky Gionettiny měšec a odešel.

KAPITOLA IV

Les Intelligences Cèlestes se font voir et se communiquent plus volontier dans le silence et dans la tranquillité de la solitude. On aura donc une petite chambre ou un cabinet secret, etc. – Les Clavicules de Rabbi Salomon, chap. 3; traduites exactement du texte Hebreu par Mr. Pierre Morissoneau, Professeur des Langues Orientales et Sectateur de la Philosophie des Sages Cabbalistes. (Manuscript Translation)

Palác, v němž Zanoni bydlil, nalézal se v jedné méně hlučné čtvrti města. Stojí tam dosud, teď ve zříceninách a beze střechy, jako pomník rytířské nádhery, jež dávno z Neapole zmizela s velitelskou rasou Normanů a Španělů.

Když vstoupil do pokojů, ve kterých trávil hodiny svého soukromého života, uvítali ho na prahu dva Indové, oděni v roucha své vlasti a pozdravili ho vážně po východním zvyku. Doprovodili ho sem z dalekých zemí, kde dle pověstí přebýval mnoho let. Ale tito dva muži nemohli nikomu sdělit nic bližšího, aby tak ukojili zvědavost nebo potvrdili domněnky. Nemluvili jiným jazykem, nežli

svojí mateřtinou. S výjimkou těchto dvou sluhů skládala se jeho knížecí družina z najatých lidí z Neapole, ale jeho štedrá, třebaže velitelská velkomyslnost, učinila z nich stvůry jeho vůle. V jeho domě a v jeho zvycích, pokud mohlo být pozorováno, nebylo nic, co by mohlo odpovídat pověstem, které o něm kolovaly po městě. Nebyl obsluhován jako Albertus Magnus nebo veliký Leonardo da Vinci – jak se vypravuje – vzdušnými postavami a žádná kovová socha, vynález mechanický a magický, nesdělovala mu zpráv o hvězdných vlivech. Nijaké alchymistické přístroje – kelímky a kovy – neskýtaly jeho komnatám slavnostního rázu ani nesvědčily o jeho bohatství a také se nikdy nezdál mít zájmu o klidná studia, jež zbarvovala, jak byste se mohli domnívat, jeho hovor zvláštními abstraktními názory a často také hlubokou učeností. V jeho osamělosti k němu nemluvily žádné knihy, a jestliže z nich někdy čerpal vědomosti, zdálo se teď, že čte pouze na jediné, širé stránce knihy přírody a že objemná a úžasná jeho paměť doplňuje ostatek. Ale byla zde přece jedna výjimka, jevící se v jeho všedním a celém, obyčejném životě, výjimka, která podle autora, jež jsme citovali na začátku této kapitoly, by mohla prozrazovat pěstitele okultních věd. Ať byl v Římě nebo v Neapoli, nebo kdekoliv jinde, zvolil si vždycky nějaký odlehlý pokoj ve svém domě, a tato místnost byla uzavřena zámkem, sotva větším, než kámen pečetního prstenu, ale tento zámek postačoval, aby mohl vzdorovat nejdůmyslnějším zámečnickým nástrojům. Alespoň jeden jeho sluha, hnán neodolatelnou zvědavostí, se pokusil nadarmo, vniknout do tohoto pokoje a ačkoliv se domníval, že učinil svůj pokus v takové době, která byla nejvýhodnější, aby vše bylo utajeno, – ani duše nebylo nablízku a pokus o vniknutí byl proveden v hluboké noci a Zanoní vzdálen domova – přece buď pověrečnost nebo špatné svědomí tohoto sluhy mu pověděly příčinu, proč byl druhého dne správcem domu zcela potichu propuštěn. Tento svůj nezdár hleděl pak vyrovnat vypravováním svého příběhu s tisícerými velmi zábavnými a přehnanými podrobnostmi. Vyjádřil se, že když se přiblížil ke dveřím, zdálo se mu, jako by ho neviditelné ruce odstrkovaly a když se pak dotkl zámku, byl poražen na zem, jako raněn mrtvicí. Jeden lékař, jenž slyšel tyto povídky, poznamenal k nelibosti všech zázračných šarlatánů, že Zanoní asi dovedl obratně užívat elektřiny. Buď tomu jakkoliv, do onoho pokoje, takto zajištěného, nevstoupil nikdo jiný, jedině Zanoní.

Slavný hlas Času, doléhající sem ze sousedního chrámu, probudil konečně pána tohoto paláce z hlubokého a nepohnutého snění, jež se spíše podobalo vytržení, než pouhému přemýšlení, do něhož byla jeho mysl ponořena.

„Zase se přesypalo trochu písku z tvých obrovských Sutek,“ pravil šeptem, „a přece čas nedovede jediného atomu ani přidat ani ubrat Věčnosti! – Duše moje, zářící Augoeide,*) proč sestupuješ ze své sféry – proč ze svého hvězdného a vášní prostého jasu vstupuješ nanovo do mlh temného sarkofágu? Jak dlouho jsi zůstávala spokojena svou majestátní osamělostí, jsouc příliš trpce poučena, že sdružovat se s věcmi smrtelnými, přináší se všemi sladkostmi jen žal?“

A zatím, kdy takto šeptal, začal některý z ranních ptáčků, již pozdravují jitro, náhle zpívat na oranžovníku v zahradě, pod jeho oknem. A když zpěvu počal odpovídat jiný zpěv, to šťastná ptačí družka probuzena písní, odpovídala svému druhu. Zanoní naslouchal a pak mu odpovědělo srdce a nikoliv duše, které se otázal. Zvedl se a neklidnými kroky měřil úzkou komnatu.

„Pryč z tohoto světa!“ zvolal konečně netrpělivým hlasem. „Což ani čas nedovede uvolnit jeho osudných pout? Tak jako přitažlivost, udržuje zemi v prostoru, tak je to stejná přitažlivost, která poutá duši k zemi. Pryč z této temně šedé planety! Zlomte se pouta – rozepte se perutě!“

Pak přešel tichými galeriemi a vystoupiv po vysokém schodišti, vešel do svého tajemného pokoje.

*) Αυγοειδης oblíbené slovo u mystických Platonistů, σφαιρα ψυχης αυγοειδης, οταν μητε εκτεινηται επι τι, μητε εσω συντρηχη μητε συνιζανη, αλλα φωτι λαμνηται, ωτην αληθειαν ορα την παντων, και την εν αυτη. Marc. Ant. Lib. II – Smysl této krásné věty, náležející staré filozofii, kterou jak Bayle dobře poznamenává ve svém článku o Corneliu Agrippovi, hleděli moderní kvietisté (ač nedokonale) napodobovat, je asi ten, že sféra duše je zářivá, jestliže se jí nic zevního nedotýká, že však je pak osvětlena svým vlastním světlem a vidí pravdu ve všech věcech a také pravdu soustředěnou v sobě.

KAPITOLA V

Oh quanti sono incantatrici; oh quanti
Incantator tra noi, che non si sano.

Orl. Fur., cant. VIII, 1

Následujícího dne zamířil Glyndon k Zanoniově paláci. Představa mladého muže, svou přirozeností lehce vznětlivá, byla podivným způsobem rozčilená již maličkostmi, které viděl a slyšel o tomto zvláštním člověku – bylo to jako očarování, jež nedovedl ani přemoci ani si vysvětlit a které ho vábilo k onomu cizinci. Moc Zanoniova se zdála mysteriózní a velikou, jeho pohnutky se zdály dobrými a blahovolnými a přece bylo jeho chování tak chladné a odpuzující. Proč v jednom okamžiku zamítal seznámení s Glyndonem a v jiném ho zase zachraňoval před nebezpečím? A jak Zanoni mohl vědět o Glyndonových nepřátelích, když o nich Angličan nevěděl sám? Jeho zájem byl hluboce probuzen, jeho vděčnost byla volána, aby se ozvala, a proto se rozhodl, že se ještě jednou pokusí usmířit nevlídného botanika.

Signor byl doma a Glyndon byl uveden do vzdušného salonu, kam se za ním Zanoni velmi brzy dostavil.

„Přišel jsem se vám poděkovat za výstrahu z předešlého večera,“ pravil Glyndon, „a zároveň s prosbou, abyste mne zavázal díky ještě dokonalejšími, když mně objevíte, kterým směrem mne hrozí nepřátelství a nebezpečí.“

„Jste galantním milencem,“ řekl Zanoni s úsměvem a jazykem anglickým, „a znáte tak málo jižní země, že jste dosud nepoznal, jak zde všichni milenci mají soupeře?“

„Mluvíte vážně?“ pravil Glyndon, zardívaje se.

„Nejvážněji. Milujete Violu Pisaniovou a vašim soupeřem je kdosi z nejmocnějších a nejméně povolných neapolských knížat. Jste opravdu ve velikém nebezpečí.“

„Avšak – promiňte – jak jste o tom věděl?“

„Smrtelníkům o sobě nepodávám vysvětlení,“ odpověděl Zanoni pyšně, „a nezáleží mně nijak na tom, zdali budete mé výstrahy dbát nebo si jí nepovšimnete!“

„Dobře, nesmím-li se vás tedy vyptávat, budiž. – Ale, poradte mi alespoň, co bych měl učinit!“

„Uposlechnete mé rady?“

„Proč bych toho neučinil?“

„Poněvadž jste svou povahou statečný. Milujete rozčilení a tajemnost a chtěl byste být hrdinou nějakého románu. Kdybych vám radil abyste opustil Neapol, učinil byste to, pokud je v Neapoli váš nepřítel, jemuž chcete čelit a pokud je tu dáma, které se chcete kořit?“

„Máte pravdu!“ řekl mladý Angličan energicky. „Nikoliv – a nemohl byste mi proto činit výtek!“

„Ale zbývá vám ještě jiná cesta. Milujete Violu Pisaniovou vroucně a opravdově? Je-li tomu tak, vezměte si ji a odejděte se svou chotí do své vlasti!“

„Nikoliv,“ řekl Glyndon v rozpacích, „Viola není mi rovna svým postavením. Její povolání také – zkrátka – podrobuje si mne svou krásou, ale nemohu si ji vzít.“

Zanoni se zamračil.

„Vaše láska je tedy sobeckou choutkou a nemohu vám proto nic dalšího radit, abyste dosáhl svého štěstí. Osud je méně neúprosný než se zdá, mladý muži. Zdroje velikého vládce vesmíru nejsou tak skrovné, ani tak přísné, aby upíraly lidem božské výsady svobodné vůle. Všichni můžeme si prokopat vlastní cestu a Bůh může uvádět i náš odpor do harmonie se svými vznešenými cíly. Máte před sebou svobodnou volbu. Čestná a šlechetná láska může vás ještě teď dovést ke štěstí a může vám pomoci k uniknutí. Ale prudká a sobecká vášň povede vás jenom do neštěstí a zkázy.“

„Tvrdíte tedy, že dovedete číst v budoucnosti?“

„Řekl jsem jen tolik, mnoho-li mně bylo libo vyslovit.“

„Poněvadž si osobujete právo moralizovat mne, signore Zanoni,“ řekl Glyndon s úsměvem, „jste snad sám tak lhostejným ke kráse a mládí, abyste mohl vůči jejich svodům hrát stoika?“

„Kdyby bylo nutno, aby se praktický život rovnal předpisům,“ pravil Zanoni s hořkým úsměvem, „bylo by velmi málo našich varujících vůdců. Činy a chování se jednotlivce mohou

působit jenom v malém okruhu kolem něho. Trvalé dobro nebo zlo, které činí jiný, je spíše ve smýšlení a názorech, jež kolem sebe rozšiřuje. Jeho činy jsou omezené a jsou okamžité, ale jeho city dovedou pronikat vesmírem a mohou inspirovat celá lidská pokolení až ke dni posledního soudu. Veškeré naše ctnosti, veškeré naše zákony, jsou výsledky knih a pouček, které obsahují city a nikoliv činy. Ve svém chování měl Julian ctnosti křesťanské a Konstantinovo smýšlení bylo pohanskou neřestí. Julianovy city obrátily tisíce pohanů, kdežto Konstantinovy dopomohly po vůli nebes, sklonit mnoho národů země před křesťanstvím. Ve svém chování může nejnižší rybář tamhle na moři, který věří v zázraky svatého Genarra, být lepším člověkem, než Luther. Lutherovým názorům děkuje mysl moderní Evropy za nejvznešenější známý převrat. Naše smýšlení, mladý muži, je naší andělskou částí – naše činy jsou částí pozemskou.“

„Vaše úvahy jsou na Itala velmi hluboké,“ pravil Glyndon.

„Kdo vám řekl, že jsem Italem?“

„Nejste jím? A přec, když vás slyším mluvit svým rodným jazykem, jako byste se narodil v Anglii, tu –“

„Tiše!“ přerušil ho Zanon, obrátiv se netrpělivě. Potom však, po krátké pauze, pokračoval mírným hlasem:

„Glyndone, zříkáte se Violy Pisaniové? Chcete několik dní uvažovat o tom, co jsem vám řekl?“

„Zříci se jí – nikdy!“

„Chcete si ji tedy vzít?“

„Nemožno!“

„Budiž tedy. Pak se vás zřekne ona. Pravím vám, že máte soupeře.“

„Ano, knížete di –. Avšak nebojím se ho.“

„Ale máte jiného, kterého se budete bát více.“

„Kdo je to?“

„Já.“

Glyndon zbledl a vyskočil ze svého sedadla.

„Vy, signore Zanon! – Vy – a to se mi odvažujete říci?“

„Odvažujete! Běda! Jsou chvíle, kdy bych si opravdu přál, abych se bát dovedl.“

Tato domyšlivá slova nebyla přece pronesena pyšně, ale spíše tónem nejtruchlivější sklíčenosti. Glyndon byl rozrušen, pomaten a přece naplněn hrůzou. Než měl ve svých prsou statečné, anglické srdce a velmi rychle se vzpamatoval.

„Signore,“ řekl klidně, „nedám se klamat takovými vznešenými frázemi a mystickými narážkami. Možná, že máte síly, kterých nedovedu chápat nebo se kterými bych nedovedl závodit, ale jinak můžete být také odvážným podvodníkem.“

„Dobrá, pokračujte!“

„Míním tedy,“ pokračoval Glyndon rozhodně, ačkoliv trochu rozpačitě, „míním vám jen dát na srozuměnou, že ačkoliv se nenechám ani donutit, ani přemluvit ledakterým cizincem, abych se s Violou Pisaniovou oženil, přece jsem stejně rozhodnut neustoupit od ní krotce ve prospěch někoho jiného.“

Zanon se díval vážně na mladého muže, jehož jiskřící oči a živá barva svědčily, že má dosti odvahy nést následky svých slov a odpověděl.

„Tolik smělosti! Dobře, sluší vám to. Avšak užijte mé rady! Počkejte jen devět dní a povězte mně pak, chcete-li si vzít nejkrásnější a nejčistší bytost, jež kdy překročila vaši cestu.“

„Ale jestliže ji milujete, proč – proč –“

„Proč jsem tak dychtiv, aby si vzala jiného? Abych ji zachránil před sebou samým! Slyšte mne. Tato dívka, ačkoliv je tak pokorná a prostá, nosí ve svém nitru sémě nejvznešenějších schopností a ctností. Muži, kterého by milovala, dovede být vším – vším, co může člověk žádat od ženy nebo milenky. Její duše, rozvine-li se vášní, pozvedne duši vaši, bude mít vliv na váš osud, povznesete vaše určení a stanete se velikým a zámožným mužem. Jestliže však naopak bude mojí, nevím, jaký bude její osud, avšak vím tolik, že existuje zkouška, kterou jen málokdo dovede projít a které až dosud žádná žena nepřežila.“

Když takto Zanon mluvil, byla jeho tvář bezbarvá, a v jeho hlase bylo něco, nad čímž jeho

posluchači stydla krev v žilách.

„Jaké je to tajemství, které vás tak obklopuje?“ zvolal Glyndon, nejsa schopen potlačit svoje pohnutí. „Jste opravdu jiným, než ostatní lidé? Překročil jste hranice dovoleného vědění? Jste snad jak někteří praví, čarodějem nebo jen –“

„Tiše!“ přerušil ho Zanoni mírně a s úsměvem zvláštní a melancholické sladkosti. „Získal jste si práva k takovým otázkám? Ačkoliv se Itálie dosud vychloubá svou inkvizicí, je přece její moc tak seschlá, jako list, který bude rozdroben prvním větrem. Doby mučení a pronásledování již přešly a člověk může žít jak je mu libo a mluvit, jak se mu zdá dobrým, bez obavy před kulem nebo skřipcem. A poněvadž mohu pohrdat pronásledováním, odpusťte mi, když se nepodrobuji zvědavosti.“

Glyndon se zarděl a vstal. Přes svoji lásku k Viole a svoji přirozenou hrůzu před takovým soupeřem, cítil přece jen, že je neodolatelně přitahován právě k tomu muži, jež mohl nejvíce podezřívát a jehož se mohl nejvíce obávat. Napřáhl k Zanoniovi ruku a řekl:

„Dobře tedy, máme-li být soupeři, necht' naše meče rozhodnou o našem právu. Až do té doby bych si přál, abychom byli přáteli.“

„Přáteli! Nevíte, čeho si přejete!“

„Zase záhady!“

„Záhady!“ zvolal Zanoni vášnivě, „ano a troufáte si rozřešit je? Dokud toho nebude, nemohu vám podat své pravice a nemohu vás nazvat přítelem.“

„Mohl bych se odvázat všeho a všech věcí, abych dosáhl nadlidského vědění,“ pravil Glyndon a jeho tvář byla náhle ozářena divokým a prudkým nadšením.

Zanoni ho pozoroval mlčky a zamyšleně.

„Sémě předkovo ožívá v synu,“ zamumlal, „možná, že – avšak“ – přerušil se náhle a pak promluvil nahlas: „Jděte, Glyndone,“ pravil, „setkáme se zase, ale nebudu od vás žádat odpovědi dříve, až nadejde hodina nutící k rozhodnutí.“

KAPITOLA VI

Je jisto, že tento muž má jmění padesáti tisíc liber a že se zdá být osobností velikého vzdělání. Avšak, je-li čarodějem, jsou čarodějové tak zbožní, jak se to zdá být u tohoto muže? – Zkrátka nemá to hlavy, ani paty. – (Hrabě de Gabalis, překlad připojený k druhému vydání knihy „Únos kadeře“.)

„Ze všech slabostí, kterým se malicherní lidé posmívají, není žádné, jež by se jim hodila tolik k výsměchu jako náklonnost k víře. A ze všech známek zkaženého srdce a slabého rozumu je nejjistější známkou sklon k nevěře.“

„Pravá filozofie hledí spíše řešit než popírat. Zatím, kdy slyšíme denně malé nápadníky vědy rozmlouvat o absurdnostech alchymie a o snu kamene mudrců, ví hlubší vědění velmi dobře, že alchymisti učinili ve vědě největší objevy, a mnoho věcí, které se až dosud zdají temnými, mohly by nám otevřít vstup k poznání ještě vznešenějšímu, kdybychom měli klíče k mystickým výrazům alchymistů, které byli nuceni si osvojit. I samotný kámen mudrců nezdál se některým našim nejstřízlivějším chemikům nynějšího století nijakým vysněným preludem.*) Člověk nemůže

*) D'Israeli ve svých „Literárních zvláštnostech,“ (článek o alchymii), když uvedl prudké posudky moderních chemiků, týkající se přeměny kovů, zmiňuje se o jednom větším a modernějším posuzovateli, k němuž se Glyndonovy myšlenky nemohly odvolávat – „Sir Humphry Davy mně řekl, že nepovažuje toto dosud neodhalené umění za nemožné, že však, kdyby někdy bylo objeveno, bylo by jistě

odporovat přírodním zákonům, ale jsou veškeré přírodní zákony již objeveny?“

„Dejte mně důkaz svého umění,“ praví rozumný badatel. „Až uvidím výsledek, pokusím se s vámi zjistit příčiny.“

Takové byly asi první myšlenky Clarence Glyndona, když opustil Zanonih. Jenže Clarence Glyndon nebyl rozumným badatelem. Čím nejasnější a tajemnější byly Zanoniovy výroky, tím více byl jimi uchvácen. Důkaz by byl ovšem něčím makavým a s ním by pak chtěl zápasit. A jeho zvědavost by byla jenom zklamáná, když by viděl, že nadpřirozené se mění ve věc přirozenou. Namáhal se nadarmo, – když se v některých chvílích povznesl od důvěřivosti k nevěře, kterou se omlouval, – srovnat to, co slyšel s možnými pohnutkami a plány podvodníka. Zanoni, ať byly jeho nároky jakékoliv, nečinil z nich prameny zisku jako Mesmer nebo Cagliostro a Glyndonovo postavení v životě nebylo také dostatečně takové, aby mohl nějaký vliv, získaný na jeho mysl, posloužit určitým plánům, ať se týkaly lakoty, nebo tížadosti. Přece však, tu a tam s podezřením, jaké je vlastní světskému vědění, snažil se přemluvit, že Zanoni měl aspoň nějaký účel, když ho chtěl pohnout k nemožnému činu, za jaký považovala jeho anglická pýcha a způsob smýšlení, ponižující sňatek s chudou herečkou. Což nemohla být Viola s tímto mystickým člověkem ve spolku? Nemohla být veškerá tato prorocká kramařina a hrozby pouze lstí, aby jimi byl oklamán? Pocítil nespravedlivé roztrpčení proti Viole proto, že si opatřila takového spojence. Ale s touto trpkostí se mísila i přirozená žárlivost. Zanoni mu hrozil soupeřstvím. Zanoni, jenž, ať byla jeho povaha nebo jeho umění jakékoliv, měl přinejmenším veškeré zevní přívlastky, jež oslňují a podmaňují. Jsa rozmrzen svými vlastními pochybnostmi, vrhl se Glyndon do společnosti takových lidí, s nimiž se v Neapoli seznámil. Byli to hlavně umělci, jako on sám, spisovatelé a bohatí obchodníci, kteří již počínali závodit v nádheře se šlechtou, ačkoliv byli od ní odděleni jejími výsadami. V této společnosti slyšel mnoho o Zanoniovi, jenž se již i zde, jako v kruzích zahálčivějších, stal předmětem zvědavosti a přemýšlení.

Glyndon si povšiml jako věci pozoruhodné, že Zanoni s ním rozmlouval po anglicku a že přitom ovládal tuto řeč tak dokonale, že by byl mohl být považován za Glyndonova krajana. A na druhé straně se Zanoni vyjadřoval se stejnou snadností italsky. Glyndon také poznal, že stejně tomu bylo i u jazyků, kterým se obyčejně cizinci učí řídčeji. Jeden malíř ze Švédska, který se Zanonim rozmlouval, byl jist, že tento cizinec je Švédem. A jeden obchodník z Cařihradu, který prodával Zanoniovi část svého zboží, rozhlašoval svoje přesvědčení, že nikdo nežli Turek nebo alespoň člověk narozený na východě nemohl by tak dokonale ovládat měkké orientálské přízvuky. Avšak ve všech těchto jazycích, když porovnávali tito lidé svoje různé vzpomínky, nalézali, že v nich byl jistý, sotva pozorovatelný rozdíl. Nikoliv ve výslovnosti nebo přízvuku, ale v odstínu a zbarvení hlasu, čímž se lišil Zanoni od domorodce. Tato schopnost byla z těch, která upomenula Glyndona na ono sdružení, jehož nauky a síly byly až dosud jen zčásti prozkoumány, na sdružení Růžových Křížáků, kteří si zvláště osvojovali schopnost ovládat různé jazyky. Upamatoval se, že slyšel v Německu o díle Jana Bringereta,*) ujišťující, že praví členové Bratrství Růžového Kříže ovládají veškeré jazyky světa. Náležel snad Zanoni k tomuto mystickému bratrství, jež v dřívějším věku se chlubilo tajemstvími, z nichž kámen mudrců byl nejmenším? Jež se považovalo za dědice veškerých vědomostí, jimž učili Chaldejci, magikové, gymnosofisté a Platonikové a jehož členové se lišili od veškerých temnějších synů magie svým ctnostným životem, čistotou svých nauk a vytrvalým poučováním, že základem vší moudrosti je podmaňování smyslů a vřelost náboženské víry? Jaké by to bylo slavné bratrství, bylo-li vše to pravdou!

A vskutku, jestliže Zanoni měl síly přesahující pokolení světských mudrců, nezdálo se, že by jich užíval způsobem nehodným. To málo, co bylo známo z jeho života, svědčilo v jeho prospěch. Uváděly se některé činy, jež se vztahovaly k jeho velkomyslnosti a dobročinnosti nikoliv nerozlišné, nýbrž spravedlivé. A když vyprávěči opakovali tyto příběhy, potřásali přece jen hlavami a vyjadřovali svoje překvapení, jak mohl cizinec mít tak přesné vědomosti o tajných a skrytých bídách lidí, jimž ulevoval. Dvě nebo tři nemocné osoby, jejichž vyléčení se lékaři vzdali, Zanoni

zbytečným.“

*) Vytiskáno roku 1615.

navštívil a radil jim sám. Tyto osoby se uzdravily a připisovaly svoje uzdravení jemu, ale nemohly udat, jakými léky je uzdravil. Mohly jen povědět, že přišel, rozmlouval s nimi a že se pak uzdravily. Ale obyčejně se stalo, že před uzdravením předcházel hluboký spánek.

A pak mohla být ještě pozorována jiná okolnost, jež svědčila ještě více k jeho prospěchu. Lidé, se kterými se skoro výhradně stýkal – byli to rozmařilci, prostopášníci, lidé mělcí, hříšníci a publikáni lesklého světa – všichni ti počínali se zjevně sice svému okolí, ale nepozorovatelně sobě samým, probouzet k myšlenkám čistším a k životu spořádanějšímu. I Cetoxa, kníže záletníků, duelantů a hráčů, nebyl již takovým člověkem od oné noci, kdy Glyndonovi vypravoval známé zvláštní příhody. První známkou jeho přeměny k dobru bylo to, že se teď vzdaloval heren, druhou pak, že se smířil s dědičným nepřítelem svého domu, se kterým se snažil za posledních šest let zapříst takovou hádku, aby jí mohl vyvolat svůj nedostizný manévř bodnými ranami. Ale když hovořil Cetoxa nebo některý jeho mladý soudruh o Zanoniovi, nezdálo se, že tato změna byla způsobena nějakým střízlivým kázáním nebo důtkou. Všichni popisovali Zanonioho jako muže přístupného radovánkám a zábavám – jako člověka chování nikoliv formálního, ne právě veselého, ale klidného, vážného a bodrého. Byl vždy ochoten vyslechnout hovory jiných, třeba byly sebe prázdnější nebo okouzlovat sluch veškerých posluchačů svojí nevyčerpatelnou zásobou skvělých anekdot a zkušeností z celého světa. Veškeré zvyky, veškerí národové a všechny stupně lidí zdál se velmi dobře znát. Jevil zdrženlivost jen tehdy, když se někdo odvážil dotknout jeho zrození nebo dřívějšího života. Všeobecnější a převládající názor o jeho původu zdál se být ovšem dosti pravděpodobným. Jeho bohatství, jeho znalost východních jazyků, jeho pobyt v Indii, a jistá vážnost, která ho neopouštěla ani ve chvílích nejveselejších a nejdůvěrnějších, skvěle černá barva jeho očí a vlasů a také i zvláštnost jeho rysů, jeho delikátní malé ruce a arabské držení jeho krásné hlavy zdály se rozhodovat o jeho příslušnosti k některé orientálské rase. A nějaký diletant ve studiu východních jazyků hleděl vysvětlit prosté jméno Zanonio, které před stoletím nosil jeden dobromyslný přírodovědec z Bologni,*) a chtěl je převést na kmeny vymřelého jazyka. Zanonio bylo nepopíratelně chaldejské pojmenování slunce. A také Řekové, kteří zkomolili každé orientálské jméno, podrželi v tomto případě slovo správné, jak dokazuje zřejmě krétský nápis na Zévově hrobce.***) Pokud se týče ostatního, bylo slovo Zanonio nebo Zaun u Sidoňanů velmi obyčejnou předločkou slova On. Adonis bylo jen jiným slovem místo Zanonio, o jehož uctívání v Sidoňě vypravuje Hesychius. Mervale naslouchal s velikou pozorností těmto hlubokým a nepopíratelným důvodům a poznamenal, že se teď odvažuje oznámit jistý učený objev, který učinili před dlouhou dobou – totiž, že nesčetné rodiny Smithů v Anglii, byly nepopíratelně potomky starých kněží frygického Apolla. „Neboť,“ pravil, „nebylo snad Apollonovým příjmením ve Frygii Smintheus? Jak by byly pak jasné veškeré změny tohoto vznešeného jména – Smintheus – Smitheus – Smithé – Smith! A i teď mohl bych poznamenat, že starší větve této vznešené rodiny, chtějíce se nevědomky přiblížit alespoň o jedno písmeno ke jménu pravému, podepisují se ve zbožné radosti jménem Smithe!“

Filolog byl tímto objevem velice užaslý a prosil Mervala o dovolu, aby si je směl poznamenat jako vhodné objasnění do díla, jež chtěl vydat o původu řeči s titulem „Babel“ a jež mělo být vytištěno ve třech kvartových svazcích na subskripci.

KAPITOLA VII

Uč se být chudým na duchu, synu můj,
chceš-li proniknout posvátnou noc, obkličující
pravdu. Nauč se od mudrců nedovolovat
d'áblům vykonávání jakékoliv moci v přírodě,

*) Spisovatel dvou děl o botanice a vzácných rostlinách.

***) Ωδε μεγασ κειται Zanonio – Cyril proti Julianovi.

neboť osudný kámen je zasypal v hlubině propasti. Nauč se od filozofů vždycky hledat ve všech neobyčejných případech příčiny přirozené a jestliže takových přirozených příčin není, obrať se k Bohu.

Hrabě de Gabalis

Glyndonovi nedostačovaly veškeré tyto dodatky ohledně jeho vědomostí o Zanoniovi, které sebral na různých zábavních místech, jež navštěvoval. Toho večera nehrála Viola v divadle. A následujícího dne, jsa dosud rozrušen svými zmatenými představami, a znechucen střízlivou a sarkastickou společností Mervalovou, procházel se Glyndon zamyšleně ve veřejných zahradách a zastavil se právě pod stromem, kde, poprvé zaslechl hlas, který učinil na jeho mysl dojem tak neobyčejný. Zahrada byla opuštěna. Glyndon se vrhl na sedátko, stojící ve stínu, a tu zase, uprostřed jeho snění, zmocnilo se ho ono studené mrazení, které Zanoniovi tak určitě popisoval, a jež vysvětloval jako výsledek příčiny tak prazvláštní.

Glyndon se zvedl s náhlým napětím vůle a ulekl se, když spatřil sedět vedle sebe postavu dosti příšernou, aby mohla být zosobněním některé z oněch zlovolných bytostí, o nichž se Zanoniovi tehdy zmínil. Byl to malý muž, oděný způsobem, který se nápadně lišil od dokonalého kroje oné doby. Jakási líčená a předstíraná prostota a chudoba blížící se již špinavosti, jevila se v těchto volných, hrubých spodcích, jako by byly z plachtoviny – v hrubé kazajce, jež se zdála být schválně potřhanou – a v černých, rozčuchaných kadeřích, jež proudily ze spodu svého vězení, vlněné čapky, – vše to bylo ve špatném souhlasu s jinými podrobnostmi, které prozrazovaly poměrný blahobyt. Košile tohoto muže u krku otevřená, byla sepnuta sponou, posázenou lesklými drahokamy a těžký, zlatý řetěz, houpající se na jeho prsou, hlásal, že jeho majitel nosí, jako hejsek, dvoje hodinky.

Postava tohoto muže, nebyla-li naprosto znetvořena, byla přece jen urostlá podivně, nevýhodným způsobem. Jeho ramena byla vysoká a hranatá, prsa byla plochá, jako stlačená, jeho ruce, prosté rukaviček, byly kostnaté v kloubech a přitom veliké, svalovité a plny suků a klátily se na hubených a vychrtlých zápěstích jako by k nim nenáležely. Jeho rysy obličeje jevíly bolestné zkroucení, jaké někdy lze pozorovat v tvářích mrzáků. Byly tvarů velikých a přehnaných, s nosem, dotýkajícím se skoro brady, oči byly malé, avšak leskly se zchytralým ohněm, když spočinuly na Glyndonovi. A ústa měl tento muž sevřená v úšklebek, který prozrazoval řady zubů zkažených, křivých a černých. Avšak nad touto strašlivou tváří se vznášela přece jakási, nepříjemná inteligence, jakýsi výraz zároveň smělý i zchytralý.

Když Glyndon, který se vzpamatoval ze svého prvního dojmu, pohleděl nanovo na svého souseda, zarděl se nad svým vlastním zděšením a poznal jednoho francouzského umělce, se kterým se již dříve seznámil a jenž měl velmi značné nadání ve svém povolání. A vskutku, bylo velmi pozoruhodné, že tato osoba, jejíž zevnějšek byl gráciemi tak zanedbán, se těšila zvláště zhotovováním kreseb, jež směřovaly k vznešenosti a majestátnosti. Ačkoliv byl jeho kolorit tvrdý a mělký, jako bývalo obyčejně ve francouzské škole oné doby, byly jeho kresby obdivuhodné svou souměrností prostou elegancí a klasickou silou. Ale zároveň jim chyběl ideální půvab. Miloval náměty, které si volil ze římské historie spíše než z bohatého světa řecké krásy nebo z oněch vznešených zásob biblických dějů, z jakých Rafael a Michael Angelo si vypůjčovali svoje inspirace. Jeho velikost nejevila se v podání bohů nebo svatých, nýbrž smrtelníků. Jeho podání krásy bylo toho druhu, jenž oko sice neuráží, ale kterého také si duše neuvědomuje. Zkrátka, jako se pravilo o Dionisiovi, byl antropografem, to je malířem lidí.

Byla také jistá značná rozdílnost tohoto muže vzhledem k jeho umění, neboť se oddával nejvystřednějším způsobem každé vášni, ať to již byla nenávisť nebo láska; byl nesmiřitelný ve své mstivosti a neúnavný v prostopášnosti, avšak přitom všem bylo jeho zvykem vyjadřovat nejkrásnější city vznešené čistoty a duchaplné lidumilnosti. Svět mu nebyl dosti dobrým. Byl, abych užil výrazného německého obratu „Polepšovatelem světa!“ Nicméně zdály se jeho sarkastické rty často se posmívat citům, které pronášely, jako by chtěly naznačit, že byl povznesen i nad svět, který chtěl vybudovat.

Konečně byl tento malíř v důvěrném písemném spojení s pařížskými republikány a byl

považován za misionáře a sice z těch, kteří byli obroditeli lidstva od nejprvnějších dob revoluce posílání do různých států, dosud otrockých, ať již toto otroctví bylo zaviněno skutečnou tyraní, nebo prospěšnými zákony. Zajisté, jak italský historik*) poznamenal, nebylo v Itálii města, kde by byly tyto nové nauky přijaty s větším úspěchem, než v Neapoli. Zčásti pro živý temperament lidu, ale hlavně proto, že většina nenáviděných šlechtických výsad, ačkoliv byly několik let předtím velkým ministrem Tanuccinim zmenšeny, přece dosud tvořila mnoho denního a skutečného zla. Zdálo se, že se blíží změna, jež ponese podstatnější půvab než jaký dosud skýtal pouhý povrchní květ na tváři nevěstky – Novoty. A tento muž, jehož pojmenuji Jeanem Nicotem, byl proto mezi mladšími a smělejšími duchy neapolskými jakýmsi orakulem a než Glyndon se setkal se Zanonim, byl i on nemálo oslňován výmluvnými snahami tohoto ohyzdného „lidumila“ a malíře.

„Je tomu již tak dávno, kdy jsme se naposledy setkali, cher confrère,“ pravil Nicot, přisednuv blíže ke Glyndonovi, „že vás nemůže ani překvapit moje radost z tohoto shledání a že se dokonce osměluji vyrušit vás z vašeho přemýšlení.“

„Moje úvahy nebyly nikterak příjemnými,“ pravil Glyndon, „a vyrušení mně nebylo nikdy vítanějším.“

„Zajisté vás potěší, když uslyšíte,“ řekl Nicot, vytahuje ze svého záhadí několik dopisů, „že dobré dílo pokračuje s podivuhodnou rychlostí. Mirabeaua již není, avšak, mort Diable! Francouzský lid je sám teď Mirabeauem.“

S touto poznámkou začal monsieur Nicot předčítat a poznámkami vysvětlovat několik zvláště duchaplných a zajímavých odstavců ze své korespondence, ve které slovo ctnost bylo opakováno nejméně dvacetsedmkrát, ale slovo Bůh ani jednou. A pak rozehřát potěšujícími vyhlídkami, jež se mu zde otvíraly, začal se oddávat oněm předtuchám budoucnosti, jejichž nárys jsme již viděli ve výmluvných výstřednostech Condorcetových. Veškeré staré ctnosti byly svrženy z trůnu, aby ustoupily novému Pantheonu: vlastenectví bylo úzkým citem a lidumilnost byla jeho nástupkyní. Žádná láska, která by nedovedla obejmout veškeré lidstvo, která by nebyla stejně vřelou pro Indus jako točna a jako pro srdce domova, nebyla hodna, aby se usídlila v prsou šlechtetného člověka. Mínění mělo být volné jako vzduch a aby to mohlo být provedeno, bylo třeba vyhubit všechny, jejichž mínění se nesrovnávala s názory pana Jeana Nicota. Velmi mnoho z těchto věcí zajímalo Glyndona a velmi mnoho ho pobuřovalo. Když však malíř se obrátil k vědě, která by měla být všem pochopitelnou, a jejíž výsledky měly přinést potěšení všem, – k vědě, vyvěrající z půdy rovnoměrných zařízení a stejné duchovní výchovy, jež by dala všem lidským pokolením bohatství bez práce a život bezstarostný a delší než byl život patriarchů, – tu Glyndon naslouchal se zájmem a obdivem, k němuž se přidružovala i hrůza.

„Všimněte si,“ pravil Nicot, „jak mnoho z těch věcí, které teď považujeme za ctnosti, bude potom odmítnuto jako podlost. Naši utiskovatelé například nám káží o výbornosti vděku. Vděčnost – toť příznání podřízenosti! Co by bylo ušlechtilému duchu ohavnějším nad ponižující pocit závaznosti? Avšak tam, kde je rovnost, nemůže být prostředků, jimiž by vznikla moc zotročovat zásluhu. Dobrodinec i jeho chránělec přestanou existovat a –“

„A mezitím,“ řekl nějaký tichý hlas nablízku, „a mezitím, Jeane Nicote?“

Oba umělci se zarazili a Glyndon poznal Zanonihoho.

Poslednější hleděl na Nicota s čelem neobyčejně přísným a tento zde seděl všecek zhroucený, pohlížel na Zanonihoho po očku a s výrazem strachu a zděšení, jevícím se v jeho znetvořeném obličejí.

Oho! Pane Jeane Nicote, ty, jenž se nebojíš ani boha ani d'ábla, proč se strachuješ před pohledem člověka?

„Není to poprvé, kdy jsem svědkem vašich názorů o nestálosti vděku,“ pravil Zanoni.

Nicot potlačil výkřik a když si zamračene změřil Zanonihoho očima zlobnými a zlomyslnými, plnými bezmocné a nevyslovitelné nenávisti, pravil:

„Neznám vás – co chcete ode mne?“

„Vaši nepřítomnost. Opusťte nás!“

*) Botta.

Nicot vyskočil o krok se zaťatými pěstmi a šklebiv se ukázal přitom zuby od ucha k uchu jako rozzužené divé zvíře. Zanoni stál bez hnutí a usmíval se na něj opovržlivě. Ale Nicot se náhle zastavil jako by byl pohledem přimrazen a okouzlen, zachvěl se od hlavy k patě a mrzutě a s viditelnou námahou, jako by k tomu byl donucen cizí silou, se obrátil.

Glyndonovy oči ho sledovaly s překvapením.

„Co víte o tomto muži?“ pravil Zanoni.

„Vím o něm jenom, že jako já je učedníkem umění.“

„Umění! Nesmíte tak znesvěcovat toto nádherné slovo. Čím je příroda Bohu, tím má být umění člověku – má mu být vznešenou, blahodárnou, duchaplnou tvorbou, plnou vřelostí. Tento bídák je třeba malířem, avšak nikoliv umělcem.“

„Odpusťte mi, otáží-li se vás, co víte vy o člověku, kterého tak zlehčujete?“

„Vím o něm tolik, že jste nehodným mé péče, když by bylo nutno varovat vás před ním, když již jeho rty svědčí tak o šerednosti jeho srdce. Proč bych vám měl vypravovat o zločinech, jichž se dopustil? Ten člověk mluví zločiny!“

„Zdá se, signore Zanoni, že nejste z obdivovatelů svítající revoluce. Možná, že jste předpojat proti tomuto člověku, poněvadž se vám nelíbí jeho názory?“

„Jaké názory?“

Glyndon se zamlčel, jsa trochu na rozpacích, když se měl určitě vyjádřit. Ale konečně pravil:

„Nikoliv, dojísta vám křivdím, neboť vy, ze všech lidí byste byl posledním, jak se domnívám, jenž by mohl hanět nauku, která hlásá nekonečné zdokonalení lidského rodu.“

„Máte pravdu. Vždycky je jich několik v každém století, kteří zlepšují množství. Toto množství může teď být právě tak moudré, jako bylo oněch několik, avšak zdokonalení se zastaví, jestliže mně řeknete, že toto množství je teď tak moudré, jako je teď oněch několik.“

„Rozumím vám, nechcete připustit zákon všeobecné rovnosti!“

„Zákon! Kdyby se celý svět spiknul, aby byla faleš násilně zavedena, nemohli by ji přece učinit zákonem. Urovnejte veškeré poměry dneška a vyhladíte tím pouze veškeré překážky tyranii, která vznikne zítra. Národ, který dychtí po rovnosti není schopen volnosti. V celém stvoření od archanděla až k červu, od Olympu až k oblázku, od zářící a dokonalé planety až k mlhovině, která se po věky zhušťuje z par a hlenů, aby se stala obyvatelným světem, – všude je předním zákonem přírody nerovnost.“

„Příliš drsná nauka, vztahuje-li se na státy. Což nebudou kruté nesrovnalosti života nikdy odstraněny?“

„Nesrovnalosti fyzického života? Ach, doufejme v to! Ale nesrovnalosti života rozumového a morálního nikdy! Všeobecná rovnost inteligence, rozumu, ducha, ctnosti! – Aby nebyli světu ponecháni učitelé – lidí moudřejší, lepší ostatních? – Kdyby to nebyl stav nemožný, jaká to beznadějná vyhlídka lidstva! Nikoliv. Pokud svět potrvá, bude slunce pozlácovat horské vrcholy dříve, než zasvitne do roviny. Rozšiřte veškeré vědomosti, které dnes má země, mezi veškeré lidstvo a zítra již budou někteří lidé moudřejšími ostatních. A tohle není zákonem přísným, nýbrž zákonem lásky, – pravým zákonem, který polepšuje. Čím moudřejšími je těch několik v jednom pokolení, tím moudřejší bude množství v pokolení následujícím.“

Zatím, kdy Zanoni takto mluvil, kráčeli líbeznými zahradami a krásný záliv ležel před nimi, jiskře se v proudu poledního světla. Mírný větřík právě ochlazoval sluneční paprsky a čeřil vody oceánu a v nepopsatelné čistotě ovzduší bylo něco, co smysly naplňovalo radostí. Zdálo se, jako by i sama duše v tomto čistším a průhledném vzduchu se stávala lehčí.

„A tito lidé, začínající svoji éru zdokonalování a rovnosti, jsou žárlivými i na samotného Stvořitele. Chtěli by popírat ducha – Boha!“ pravil Zanoni jako bezděky. „Jste umělcem a můžete, rozhlédnete-li se světem, naslouchat takové nauce? Mezi Bohem a géniem je nutné pojítko – ano, je mezi nimi, skoro přiměřená mluva. Dobře řekl jeden učeník Pythagorův*): ‚Vyvinutý rozum je chorem božství‘.“

Glyndon, jsa zaražen a pohnut těmito názory, jichž by byl sotva očekával u člověka, o němž se

*) Pythagorejec Sextus.

domníval, že ovládá síly, jaké dětská pověra vidí u mocností temných, pravil:

„A přece jste doznal, že váš život, oddělený od života ostatních lidí, je takový, že by se člověk měl hrozit, když by se ho měl účastnit. Je snad nějakého spojení mezi magií a náboženstvím?“

„Magie! A co je magie? Když se cestovatel dívá v Persii na paláce a chrámy, tu mu nevědomé obyvatelstvo tvrdí, že jsou dílem kouzelníků! Věci, nad úrovní obecného lidu a nad jeho sílu, zdají se mu nepochopitelnými, a netuší, že mohou být zákonitými pro jiné. Ale míníte-li magií nepřetržité bádání po všem, co je v přírodě ukrytého a temného, pak vám odpovím, že magii provozuji a že ten, kdo tak činí, přibližuje se tím jen k prameni veškerého náboženství. Což nevíš, že bylo magii vyučováno v antických školách? Ale jak a kým? Byla to nejposlednější a nejslavnější nauka, které vyučovali kněží, sloužící v chrámě.*) A vy, jenž jste malířem, nevíte-li, že je magie i v umění, ve kterém chcete pokračovat? Nemusit jste snad po dlouhém studiu krásna již stávajícího, chápat se nových a vznešenějších předpokladů o krásnu, jež má teprve přijít? Nevidíte, že veliké umění, ať již básnické nebo malířské, jež neustále hledá pravdu, nenávidí skutečnosti a že se musíte chopit Přírody, jako její velitel a pán a nikoliv jí být otrokem a sluhou? Chcete ovládnout minulost a pochopit budoucnost. Což nemá umění – je-li opravdu vznešené – svoje království v budoucnu i minulosti? Chcete zaklínat neviditelné bytosti, aby vás poslouchaly a co je malířství jiného, než převedení a upoutání neviditelná do světa hmotného? Jste nespokojen s tímto světem? Nebyl nikdy určen géniům! Aby mohli žít, musí si stvořit svět jiný. A co více může učinit magik, ano, která věda více dokáže? Jsou dvě cesty, vedoucí člověka od malých náruživostí a děsných běd země. Obě vedou k nebi a vzdalují člověka pekla. Jsou to Umění a Věda. Ale umění je bližší božským vlastnostem než věda. Tato objevuje a ono tvoří. Máte schopnosti, které dovedou umění ovládnout, buďte tedy se svým losem spokojen. Astronom, který spisuje seznamy hvězd, nemůže k všehomíru přidat ani jediného atomu; chemik dovede svými sloučeninami léčit choroby lidského těla, ale malíř nebo sochař zachycuje ve věčném mládí božská těla, jichž žádná nemoc nedovede zrušit a žádná doba jich neznetvoří. Zapuďte tyto bludné fantazie, které vás jednou vedou ke mně a podruhé zase k onomu kazateli, jenž chce zlepšovat lidské pokolení, zapuďte je, neboť vás vedou k nám oběma, kteří jsme protichůdci jeden druhého. Váš štětec budiž vaší kouzelnou hůlkou a na vašem plátně se mohou vznášet krásnější sny, než o jakých se zdálo Condorcetovi. Nenaléhám dosud na vás, abyste se rozhodl, ale který geniální člověk si žádal více, než aby jeho cestu k hrobu okrašlovala láska a sláva?“

„Avšak,“ pravil Glyndon, upíraje svoje oči vážně na Zanonioho, „je-li nějaká síla, jež se může posmívat i samotnému hrobu – –“

Zanoniovo čelo se zatemnilo. „A kdyby tomu tak bylo,“ řekl po přestávce, „je to snad tak sladkým osudem přežít všechny, které jsme milovali a vyhnout se každému lidskému poutu? Možná, že nejkrásnější nesmrtelností na zemi je ta, kterou skýtá ušlechtilé jméno.“

„Neodpovídáte mně – vyhýbáte se mé otázce. Četl jsem o lidech dlouhého věku, o životech, přesahujících o mnoho vše, co obyčejná zkušenost člověku vykazuje,“ trval Glyndon na svém, „byl to věk, jakému se těšili alchymisté. Je snad zlatý elixír pouhou bajkou?“

„A kdyby jí nebyl a kdyby jej títo muži objevili, zemřeli přece, poněvadž se vzpouzeli žít dále! Mohou vám být ve vaší domněnce smutnou výstrahou. Vraťte se jen zase k svému podstavci a plátnu.“

Řka tato slova, Zanonio pokynul rukou a se sklopenýma očima a pomalými kroky se vracel zase do města.

KAPITOLA VIII

Die Göttin Weisheit, einem ist sie die hohe,
die himmlische Göttin, dem anderen eine

*) Psellus de Daemon. (Rukopis.)

Tato poslední rozmluva se Zanonim zanechala v Glyndonově myslí dojem uklidňující a blahodárný. Ze zmatených mlh jeho obraznosti se zaleskly zase ony šťastné a zlaté plány, vystupující z mladické, umělecké ctižádosti, aby si pohrávaly ve vzduchu, aby ozařovaly prostor, jako paprsky tryskající ze slunce. A s těmito jeho představami se také mísily vize lásky, čistší a jasnější, než jaké kdy v životě poznal. Jeho mysl se vracela k onomu překrásnému dětství ducha, kdy nebylo dosud ochutnáno zapovězeného plodu a v kterém neznáme jiné země, kromě ráje, okrášleného Evou. Před jeho duševním zrakem vystupovaly nepozorovatelně výjevy domácího krbu, u něhož mu jeho umění nahradí veškeré jiné vzněty a kde Violina láska obklopí jeho život i zaměstnání štěstím a spokojeností. A uprostřed těchto fantazií, směřujících do budoucna, jež bude moci ovládat podle své vůle, byl náhle vrácen jasným a silným hlasem Mervalovým, člověkem všedního rozumu, do přítomnosti.

Kdokoliv studoval životy lidí, u nichž je představa mocnější vůle, kteří nedůvěřují svým vědomostem o skutečném životě a kteří jsou si vědomi svého sklonu k cizím dojmům, – zajisté zpozoroval vliv, jaký má prostá, silná znalost světa na takové povahy. Tak tomu bylo i u Glyndona. Jeho přítel ho velmi často vyprostil z nebezpečí a zachránil před následky nerozvážnosti. A již v samotném Mervalově hlase bylo něco, jistý vliv, tlumící Glyndonovo nadšení, což často způsobovalo, že se styděl za svoje ušlechtilé vzněty více, než za svoje špatné chování. Neboť Mervale, ačkoliv byl člověkem čestným a přímým, nedovedl se spřátelit o nic více s výstřední velkodušností než s domýšlivostí a lehkověrností. Kráčel životní cestou přímo a cítil stejné opovržení s mužem, který putuje do vrchu postranními cestami a nezáleželo mu na tom, zdali takový člověk to činí proto, aby chytal motýly anebo aby mohl získat pohled na moře.

„Povím vám, nač myslíte, Clarenci,“ řekl Mervale se smíchem, „ačkoliv nejsem Zanonim, vím, nač myslíte, podle vlhkosti ve vašich očích a podle polovičního úsměvu na vašich rtech. Vzpomínáte na onu svou krásnou záhubu – na malou zpěvačku ze San Carlo.“

„Mluvil byste takto o ní, kdyby byla mojí ženou?“

„Nikoliv! Neboť pak by se každé opovržení, jež bych pocíťoval, týkalo i vás. Můžeme nenávidět toho, kdo klame, ale oklamáným opovrhujeme.“

„Jste tak jist, že bych byl oklamán při takovém svazku? Kde bych našel někoho tak milostného a nevinného – kde bych našel dívku, jejíž ctnost by byla přestála takové pokušení? Zdaliž i jediný dech pomluvy může poskvřnit jméno Violy Pisaniové?“

„Neznám všech neapolských klepů, a proto vám nemohu odpovédět. Avšak vím tolik, že v Anglii by nikdo neuvěřil, že mladý Angličan z vážené rodiny a značného jmění, jenž si vzal za manželku zpěvačku z neapolského divadla, nebyl až běda napálen. Chtěl bych vás zachránit před pádem do postavení, jež by bylo nenapravitelným. Pomyslete, jak mnohému pokoření budete vydán, jak mnoho mladých lidí bude navštěvovat váš dům a jak mnoho mladých manželek se mu bude stejně pečlivě vyhýbat.“

„Mohu si zvolit svoji životní dráhu podle své libosti a všední společnost není k ní nutnou. Mohu vděčit vážnost světa svému umění a nikoliv náhodám rodu a jmění.“

„Tím chcete říci, že stále ještě trváte na svém druhém bláznovství – na pošetilé ctižádosti pomazávat plátno. Nebesa mne chraňte, abych mluvil něco proti chvalitebné pracovitosti člověka, jenž sleduje takové povolání pro svůj výdělek, avšak s takovými prostředky a s takovým spojením, která vás povznesou v životě – proč byste vy chtěl klesnout o své vůli k pouhému umělci? Je to velmi pěkné a dobré po svém způsobu, jako zaměstnání ve volných chvílích, avšak jako životní povolání je to šílenství.“

„Umělci byli přáteli knížat.“

„Ve střízlivé Anglii, myslím, že k tomu došlo velmi zřídka. Tam, ve velikém středisku politické aristokracie, váží si lidé věcí praktických a nikoliv ideálních. Dovolte mi teď, abych vám vykreslil dva obrazy. Clarence Glyndon se vrátí do Anglie. Vezme si dámu, jež je mu rovna jménem a jejíž přátelé a příbuzní mohou vyjít vstříc jeho rozumné ctižádosti. A tak vstoupí Clarence Glyndon, jako

muž bohatý a vážený, muž dobrého nadání, a se silou příčinlivou a soustředěnou, do praktického života. Má dům, v němž může přijímat lidi, jejichž přátelství je stejně výhodou jako ctí. Má dosti kdy, aby se mohl věnovat užitečným studiím a jeho pověst, zbudovaná na pevných základech, vzrůstá v ústech lidu. Pak se připojí k některé politické straně a účastní se politického života. Jeho nové styky podporují pak jeho plány. Čím asi bude pravděpodobně Clarence Glyndon ve věku pětáctičet let? Poněvadž jste člověkem ctížádostivým, ponechávám vám samotnému, abyste rozhodl o této otázce. Teď se však obraťme k obrazu druhému. Clarence Glyndon se vrátí do Anglie se ženou, která mu nepřinesla věna, leda v takovém případě, když by ji ponechal na jevišti. Jeho manželka je tak hezká, že se každý táže, kým je a každý pak slyší – že je slavnou zpěvačkou Pisaniovou. Clarence Glyndon se uzavře, aby si třel barvy a aby maloval obrazy podle veliké historické školy, obrazy, které však nikdo nekupuje. A zavládne proti němu i jakýsi předsudek, poněvadž nestudoval na akademii – poněvadž je amatérem. Kdo je pan Clarence Glyndon? Ach! Je to manžel slavené Pisaniové! A čím je ještě? Ach, vystavuje ty veliké obrazy. Ubožák! Jeho obrazy mají sice po svém způsobu jakousi cenu, avšak Teniers a Watteau jsou oblíbenější a jejich obrazy jsou skoro také tak laciné. Clarence Glyndon, který měl za svobodna značné jmění, má teď velkou rodinu, které jeho prostředky, jež nedoznaly podpory jeho sňatkem, mohou právě jen tak dostačit k docílení ještě nižšího povolání než jaké má on sám. Pak se uchýlí na venek, aby tam spořil a maloval; stává se mrzutým a nespokojeným a říkává, že ho svět neoceňuje a prchá před ním. A čím pak bude Clarence Glyndon ve věku čtyřiceti pěti let? Necht' vaše ctížádost rozhodne také o této otázce!“

„Kdyby všichni lidé smýšleli tak světsky jako vy,“ pravil Glyndon, vstávaje, „nebylo by nikdy ani umělce ani básníka!“

„Možná, že bychom se obešli stejně dobře i bez nich,“ odpověděl Mervale. „Avšak, není již čas pomýšlet na oběd? Zdejší parmy jsou pozoruhodně jemné chuti!“

KAPITOLA IX

Wollt ihr hoch auf ihren Flügeln schweben,
Werft die Angst des Irdischen von euch!
Fliehet aus dem engen, dumfen Leben
In das Ideales Reich!

Das Ideal und das Leben

Tak jako některý nerozumný mistr snižuje a kazí vkus studentův, obraceje jeho pozornost k něčemu, co nazývá falešně přírodou, což je však ve skutečnosti všedností, a nerozumí onomu krásnu v umění, jež Rafael tak dobře popisuje, když praví: „Idea krásna je v malířově mysli“ a nerozumí také tomu, že v každém umění, ať nalézá plastického vyjádření ve slovech nebo mramoru, v barvách nebo zvucích, je otrocké napodobení přírody a dílem nádeníků a břídilů – tak také světák svým chováním snižuje a kazí smělé nadšení vznešenějších povah neustálým ponižováním všeho ušlechtilého a důvěřivého a přetvářením toho ve všednost a drsnost. Jeden veliký německý básník, velmi dobře označil rozdíl mezi rozvahou a hlubším věděním. V poslední jmenované je jakási ukvapenost, kterou první pohrdá:

„Krátkozrací vidí jen břeh prchající
ne však ten, kam unáší je smělá vlna.“

A přece zase v této logice lidí ostražitých a světských je jistý důvod, po svém způsobu nepopíratelný.

Je třeba mít cit – je třeba mít víru v cokoliv, co by souviselo s obětováním sebe a s božstvím – ať je to v umění nebo v náboženství, ve slávě nebo v lásce – jinak vám všední rozum vymluví každou oběť a nějaký sylogismus sníží vám věc božskou ve zboží trhovém.

Každá opravdová kritika umění, od Aristotela a Plinia počínaje, – od Winkelmana a Vasariho

k Reynoldsovi a Fuselimu, hleděla poučovat malíře, že nemá přírody kopírovat, nýbrž, že ji musí p o v y š o v a t . Poučovala ho, že nejvznešenější způsoby umění, jež si volily pouze nejvyšší náměty, jsou věčným zápasem člověka, aby se přiblížil bohům. Je pravda, že veliký malíř, právě tak, jako veliký spisovatel může vtělovat jenom to, co je č l o v ě k u m o ž n o . Ale to je právě také tím, co není lidstvu všedním. Pravda je obsažena v Hamletovi, v Macbethovi a jeho čarodějnicích, v Desdemoně, Othelovi, v Prosperovi, dále je pravda v Calibanovi a v kartonech Rafaelových. Avšak s originály oněch slov nebo kartonů nebo mramorů nesetkáte se na Oxfordské ulici nebo na náměstí sv. Jakuba. Vše to, abychom se vrátili k Rafaelovi, jsou výtvořiny umělecké představy a jeho myšlenek. Tato idea není však vrozená, nýbrž vzniká hlubokými studii. Ale toto studium se vztahovalo na ideálnost jenom tehdy, když může být pozdviženo z pozitivnosti a skutečnosti k velikosti a kráse. Kdo si takovou představu utvořil, tomu může být nejvšednější model pramenem nejrozkošnějších námětů, ale Venuše z masa a krve by se stala vulgárním napodobením člověka, který nemá oněch námi vylíčených představ.

Když byl Guido Reni otázan, kde bere svoje modely, zavolal obyčejného nosiče od práce a nakreslil podle tohoto nepatrného originálu hlavu překvapující krásy. Hlava se sice podobala nosičovi, avšak idealizovala jeho tvář tak, že z něho byl hrdina. Bylo to sice pravdivé, ale nebylo to reálné. Jsou kritikové, kteří vám řeknou, že Teniersův „Sedlák“ je pravdivějším a bližším přírodě než Guidův „Nosič“! Všední obecnost chápe stěží idealizující princip, a to i v umění, neboť umění je vyvinutým vkusem.

Abych se však vrátil k svému přirovnání. Ještě méně je chápána příbuzná zásada v životě. A rada světské obezřetnosti by člověka stejně často zastránila před odvahou, vedoucí ke ctnosti jako před trestem, následujícím po neřesti. Ale v životě, právě jako v umění, existuje také idea velikosti a krásna, kterou se má lidstvo povznášet nad všechno všední a nízké, co život přináší. Glyndon pocíťoval střízlivou opatrnost a obezřetnost Mervalova rozumování. Ucouvl před pravděpodobným obrazem, který mu byl takto předveden, neboť v jeho oddanosti k vlastnímu přednímu talentu a k jeho přední vášni byla možnost, že oboje, kdyby bylo správně řízeno, mohlo by očistit celou jeho bytost jako silný vítr očišťuje vzduch.

Ačkoliv se však nemohl rozhodnout, jsa postaven před tvář tak rozumného úsudku, nemohl se také odhodlat, aby se ihned vzdal všeho ucházení o Violu. Obávaje se, aby nepodleh Zanoniově vlivu a jeho radám, namířeným na jeho srdce, vzdaloval se po dva poslední dny každého setkání s mladou herečkou. Avšak po večeru, který následoval za jeho rozhovorem se Zanonim a za kterého se udála jeho rozmluva, právě vypravovaná, s Mervalem – byl to večer, zbarvený sny tak určitými, že se zdály skoro prorockými – sny, jež se jevily vytvářet jeho budoucnost podle Zanoniových poznámek, takže mohl se domnívat, že mu je poslal Zanon sám z domu spánku, aby navštívily jeho podušky, – rozhodl se vyhledat Violu zase. A ačkoliv neměl určitého a jasného úmyslu, poddal se přece pudu svého srdce.

KAPITOLA X

O sollecito dubbio e fredda tema
Che pensando l'accresci.

T a s s o , Canzone VI

Mladá pěvkyně seděla přede dveřmi svého domu. Moře před ní ve své božské zátocce zdálo se doslovně dřímát v náručí břehů, kdežto po pravé straně, nedaleko, zvedala se temná a rozervaná skaliska, k nimž dnešní cestovatel musí putovat, aby spatřil Virgilovu hrobku nebo aby porovnal Posilipskou jeskyni s obloukovou chodbou pahorku Highgateského. Jenom několik rybářů se pohybovalo mezi skalisky, na nichž byly jejich sítě rozvěšeny, aby oschly. A v dálce se mísily chvílemi zvuky nějaké selské píšťaly (tehdy obyčejnější než za dnešních dnů) se zvonky líných mezků a rušily takto rozkošné ticho – ticho sklánějícího se poledne nad Neapolskými břehy. –

Teprve, když jste toto ticho pocítili – teprve když jste okusili jeho omamujícího, avšak rozkošného kouzla, uvěříte, že dovedete chápat smysl slov. „Dolce far niente“. A když jste poznali jejich přepych, když jste se nadýchali ovzduší této země víl, tu se nebudete již divit, proč pod tímto růžovým podnebím a pod tímto zářivým svitem jižního slunce srdce tak rychle uzrává v ovoce a proč je jeho plod tak bohatý.

Oči herečky byly upřeny na širou, modrou hlubinu dole. V nezvyklé nedbalosti jejího oděvu bylo lze stopovat rozptýlenost její mysli. Její krásné vlasy byly sebrány do výše, ale volně a částečně byly svázány šátkem, jehož purpurová barva jen ještě prohlubovala zlatitý tón jejich vrkočů. Jedna zabloudilá kadeř se vyprostila ze šátku a spadala jí na půvabné hrdlo. Volná ranní říza, sepjatá šerpou, odhalovala do polovičky její krásné poprsí, dovolujíc větríku, jenž chvílemi přicházel od moře zmírat na jejích zpola obnažených ňadrech. A maličké trepky, které by byly slušely Popelce, zdály se pro její malinkou nožku, kterou sotva zakrývaly, o celý svět příliš velikými. Možná, že to bylo vedro dne, jež ztemnilo jemné květy na jejích tvářích a jež dodávalo jejím velkým, temným očím nezvyklý nádech únavy. Ve vši nádheře a okázalosti jejího divadelního roucha – v celém ruměnci rozčilení před omamnými lampami – nikdy nepadala Viola tak milostně jako teď.

Po boku herečky a zastupujíc vchod přes práh, stála Gionetta a držela obě ruce až po lokte v obrovských kapsách po obou stranách svého oděvu.

„Ale ujišťuji vás,“ pravila chůva svým ostrým, rychlým a do uší řezajícím hlasem, jímž staré ženy jižních krajů daleko předčí krásné pohlaví zemí severních, „ale ujišťuji vás, miláčku, že není vzdělanějšího kavalíra a také ne krásnějšího nad tohoto Angličana. A také jsem slyšela, že všichni Angličané jsou mnohem bohatšími než se zdají. Ačkoliv ve své vlasti nemají stromů, ubozí lidé, a ačkoliv mají místo dvaceti čtyř hodin pouze dvanáct hodin denně, přece jsem slyšela, že dávají kovat svoje koně penězi. A poněvadž nedovedou (ubozí kacíři!) dělat z hroznů vína, neboť hroznů nemají, dělají ze zlata léky a vypíjí jednu nebo dvě sklenice p i s t o l í *), kdykoliv je trápí kolika. Ale vy mne neposloucháte, potěšení mých očí, vy mne neposloucháte!“

„A takové věci se šeptají o Zanoniovi?“ řekla Viola zpola k sobě nevšímajíc si Gionettiných chvalozpěvů o Glyndonovi a Angličanech.

„Blahoslavená Panno Maria! Nemluvte o tomto hrozném Zanoniovi. Můžete být jista, že jako jeho krásná tvář, tak i ještě jeho krásnější pistole jsou pouze výsledkem čar. Dívám se na peníze, které mně dal předešlého večera každé čtvrt hodiny, abych se přesvědčila, zdali se neproměnily v oblázky.“

„Věříte tedy opravdu,“ řekla Viola s nesmělou opravdovostí, „že kouzelnictví dosud existuje?“

„Zdali tomu věřím! – Věřím snad v blahoslaveného svatého Gennara? Jak si představujete, že Zanoni uzdravil starého rybáře Filippa, když se doktor vzdal jeho léčení? Jak si představujete, že dosáhl toho, aby byl sám naživu nejméně tři sta let? A čím myslíte, že dovede okouzlit každého svým pohledem tak, aby uposlechl jeho rozkazů, jako to činí upíři?“

„Ach to jsou tedy čáry? Ale je to tak – musí to tak být!“ mumlala Viola blednouc. Sama Gionetta byla sotva pověřivější než hudebníková dcera. A Violina samotná nevinnost, zalekнутá dosud jí neznámou panenskou vášní, mohla zcela dobře připisovat magii pocity, které by srdce zkušenější poznalo ihned jako lásku.

„A pak, proč byl onen kníže di – tak ustrašen, když s ním Zanoni mluvil? Proč nás přestal pronásledovat. Proč byl najednou tak klidný a tichý? Nejsou-li v tom ve všem čáry?“

„Domníváte se tedy,“ pravila Viola v sladké nedůslednosti, „že vděčím za toto svoje štěstí a bezpečnost jeho ochraně? Ach, ponechte mně tuto víru! Mlčte, Gionetto! Proč mám jen tebe a hrůzy svého nitra, s nimiž se mohu radit, ó, krásné slunko!“ A dívka přitiskla ruku na srdce s divokou vášní. „Ó, slunce, svítíš na každé místo, jenom sem ne! Jdi, Gionetto! Nech mne o samotě. – Opusť mne!“

„Je opravdu čas, abych vás opustila, neboť polenta se zkazí a ještě jste za celý den ničeho nepojedla. Nebudete-li jíst, zmizí vaše krása, miláčku, a pak si vás nikdo nevšimne. Nikdo si nás nevšimá, když jsme ošklivé, znám to, a pak musíte, jako stará Gionetta mít nějakou Violu, jež by

*) Italské zlaté peníze.

Pozn. překl.

byla celou vaší a kterou byste mohla mazlením kazit. Teď však jdu, abych dohlédla na polentu.“

„Od té chvíle, kdy jsem tohoto muže poznala,“ pravila dívka polohlasem, „od té chvíle, kdy mne jeho temné oči počaly pronásledovat, nejsem již takovou, jakou jsem byla. Toužím uniknout sama před sebou – prchat se slunečními paprsky přes vrcholy hor – a stát se nějakou věcí nadpozemskou. V noci se přede mnou vznášejí fantomy a v mém srdci, jako třepetající se ptačí křídlo, se mi zdá, jako by se tam pohyboval ustrašený duch a chtěl prolomit svoji klec.“

Mumlajíc tyto nesouvislé úryvky, nepozorovala kroků, které se k ní přibližovaly, až když něčí ruka ji vyrušila lehkým dotknutím.

„Violo! – Bellissima! – Violo!“

Zpěvačka se obrátila a spatřila Glyndona. Pohled na jeho hezkou mladou tvář ji okamžitě upokojil a jeho přítomnost jí byla ulehčením a radostí.

„Violo,“ pravil Angličan, vzav ji za ruku a stáhnuv ji na sedátko, ze kterého právě povstala. Pak se posadil vedle ní a pokračoval:

„Musíte mne vyslechnout! Víte již asi – jistě víš, že tě miluji! Nebyl to jen obdiv, nebo soucit, jenž mne znovu a znovu vedl k tvému drahému boku. Byly snad příčiny, pro něž jsem s tebou nepromluvil o těchto citech, leda svýma očima, avšak dnes – nevím sám proč – cítím živější a rozhodnější odvalu oslovit tě a zvědět buď svoje štěstí anebo nejhorší. Víím, že mám soky – soky, kteří jsou mocnějšími než chudý umělec. Těší se tito sokové větší přízni u tebe a jsou ti vítanější mne?“

Viola se slabě zarděla. Přitom však byla její tvář vážná a smutná. Klopíc oči a kreslíc špičkou své trepky do písku nějaké neznámé značky, pravila s jakýmsi váháním a s marným úsilím, jevit se veselou:

„Signore, kdokoliv plýtvá svými city a myšlenkami u herečky, musí se také podrobit tomu, že bude mít soupeře. Naším nešťastným losem je vždy, že nesmíme být posvátnými ani samy sobě.“

„Avšak vy nemilujete takové životní dráhy, ač se zdá tak třpytnou. Vaše srdce se neúčastní tohoto povolání, které ozdobuje vaše nadání.“

„Ach nikoliv!“ pravila herečka se slzami v očích. „Kdysi jsem chtěla s největší láskou být kněžkou zpěvu a hudby. Ale teď cítím, že je to pouze bídným údělem a že jsme přitom otroky zástupů.“

„Uprchni tedy se mnou,“ řekl umělec vášnivě. „Vzdej se navždy povolání, které jenom rozdvouje tvé srdce, jež bych chtěl mít celé. Spoj svůj osud navždy s osudem mým – ty moje pýcho, moje štěstí, můj ideále! Budeš pak inspirovat moje plátno i moje písně a tvoje krása bude posvěcena a stane se také slavnou. V galeriích knížat budou se kupit zástupy kolem obrazu nějaké Venuše nebo světice a ze všech úst bude zaznívat šepot: To je Viola Pisaniová! Ach! Violo, zbožňuji tě: Pověz mi, že tě nezbožňuji nadarmo.“

„Jsi dobrý a poctivý,“ pravila Viola, dívajíc se na svého ctitele, jenž se k ní přiblížil a sevřel její ruku do svých dlaní. „Avšak co ti mohu dát oplátkou?“

„Lásku – lásku – jenom lásku!“

„Lásku sesterskou?“

„Ach! Nemluv s takovou krutou chladností!“

„Jenom tolik pro tebe cítím. Slyšte mne, signore! Dívám-li se do vašeho obličejce, slyším-li váš hlas, tu se vkrádá v moje nitro jakýsi radostný a klidný mír, který konejší moje myšlenky – Ó! jak jsou zimničné a jak divoké! Když pak odejdeš, zdají se mně dny o něco temnějšími, avšak tyto stíny záhy prchnou. Nepostrádám tě, nemyslím na tě, nikoliv – nemiluji tě – a dám se jenom tomu, koho miluji.“

„Ale naučím tě milovat mne – neboj se. Hleď, právě taková láska, jakou jsi teď popisovala, vládne v našich klidných krajích, kde překypuje láska nevinností a mládím.“

„Nevinností!“ řekla Viola. „Opravdu? Snad –“ Zamlčela se a dodávala pak s jakousi námahou: „Cizinče! Chtěl by sis vzít sirotka? Ach! Alespoň ty jsi velkodušný. Neběží ti o nevinnost, kterou bys chtěl zničit!“

Glyndon ucouvl, neboť jeho svědomí se hnulo.

„Ne, nesmí tak být!“ řekla Viola, vstávajíc, avšak nejsouc si vědoma myšlenek, vyjadřujících

zpola stud, zpola podezření, které bleskly mozkiem jejího milence. „Opusťte mne a zapomeňte na mne. Nemůžete rozumět, nemůžete chápat povahy té, o níž se domníváte, že ji milujete. Od svého dětství, po všechny doby, jsem pociťovala, jako bych byla vyhlédnuta a označena prožít osud podivný a nadpřirozený. Jako bych byla odloučena a oddělena od ostatních lidí. Tento pocit – ach! Časem je nejasnou a zimničnou rozkoší a jindy zase nejtemnějším smutkem – Prohlubuje se v mém nitru den za dnem. Vypadá jako stín soumraku, jenž se pomalu a slavnostně šíří kolem. Moje hodina se blíží – ještě chvílku a bude noc!“

Co takto mluvila, naslouchal jí Glyndon se zřejmým pohnutím a neklidem.

„Violo!“ zvolal, když domluvila, „vaše slova mne k vám vábí více nežli jindy. Právě takové pocity, jako jste popisovala, mám i já sám. Já také jsem byl odjakživa pronásledován jakýmsi chladným a nezemským tušením. Uprostřed zástupů lidí jsem se cítil jako o samotě. Při všech svých radovánkách, námáhách, cílech, šeptal nějaký varující hlas v mém uchu: Čas má v záloze v letech tvého mužství jisté temné mysterium! Když jste prve mluvila, bylo to jako by se ozývala moje vlastní duše!“

Viola na něj pohlížela s údivem a bází. Její obličej byl teď bílý jako z mramoru a její rysy, tak božské ve své vzácné souměrnosti, byly by mohly některému řeckému sochaři být modelem k studii pro sochu věštkyně, když z tajemné jeskyně u bublajícího pramene poprvé zaslechla hlas boha, který ji inspiruje. Ale znenáhla se ono napětí a strnulost její podivuhodné tváře umírňovalo, barva pleti se jí vracela, tepny počínaly zase bít a srdce oživilo její postavu.

„Povězte mně,“ pravila, obracejíc se napolo k němu, „povězte mně, viděl-li jste kdy, znáte snad – jistého cizince v tomto městě? Osobu, o níž se vypravují nejpodivnější pověsti?“

„Mluvíte o Zanoniovi? Viděl jsem ho, – znám ho – a vy? Ach! On také chce být mým soupeřem – on mne chce také od tebe odvrátit!“

„Klamete se,“ řekla Viola rychle a s hlubokým vzdechem. „Hájí vás a zastává se vaší věci. Řekl mně o vaší lásce a prosil mne, abych vás – abych vás neodmítala.“

„Jakou je podivnou bytostí! Je nerozřešitelnou záhadou! Proč jste jej jmenovala?“

„Proč? Ach! Byla bych se chtěla tázat, zdali, když jste ho poprvé spatřil, tyto předtuchy, tyto instinkty, o nichž jste mluvil, se u vás dostavily snad se silou příšernější a zdali se staly zřetelnějšími – zdali jste se cítil k němu chvílemi váben a chvílemi odpuzován – zdali jste pocítil“ (a pěvkyně mluvila teď s chvatnou živostí), „že tajemství vašeho života je spojeno s ním?“

„Vše to jsem procítil,“ odpověděl Glyndon zachvívajícím se hlasem, „a sice ihned, kdy jsem se s ním poprvé setkal. Ačkoliv vše kolem bylo v tak veselé náladě – hudba uprostřed stromů, osvětleného lampami, nablízku rozhovor lehkého rázu a nebe nad hlavou bez jediného mráčku, – přece moje kolena narážela s chvěním o sebe, vlasy se mně ježily a krev mně v žilách přímo ledovatěla. Od té chvíle se dělím s tebou o mé myšlenky.“

„Dosti již, dosti!“ řekla Viola přidušeným hlasem. „V tom je jistá ruka Osudu. Teď s vámi nemohu o tom více mluvit. Na shledanou!“

A přeběhla skokem kolem něho do domu a zavřela za sebou dveře. Glyndon ji nenásledoval a ani k tomu nebyl naladěn, ač by se to mohlo zdát podivným. Myšlenka a vzpomínka na onen večer, ozářený měsícem v zahradách, na ono podivné oslovení Zanoniovo, vše to chladilo jeho veškeré lidské vášně. A Viola sama, nebyla-li teď zapomenuta, mizela přece jen jako stín v tajných výklencích jeho ňader. Zachvíval se ještě, když vstoupil do slunečního jasu a zamýšleně kráčel do lidnatějších čtvrtí nejživějšího italského města.

KNIHA III

Teurgie

— — — — i cavalier sen vanno
Dove il pino fatal gli attende in porto.
Gerusal. Lib., cant. XV (Argomento)

KAPITOLA I

Ale toto Bratrství se zvláště vyznamenává
svými podivuhodnými vědomostmi
ohledně všech pramenů lékařské vědy.
Jeho členové neléčí snad kouzly, nýbrž
prostředky nejobyčejnějšími. – R u k o p i s :
„O původu a vlastnostech
pravých Růžových Křižáků“ od
J. z D —.

V této době se stalo, že se Viola mohla chopit příležitosti, aby oplatila laskavost, jež jí byla projevena spřáteleným hudebníkem, jehož rodina ji přijala a chránila, když byla poprvé jako sirotek ponechána o samotě v širém světě. Starý Bernardi vychoval svoje tři syny ke stejnému povolání, jaké měl sám a tito tři mladíci opustili nedávno Neapol, aby si hledali štěstí v bohatších městech severní Evropy, kde hudební tržiště nebyla tak přecpána. Pro potěchu domácnosti těchto dvou starých manželů, Bernardiho a jeho ženy, zůstalo doma pouze živé, žvatlavé a temnooké děvčátko, asi osmileté, dítě jeho druhého syna, jemuž zemřela manželka, když děvčeti dala život. Asi měsíc před dobou, kdy naše povídka dospěla k vypravovaným událostem, se stalo, že jakýsi záchvat ochromující choroby učinil starého Bernardiho neschopným vykonávat i nadále povinnosti svého povolání. Byl to muž vždycky společenský, bezúhonný, dobrodušný, avšak lehkomyšlný, žijící den za dnem ze svých výdělků jako kdyby se doba nemoci a stáří neměla nikdy přiblížit. Ačkoliv dostával za své dřívější služby jakousi malou podporu, nevystačovalo to pro jeho potřeby a také nebyl nikdy prost dluhů. Chudoba se vkrádala k jeho krku, když Viola s vděčným úsměvem a štědrá rukou přišla, aby zahнала tohoto zarputilého nepřítele. Ale srdci skutečně dobrému a vřele cítícímu nepostačuje posílat a dávat. Mnohem více lásky k bližnímu jeví se v návštěvách a v útěchách.

„Nezapomeň přítele svého otce!“ tak si Viola neustále myslila. A tak skoro denně přicházela skvělá bohyně Neapole do domu Bernardiho. Náhle však stihlo starého hudebníka soužení mnohem horší než chudoba nebo ochromení. Jeho vnučka, jeho malá Beatrice, onemocněla náhle a nebezpečně, a sice některou z oněch prudkých zimnic, jež jsou na jihu tak častými. A Viola byla povolána od svých podivných a děsných snů o lásce a o vzdušných zámcích, aby navštívila lůžko nemocné malé trpitelky.

Dítě zahrnovalo Violu nejvyšší láskou a oba staří lidé se domnívali, že její pouhá přítomnost způsobí již pozdravení. Když však Viola přišla, byla Beatrice v bezvědomí. Toho večera nebylo však na štěstí v San Carlo žádné představení a pěvkyně se rozhodla, že zůstane u dítěte přes noc a že se zúčastní se starými lidmi jejich obav a péče a nebezpečného bdění.

Avšak v noci se dítěti přitížilo a lékař (mastičkářské umění nevynikalo v Neapoli nikdy velikou dovedností) potřásl svojí napudrovanou hlavou, zvedl svoji lahvičku s voňavkou k svým chřípím, udělil několik pokynů a odešel. Starý Bernardi se posadil v zasmušilém mlčení vedle postele – zde leželo tílko, jež bylo posledním poutem, pojícím ho k životu. Nuže, nechť se kotva zlomí a nechť se

rozbitá loď potopí ke dnu! Bylo to u něho železné rozhodnutí, jež bylo hroznější než veškerý žal. K nejděsnějším zjevům lidských neštěstí náleží vidět starce, který stojí jednou nohou v hrobě, bdícího u lože umírajícího dítěte. Jeho žena byla činnější a čilejší, měla více naděje, ale také více slzí. Viola se starala o všechny tři. Avšak k ránu byl stav Beatrice tak zřejmě znepokojujícím, že Viola sama počínala zoufat. V této chvíli viděla, že stařena se náhle zvedla z klekátka, na němž klečela před obrazem některého svatého, že se zahalila v plášť a čepeček a že potichu opustila pokoj. Viola se vyplížila za ní.

„Matko, venku je chladno, nevycházej do studeného vzduchu – dovol, abych šla pro lékaře sama!“

„Dítě, nejdu k lékaři. Slyšela jsem, že v městě je muž, který bývá k chud'asům vždy laskavým a jenž, jak se praví, uzdravil všechny nemocné, u nichž se to lékařům nepodařilo. Chci k němu jít a říci mu: Signore, jsme žebráky ve všem, avšak ještě včera jsme byli bohatí láskou. Jsme na sklonku života, ale žili jsme jen v mládí naší vnučky. Vrať nám naše bohatství, vrať nám naše mládí. Dovol, abychom zemřeli, děkující Bohu, za to, že bytost, kterou milujeme, nás přežije.“

Stařena odešla. Proč tvoje srdce bilo tak hlasitě, Violo? Dětský, ostrý výkřik bolesti zavolal ji opět k lůžku. A tam dosud seděl stařec, nemaje tušení o odchodu své ženy, nehybný, s očima skleněnými, jimiž pozoroval smrtelný zápas křehkého tílka. Pomalu se bolestné úpění měnilo a klesalo v tichý ston – křeče byly slabší a slabší, ale častější – horečný rumělec se měnil v barvu modravou, v jakousi zsinalou bledost, která konečně ustoupí bezkrevné bělosti mramoru.

Denní světlo vnikalo oknem širšími a jasnějšími pruhy. – Na schodech bylo slyšet kroky. – Stařena rychle vstoupila – přikročila spěšně k posteli a pohleděla na nemocnou:

„Ještě žije, signore – žije!“

Viola pozvedla oči – hlava dítěte byla položena na jejích ňadrech – a spatřila před sebou Zanonih. Usmál se na ni s něžnou a měkkou pochvalou a vzal dítě z jejího náručí. Ale i v okamžiku, kdy ho viděla sklánět se tiše nad bledou dětskou tvář, mísil se jakýsi pověrečný strach s její nadějí. „Bylo to dovoleno – bylo to posvátným uměním?“ Ale její tajné otázky náhle umlkly, neboť Zanonih černé oči se k ní obrátily, jako by četly v její duši a jeho vzezření káralo její svědomí za takové podezření, neboť jevílo výčitku, smíšenou s výrazem pohrdavým.

„Uklidněte se,“ pravil, obrátiv se laskavě k starému muži. „Nebezpečí není takové, aby je nemohlo zmocit lidské umění.“ A potom, vyňav ze svého zánadří malou křišťálovou lahvičku, smísil několik kapek tekutiny s vodou. Jakmile tento lék ovlažil ústa dítěte, již se zdálo, že působí s překvapujícím účinkem. Barva se vracela velmi rychle na rty a tváře a v několika okamžicích usnula trpitelka tvrdým spánkem a dýchala pravidelně, což bylo známkou dřimoty bezbolestné. A pak vstal starý muž, zvedl se strnule, jako by byl sám mrtvolou, sklopil oči – naslouchal a odplíživ se zvolna stranou, přistoupil do kouta pokoje, poklekl a děkoval nebesům!

Ale starý Bernardi byl až dosud chladný věřící, neboť ho žal dosud nikdy předtím nedovedl vznést nad zemi. Ač byl tak stár, nepomyšlel nikdy na smrt, jak to bývá zvykem u starých lidí. – Ale tento ohrožený život děcka probudil jeho netečnou starou duši. Zanoni něco zašeptal k jeho ženě a ta pak odvedla starce potichu z pokoje.

„Bojíš se ponechat mne hodinu o samotě se svou chráněnkou, Violo? Myslíš si stále ještě, že toto vědění se pramení ze zlého ducha?“

„Ach,“ pravila Viola pokořená a přece rozradovaná, „odpusť mně, odpusť mně, signore. Poroučíš mladým, aby žili a starým, aby se modlili. Moje myšlenky ti již nikdy nebudou křivdit!“

Než slunce vyšlo, byla Beatrice mimo nebezpečí a o polednách unikl Zanoni žehnání starého páru, ale když za sebou zavíral domovní dveře, nalezl Violu očekávající jej venku.

Stála před ním bázlivě, její ruce se křížily volně na jejích ňadrech a její sklopené oči byly plné slz.

„Nedopusťte, abych já jediná byla tu zanechána nešťastnou!“

„A jakého vyhojení by mohly rostlinné léky a protijedy poskytnout tobě? Můžeš-li tak snadno věřit v něco špatného o těch, již ti pomohli a kteří by ti chtěli i nadále sloužit, tu je tvoje nemoc chorobou srdce. A – nikoliv – neplač! Ošetřovatelko nemocných a těšitelko smutných – měl bych tě spíše chválit, než činit ti výtky! Tobě odpouštět? Život, jenž stále potřebuje odpuštění, ví také, že

jeho prvou povinností – je promíjet!“

„Ne, ještě mně neodpouštěj! Nezasluhuji prominutí, neboť i teď, dokud si ještě uvědomuji, jak jsem byla nevděčnou, věříc, podezřívajíc svého ochránce, že by byl schopen něčeho nesprávného a že by mohl klamat, i teď ještě tekou moje slzy štěstím a nikoliv lítostí! Ach!“ pokračovala s prostým zanícením ve své nevinosti a ve svých šlechetných citech, nejsou si vědoma, jaká tajemství prozrazuje, „nemůžeš si představit, jak hořkým mě bylo, když jsem měla uvěřit, že bys již nebyl dobrým, že bys již nebyl čistým a světlejším, než všechen ostatní svět! A když jsem tě spatřila – tak bohatého, tak vznešeného, vyhledávaného celým světem, přicházejícího ze svého paláce, abys posloužil trpícím obyvatelům chatrče – když jsem slyšela požehnání těchto ubožáků, snášející se za tvými vzdalujícími se kroky, tu jsem pocítila, že moje samotné já se povznáší – zlepšené tvojí dobrotou – zušlechtěné konečně myšlenkami, jež ti n e k ř i v d i l y !“

„A domníváš se, Violo, že v pouhých činech, vycházejících z lékařských vědomostí, je tolik ctnosti a zásluh? Nejobyčejnější mastičkář se ujme léčby nemocného, bude-li za to zaplacen. A jsou snad modlitby a požehnání menší odměnou nežli zlato?“

„A moje tedy nejsou také tak bezcennými? Přijmeš je ode mne také?“

„Ach, Violo,“ zvolal Zaroni s náhlou vášnivostí, před níž se Violina tvář polila ruměncem, „zdá se mi, že ty jediná na celém světě máš moc zraňovat mne nebo mne naplnit radostí!“

Zarazil se a jeho obličej se stal vážným a truchlivým. „A to proto,“ dodával změněným tónem, „poněvadž se mi zdá, že kdybys chtěla uposlechnout mých rad, mohl bych tvoje nevinné srdce dovést k osudu šťastnému.“

„Tvoje rady! Chci jich uposlechnout – vesměs. Utvoř ze mne, cokoliv je ti libo. Za tvé nepřítomnosti jsem děckem, jež se bojí každého stínu ve tmě, ale v tvé přítomnosti se moje duše rozpíná a veškerý svět se mi zdá klidně dřímát v míru nebeského poledne. Neodpírej mi své společnosti. Jsem bez otce, jsem nevědomá a osamělá!“

„Budiž! Navštívím tě zase – sestro!“

KAPITOLA II

Oh, se sempre tranquille
Fosser le luci vaghe!

— — — — —
Onde i fioretti e l'erbe
Si fan vaghe e superbe;
E par la terra di diamante aspersa.

T a s s o , Canzone XV

Kdo byl tak šťastným, jako teď Viola! Z jejího srdce bylo sňato temné břemeno, její kroky se zdály vznášet ve vzduchu a byla by zpívala samou radostí, když vesele kráčela domů. Je takovým šťastným člověkem čistému, může-li milovat – ale ach, je mnohem větším štěstím věřit v cenu toho, koho milujeme. Mezi dvěma takovými lidmi mohou být lidské překážky – bohatství, stavu nebo malého lidského světa, avšak nebylo tu již oné temné propasti, před níž fantazie couvá a která dovede navždy dvě duše oddělovat. Její lásky neopětoval. Milovat ji! Ale což si žádala lásky? Což milovala sama? Nikoliv. Neboť jinak by nebyla nikdy najednou tak pokornou a zároveň tak smělou. Jak radostně teď moře mumlalo v jejích uších! Jak zářivým obrazem zdál se jí být teď každý kolemjdoucí! Došla domů – pohleděla na strom, třpytící se ve slunci svými spletenými větvemi. „Ano, bratře můj!“ pravila, smějíc se ve své radosti, „tak jako ty i já jsem zápasila až jsem dospěla ke světlu!“

Až dosud nikdy, jako její vzdělanější sestry severu, nebyla zvyklou oněm rozkošným zpovědím, vylévat svoje myšlenky psaním. Ale teď náhle pocítilo její srdce tento impulz. Byl to nově zrozený pud, jenž jí nařizoval a vyzýval, aby rozmlouvala sama k sobě, jenž jí kázal rozplétat tkanivo

zlatých fantazií – jenž chtěl, aby pohlédla do svého nejhlubšího nitra, jako do zrcadla. Krásné děcko těchto jejích myšlenek a fantazií, tento génus vznikl z obětí Lásky a Duše – Erota a Psyche –! Zarděla se, vzdychla a chvěla se, když psala. A z tohoto nového světa, který vybudovala sama sobě, byla pak probuzena, aby se připravovala pro lesknoucí se jeviště. Jak temná byla teď hudba, jak nudná byla scéna, která byla dříve tak krásná a tak skvělá. Jeviště! Tys pohádkovou zemí, ale jen zrakům lidí světských. Fantazie, jejíž hudby lidstvo neslyší, jejíž scenerie se nemění smrtelnou rukou, tys jevištěm budoucnosti a minulosti a zastupuješ jeviště světa přítomného!

KAPITOLA III

A te le luci mie
Volgo, o stella, che serri ed aprì'l die.

T a s s o, Canzone XV

O polednách příštího dne navštívil Zanoni Violu a pak přišel následujícího dne a zase následujícího a opět příště. – Byly to dny, jež se jí zdály dobou zvláštní, oddělenou od ostatního života. A přece k ní nemluvil nikdy lichocením nebo výrazy zbožňování, jak jim byla uvyklá. Možná, že skutečně jeho chladnost ačkoliv byla tak něžná, přispívala k zvyšování jeho tajemného kouzla. Mluvil k ní velmi mnoho o jejím dřívějším životě a Viola byla sotva překvapena – ačkoliv teď nikdy při rozhovoru s ním nepomyšlela na hrůzu – když upozorovala, jak mnoho z její minulosti mu bylo známo.

Chtěl, aby mluvila o svém otci a chtěl, aby vzpomínala a aby mu zazpívala některé z divokých Pisaniových árií. A tyto písně se ho zdály okouzlovat a zkolébat ho do snění.

„Čím byla hudba jemu,“ pravil Zanoni, „tím může být věda učenci. Váš otec se rozhlížel kolem sebe po světě. V porovnání s jemnými sympatiemi, které pociťoval v harmonii, bylo mu vše nesouladné, neboť ony harmonie jej den za dnem a noc za nocí unášely k nebeskému trůnu. Život se svou hlučnou ctižádostí a svými nízkými vášněmi je tak chudý a malicherný! Z nitra své vlastní duše utvářel si život a svět takový, jak tomu jeho duše odpovídala. Violo, jsi dcerou tohoto života a budeš obyvatelkou onoho světa.“

Za svých prvních návštěv nemluvil Zanoni o Glyndonovi. Ale brzy se dostavil den, kdy se vrátil k tomuto předmětu. A oddanost, kterou teď Viola vzdávala jeho nadvládě, byla tak veliká, poslušná a úplná, že, ačkoliv jí tento předmět nebyl vítaným, krotila svoje srdce a naslouchala mu tiše!

Konečně řekl:

„Slíbila jsi mně, že uposlechněš mých rad, a kdybych tě, Violo, žádal, kdybych tě zaklínal, abys přijala ruku tohoto cizince a abys jeho život sloučila se svým, když by ti takový los nabídl – mohla bys odmítnout?“

A tu potlačila slzy, deroucí se jí do očí a se zvláštní rozkoší, uprostřed svého zármutku – s rozkoší ženy, jež obětuje vlastní srdce tomu, který onomu srdci dovede velet – odpověděla zajíkávě:

„M ů ž e š - l i tak nařídít – proč bych – –“

„Pokračuj!“

„Nalož se mnou podle své vůle!“

Zanoni stál po několik okamžiků tiše. Viděl zápas této dívky, ačkoliv jej hleděla tak dobře zakrýt. Pak učinil k ní jakýsi bezděčný pohyb a přitiskl její ruku k svým rtům. Bylo to poprvé, kdy vůbec vybočil z jakési zdržlivosti, která snad byla příčinou, že se nebála ani trochu jeho, ani vlastních myšlenek.

„Violo,“ pravil a jeho hlas se třásl, „nebezpečí, kterého nemohu již odvrátit, blíží se od hodiny k hodině k tobě, zůstaneš-li v Neapoli! Třetího dne, počítajíc od tohoto, musí být tvůj osud rozhodnut. Přijímám tvůj slib. Než uplyne poslední hodina onoho dne, spatřím tě zase, a to zde, staň se cokoliv – spatřím tě v tvém domě. Do té doby – na shledanou!“

KAPITOLA IV

Mezi dvěma světy se vznáší život,
jako hvězda –
Mezi nocí a jitem.

Byron

Když Glyndon Violu opustil, jak jsme vypravovali v závěrečné kapitole druhé knihy tohoto díla, byl opět pohřížen v ony mystické tužby a domněnky, které vyvolávala a tvořila neustálá vzpomínka na Zanonih, vzpomínka, jež ho nepřetržitě pronásledovala. A když teď bloudil ulicemi, byl si sotva vědom vlastních pohybů, až jakýmsi mechanickým zvykem se ocitl náhle uprostřed jedné skvělé sbírky obrazů, které jsou chloubou těchto italských měst, jejichž sláva leží v minulosti.

Glyndon byl uvyklý uchylovat se sem skoro každého dne, neboť galerie obsahovala některé nejkrásnější ukázky z prací mistra, který byl zvláště předmětem jeho nadšení a studia. Zde, před díly Salvatorovými*) zastavoval se často v hluboké a vážné úctě. Přední charakteristikou tohoto umělce je síla vůle. Neobyčejná energie tohoto muže, prostá vši povznesené myšlenky na abstraktní krásu, jaké poskytuje model a pravzory každému géniu vyššího řádu, vytesala si svou uměleckou vážnost přímo ze skály. Jeho obrazy dýší majestátem nikoliv bohů, nýbrž divochů. Jsou dokonale prosty, jako výtvořiny vyšších škol, veškeré všednosti napodobení – jsou vzdáleny obvyklých malicherností reálného a tento umělec dovedl se uchopit své imaginace a přinutil ji, aby ho následovala, nikoliv do nebes, nýbrž tam, kde na zemi obývá vše divoké a fantastické. Bylo to čarodějstvím, ale nikoliv uměním hvězdného magika, nýbrž temného zaklínače, – člověka plného romantiky, jehož srdce dovede silně tlouci chápajíc se umění rukou ze železa a nutíc je, aby idealizovalo výjevy jeho skutečného života.

Před touto silnou vůlí se Glyndon skláněl hlouběji, a s větším obdivem, než před chladnější krásou, zářící z duše Raffaelovy, jako Venuše, vynořující se z hlubiny. A teď, jako by se probudil ze svého snění, stál před onou divou a velkolepou zasmušilostí Přírody, jež se naň mračila z plátna a i samotné stromy a jejich listy gnómům podobné, zdály se ve svých zkrouceninách šeptat mu do uší nějaká sibylská tajemství.

Tyto drsné a temné Apeniny, vodopád, jenž se řítí dolů mezi skalami, přizpůsobovaly se mnohem více jeho náladě a stavu jeho duše, než kdyby to byly scenerie skutečné. Zamračené, beztvárné postavy, odpočívající dole na skalách a proměněné v trpaslíky obrovitými rozměry Hmoty, kralující všude kolem, dojímalý ho tak, že pociťoval moc Přírody a zároveň nepatrnost člověka. Jako při umělci, jehož náměty jsou rázu duchovnějšiho, je živoucí člověk a jeho duše, která ho oživuje, pečlivě umístěn, tak, aby tvořil vynikající část obrazu, přičemž jsou pouhé přímětky scény udržovány v pozadí, jako by malíř chtěl ukázat, že vyhnanství z ráje je dosud vládnoucí mocí zevního světa, tak také v Salvatorových krajinách je strom, hora nebo vodopád věcí přední a člověk sám ustupuje a stává se jen stafáží. V jeho obrazech se zdá Hmota nejvyšší vládkyní a její pravý pán jako by zde zalézal do jejího ohromujícího stínu. A tak hmota zde dodává zájmu lidské postavě a nikoliv postava hmotě. Je to strašlivá filozofie umění!

Zatím kdy některé podobné myšlenky přecházely malířovou duší, pociťoval, že se někdo dotkl jeho paže a pak spatřil vedle sebe Nicota.

„Velký to mistr,“ pravil Nicot, „ale jeho školu nemiluji!“

„Nemiluji ji také, ale plní mne posvátnou hrůzou. Milujeme krásné a jasné, ale zároveň máme jistý pocit, právě tak hluboký jako je láska, k věcem hrozným a temným.“

„Tot' pravda,“ pravil Nicot zamyšleně. „A přece zas je tento pocit pouhou pověřivostí. Dětská jizba se svými pohádkami o strašidlech a skřítcích je kolébkou mnohých našich názorů o světě. Ale

*) Salvator Rosa.

Pozn. překl.

umění by se nemělo snižovat a provozovat kuplířství s naší nevědomostí, mělo by pouze předvádět pravdu. Doznávám, že i sám Raffael mne méně těší, poněvadž nemám sympatií k jeho námětům. Jeho svěťice a panny a svatí jsou mně pouze muži a ženami.“

„A z kterého zřídla by tedy mělo umění čerpat?“

„Nepochybně z historie,“ odpověděl Nicot ochotně, – „takové veliké činy Římanů, které dovedou vnuknout lidem pocity svobody a vnitřní ceny a které je poučují o výhodách republiky. Přál bych si, aby Raffaelovy kartony znázorňovaly vypravování o Horatiech. Avšak je ponecháno Francii a její republice, aby dala novou a pravou školu svému potomstvu, takovou školu, jaká nikdy nevznikla v zemi, kde vládne kněžský stav a podvod.“

„A svatí a panny Raffaelovy jsou vám tedy pouhými lidmi a ženami?“ opakoval Glyndon, vraceje se s úžasem k Nicotově upřímnému doznání, přičemž sotva zaslechl vývody Francouze, které připojoval k svým názorům.

„Zajisté! Ha, ha!“ a Nicot se ohavně zasmál, „chcete snad, abych uvěřil kalendáři nebo čemu?“

„Avšak ideál?“

„Ideál!“ přerušil ho Nicot. „Toť jsou hlouposti! Italští kritikové a vaši angličtí Reynoldsové vám popletli hlavu. Jsou tak zamilovaní do svého „velikého vkusu“ a do své „ideální krásy, která mluví k duši!“ – k duši! – cožpak je nějaká duše? Chápu někoho, kdo mluví o komponování pro zjemnění vkusu, – pro vzdělaný a vyšší rozum – pro jistý smysl chápající pravdu. Ale duše – eh! – jsme pouhými modifikacemi hmoty a malířství je také pouhou změnou hmoty.“

Glyndon se díval z obrazu visícího před ním na Nicota a z Nicota zase na obraz. Tento člověk, který ho zde tak kantoroval, vyjádřil slovy právě jen myšlenky, které v Glyndonově duši probudil obraz. Potřásl hlavou bez odpovědi.

„Pověz mně,“ pravil náhle Nicot, „víš něco o tom podvodníkovi – o Zanoniovi? – Ó! Nyní již znám jeho jméno i jeho dryáčnictví, odpusť – ale co ti o mně pověděl?“

„O tobě? Nic. Varoval mne jenom před tvými naukami.“

„Aha, a to bylo vše,“ řekl Nicot. „Je pozoruhodným vynálezcem podvodů a od těch dob, když jsem se s ním naposledy setkal, jsem jeho klamy odhalil. Myslíl jsem, že se mně třeba pomstí nějakou povídačkou nebo pomluvou.“

„Tys odhalil jeho klamy? – A jak?“

„Je to povídka dlouhá a nudná. Chtěl poučit jednoho mého starého a již dětinského přítele o svém tajemství, jak, prodloužit život a o filozofické alchymii. Radím ti, aby ses raději zřekl známostí tak nečestné a snižující.“

S těmito slovy pokynul Nicot významně hlavou a nepřeje si dalších otázek, odcházel.

Glyndonova mysl byla nyní vyrušena ze svého dumání o umění a poznámky a přítomnost Nicotova nebyla mu vyrušením právě příjemným. Odvrátil se od krajiny Salvatora Rosy a jeho oko spočinulo na obraze „Narození“ od Correggia. – Rozdíl mezi oběma výtvoři malířských géníů jím otfásl jako veliký objev. Tento skvostný klid – tento dokonalý smysl pro krásno, – tato síla bez násilí – tento výdech morálky vyššího umění, které okem promlouvá k duši a povznáší myšlenky za pomocí něhy a lásky až do oblastí úcty a obdivu, – hle, toť byla pravá škola!

Pak opustil galerii váhavým krokem a s duší naplněnou novými představami se vrátil domů. Potěšen, že zde nenalezl střízlivého Mervala, opřel svůj obličej do dlaní a snažil se vzpomenout všech Zanoniových slov, když se s ním naposledy setkal. Ano, cítil, že Nicotova mluva o umění byla přímo zločinem. Vždyť snižovala fantazii až k pochodu mechanickému. Mohl snad Nicot, který viděl v duši pouze jakési seskupení hmoty, blábolit o uměleckých školách, které by mohly vyniknout nad samotného Rafaela? Ano umění je magií a poněvadž uznával pravdivost tohoto výroku, dovedl také chápat, že v magii může být náboženství, poněvadž náboženství je přední podstatou umění. Jeho stará ctižádost, osvobozující se z chladných pout rozvážnosti, jakou chtěl Mervale znesvětit veškeré obrazy, jež obsahovaly méně podstaty než zlaté tele světa, znovu oživala, probouzela se a zapalovala. Jemné poznání pravdy, které mu objevilo omyl ve škole, již až dosud přijímal za svou a které mu bylo tím zjevnější pošklebnými poznámkami Nicotovými, zdálo se mu otvírat nový svět inspirací. Použil tohoto šťastného okamžiku a přichystal si barvy a plátno. Pohroužen ve vytváření svého nového ideálu, vznesl se jeho duch do vznešených říší krásna

a temné myšlenky a nesvatá přání zmizela. Zanoni měl pravdu. Hmotný svět mizel před jeho zrakem, díval se na přírodu jako z horského vrcholu a když vlny jeho neklidného srdce se utišily a ukonejšily, tu poznovu Violiny andělské oči zářily na ně jako posvátná hvězda.

Pak se uzavíral ve svém pokoji a nechtěl přijmout ani Mervalových návštěv. Opojen čistým ovzduším tohoto nového života, zůstal tak po tři dny a skoro také noci pohřížen ve svůj úkol, avšak čtvrtého rána se dostavila reakce, jež ohrožuje každou práci. Probudil se mrzutý a unavený a když pohleděl na plátno, zdálo se mu, že veškerá sláva z něho zmizela. Ponižující vzpomínky na velké mistry, s nimiž chtěl závodit, vynořovaly se v jeho nitru, nedostatky, které dříve neviděl, zvětšovaly se v jeho unavených a nespokojených očích, až se stávaly netvárnými. Opravoval a znovu opravoval, avšak ruka mu vypověděla službu a Glyndon konečně odhodil svoje nástroje v zoufalství. Pak otevřel okno. Venku byl krásný a jasný den. Ulice byla naplněna oním životem, který vždy tak radostně se vzdouvá mezi živým obyvatelstvem Neapolským. Jak Glyndon kráčel dále, viděl milence rozmlouvajícího se svojí milenkou těmi němými posuňky, které dovedly přežít veškeré změny jazyka, které jsou tytéž, jako bývaly tehdy, když Etruskové malovali vázy, umístěné v Museo Borbonico. Okolní život kýval na jeho mládí, aby se účastnilo jeho radovánek a plesů a temné zdi, mezi nimiž byl uzavřen a které nedávno byly dosti veliké, aby mohly obejmout nebesa i zemi, zdály se mu teď sevřené a jako žalářem zločincovým. Proto uvítal s radostí kroky Mervalovy, když se ozvaly na jeho prahu a otevřel dveře.

„A to je vše, co jste vykonal?“ pravil Mervale, pohlížeje opovržlivě na plátno. „A jenom pro tohle jste se uzavíral před slunnými dny a měsíčními nocemi neapolskými?“

„Po tu dobu, když jsem byl podroben onomu záchvatu, vyhříval jsem se na slunci mnohem jasnějším a sál jsem do sebe s rozkoší plnější nádheru něžnějšího měsíce.“

„Doznáváte tedy, že záchvat již minul! Dobrá, to je jakousi známkou vracejícího se rozumu. A je konečně lepší pomazávat po tři dny plátno nežli činit ze sebe blázna pro celý život. A co činí vaše malá Siréna?“

„Umlknete! Neslyším rád jejího jména z vašich úst.“

Mervale přisunul svoji židli blíže ke Glyndonovi, vsunul obě ruce hluboko do kapes svých spodků, natáhl nohy a chtěl právě začít vážné kázání, když se ozvalo zaklepaní na dveře a Nicot, nečekaje na vyzvání, vsunul do pokoje svoji ohydnou hlavu.

„Dobry den, mon cher confrère. Chtěl jsem s vámi mluvit. Hm! Vidím, že jste pracoval. Toť dobře – velmi dobře! Je to smělý náčrt – tato pravá ruka je provedena s velikou smělostí. Avšak hle! Je kompozice správná? Nedospěl jste dosti dobře k známému tvaru pyramidy.*) Nemyslíte, že jste také u této figury ztratil výhodu kontrastů, poněvadž je pravá noha vysunuta vpřed, a proto by měla být pravá paže více vzadu? U čerta! Ale tenhle malíček je velice pěkný!“

Mervale Nicota nenáviděl. Všichni spekulanti, utopisté a napravovatelé světa a odpadlíci, kteří se vzdalují obvyklé silnice, byly stejně předmětem jeho nenávisti, ale přece jen by byl mohl v tomto okamžiku tohoto nevzhledného Francouze obejmout. Viděl v Glyndonově výrazném obličejí veškerou mrzutost a nechuť, kterou mu bylo snášet. Po tak nadšeném studiu měl teď slyšet blábolení o pyramidálních formách a pravých pažích, o pravých nohách – o všech náhodných věcech, přicházejících v umění, přičemž byla celá jeho kompozice přehlížena a kritika končila pochvalou jediného malíčku!

„Ó,“ pravil Glyndon přehodiv rozmrzele záclonu přes svůj náčrt, „teď již dosti o mém ubohém výkonu. Co jste mně chtěl říci?“***)

„Předně,“ pravil Nicot, vrhnuv se na jednu židli, „předně, tenhle signor Zanoni – tento druhý Cagliostro – jenž popírá moje učení! (Není pochyby, že tento člověk je Capetovým vyzvědačem) – ale nejsem mstivý –! Jak praví Helvetius, ‚Naše chyby koření v našich náruživostech.‘ Svoje

*) Starší školy kompoziční se domnívaly, že každý dokonalý, zejména historický obraz, má podkladem formu pyramidy, nebo trojúhelníku, jenž ovládá obrysy hlavních figur nebo skupin.

**) Upozorňuji zde na autorovu zvláštnost v tomto díle, že osoby rozmlouvající se někdy oslovují slovem vy a jindy si zase tykají. Poněvadž je to dojista úmyslné, překládám přesně, třebaže se to zdálo neobvyklým.

Pozn. překl.

dovedu ovládat, avšak je zajisté důkazem ctnosti, nenávidět v zájmu lidstva, a proto bych chtěl mít signora Zanonih v Paříži, abych ho tam mohl udat a odsoudit.“ A Nicotova malá očka metala oheň a on skřípal zuby.

„Máte snad nějaké nové příčiny, abyste ho nenáviděl?“

„Ano,“ pravil Nicot vášnivě. „Ano, slyšel jsem, že se dvoří dívce, kterou chci pojmout za ženu.“

„Vy?! O kom to mluvíte?“

„O slavné Pisaniové! Je božsky krásná. Udělal bych s ní v republice štěstí. A republiku budeme mít než přejde jediný rok!“

Mervale si mnul ruce a usmíval se. Glyndon se zarděl hněvem a studem.

„Znáte snad signoru Pisaniovou? Mluvil jste s ní někdy?“

„Dosud ne. Avšak když se k něčemu rozhodnu, bývá to záhy provedeno. Chci se teď vrátit do Paříže. Dopsali mně, že krásná žena je v životní dráze vlastence velice prospěšná. Věk předsudků již minul a vznešenější ctnosti docházejí pochopení. Přivedu si domů nejkrásněji ženu v Evropě.“

„Mlčte! Co chcete učinit?“ řekl Mervale, uchopiv Glyndona za ruku, když ho viděl přibližovat se k Francouzovi s jiskřícíma očima a se zařatými pěstmi.

„Pane!“ pravil Glyndon mezi zuby, „nevíte o kom mluvíte. Jste tak drzým, abyste se domníval, že Viola Pisaniová by si v á s vzala?“

„Když by mohla obdržet lepší nabídky, tu jistě ne,“ pravil Mervale, dívaje se ke stropu.

„Lepší nabídku? Nerozumíte mi!“ pravil Nicot. „Já, Jean Nicot, nabízím tomuto děvčeti manželství, – manželství! Jiní jí třeba budou činit nabídky štedřejší, ale nikdo, jak se obávám, jí nenabídne nic čestnějšího. Já jediný mám soustrast s jejím opuštěným stavem. A kromě toho, podle svítajícího stavu věcí, bude možno každému ve Francii zbavit se ženy vždy, kdykoliv mu bude libo. Budeme mít o rozvodech nové zákony. Domníváte se, že nějaké italské děvče – a zdá se, že na celém světě není cudnějších dívek nad Itálii, (ač se ženy mohou také utěšovat ctnostmi více filozofickými) – by odmítlo ruku některého umělce hledíc k vyhlídkám na odkaz nějakého knížete? Nikoliv. Mám o Pisaniové lepší smýšlení, nežli vy. Pospíším si, abych se jí představil.“

„Přeji vám dokonalý úspěch, monsieur Nicote,“ řekl Mervale vstávaje a potřásaje mu srdečně rukou.

Glyndon vrhl na oba muže opovržlivý pohled.

„Snad, monsieur Nicote,“ pravil konečně, stahuje svoje rty v hořký úsměv, „snad máte soupeře!“

„Čím více jich mám, tím lépe pro mne,“ odpověděl monsieur Nicot nedbale, srázeje podpatky a zdál se hroužít se v obdiv svých velikých noh.

„Já sám obdivuji Violu Pisaniovou.“

„To musí činit každý malíř!“

„A chtěl bych jí nabídnout sňatek právě tak jako vy!“

„To by bylo u vás pošetilství, ač by to bylo u mne moudrostí. Vy byste nevěděl, jak získat z takového podniku! Cher confrère, máte předsudky?“

„Ctnostný Cato půjčil svou ženu svému příteli. Miluji ctnost a nemohu tedy učinit nic jiného a lepšího, nežli Catona napodobit. Ale, abych mluvil vážně – nebojím se vás jako soupeře! Jste příjemného vzezření a já jsem ošklivý, ale jste za to nerozhodný a já odhodlaný. Zatím kdy vy budete pronášet zdvořilé fráze, řeknu já prostě: „Mám dobré příjmy, chcete si mne vzít?“ Tak a teď učiňte, co nejhoršího dovedete, cher confrère. A revoir*), za kulisami!“

Domluviv, Jean Nicot se zvedl, natáhl svoje dlouhé paže a krátké nohy, zív si tak, že se přitom objevily veškeré jeho pokažené zuby od ucha k uchu, vtiskl si na huňatou hlavu se vzdorným výrazem svou čapku a vrhnuv přes levé rameno pohled vítězný a zároveň zlovolný, na pohněvaného Glyndona, vyloudal se z pokoje.

Mervale pak vypukl v prudký záchvat smíchu. „Hledte, jak si váš přítel váží Violy! Bude to krásné vítězství, vyrvat ji nejšerednějšímu psisku mezi Laponcem a Kalmukem.“

Glyndon byl dosud příliš rozhořčen, aby mohl odpovědět, když se dostavila nová návštěva. Byl to Zanon. Mervale, na nějž zjev a zevnějšek tohoto muže působil tak, že pociťoval k němu jakýsi

*) Na shledanou.

Pozn. překl.

druh úcty, které chtěl nadarmo vzdorovat, ke kterým se sám nerad přiznával a již tím spíše nechtěl prozradit, kývl Glyndonovi na pozdrav a pravil prostě: „Až se zase setkáme, povíme si o tom více!“ A poté opustil malíře, zanechav ho s jeho neočekávanou návštěvou.

„Vidím,“ pravil Zaroni, zvedaje roušku, plátno přikrývající, „že jste nepohrdl radou, kterou jsem vám dal. Jen odvalu, mladý umělce, tímhle se vyhnete vlivu všech škol a je to zároveň důkazem, že jste proniknut smělou sebedůvěrou skutečného génia. Když byl tento obraz, představující opravdovou krásu pojat, neměl jste po svém boku ani Nicota, ani Mervala!“

Glyndon byl touto neočekávanou pochvalou navrácen jako kouzlem ke svému umění a odpověděl skromně:

„Až do dnešního jitra jsem o svém obraze smýšlel dobře, ale pak jsem byl ve svém šťastném přesvědčení rozčarován!“

„Řekněte raději, že, jsa nezvyklý vytrvalé práci, byl jste unaven svým zaměstnáním!“

„Máte pravdu! Chcete, abych se vám vyznal? Počal jsem postrádat zevního světa. Zdálo se, jako bych, mrhaje svým srdcem a mládím ve vizích krásna, ztrácel krásné skutečnosti života opravdového. A záviděl jsem veselým rybářům, zpívajícím, když přecházeli kolem mých oken a stejně i milenci rozmlouvajícím se svou milenkou.“

„A chcete se kárat,“ pravil Zaroni s povzbuzujícím úsměvem, „za svůj přirozený a nutný návrat k zemi, na které i nejzvyklejší návštěvníci ráje obrazotvornosti hledají zotavení a odpočinku? Lidský génius je ptákem, který nemůže stále poletovat a když pocítíme touhu po skutečném životě, je to hlad, jež třeba zkonejšit. Lidé, kteří dovedou nejlépe ovládat ideálnost, užívají také nejvíce skutečností. Pohleďte na pravého umělce, vydá-li se do uliček lidstva, jsa neustále připraven pozorovat a ponořovat se v srdce nejmenší i největší a nejsložitější pravdy životní, se živou vnímavostí, sestupuje i tam, co by pedanti nazvali triviálním a lehkovážným. Z každé smyčky společenského tkaniva dovede vyplést nějakou krásu a půvab a každé vzdušné babí léto se mu vznáší ve zlatě slunečních paprsků. Nevíte-li, že kolem živoků, pohrávajících si ve vodě, svítí jisté záření, právě tak jako kolem hvězdy*), jež se otáčí ve světelné kratochvíli prostorem? Právě umění nalezne krásu všude. Na ulici, na tržišti, stejně jako v chaloupce sbírá potravu pro úl svých myšlenek. Dante a Milton vybírali perle do věnců svých zpěvů v kalu politiky. Kdo vám řekl, že Raffael netěžil ze zevnějšího života, nose stále s sebou niternou ideu krásna, jež přitahovala a ukládala ve vlastní jantar každé stéblo slámy, zadupávané do bláta nohou nevědomcovou? Jako některý pán lesů vychází na lup a vyslídí zvěř a sleduje ji přes hory a doly, přes křoví i lesy, aby se jí konečně zmocnil, a zanesl si ji do své neznámé sluje – tak i génius hledá, nedbaje lesů a pustin, neúnavně a chtivě, se všemi smysly zbystřenými, s každým nervem napjatým k rychlosti a síle rozptýlené a rozprchlé, hmotné obrazy, jež nakonec uchopí svými mocnými spáry a odnáší je do samoty, kam za ním nemůže vniknout žádná lidská noha. Jděte a hledejte v zevním světě! Je to pro umění nevyčerpatelné pastvíska a zároveň žeň pro svět niterný!“

„Potěšujete mne,“ pravil Glyndon a jeho tvář se vyjasnila. „Domníval jsem se, že moje únava je důkazem mé nedostatečnosti. Ale nechci teď s vámi mluvit o těchto svých pracích. Promiňte mi, jestliže přecházím od své práce přímo k odměně. Pronesl jste jakási nejasná proroctví o mé budoucnosti, jestliže se ožením se ženou, jež podle soudu lidí střízlivějších by moji budoucnost jenom zatemnila a zkalila vyhlídky mé příští ctižádosti. Mluvil jste o tom z moudrosti, jakou skýtá zkušenost, nebo snad podle vědeckých výzkumů, jež se snaží předpovídat věci budoucí?“

„Což není oboje ve spojení? Zdali nemá největší schopnosti k výpočtům ten, kdo dovede naráz rozřešit každou novou záhadu v počtu pravděpodobností?“

„Vyhýbáte se mé otázce!“

„Nikoliv, ale chci svou odpověď upravit tak, aby se spíše hodila vašemu pochopení, neboť právě proto jsem vás dnes vyhledal. Vyslechněte mne!“

Zaroni pak upřel svoje zraky pevně na svého posluchače a pokračoval:

„Ať chceme vykonat cokoliv velikého a vznešeného, je k tomu především třeba jasného poznání

*) Monas mica (druh nálevníků), kterou lze najít v nejčistších vodních nádržích, je obklopena světelným kruhem. A tento zjev je také u jiných druhů podobných živoků velmi častý.

skutečností – skutečností, jež mají vztah k žádanému předmětu. Válečník takovým způsobem může převést náhody bitvy v závěry skoro matematické. Dovede předpovědět výsledek, jestliže se jen může spolehnout na materiál, jehož je nucen použít. Při určité ztrátě může překročit ten a ten most a v určité době může se zmocnit té a té tvrze. Ale ještě přesněji – neboť je méně závislý na hmotných příčinách, nýbrž spíše na ideách, které dovede ovládat – může předpovídat věci, které dosáhne a události, u nichž je mu souzeno ztroskotat, ten, kdo ovládá vyšší vědy nebo božské umění, jestliže jen dovede vypořádat skutečnosti v sobě i kolem sebe. Ale toto chápání oněch skutečností bývá rušeno mnohými vlivy – marnivostí, náruživostí, strachem, lhovostí k sobě samému a neznalostí vhodných prostředků, jimiž lze dosáhnout toho, co si představuje. Může se také ve svých vlastních silách přepočítat a také třeba nemá mapu území, do něhož chce učinit vpád. Duše je schopna poznávat pravdu jenom v jistém, zvláštním stavu a tento stav je hluboký klid. Vaše mysl je v zimničném napětí, aby poznala pravdu. Chtěl byste ji přinutit, aby se vrhla do vašeho objetí, chtěl byste mne požádat, abych vám ji sdělil, a to beze zkoušky a bez přípravy, také byste chtěl zvědět největší tajemství, v přírodě existující. Ale pravda nemůže být spatřena duší nepřipravenou právě tak, jako nemůže zasvitnout slunce o půlnoci. Taková duše by přijala pravdu jen proto, aby ji poskvřnila, abych použil podobenství muže, jenž se velice přiblížil tajemství vznešené goetie,*) (čili magie, která je obsažena v přírodě, jako elektřina ve mraku.) „Kdo vylévá vodu do blátivého pramene, zvíří pouze bláto.“

„Kam s tím směřujete?“

„Slyšte! Chci tím říci, že máte schopnosti, jimiž byste mohl dosáhnout překvapující moci, jimiž byste se mohl vřadit mezi kouzelníky, kteří jsou většími obyčejnými magiky, zanechávají za sebou trvalý vliv, jsou uctíváni kdekoli lidé dovedou chápat krásu a kdykoliv je duše přístupna vyššímu světu, než je onen, v němž hmota zápasí o svou hrubou a nedokonalou existenci.“

„Ale, je snad třeba být prorokem, abych vám řekl, že chcete-li tyto své schopnosti uplatnit, je nutno, abyste se naučil soustředit veškeré svoje tužby na předměty veliké? Aby mohla duše být činnou, musí srdce odpočívat. V nynější době se potulujete od cíle k cíli. Čím je přítěž lodí, tím je také duchu víra a láska. Jestliže soustředíte celé svoje srdce, lásku a lidskost k jednomu předmětu, budou vaše mysl i vaše snahy stejně vytrvalými jako vážnými. Viola je dosud jako dítě a vy sám nepozorujete, v jakou vznešenou povahu se vyvine životními zkouškami. Odpusťte mi, jestliže řeknu, že její duše, čistší a vznešenější duše vaší, bude ji povznášet, jako posvátné hymny povznášejí do výše duchy pozemské. Vaše povaha potřebuje harmonie a hudby, která, jak učili moudří žáci Pythagorovi, zároveň povznáší a konejší. Nabízím vám tuto hudbu v její lásce.“

„Což mohu být jist, že mne Viola miluje?“

„Nikoliv, umělce! Teď vás ještě nemiluje. Její náklonnost patří dosud jinému. Ale kdybych mohl na vás přenést lásku, již pociťuje ke mně, jako přenáší magnetovec svou přitažlivost na magnet, – kdybych mohl na ni působit tak, aby vás viděla jako ideál svých snů – –“

„A je taková možnost v moci lidské?“

„Nabízím vám ji, je-li vaše láska poctivou, je-li vaše víra ve ctnost a ve vás samého, hluboká a upřímná. Ale kdyby tomu tak nebylo, myslíte, že bych ji rozčaroval pravdou, abych ji naklonil k zbožňování falše?“

„Je-li však takovou,“ trval na svém Glyndon, „jak mně ji líčíte, a jestliže vás miluje, jak se můžete sám oloupit o poklad tak drahocenný?“

„Ach, lidské srdce, jak jsi mělké a nízké!“ zvolal Zanon s nezvyklou vášnivostí a prudkostí, „což chápeš lásku tak málo, že nedovedeš pochopit, jak obětuje vše – i lásku samu – pro štěstí toho, koho miluje? Slyšte mne!“ A Zanoniova tvář zbledla. „Slyšte mne! Vnucuji vám tuto věc, poněvadž Violu miluji a protože se bojím, že by ve spojení se mnou její osud byl méně krásný než s vámi. Proč – po tom se netažte, poněvadž vám to nechci říci. Dosti o tom! Čas naléhá teď na vaši odpověď; dlouho nemůže být odkládáno. Než nadejde třetí noc, počítajíc od dnešního dne, bude vám další volba zamezena!“

„Ale,“ pravil Glyndon, stále ještě v pochybnostech a podezření, „ale nač tento spěch?“

*) Iamblichus: Život Pythagorův.

„Muži, nejste jí hoden, můžete-li se mne takto tázat. Vše, co vám dále mohu říci, měl byste vědět sám. Onen únosce, onen muž pevné vůle, onen syn ze starého rodu Viscontů, je vaším opakem, – je pevný, odhodlaný a vážný i ve svých zločinech, – nevzdá se nikdy svého předsevzetí. Avšak jedna vašeň ovládá jeho chtíč – je to lakota. Za den po jeho útoku na Violu poslal pro něj kardinál, jeho strýc, od něhož může doufat ve veliké dědictví pozemků i peněz a zakázal mu pod trestem ztráty veškerého majetku, který mu již chtěl přidělit, další pronásledování, spojené s nečestnými úmysly té, již kardinál chránil a miloval již od jejího dětství. Toť pravou příčinou, že nyní ustal ve svém pronásledování. Ale zatím, kdy zde takto mluvíme, tato příčina mizí. Než ručičky hodin dojdou k hodině polední, nebude již kardinála mezi živými. A právě v tomto okamžiku je tvůj přítel Jean Nicot u knížete di –“

„Ten?! A k čemu?“

„Aby se otázal, jaké věno bude doprovázet Violu Pisaniovou onoho jitra, až opustí knížecí palác.“

„A jak to vše víte?“

„Bloude! Pravím ti znovu, že milující člověk je ve dne v noci na stráži a poněvadž láska nikdy nespí, když nebezpečí hrozí bytosti milované!“

„A vy jste to byl, jenž kardinála zpravil –?“

„Ano a co bylo úlohou mojí, mohlo být snadno také úlohou tvou. Mluv – chci slyšet tvoji odpověď!“

„Budete ji mít třetího dne ode dneška!“

„Budiž. Odkládej jen, ubohý, vrtkavý muži, svoje štěstí na hodinu poslední. Ode dneška za tři dny se tě otáží na tvoje rozhodnutí.“

„A kde se setkáme?“

„Před půlnocí a na místě, kde byste mne nejméně očekával. Nebudete se mně moci vyhnout, ač byste si toho snad přál.“

„Stůjte ještě okamžik! Odsuzujete mne jako člověka pochybujícího, nerozhodného a podezřívavého. Nemám snad k tomu příčiny? Mohu se poddat beze všeho zápasu onomu podivnému kouzlu, jemuž moje mysl vašim přičiněním podléhá? Jaký zájem můžete mít o mne, o cizince, abyste mne takovýmto způsobem nutil k nejvážnějšímu činu v lidském životě? Domníváte se, že by někdo v takovémto případě, ve své mysli se nepozastavil, neuvažoval a netázal by se sama sebe: Proč tento cizinec o mne tak pečuje?“

„A přec,“ pravil Zanon, „kdybych ti řekl, že bych tě mohl zasvětit do tajemství oné magie, která filozofii celého existujícího světa považuje za přelud nebo klam, – kdybych ti slíbil, že ti ukáži, jak lze ovládat bytosti vzduchu a oceánu, jak lze nahromadit bohatství snadněji než může dítě sbírat oblázky na pobřeží, když bych ti chtěl vložit do rukou bylinné trestí, které prodlužují život z jednoho věku do druhého a tajemství oné přitažlivosti, kteréž zažehná každé nebezpečí a odzbrojuje každé násilí a jež si podrobuje člověka, tak, jako dovede had očarovat ptáka; kdybych ti řekl, že vše to znám a že to mohu sdělit, – pak bys mně naslouchal a poslechl mne dozajista!“

„Toť pravda. A dovedu si to vysvětlit jen svými nedokonalými vzpomínkami z dětství, tradicemi našeho domu o –“

„O vašem praotci, jenž v době, kdy věda znovu ožívala, vyhledával tajemství Apollonia a Paracelsa.“

„Jak?“ zvolal Glyndon překvapeně, „což je vám tak dobře znám obsah letopisů rodu zcela bezvýznamného?“

„Člověku, jehož cílem je bádání, neměl by zůstat neznámým nikdo, i kdyby byl nejmenším badatelem v oboru vědy. Tážete se mne, proč jeví takový zájem o váš osud? Je tu ještě jeden důvod, kterého jsem vám dosud nepověděl. Stává jisté Bratrství, o němž a o jehož mysteriích i nejzvědavější učenci jsou dosud v temnu. Zákony tohoto Bratrstva jsou všichni jeho členové zavázáni pomáhat a vést i nejvzdálenější potomky lidí, kteří se – třeba i nadarmo – namáhali, jako váš předek, aby něco zvěděli o mysteriích tohoto řádu. Jsme povinni radit jim k jejich blahu. Ano, ještě více – žádají-li toho od nás, musíme je přijmout za své žáky. Jsem z těch, kteří přežili tuto starou společnost, jež sahá až k dobám nepamětným. To je příčinou, která mne k tobě váže již od

prvopočátku a je to také snad příčinou, která tě bezděčně vábila ke mně, syna tohoto Bratrství.“

„Je-li tomu tak, poroučím ti, ve jménu zákonů, které posloucháš, abys mne přijal za svého žáka!“

„Čeho si to žádáte?“ pravil Zanoní prudce. „Vězte nejdříve jaké jsou podmínky. Žádný novosvěcenec nesmí mít při svém zasvěcení ani jediného přání nebo jedině náklonnosti, jež by ho poutala k světu. Musí být čistý a prostý vši lásky k ženě, prostý lakoty a ctižádosti, prostý i všech snů uměleckých nebo naděje na pozemskou slávu. První oběť, kterou ti bude přinést je – Viola sama. A k čemu? Aby ses podrobil zkoušce, které dovede čelit jenom odvahea nejvyšší a kterou může přežít jen osobnost nejsubtilnější povahy. Nehodíš se pro poznání vědy, která ze mne a jiných učinila to, čím jsme, neboť tvoje veškerá přirozenost je pouze strachem!“

„Strachem!“ zvolal Glyndon, zardívaje se hněvem a vztyčuje se k plné výši své postavy.

„Strachem, a to nejhorším strachem – strachem před úsudkem světa, strachem, před Nicoty a Mervaly, strachem před tvými vlastními vzněty i když by byly nejušlechtlejšími, strachem, že ctnost není věčnou, strachem, že Bůh nesídlí v nebesích, aby střežil zemi, děsem a hrůzou malých lidí – a takového strachu velicí lidé vůbec neznají.“

S těmito slovy opustil Zanoní umělce velmi náhle. A Glyndon byl pokořen, zmaten a nikoliv přesvědčen. Zůstal o samotě se svými myšlenkami, až byl vyrušen bitím hodin. Pak se náhle upamatoval na Zanoniovu předpověď kardinálovy smrti a jsa uchvácen prudkou tužbou zvědět pravdu, vyběhl na ulici a záhy došel do kardinálova paláce. Pět minut před polednem kardinál vydechl naposledy – po nemoci, jež trvala sotva hodinu. Zanoniova návštěva vyžadovala více času, než kardinálova nevolnost. Ve zděšení a zmatku odešel pak malíř z paláce a když přecházel Chiajou, spatřil Jeana Nicota, vynořujícího se právě z paláce knížete di –.

KAPITOLA V

Col tuo lume mi giro.

T a s s o, Canzone XV

Ctihodné Bratrstvo, tak posvátné a přece tak málo známé, z jehož tajných a drahocenných archivů byla vybrána látka k této historii, díky tobě! A také vám, již jste věk za věkem podrželi vše, co po celou tu dobu ušetřil čas vznešeného a úctyhodného z vědeckého bádání – i vám díky, třebaže teď poprvé některé zprávy o myšlenkách a činech jednoho pravého a rázovitého osvícence vašeho Řádu jsou podány světu, a to třeba formou nedokonalou.

Mnozí se prohlašovali jako příslušníci vaší společnosti, mnozí nepraví muži, činící nároky na příslušnost k vašemu Bratrství, byli považováni učenci v jejich nevědomosti za vaše Bratry, s nevědomostí, která však přece potom vždycky zklamána a zmatena, byla donucena doznat, že neví nic o vašem původu, o vašich obřadech, nebo naukách a ani to ne, zdali dosud vůbec máte kde na zemi nějakého příbytku. Díky vám, že mně, jedinému, synu této země, bylo dovoleno v tomto století vstoupit profánní nohou do vašich tajemství, do vaší tajemné akademie,*) a že jsem byl vámi zmocněn a poučen přizpůsobit pro porozumění nezasvěcených několik málo hvězdných pravd, které svítily na velikou Semaju učení chaldejského, pravd, jež se temně třpytily zatemnělým věděním pozdějších žáků, pracujících, jako Psellus a Jamblichus, aby oživilí dosud doutnající popel ohně, který hořel na východě v H a m a r i m u.

Ačkoliv nám, dětem starého šedého světa, není zachováno j m é n o, které, jak praví nejdávnější pozemské věštby, „proudí do nekonečných světů,“**) přece jen je nám stopovat oživující pravdy v každém novém objevu filozofa nebo chemika. Zákony přitažlivosti, elektřiny a zákony mnohem tajemnější síly velkého principu životního, jenž, kdyby byl vzat z vesmíru, zůstavil by veškerenstvo jako veliký hrob, tyto zákony byly jenom zákoníkem, v němž stará teurgie hledala vůdce, kteří ji

*) Čtenář laskavě nepamene, že toto praví autor původního rukopisu a nikoliv vydavatel.

**) Excerpta Orac. Chald. ap. Procl.

pak dále vedli k vlastnímu zákonodárství a vědě. Zdá se mi, jako bych byl ve slavném vytržení veden zříceninami města, jehož jedinými zbytky zůstaly hrobky, abych pak slovy zbudoval nanovo trosky těchto příběhů. Ze sarkofágů a pohřebních uren jsem probudil génia*) zhasnuté pochodně a jeho postava se tak velice podobá Erotovi, že chvílemi sotva vím, kdo z vás mně diktuje – zdali ty, ó láska, nebo ty, ó smrti!

A tento nový, nevyzpytatelný a božský cit se pohnul v srdci panny! Byla to snad jen obyčejná tužba tepen a fantazie, jen záliba zraku v krásném, jen záliba ucha ve výmluvnosti, či vyjadřoval tento cit hnutí, které opravdu chápala – o němž věděla, že se nezrodil prostřednictvím smyslů a že také nebyl způsoben vlivem pozemské a lidské lásky, nýbrž spíše účinkem nějakého divuplného, nikoliv však nesvatého kouzla? Napsal jsem, že od onoho dne, kdy již bez obav a chvění se vzdala vlivu Zanoniově, hleděla odívat svoje myšlenky ve slova. Nechť její myšlenky svědčí samy o sobě.

Z p o v ě ě

„Zdali to na mne svítí denní světlo, či je to pouze vzpomínka na tvoji přítomnost? Kamkoliv pohlédnu, zdá se být svět naplněn tebou. V každém paprsku, jenž se zachvívá na vodě, jenž se usmívá na listech, vidím jenom podobu tvých očí. Jaká to změna se děje, že proměňuje nejen mne samu, nýbrž i tvář celého vesmíru? – –

– – – – –
Jak nenadále se zrodila moc, jež ovládla moje srdce svým přílivem, i odlivem. Bylo jich okolo mne tisíce, ale viděla jsem jen tebe. Byla to ona noc, ve které jsem poprvé vstoupila do světa, který stěsnává život v drama a který nemá jiné řeči kromě hudby. Jak podivně a jak náhle se tento svět navždy spojil s tebou! Čím byly klamy jeviště ostatním lidem, čím byla tvoje přítomnost pro mne? A také můj život se zdál soustřeďovat se v těchto krátkých hodinách a z tvých rtů jsem slyšela hudbu, němou všem uším, kromě mých. Sedím v pokoji, kde bydlíval můj otec. Zde sedím tohoto šťastného večera, zapomínajíc, proč o n i byli tak šťastni – krčím se do stínu a hledím uhodnout, čím jsi se mně stal a hlas mé matky mne probouzí a já kráčím zvolna k boku svého otce a tulím se k němu více a více ze samého strachu před svými vlastními myšlenkami.“

„Ach! Jak sladké a smutné bylo jitro po tomto večeru, kdy tvoje rty mne varovaly před budoucnem. Jsem teď sirotkem – a co mně zbývá jiného, než žít dále a myslet na tebe, snít o tobě a zbožňovat jen tebe!“

„Jak něžně jsi mne pokáral za bolestné bezpráví, jež ti způsobily moje myšlenky! Proč jsem se zachvívala, pocitujíc, že se mně díváš do myšlenek jako paprsek do osamělého stromu, ke kterému jsi mne kdysi tak dobře přirovnal? A bylo to opravdu – bylo to tak jako s oním stromem, zápasila jsem o světlo, a světlo se dostavilo. Slychávám mluvit o lásce a také můj život na jevišti dýchá řečí lásky, vycházející z mých rtů. Nikoliv – znovu a znovu se přesvědčuji, že to není láska, co pro tebe cítím! – Není to vášeň, je to jen myšlenka! Nežádám si, aby moje láska, byla opětována. Nereptám, že tvoje slova jsou přísná a tvoje pohledy chladné. Netáži se, zdali mám soupeře a nevzdychám, abych se jevila v tvých očích krásnou. Jenom m ů j d u c h by se chtěl spojit s tvým. Dala bych světy za to, i kdybychom byli vzdáleni, kdyby se mezi námi vlnila moře, abych zvěděla hodinu, kdy tvůj zrak se zvedal ke hvězdám – k nimž tvoje srdce vylévá svoji modlitbu. Říkají mně, že jsi krásnější mramorových soch, jež převyšují svou krásou veškeré lidské tvary, ale neodvážila jsem se nikdy pohledět pevně do tvé tváře, aby vzpomínka tě mohla porovnávat s ostatními. Jenom tvoje oči a tvůj měkký, klidný úsměv mne pronásledují. Jako bych hleděla na měsíc, přičemž nic jiného kromě jeho tichého světla nevníká do mého srdce.“

– – – – –
„Často, když je vzduch klidný, jsem se domnívala, že slyším zpěvy otcovy hudby. Často, ačkoliv již dávno umlkly v hrobě, mne probudily ze snů slavné noci. Zdá se mně, že je vždy slyším oznamovat tvůj příchod, než se u mne objevuješ. Zdá se mi, že je slyším naříkat a sténat, když se hroutím sama v sebe, vidouc tě odcházet. Jsi také částí této hudby – jsi jejím duchem – jejím

*) Řecký génius smrti.

géníem. Můj otec dojista vytužil tebe a tvoje rodné oblasti, když větry se utišovaly, aby naslouchaly jeho tónům a když ho svět považoval za šílence! Jak zde teď sedím, doléhá k mému sluchu vzdálený hukot moře. Hučte jen, požehnané vody! Vlny jsou tepnami břehu. Bijí tam s něhou ranního větru – a tak také bije moje srdce svěžestí a světlem, které probouzí myšlenky na tebe!“

– – – – –
– – – – –
„Ve svém dětství jsem často upadávala v zamyšlení a tázávala jsem se, k čemu jsem byla zrozena. A moje duše odpovídala mému srdci a pravila: – ‚Byla jsi zrozena, abys uctívala!‘ Ano; vím teď, proč skutečný život se mně zdál vždycky tak lichým a chladným. Víím teď, proč svět jeviště mne tak okouzloval a oslňoval. Víím, proč je tak sladko sedět stranou a vnikat celou svou bytostí do vzdálených nebes. Moje povaha není stvořena pro tento život, ač se zdá tak šťastným ostatním lidem. Je to právě její touha, aby měla stále před sebou obraz vznešenější než je sama! Cizince, ve které říší tam nahoře, za hrobem, bude moje duše hodinu za hodinou klanět se u téhož pramene, jako duše tvoje?“

– – – – –
– – – – –
„V zahradách mého souseda je malá fontána. Stála jsem u ní dnešního rána po východu slunce. Jak tryskala do výše svými čilými prameny, jak se třpytila ve slunečních paprscích! A pak jsem vzpomněla, že dnešního dne tě zase spatřím a moje srdce zajásalo novému jitra vstříc, jež mi přineseš z oblohy.“

– – – – –
– – – – –
Zase jsem tě viděla a zase jsem tě slyšela! Jak jsem byla osmělená! Vyprávěla jsem ti svoje dětské myšlenky a příběhy a vzpomínky na minulost, jako bych tě byla znala od svého dětství. Ale náhle mne zarazila myšlenka na moji domýšlivost. Zamlčela jsem se a bázně jsem hledala tvoje oči.

„Dobře, a když jste se přesvědčila, že slavík již nechce pět?“

„Ach,“ pravila jsem, čím ti může být taková pohádka dětského srdce?

„Violo,“ odpověděl jsi oním nevýslovně klidným a vážným hlasem! – ‚Violo, temnota dětského srdce je často pouze stínem hvězdy. Mluv dále! A tvůj slavík, když byl chycen a dán do klece, přestal zpívat?‘

„A pak jsem postavila klec tamhle, mezi lupeny vinné révy a vzala jsem loutnu a mluvila jsem k němu strunami, neboť jsem se domnívala, že každá hudba je srozumitelnou jeho rodnému jazyku a že porozumí, že ho chci potěšit.“

„Ano,“ řekl jsi. ‚A konečně ti odpověděl, ale nikoliv zpěvem, nýbrž ostrým, krátkým výkřikem, tak smutným, že tvoje ruce pustily loutnu a slzy ti vytryskly z očí. A pak jsi pomalu otevřela klec a slavík odletěl do protějšího křoví a pak jsi slyšela šustot lupení a dívajíc se tam při měsíčním světle, spatřila jsi, že tam pták nalezl svou družku. A pak ti pěl dlouhou, jásavou a radostnou píseň, sedě na větvičce. Když jsi potom přemýšlela, pocítila jsi, že to nebyly ani listy vinné révy, ani měsíční světlo, které pohnulo ptáka, aby vylil svoje melodie do noci, nýbrž že tajemství jeho hudby můžeš odvodit pouze z přítomnosti bytosti milované.‘

„Jak jsi jen mohl znát moje myšlenky z doby dětství lépe, než já sama? Jak je ti znám můj pokorný život uplynulých let se svými nepatrnými událostmi, světlý cizince! Obdivuji se tomu – ale netroufám si již obávat se tebe!“

– – – – –
– – – – –
„Jednou mne myšlenka na něj tak tísnila a tížila! Moje celá bytost, jako dítě, toužící po měsíci, byla naplněna jen jedinou touhou po něčem, co nemůže být splněno. Teď však spíše cítím, jako by pouhá vzpomínka na tebe postačovala k odstranění všech pout mého ducha. Pluji v tichých mořích světla a nic se nezdá příliš vysoko pro moje perutě, nic není příliš skvělé mým očím. Jenom moje nevědomost působila, že jsem se tě obávala. Jistá moudrost, již nelze najít v knihách, zdá se vydychovat kolem sebe nějaké ovzduší. Jak málo jsem četla! – jak málo jsem se naučila! Ale když

jsi po mém boku, je mi jako by veškeré závoje vědění a přírody se zvedaly. Překvapuje mne i to, když čtu slova, jež jsem sama napsala. Zdají se, jako by nepřicházela ze mne, ale jako by byla značkami jiného jazyka, kterému jsi naučil moje srdce a které moje ruka rychle načrtává, jak mně je diktuješ. Někdy, když takto píšeš, nebo přemýšlím, mohla bych se skoro domnívat, že slyším vznášet se kolem sebe nějaká lehounká křídla a že vidím krásné nejasné postavy, plynoucí kolem mne a mizející, když se na mne usmály. Ve spánku mne již nenavštěvují neklidné a děsivé sny, ale spánek i bdění jsou mi stejně jako krásný sen. Ve spánku putuji s tebou, ale nikoliv pozemskými luhy, nýbrž neviditelným vzduchem – ovzduším, jež se zdá být hudbou – výše a výše, jako se duše vznáší na tónech lry! Dokud jsem tě neznala, byla jsem jako otrokem země. Ale tys mně dal volnost vesmíru! Předtím to byl život – ale teď se mi zdá, jako bych byla vstoupila do věčnosti!“

– – – – –
– – – – –
„Dříve, když jsem se měla objevit se na jevišti, tlouklo mně vždy hlasitě srdce. Chvěla jsem se, když jsem měla předstoupit před obecenstvo, jehož dech mně mohl dát buď slávu nebo hanbu. Ale teď před ním již nepociťuji strachu. Nevidím ho, nedbám a neslyším! Víím, že v mém hlase se ozve jen hudba, neboť je to hudba, zapěná tobě. Nepřicházíš nikdy do divadla; ale to mne již nesouží. Stal jsi se mi příliš posvátným, aby ses mi mohl jevit jako část obyčejného světa a jsem ráda, když nejsi přítomen, kdy mne zástupy mohou posuzovat.“

– – – – –
– – – – –
„A on ke mně mluvil o jiném muži – dal by mne a odsoudil jinému! Ne, není to láska, co pro tebe pociťuji, Zanoní. Neboť, proč ti mohu naslouchat beze hněvu, proč se mi nezdá ani jediný tvůj rozkaz věcí nemožnou? Jako struny nějakého nástroje poslouchají ruku mistra, tak také tvůj pohled ladí nejdivočejší struny mého srdce podle tvé vůle. Líbí-li se ti to – ano – staniž se tedy! Skoro se mi zdá, že bych ho mohla milovat, toho, budiž to kdokoliv – na nějž bys vylil paprsky, které tě ozařují. Jsi pánem mého osudu a moje srdce ti nemůže vzdorovat! Miluji vše, čehokoliv se dotkneš, miluji vše, o čemkoliv mluvíš. Tvoje ruka si pohrávala s těmito vinnými listy – teď je nosím na svých řadrech. Zdál jsi se mně pramenem veškeré lásky, příliš vznešeným a skvělým, aby tě mohl kdo milovat, ale vysílajícím světlo na veškeré předměty, k nimž se může bez oslnění upřít lidské oko. Ne, ne, není to láska, co pro tebe cítím, a proto se také nezardívám, když tento cit živím a když se k němu doznávám. Stydět bych se musila, kdybych milovala, vědouc, že jsem bytostí tak bezcennou!“

– – – – –
– – – – –
„Jiný! – Moje vzpomínka opakuje jako ozvěna toto slovo. Jiný! Chtěl jsi tím říci, že bych tě již neměla spatřit? Není to ani smutek, není to ani zoufalství, jež se mne zmocňují. Nemohu plakat. Cítím naprostou opuštěnost. Jsem zase vržena do obyčejného života a otrásám se chladem ve svém osamocení. Ale uposlechnu tě, chceš-li tomu. Nespatřím tě snad zase za hrobem? Ach, jak sladko bude umřít!“

„Proč jen nezápasím, abych se vyprostila z oné tkáně, do níž je takto moje vůle zapletena? Máš nějaké právo se mnou takto nakládat? Vrať mi – vrať mi – život, jaký jsem znala než jsem se ho vzdala kvůli tobě. Vrať mi bezstarostné sny mého mládí – volnost mého srdce, jež hlasitě zpívalo, krácejíc světem. Zbavil jsi mne svým kouzlem všeho, co není ve spojení s tebou. Což v tom bylo něco hříšného – alespoň myslit na tebe – vidět tě? Tvůj polibek dosud pálí na mé ruce, je tato ruka moje, abych ji mohla dát někomu jinému? Tvůj polibek ji posvětil tobě a učinil, že jen sám máš na ni právo. Cizince, n e c h c i tě uposlechnout!“

– – – – –
– – – – –
„Opět den – jeden den uplynul z oněch tří osudných! Je mi podivné, že od poslední noci se usídlil v mých prsou hluboký klid. Cítím se tak jistou, že celá moje bytost se stala tvou částí, že nemohu uvěřit, aby můj život byl od tvého oddělen a v tomto přesvědčení odpočívám a usmívám se i tvým slovům a svým vlastním obavám. Miluješ jednu poučku, kterou opakuješ v tisícerych formách – že krásou duše je víra – tak jako ideální půvab je sochaři, že je i víra srdci, že víra, správně pochopená, rozpíná se přes veškerá díla Stvořitele, kterého můžeme poznat jenom vírou –

že taková víra objímá i klidnou důvěru v nás samotných a tichý klid ohledně naší budoucnosti – že je měsíčním světlem, které ovládá proudy lidského moře.

Takovou víru teď chápu. Zamítám veškeré pochybnosti – všechn strach. Víím, že jsem nerozlučně spojila s tebou vše, co vytváří můj niterný život a teď mne nemůžeš od sebe odtrhnout, i kdybys chtěl! A tato změna od zápasu, do klidu se u mne dostavila se spánkem – dostavila se ve spánku beze snu, ale když jsem procitla, stalo se to s tajemným pocitem štěstí – s jistou neurčitou vzpomínkou na něco blaženého – tak jako bys z dálky vrhl svůj úsměv na moji dřímotu. V noci jsem byla tak smutná. Ani květu nebylo, jenž by se nebyl uzavřel tak, jako by se již nikdy neměl otevřít slunci a noc sama, kterou jsem měla v srdci a jež se podobala oné na zemi, dala poupatům dozrát, aby se rozvinula v květy. Svět je zase již krásný, je však krásný ve svém klidu – ani nejmenší vánek nepohne tvým stromem – ani jediná pochybnost nezavane mou duší!“

KAPITOLA VI

Tu vegga o per violenza o per inganno
Patire o disonore o mortal danno.

Orland. Fur. cant. XLII, 1

Byl to malý pokojík. Stěny byly pokryty obrazy, z nichž každý byl větší ceny než celý rod majitele paláce. Ach, ano! Zanoní měl pravdu. Malíř je kouzelníkem – zlato alespoň, které dovede čerpat ze svého kelímku, není klamem. Benátský šlechtic může být třeba zhýralcem, nebo vrahem – bídňíkem nebo hlupákem, může být úplně bez ceny, nebo ještě horší než bez ceny, ale mohl sedět Tizianovi a jeho portrét je třeba neocenitelným! – Několik čtverečních palců pomalovaného plátna má tisíckrát větší cenu, nežli člověk se svými cévami a svaly, mozdem, vůlí, srdcem a rozumem!

V tomto pokojíku seděl muž, jemuž bylo kolem třiceti nebo čtyřiceti let. Byl temnooký, bledý, vystouplých úzkých rysů, hmotné formace dásní a tlustých, smyslných, avšak rozhodných rtů. Tento muž byl knížetem di-. Jeho postava nadprostřední velikosti a klonící se trochu k tloušťce, byla oděna ve volné roucho z bohatého brokátu. Na stole před ním ležel meč starobylého tvaru a klobouk, maska, kostky a schránka na ně, pouzdro na písemnosti a kalamář ze stříbra podivuhodných forem.

„Dobře, Mascari,“ pravil kníže, vzhlížeje k svému cizopasníku, který stál ve výklenku hluboko položeného a zamřížovaného okna. – „Dobře! Kardinál teď spí se svými otci, potřebuji útěchy pro ztrátu tak znamenitého příbuzného a kde bych našel líbeznějšího hlasu než u Violy Pisaniové?“

„Mluví Vaše Excellence vážně? Tak záhy po smrti Jeho Eminence?“

„Tím méně se bude o tom mluvit a tím méně budu já podezříván. Zjistil jsi již jméno onoho drzého člověka, jenž překazil oné noci náš záměr a jenž kardinála následujícího dne o všem zpravil?“

„Dosud nikoliv.“

„Moudrý Mascari! Poučím tě. Byl to onen cizí neznámý.“

„Signor Zanoní! Jste tím jist, kníže?“

„Ano, Mascari. Ve hlase tohoto muže je jistý tón, ve kterém se nikdy nemohu mýlit. Je tak jasný a tak rozkazující, že když jej slyším mluvit, domnívám se skoro, že je nějaká taková věc jako svědomí. Avšak buď tomu jakkoliv, je nutno, abychom se zbavili tohoto smělce. Mascari, signor Zanoní nepoctil dosud našeho domu svojí přítomností. Je cizincem vynikajícím – nutno vystrojít hostinu k jeho cti.“

„Ach! A cyperské víno! Cypřiš je vhodným symbolem hrobu!“

„O tom až jindy. Jsem pověřivý. Kolují podivné pověsti o jeho moci a předvídání – vzpomeň si na smrt Ughelliho. Ale na tom nezáleží! I kdyby byl sám ďábel jeho spojencem, neoloupí mne přece o moji kořist, ne – a ani ne o moji pomstu.“

„Vaše Excellence je omámena, herečka vás okouzčila.“

„Mascari,“ pravil kníže s pyšným úsměvem, „v těchto žilách koluje krev starých Viscontiů – těch, kteří se chlubil, že žádná žena neušla jejich chtíčům a žádný muž jejich hněvu. Koruna mých otců se scvrkla v bezcenný tret a v hračku, ale její ctižádost a jejich duch zůstaly nedotčeny. Moje čest je teď zavázána ve službách pronásledování – Viola musí být mou!“

„Tedy nový úklad?“ pravil Mascari zvědavě.

„Nikoliv, proč bychom nevstoupili do domu samotného? Jeho poloha je osamělá a dveře nejsou také ze železa?“

„Avšak, což kdyby po svém návratu domů vypravovala o našem násilí? Vloupání se do domu – a pak únos panny! Uvažujte jen! Ačkoliv nejsou dosud zničeny feudální výsady, není přece teď ani potomek Viscontiů povýšen nad zákony.“

„Že není, Mascari? Blázne! Ve kterém věku světa, i když šílenci Francie zvítězili ve svých klamech, by se nesklonilo železo zákona jako vrbový prut před silnou rukou a mocí zlata? Ale nebledni tolik, Mascari, vždyť jsem již vymyslel a uspořádal vše předem. Onoho dne, kdy opustí tento palác, odejde také do Francie s monsieur Jeanem Nicotem.“

Než Mascari mohl odpovědět, oznámil komorník signora Zanoniho.

Kníže položil bezděčně ruku na meč, položený na stole, ale pak se usmál svému vlastnímu popudu, vstal a uvítal svoji návštěvu na prahu s veškerou přemrštěnou a vážnou dvorností italské přetvářky.

„Tot' je čest ceny neobyčejné,“ pravil kníže. „Již dávno jsem si přál podat ruku osobě tak vynikající –.“

„A já vám ji podávám ve smyslu, v jakém jste si přál,“ odpověděl Zanoni.

Neapolec se sehnul nad Zanoniovou rukou, kterou stiskl, ale když se jí dotkl, přeběhl mu tělem mráz a jeho srdce se zastavilo. Zanoni sklonil k němu svoje temné, usmívající se oči a pak se posadil s důvěrným posuňkem.

„Tak je tedy podepsáno a zpečetěno – míním totiž naše přátelství, vznešený kníže. A teď vám chci říci účel své návštěvy. Zvěděl jsem totiž, Excellence, že snad nevědomky, jsme soupeři. Což bychom nemohli svoje nároky nějak urovnat?“

„Ach!“ pravil princ nedbale, „tedy jste byl vy oním kavalírem, jenž mne oloupil o odměnu mé honby? Každý úskok je dovolen v lásce jako ve válce. Chcete urovnat naše nároky! Nu dobrá, zde jsou kostky a pohárek na ně! Zahrejme si o ni. Kdo vrhne menší číslo, vzdá se svých nároků.“

„Je to rozhodnutí, o němž chcete slíbit, že je budete považovat jako závazek?“

„Ano. Moje čestné slovo.“

„A jaký trest stihne toho, kdo zruší své slovo, takto dané?“

„Vedle kostek leží meč, signore Zanoni. Necht' ten, jenž nedostojí svému slovu, padne tímto mečem.“

„A vy svoláváte tento rozsudek, ať kdokoliv z nás svého slova poruší? Budiž tedy, necht' signor Mascari vrhá kostky za nás.“

„Výborně! Mascari, kostky!“

Princ se vrhl do svého křesla a ačkoliv byl otužilým světákem, přece nemohl potlačit zážeh vítězství a uspokojení, které se rozprostřelo přes jeho rysy. Mascari vzal tři kostky a zachřestil jimi potichu v nádobce. Zanoni opíraje si rukou tvář a skláněje se nad stolem, upjal svoje oči pevně na cizopasníka. Mascari se nadarmo namáhal vyprostit se z vlivu těchto pronikavých zraků. Zbledl, zachvěl se – a postavil schránku na stůl.

„Dávám první vrh vám, Excellence! Signore Mascari, budete tak laskav a ukončíte naše napětí?“

A zase Mascari vzal do ruky schránku, zase se jeho ruka zachvěla tak, že kostky ve schránce zachřestily. Potom je hodil na stůl. Vyšlo číslo šestnáct.

„Je to vrh vysoký!“ pravil Zanoni klidně, „nicméně, signore Mascari, nezoufám.“

Mascari sebral kostky, zatřepal schránkou a vyklopil její obsah poznovu na stůl. Vyšlé číslo bylo nejvyšší možné – osmnáct.

Kníže vrhl ohnivý pohled na svého milce, stojícího s otevřenými ústy a zírajícího upřeně a chvějícího se od hlavy k patě.

„Vyhrál jsem, jak vidíte,“ pravil Zanoni, „snad zůstaneme přesto přáteli?“

„Signore,“ pravil kníže, zápase zjevně s hněvem a rozpaky, „vítězství je již vaše, avšak odpusťte mi, mluvil jste o té dívce tak lehce – mohlo by vás cokoliv pohnout k tomu, abyste se vzdal na ni nároků?“

„Ach, nesmýšlejte tak špatně o mé dvornosti. A pak,“ pokračoval Zanoni s jistým vážným významem ve hlase, „nezapomeňte trestu, který vaše vlastní ústa určila.“

Kníže svraštil obočí, ale potlačil zpupnou odpověď, jež byla jeho prvním popudem.

„Dosti!“ pravil vynucuje na své tváři úsměv. „Vzdávám se. A dovolte, abych vám dokázal, že se nepoddávám nepřátelství: Chtěl byste mne poctít svojí přítomností při malé slavnosti, kterou chci dávat na počest,“ – a pak dodal se sardonickým úsměškem, – „povýšení mého příbuzného, zemřelého kardinála, zbožné paměti, na skutečnou stolicí svatého Petra?“

„Je to vskutku štěstím pro mne, že mohu od vás slyšet rozkaz, který mohu uposlechnout.“

Zanoni pak změnil předmět hovoru, mluvil lehce a vesele a záhy potom odešel.

„Bídníku!“ zvolal pak kníže, uchopiv Mascariho za límec, „tys mne podvedl!“

„Ujišťuji Vaší Excelenci, že kostky byly správně upravené: měl vrhnout dvanáct – ale je to ďábel sám a tím se to vysvětluje!“

„Není teď času nazbyt,“ pravil kníže, pustiv ze svých pěstí svého parazita, který si pak klidně upravoval nákrčník.

„Moje krev je rozbouřená – chci onu dívku získat, nebo zemřít! Jaký je to hluk?“

„Spadl pouze ze stolu meč vašeho osvětleného předka.“

KAPITOLA VII

Jenom v dobách jasného a klidného počasí se smíme dovolávat některého řádu.

Clavicula rabbiho Šalamouna

Dopis Zanoniho Mejnourovi

Moje bádání je již temné a zakalené. Ztratil jsem onen klid, jenž znamená sílu. Nemohu působit svým vlivem na rozhodnutí těch, které bych nejráději vedl ke břehu a vidím je bloudit dále a hlouběji do nekonečného moře, po němž naše lodi neustále plují – vstříc obzoru, který před námi stále prchá! Pohlížel jsem do vlastní duše s překvapením a zděšením, když jsem poznal, že mohu pouze varovat tam, kde jsem mohl ovládat. Je sice pravda, že pozemská přání mne teď poutají a že mne uzavírají před slavnými mysterii, jaká může zkoumat a přehlížet jen Rozum, očištěný od veškerých strusek hlíny, ale přísné podmínky, na nichž jsou založeny naše vznešené a božské schopnosti, zatemňují naše vize do budoucnosti těch, kvůli nimž poznáváme lidské křehkosti, jako žárlivost, nenávisť nebo lásku. Mejnoure, vše kolem mne je v mlze a parách. V našem vznešeném bytí jsem učinil o krok zpět a z řader nesmrtelného mládí, jaké vykvétá jen v Duchu, vyráží teď temná a jedovatá rostlina lidské lásky.

Tento muž jí není hoden – tato pravda je mi známa. A přece jsou v jeho povaze semena dobroty a velikosti, kdyby jim býlí a koukol světských marnivostí a obav dovolil růst. Kdyby mu náležela a kdybych tak přenesl neviditelně, neslyšitelně a nepoznatelně na jinou půdu vašeň, která zatemňuje můj zrak a odzbrojuje moji moc, mohl bych pak bdít nad jeho osudem a mohl bych tajně pohánět jeho činy a sloužit prostřednictvím jeho blaha štěstí jejímu. Ale čas kvapí!

Skrze stíny, jež mne obkličují, vidím shromažďovat se kolem ní nejčernější nebezpečí. Není pro ni jiné volby než útek, není jiného uniknutí než buď s ním, anebo se mnou. Se mnou! – Jaká to blažená myšlenka – ale jak hrozné přesvědčení! Se mnou! Mejnoure, můžeš se divit tomu, že bych ji chtěl zachránit před sebou samým? Je okamžikem v životě věků – je bublinou na moři beze břehů. Čím jiným může mně být lidská láska? A pak tato její skvostná povaha – čistší a duchovnější i ve své mladé náklonnosti než co doposud veškeré nesčetné knihy srdce, pokolení za pokolením, zjevily mému zraku – ale přece jen za tím vším sídlí hluboce skrytý pocit, který mne varuje před

nevyhnutelnou bolestí.

Ty, přísný a nemilosrdný hierofante*) – ty, jenž jsi se snažil obrátit ke členství našeho Bratrství každého ducha, který se ti zdál i nejvyšším a nejpyšnějším – i ty víš dobře ze svých strašlivých zkušeností, jak marnou je naděje zapudit strach ze srdce ženy. Můj život by jí byl jediným zázrakem. I kdybych, naproti tomu se snažil vést její kroky oblastmi hrůzy ke světlu, pomysli na onen Děs Prahu a zachvívej se se mnou před tímto strašným nebezpečím a před touto odvážností! Usiloval jsem o to, abych naplnil Angličanovu ctižádost skutečnou touhou po pravé slávě jeho umění, avšak neklidný duch jeho předka se zdá dosud k němu šeptat a vábit ho do sfér, v nichž sám zabloudil a ztratil se na svých potulkách. V dědictví člověka po jeho otcích je jisté tajemství. Zvláštnosti ducha, jako nemoci těla odpočívají v jistém klidu po celé generace, aby se probudily v některém vzdáleném potomku a aby zmařily veškeré ošetřování a vymkly se veškeré lékařské dovednosti.

Pojď ke mně ze své samoty od římských zřícenin! Dychtím po živém důvěrníkovi – po někom, kdo za starých dob sám poznal žárlivost a lásku. Hleděl jsem navázat styky s Adonajem, avšak jeho přítomnost, která kdysi mně vnukávala takové nebeské uspokojení s mojí vědou a takový klid a důvěrnost v osud, mne teď pouze zarmucuje a znepokojuje. Z výšin, z nichž hledím teď vypátrat stíny příštích věcí, vidím zmatená strašidla hrozby a hněvu. Zdá se mi, že spatřuji jakousi strašidelnou hranici, tyčící se v mé podivuhodné existenci, – zdá se mi, že po staletích ideálního života vidím svoji životní dráhu se nořit do nejbouřlivějšího víru skutečnosti. Tam, kde hvězdy přede mnou otvíraly svoje brány, zvedá se teď popraviště – a husté výpary krve vystupují jako z jatek. A co je mi ještě podivnější – tot' nějaký tvor, zde žijící, pravý typ falešného ideálu obyčejných lidí tělem i duchem, ohyzdný výsměch umění, které vytváří krásno a pošklebek všech žádostí, hledajících dokonalost, – tento tvor neustále pronásleduje moje vize v těchto strhaných a nesouvislých mracích příštího osudu. Stojí také u onoho příšerného zjevu popraviště a blábolí něco ke mně, přičemž z jeho rtů kane hlen a sražená krev.

Pojď, ó, příteli z dalekých dob! Alespoň pro mne dosud neodmítá tvoje moudrost veškeré lidské city. Podle závazků našeho slavného řádu, který je teď omezen pouze na tebe a na mne, jako na osamělé členy, kteří přežili tolik pyšných a slavných učenníků, je také tvým závazkem varovat potomky těch, kteří hledali tvé rady, aby mohli být zasvěceni do velikého taje v dřívějších dobách. Poslední z rodu pyšných Viscontiů, jenž byl kdysi tvým žákem, je neúprosným pronásledovatelem onoho krásného dítěte. Myšlenkami na chtíč a vraždu vykopává svůj vlastní hrob. Snad bys ho mohl ještě odstrašit, aby se nevrhl do své zkázy. A já též, nějakým tajemným spojením, jsem zavázán uposlechnout jednoho méně vinného potomka jistého zklamaného, avšak vznešeného badatele, jestliže mně rozkáže. Odmítne-li moji radu a bude-li trvat na svém slibu, Mejnoure, budeš mít nového žáka. Střež se před novou obětí! Přijď ke mně! Tento dopis tě chce stihnout s největší rychlostí. Odpověz na něj stisknutím své ruky, jediné, již se mohu směle uchopit!

KAPITOLA VIII

Il lupo
Ferito, credo, mi connobbe e' ncontro
Mi venne con la bocca sanguinosa.

A m i n t a, At IV, sc. I

V Neapoli je Virgilova hrobka, čnící nad Posilipskou jeskyní. Je uctívána nikoliv s takovými pocity, které by měly posvěcovat básníkovu památku, nýbrž s úctou, jaká se připíná k památce magikově. Virgilovým čarám připisuje zdejší lid vyhloubení oné skalní chodby a tradice dosud dává střežit jeho hrobku duchy, které vyvolal, aby mu tuto jeskyni vytvořili.

*) Velekněz, zejména v mystériích eleusinských.

Pozn. překl.

Toto místo, v bezprostředním sousedství Violina domu vábilo k sobě velmi často její osamělé kroky. Milovala nejasné a vznešené fantazie, jež se jí zmocňovaly, když pohlížela do prodlouženého temna jeskyně, nebo když vystoupivši k hrobce, dívala se ze skály na zmenšené postavy pilného množství, jež se zdálo lézt jako hmyz po zatačkách dole na zemi. A tak i nyní – bylo to o polednách – zamířila Viola k tomuto místu, hroužíc se ve svoje myšlenky, kráčela po úzké pěšině, přešla pochmurnou vinicí, která se táhne vzhůru a došla až k onomu vyvýšenému místu zelenému mechem a bujným listím, kde podle víry lidu prach toho, jež ještě dnes konejší a povznáší lidskou mysl, odpočívá. V dálce se vypínala veliká pevnost St. Elmo, mračící se temně mezi věžemi a chrámy lesknoucími se ve slunci. Zkolébáno ve svou azurovou nádheru, odpočívalo moře Sirén a šedý kouř Vesuvu v jasné dálce vznášel se jako pohyblivý sloupec na průhledné obloze. Stojíc bez hnutí na okraji srázu, hleděla Viola na půvabný a živý svět, rozprostírající se dole a zasmušilá pára Vesuvu poutala její oko, ještě více než roztroušené zahrady, nebo zářící Caprea, usmívající se uprostřed úsměvu oceánu. Dívka neslyšela kroku, který ji sledoval na její cestě a trhla sebou, když uslyšela za sebou hlas. Zjev, který se před ní vynořil, byl tak náhlý, objeviv se v křoví, vyrůstajícím na skalách a byl v tak podivném souladu při své neobyčejné šerednosti s divokou přírodou scény ležící bezprostředně okolo ní a s čarodějnými tradicemi tohoto místa, že veškerá barva opustila její líce a že se slabý výkřik vydral z jejích rtů.

„Ticho, krásný bázlivče! – Nelekejte se mé tváře,“ pravil muž s hořkým úsměvem. „Po tříměsíčním manželství není již rozdílu mezi ohyzdností a krásou. Zvyk je dobrým vyrovnatelem. Přicházel jsem k vašemu domu, když jsem vás viděl odcházet a poněvadž vám chci sdělit věci důležité, troufal jsem si sledovat vaše kroky. Jmenuji se Jean Nicot a toto jméno je již dobře známé ve francouzském umění. Malířství a hudba jsou v úzkém spojení a jeviště je oltář, na němž se oboje setkává.“

V oslovení tohoto muže bylo něco přímého a prostého, co přispělo k rozplášení obav, jež byly vyvolány jeho zjevem. Zatím, kdy mluvil, posadil se na skalisko vedle ní a pohlížeje jí pevně do obličeje, pokračoval:

„Jste velmi krásnou, Violo Pisaniová, a proto nejsem překvapen počtem vašich ctitelů. Jestliže si troufám zařadit se do jejich počtu, činím tak proto, poněvadž jsem jediný, jež tě miluje čestně a poctivě se o tebe uchází. Ne, nepohlížej tak pohněvaně! Slyš mne. Mluvil kdy kníže di – s tebou o manželství? – Nebo snad omen krásný podvodník Zanoni? – Či snad onen modrooký Angličan Clarence Glyndon? Nabízím ti manželství, domov, bezpečnost a dobrou pověst. A vše to potrvá i když se štíhlá postava nakřiví a oči zakalí. Co tomu říkáte?“ A pokoušel se uchopit ji za ruku.

Viola před ním ucouvla a mlčky se obrátila k odchodu. On však náhle povstal a zastoupil jí cestu.

„Herečko, musíte mne vyslechnout! Víte, čím je povolání herecké v očích předsudků – totiž v očích obyčejného nazírání lidstva. Znamená to být princeznou před lampami a být vyvrženkou za dne. Nikdo nevěří ve vaši ctnost, nikdo nepřikládá vašim slibům důležitosti, jste pouhou loutkou, kterou se muži uvolují pro svou zábavu ověšovat tretkami, jež však nikdy nebude bohyní, kterou by uctívali. Což jste tak zamilovaná do této své životní dráhy, že pohrdáte i úvahou o zajištění a cti? Možná, že jste docela jinou než jak vypadáte, možná že se posmíváte předsudku, který by vás mohl snížit a že jej budete chtít obrátit ve svůj prospěch. Mluvte ke mně otevřeně, neboť i já jsem bez předsudku. Sladká dívka, jsem jist, že se shodneme. A pak – tento kníže di – –, nesu vám od něho jisté poselství. Chcete, abych je vyřídil?“

Viola neměla nikdy takových pocitů jako v tomto okamžiku. Nikdy neviděla tak jasně veškeré hrozby své opuštěnosti a svého stavu a své nebezpečné slávy. Nicot pokračoval:

„Zanoni by si pouze zahrával a bavil se s tvou ješitností, Glyndon by pohrdal sám s sebou, kdyby ti nabídl svoje jméno – a také tebou, kdybys jeho nabídku přijala. Ale kníže di – to míní vážně a je bohatý. Slyš mne!“

A Nicot přiblížil svoje rty k jejímu uchu a zasyčel nějakou větou, kterou mu však Viola nedovolila dokončit. Odskočila od něho s pohledem nevýslovného opovržení. A když se namáhal zmocnit se nanovo její ruky, ztratil pevnou půdu pod nohama a zřítíl se po skalním úbočí, až poraněný a pohmožděný byl zachycen smrkovou větví a zachráněn před propastí dole zející. Slyšela jeho

výkřiky vzteku a bolesti, když pádila dolů po stezce a aniž i jednou pohlédla zpět, vrátila se domů.

Na prahu stál Glyndon rozmlouvající s Gionettou. Viola přešla rychle kolem něho, vstoupila do domu a klesnuvši na podlahu, plakala hlasitě a vášnivě.

Glyndon, který ji následoval v nejvyšším překvapení, snažil se ji nadarmo ukonejšit a upokojit. Nechtěla odpovídat k jeho otázkám a zdála se neslyšet jeho ujišťování o velké lásce. Ale náhle vynořila se před ní násilně Nicotova hrozná malba o soudu světa, jaký bývá údělem onomu povolání, které jejím mladým předstávám se zdálo sloužit jenom zpěvu a krásnu. Zvedla obličej ze svých dlaní a zírajíc pevně na Angličana, pravila:

„Lháři, chceš mi mluvit o lásce?“

„Na moji čest, chybějí mně slova, jimiž bych ti mohl vyjádřit, jak tě miluji!“

„Chceš mi dát svůj domov – svoje jméno? Ucházíš se o mne, abych se stala tvojí ženou?“

A v tomto okamžiku kdyby byl Glyndon odpověděl tak, jak mu našeptával jeho dobrý anděl, tu možná, že v onom převratu, jenž se udál v její mysli Nicotovými slovy, a kterým i její nejhlubší já bylo uvedeno v opovržení a bylo znaveno jejími nejvznešenějšími sny a naplněno zoufáním a nedůvěrou ke všemu ideálnímu – tu snad, pravím, vraceje jí její sebeúctu, byl by mohl získat její důvěru a zajistit si konečně i její lásku. Ale přes nutkání své lepší bytosti, vypjaly se náhle veškeré ony pochybnosti, jež, jak Zanoni dobře poznamenal, byly pravými nepřáteli jeho duše. Měl být snad takto zapleten do léčky, položené pro svoji důvěřivost nějakými podvodníky? Nebyla snad poučena, aby se chopila vhodného okamžiku a donutila ho k závazku, který by jeho rozum musil později litovat? Nehrála teď tato velká herečka nějakou dobře naučenou a promyšlenou úlohu? A když tyto myšlenky, děti světa, ho napadly, obrátil se, neboť vskutku se domníval, že slyší venku Mervalův smích. A opravdu se neklamal. Mervale přestupoval práh a Gionetta mu řekla, že je Glyndon uvnitř. Kdo by neznal účinek posměšků světa? Mervale zde byl jeho zosobněním. A veškerý svět se zdál pokřikovat svůj posměch těmito pronikavými zvuky Mervalova hlasu. – Glyndon ucouvl a ustoupil. Viola ho sledovala svými vážnými a netrpělivými pohledy. Konečně se zmohl a pokračoval zajíkávě:

„Krásná Violo, žádají si všechny členky tvého povolání jako jedinou podmínku lásky, manželství?“ Ó, jaká to trpká otázka! Ó, jedovatá potupa! Již v nejbližším okamžiku litoval těchto svých slov. Byl zachvácen výčitkami svého rozumu, citu a svého svědomí. Viděl, jak její postava se hroutí, jako by přímo účinkem jeho slov. Viděl, jak její líce pobledly a jak se zase zarděly a jak její rty zůstaly zkřivené a jako z mramoru a pak, se smutným pohledem, který spíše vyjadřoval měkký soucit s vlastní osobou, než výtku, přitiskla ruce pevně k svým ěadrům a pravila:

„Měl pravdu! Odpuť mi, Angličane, vidím nyní opravdu, že jsem páriou a vyvrhelem.“

„Slyšte mne! Odvolávám! Violo, Violo! Na vás je, abyste odpustila.“

Ale Viola mu pokynula, aby ji opustil a usmívajíc se truchlivě, když kolem něho přecházela, vyklouzla potichu z komnaty a Glyndon se ji neodvážil zdržovat.

KAPITOLA IX

Dafne. Ma, chi lung' è d' Amor,
Tirsi. Chi teme e fugge.
Dafne. E che glova da lui ch'ha l'ali?
Tirsi. Amor nascente ha corte l'ali'!

A m i n t a , At. II, sc. II

Když vystoupil Glyndon z Violina domu, uchopil ho Mervale, jenž se dosud potuloval kolem, za paži. Ale Glyndon jeho ruku prudce setřásl.

„Ty a tvoje rada,“ pravil hořce, „učinily ze mne zbabělce a bídníka. Ale půjdu domů – budu jí psát. Vylíji ve svých řádcích veškerou svou duši a ona mi přece jen odpustí.“

Mervale, jenž byl svou povahou člověkem neproniknutelným, urovnal si manžety, jež hněvivý

pohyb jeho přítele uvedl trochu do nepořádku a teprve když se Glyndon vášnivými výkřiky a výčitkami unavil, počal tento zkušený rybář vytahovat svoji udici. Potom vyzvěděl na Glyndonovi vysvětlení všeho, co se vlastně událo a hleděl ho chytrácky neposuzovat, nýbrž spíše konejšit. Mervale byl ve skutečnosti mužem nikoliv špatným a měl silnější morální zásady, než jak bývá u mládeže zvykem. Pokáral také svého přítele upřímně, pro jeho nečestné záměry se zpěvačkou.

„Poněvadž jsem nechtěl připustit, aby se stala tvou ženou, netušil jsem přitom, že bys ji chtěl snížit a učinit z ní svoji milenkou. Z obojího je lepší nerozvážený sňatek, než nedovolené spojení. Ale počkej teď a nepodnikej nic, k čemu by tě vedla okamžitá pohnutka.“

„Ale nemohu ztratit ani okamžik. Slíbil jsem Zanonimu, že mu dám zítra večer odpověď. Po uplynutí této lhůty nebudu mít již svobodné volby.“

„Ach,“ pravil Mervale, „toť podezřelý! Vysvětli mně blíže!“

A Glyndon, s veškerou opravdovostí své vášně, vyprávěl svému příteli, co se událo mezi ním a Zanonim – a potlačil pouze – aniž vlastně věděl proč – vztahy k svému předkovi a tajemnému bratrství.

Toto vypravování podalo však Mervalovi veškeré výhody, kterých si přál. Nebesa! jak zřejmé je nějaké dryáčnické spojení mezi herečkou a snad – kdož ví? – jejím podloudným ochráncem, který se již nasytil svého vlastnictví! Jak obojetnou se jevila povaha jednoho – a jakým bylo postavení druhé! Jaká zchytralost v otázce pěvkyně! Jak hluboce prohlédl Glyndon, na prvý popud svého zdravého rozumu, položenou léčku! Jak? Měl takto připustit, aby byl mystickým lichocením vehnán v ukvapený sňatek, poněvadž Zanoni, pouhý cizinec, mu řekl s vážnou tváří, že se musí rozhodnout než udeří určitá hodina?

„Učiňte alespoň to,“ pravil Mervale, dosti rozumně, – „a počkejte, až určený čas uplyne. Jde tu jenom o den. Oklamte Zanonih. Pravil vám, že se s vámi setká zítra o půl noci a zrovna vyzývavě vám zapověděl vyhnout se mu. Tak! Odejďme z Neapole do nějakého sousedního místa, kde nás naprosto nebude moci najít, není-li samotným ďáblem. Ukažte mu, že se nedáte vést se zavázanýma očima ani k takovému činu, jemuž byste byl sám nakloněn a o němž uvažujete. Ohledně pěvkyně vám radím, abyste jí ani nepsal, ani nevyhledával dříve, až po zítřku. Toť vše, co na vás žádám. Poté ji navštivte a rozhodněte sám.“

Glyndon se zapotácel. Nedovedl odporovat rozumným důvodům svého přítele, ale nebyl také přesvědčen, nýbrž váhal. A právě v tom okamžiku kráčel kolem nich Nicot. Obrátil se, zastavuje se, když spatřil Glyndona.

„Nuže, myslíte stále ještě na Pisaniovou?“

„Ano – a vy –“

„Viděl jsem jí a rozmlouval jsem s ní. Bude z ní madame Nicotová než uplyne týden! Jdu teď do kavárny na Toledské třídě. A – slyšte, až se zase setkáte se svým přítelem, signorem Zanonim, povězte mu, že dvakrátě zkřížil moji cestu. Jean Nicot, ačkoliv je pouze malířem je poctivým a upřímným člověkem a splácí vždy svoje dluhy.“

„Toť dobrou zásadou v peněžních záležitostech,“ poznamenal Mervale. „Ale pokud běží o pomstu, není to morální a zajisté to také není moudré. A bylo to snad ve věcích vaší lásky, že Zanoni zkřížil vaši cestu? Jak by to bylo možné, když vaše námluvy tak dobře pokračují?“

„Tuto otázku položte Viole Pisaniové. Ach, Glyndone, je upejpvavou pouze k tobě. Ale já jsem bez předsudků. Tedy ještě jednou na shledanou!“

„Vzmužte se, muži!“ pravil Mervale, poklepávaje Glyndonovi na rameno. „Jak soudíte nyní o vaší krásce?“

„Tento člověk dojistá lže.“

„A chcete jí ihned psát?“

„Nikoliv. Jestliže doopravdy hraje takovou komedii, dovedl bych se jí zřítí bez povzdechnutí. Budu ji dobře pozorovat a ve všech případech se postarám, aby Zanoni můj osud neovládl. Jak jste radil, opusťme spolu Neapol zítra za svítání.“

KAPITOLA X

O chiunque tu sia, che fuor d'ogni uso
Pieghi Natura ad opre altere e strane,
E, spiando i secreti, entro al piu chiuso
Spazi a tua voglia, delle menti umane,
Deh-Dimmi!

Gerusal. Lib., cant. X, 18

Za časného jitra následujícího dne si oba Angličani osedlali koně a vydali se na cestu do Baiae. Glyndon zanechal ve svém hotelu zprávu, kdyby ho snad signor Zanoni hledal, že bude prodlévat v sousedství těchto lázní, za antických dob tak slavných.

Jeli kolem Violina domu, ale Glyndon přemohl svoje veliké pokušení zastavit se tu a když pak se přiblížili k posilipské jeskyni, zabočili na točící se stezku zpět k předměstím a dali se cestou opačnou, vedoucí k Portici a Pompejím. Bylo pozdě odpoledne, když dospěli ke druhému ze jmenovaných míst. Zde se zastavili, aby poobědvali, neboť Mervale slyšel velmi mnoho chvály makaronů v Portici a Mervale, byl – požitkářem.

Pak se zastavili v hostinci, jenž podle všeho mohl uspokojit jen velmi skrovné požadavky a obědvali pod jakýmsi přístřeškem. Mervale byl veselejší než obyčejně. Nutil svého přítele do lacrimského vína a vesele s ním rozprávěl.

„Nuže, drahý příteli, zmařili jsme signoru Zanonimu alespoň jednu jeho předpověď. Teď již snad mu nebudete tolik věřit.“

„Idy*) teprve přijdou – dosud neodešly!“

„Ticho! Je-li Zanoni věštcem, nejste vy Césarem. Jenom vaše ješitnost vás činí lehkověrným. Díky nebi, že se nepovažují za tak důležitého člověka, aby příroda měnila svůj běh proto, abych byl polekán.“

„Ale proč by měly být měněny běhy přírody? Možná, že existuje hlubší filozofie, než o jaké sníme. – Filozofie, která dovede objevit taje přírody, avšak vnikla-li v ně, nemění tím jejich běhů.“

„Ach, upadáte znovu do své kacířské důvěřivosti. Považujete vážně Zanoniho za proroka – za člověka, jenž dovede číst v budoucnosti a možná také, za společníka géníů a duchů!“

V tu chvíli přišel hostinský, malý, tlustý, ale hbitý chlapík a přinesl čerstvou láhev lacrimského. Privil, že doufá, že jsou jejich Excellence spokojeny a že je pohnut – srdečně pohnut, jak jim chutnaly makaróny. Půjdu Excellence na Vesuv? Byl právě malý výbuch, ale ten není z tohoto místa pozorovatelný – je však velmi hezký a bude ještě hezčí po západu slunce.

„Znameníť nápad!“ zvolal Mervale. „Co říkáte, Glyndone?“

„Dosud jsem nikdy neviděl výbuchu, velmi by mne to bavilo.“

„Avšak, není přítom nebezpečí?“ tázal se opatrný Mervale.

„Ach, vůbec ne. Hora je touto dobou velmi způsobná. Jenom si trochu pohrává, aby pobavila jejich Excellence, Angličany.“

„Dobrá, objednejte tedy koně a přineste účet. Půjdeme než se setmí. Clarenci, příteli milý, – *Nunc est bidendum*. Ale mějte pozor, abyste neměl *pede libero*, což by vám velmi špatně posloužilo při chůzi po lávě!“

Pak vyprázdnili láhev a zaplatili účet. Páni vsedli na koně, hostinský se klonil a za rozkošného večerního chládku dali se pak oba Angličani cestou vedoucí k Resině.

Víno, a snad také rozrušené myšlenky oživily Glyndona, jenž někdy ve svých nestejných náladách dospíval až tam, že byl bujný a skvělých nápadů, jako školák, puštěný na svobodu. A smích těchto turistů ze severu rozléhal se často a vesele mezi smutnými oblastmi pohřbených měst.

Hesperus**) rozsvítil svoji lampu uprostřed růžových obláčků, když přibyli do Resiny. Tam

*) Patnáctý den března, května, července a října a třináctý den v ostatních měsících podle starořímského kalendáře. Pozn. překl.

**) Večernice. Pozn. překl.

zanechali koně a najali si mezky a vůdce. Zatím, kdy se více a více stmívalo, nabýval oheň Hory vždy jasnějšího lesku. Různými pruhy a prameny valil se ohnivý proud dolů po temném vrcholku a Angličané počínali pozorovat, zatím kdy vystupovali, jak v jejich nitru vzrůstá onen pocit osamělosti a hrůzy, který proniká i samotnou atmosféru, obklopující tohoto velkého obra roviny z antického pekla.

Byla noc, když opustivše mezky, stoupali výše pešky, doprovázeni svým vůdcem a jedním venkovánem, který nesl hrubě udělanou pochodeň. Vůdce byl hovorný, štěbetavý člověk, jako mnozí lidé jeho povolání v tomto kraji a Mervale, jenž byl povahy společenské, rád se bavil nebo dal se poučovat při každé nahodilé příležitosti.

„Ach, Excellence!“ pravil vůdce, „vaší krajané milují tuto sopku velice. Přeji jim dlouhého života! Přinášejí nám sem velmi mnoho peněz! Kdybychom měli spoléhat, co vyděláme od Neapolců, zemřeli bychom hladem.“

„Toť pravda! Tito lidé nevědí, co je to zvědavost,“ pravil Mervale. „Pamatujete se, Glyndone, jaké opovrzení jevil starý hrabě, když nám řekl: ‚Vy chcete jít na Vesuv? Nebyl jsem tam nikdy! Máte přitom hlad, je vám chladno, jste unaveni, jste v nebezpečí a vše to pro nic za nic a jenom proto, abyste uviděli oheň, který vypadá právě tak v kamnech jako na oné hoře.‘ Ha! ha! Ten starý blázen měl pravdu!“

„Avšak, Excellence,“ poznamenal vůdce, „to není vše. Někteří páni se domnívají, že mohou vystoupit na Horu bez naší pomoci. Jsem jist, že by zasloužili, aby se svalili do jícnu.“

„Jsou to jistě smělí lidé, jdou-li sem samotni – ale s takovými se as nesetkááte příliš často!“

„Někdy to bývají Francouzové, signore. Ale předešlé noci – nikdy jsem neměl tolik strachu – jsem byl nahoře s jednou anglickou společností a jedna dáma si nahoře zapoměla náčrtník, do kterého kreslila. Nabídla mně pěknou sumičku, vrátím-li se pro knihu a přinesu-li ji do Neapole. Večer jsem tedy šel. Náčrtník jsem našel dosti snadno a chtěl jsem se právě vrátit, když vtom spatřím nějakou postavu, jež jako by se přímo vynořovala z kráteru. Vzduch tam byl tak morový, že jsem nijak nemohl pochopit, že by tam lidský tvor mohl dýchat a žít. Byl jsem tak ohromen, že jsem stanul jako zkamenělý potud, až ona postava se ke mně přiblížila, překročivši horký popel a postavila se přede mne tváří v tvář. Santa Maria! Jaká to byla hlava!“

„Jak? Tak ohyzdná?“

„Nikoliv, tak krásná, ale hrozná! Neměla ve svém vzezření docela nic lidského!“

„A co vám řekl tento salamandr?“*)

„Nic! Zdálo se, že mne ani nepozoruje, ačkoliv jsem tomu byl tak blízek, jako teď vám. Ale jeho oči vypadaly, jako by ve vzduchu po něčem pátraly. Přešlo to kolem mne velmi rychle a když to překročilo proud hořící lávy, zmizelo to záhy na druhé straně hory. Byl jsem zvědavý a plný šílené odvahy a rozhodl jsem, že se přesvědčím, zdali bych nemohl snést ovzduší, které prve onen zjev opustil. Ale ačkoliv jsem nepostoupil ani o třicet kroků k místu, kde se zjev prve objevil, byl jsem zahrán zpět takovými výpary, že by mne byly málem udusily. Cospetto, od té chvíle kašlu krev.“

„Teď bych se vsadil, že se domníváte, že tento král ohně je Zanoni ve vlastní osobě,“ šeptal Mervale se smíchem.

Malá společnost došla teď skoro až na vrchol Hory a pohled, jaký se jí tam objevil, byl nevýslovně velkolepý. Z jícnu sopky vystupovala pára velice temná, zastírající celé pozadí oblohy. Z jejího středu vyrážel plamen podoby neobyčejně krásné. Byly byste jej mohli porovnat s gigantickým chocholem z peří, diadémem hory, vysoko vypnutým a sklánějícím se dolů, jehož barvy byly přejemně odstínované a jehož veškerý pohyb a chvění se podobalo chocholu na válečnické přilbě. Karmínový a skvělý lesk tohoto pramene padal na temnou a rozrytou půdu, na které stáli a vytvářel tak nesčetné změny světla a stínu na skalách a dutinách. Tísňivá a sirnatá atmosféra zvěšovala jen ponurý a vznešený dojem hrůzy, jež se na tomto místě vnucovala. Když jste se však obrátili od Hory k vzdálenému a neviditelnému moři, objevil se kontrast čarokrásný a velkolepý. Obloha tam byla modrá a jasná a hvězdy svítily tiše a klidně jako oči božské lásky. Bylo to, jakoby říše opačných principů zla i dobra byly tu naráz předváděny lidskému zraku.

*) Salamandrové jsou duchové ohně.

Pozn. překl.

Glyndon – jenž se stal zase nadšencem a umělcem – byl stržen a nadšen neurčitými a nepopsatelnými pocity, zpola rozkošnými a zpola bolestnými. Opíraje se o rameno svého přítele, rozhlížel se kolem a slyšel s hrůzou stále se zvětšující, rachot, ozývající se zdola, ze země, jako by to byla kola a hlasy služebnictva Přírody v jejích nejtemnějších a nejméně dostupných hlubinách.

Náhle jako ranou z hmoždíře, byl vyvržen z jícnu veliký kámen na sta stop vysoko, a spadl s mocným třeskotem na skálu dole, roztříštil se v tisíce kusů, a ty pak odskakovaly po úbočích hory, přičemž jiskřily a hlučely, jak dopadaly. Jeden z těchto úlomků, kus největší, udeřil do úzkého prostoru půdy mezi Angličanem a vůdcem, ani ne na tři stopy od místa, kde Mervale stál. Mervale vyrazil výkřik hrůzy a Glyndon, zatajiv dech, zachvěl se.

„Diavolo!“ zvolal vůdce. „Dolů, Excellence – dolů! Nesmíme ztrácet ani okamžik, – následujte mne v patách!“ Řka to, dali se vůdce a venkovan na útěk s takovou rychlostí, jak to jen dovedli. Mervale, jenž byl vždycky rychlejší a schopnější než jeho přítel, následoval jejich příkladu a Glyndon, jenž byl poplašenější a zmatenější, ho v patách následoval. Avšak neušli ještě příliš daleko, když náhle se syčivým a náhlým zážehem vyrazila z kráteru ohromná spousta par. Pronásledovala je – dohonila je a převalila se přes ně. Zastínila jim veškeré světlo přicházející z oblohy. Vše se přeměnilo v náhlou a naprostou tmou a v této temnotě slyšeli jenom volání vůdcovo, který byl již vzdálen, ztrácející se v některých okamžicích ve hřmotu, způsobovaném svištěním vichřice a hučením, které vycházelo ze země. Glyndon se zastavil. Byl odloučen od svého přítele – byl odloučen od vůdce. Byl sám, s temnotou a hrůzou. Výpary se odvalovaly a tvar roztrpčeného ohně se nanovo nejasně objevil a jeho přerušovaná a s temnotou zápasící zář rozlévala se poznovu na hrůzyplnou stezku. Glyndon se vzpamatoval a spěchal dále. Zdola zaslechl Mervalův hlas, který ho volal, ačkoliv neviděl postavy svého přítele. Ale tento hlas mu byl vůdcem. Bez dechu a se závratí potácel se vpřed. Vtom – slyš – k jeho sluchu doznělo temné a pomalé hřmění! Glyndon se zastavil a obrátil se. Oheň vybočil od svého původního směru a otevřel si průchod v rozsedlinách hory. Ohnivý proud pronásledoval Glyndona vždy rychleji a rychleji. A horký dech tohoto pronásledujícího a nadpřirozeného nepřítele, blížil se více a více, ovívaje jeho tvář! Angličan se obrátil stranou a vyšplhal zoufale po ruce i nohou na jedno skalisko, jež po pravé straně vystupovalo z rozervané a sežehnuté půdy. Ohnivý proud se valil vedle něho a pod ním a pak se náhle obrátil kolem místa, na kterém Glyndon stál a utvořil tak širokou a nepřekročitelnou hráz mezi Glyndonovým útočištěm a cestou, kudy by byl mohl uniknout. Tam stál a sestup byl mu znemožněn. Zbývala mu jenom jediná možnost, totiž vrátit se opět ke kráteru a hledat pak bez vůdce a bez znalosti krajiny nějakou jinou stezku.

Na okamžik ho opustila veškerá zmužilost a on se jal zoufale volat, oním přepjatým, vyvrcholeným hlasem, který nikdy nedoléhá daleko. Tak volal vůdce – volal Mervalu, aby se vrátili a pomohli mu. Ale neobdržel odpovědi a tu, uvědomiv si, že je docela odkázán na sebe sama, pocítil, že jeho duch a energie se zase vzmužily, aby čelily nebezpečí. Pak se obrátil a odvážil se postoupit tak daleko k jícnu sopky, pokud mu toho dovolovaly zhoubné výpary a poté, dívaje se pečlivě a rozvážně dolů, vyhledal si stezku, o níž doufal, že se po ní vyhne směru ohnivého proudu a počal pak pevně a rychle kráčet přes drobící se a horké vrstvy.

Postoupil tak asi o padesát kroků, když se náhle zastavil. Zmocnil se ho nevyslovitelný a nevysvětlitelný strach, jaký až dosud uprostřed svého nebezpečí nepocítil. Chvěl se na všech údech, jeho svaly nechtěly uposlechnout jeho vůle a on cítil, jako by byl ochromen a jako by se mu blížila smrt. Tato hrůza byla, jak jsem řekl, nevysvětlitelná, neboť stezka před ním se zdála jasnou a bezpečnou. Oheň nahoře a vzadu hořel jasně a daleko a dole mu hvězdy poskytovaly radostného vedení. Neviděl před sebou žádné překážky a také se nezdálo, že by nablízku hrozilo nějaké nebezpečí. A když tak stál jako přimrazen k půdě, jako očarován a přemožen panickým děsem, s prsama těžce oddychujícíma, s očima divoce vystouplýma z důlků a s čelem zaroseným velkými kapkami potu, – spatřil pojednou před sebou v nějaké vzdálenosti kolosální stín, který se znenáhla jevil jeho zrakům zřetelněji a zřetelněji – stín, jenž se zdál částečně náležet lidské postavě, ale který nesmírně převyšoval její rozměry. Byl nejasný, temný, skoro beztvárný a lišil se, ač Glyndon nemohl říci čím a jak, nejen svými rozměry, nýbrž i podle svých údů od postavy lidské.

Záře sopky, jež se zdála ustupovat a zmenšovat se před tímto obrovským a hrůzným zjevem,

padala nicméně červenavě a stále na postavu jinou, stojící vedle, klidnou a nehybnou. A možná, že to byl právě kontrast těchto dvou zjevů, této bytosti a tohoto stínu – jež činila na diváka onen rozdílný dojem – dojem člověka, a dojem něčeho nadlidského. Trvalo to jenom okamžik – nikoliv, pouze desetinu vteřiny, kdy bylo dovoleno pohlížet poutníku na tento zjev. Druhý příval sirnatých výparů ze sopky, ještě rychlejší, ještě hustší než jeho předchůdce, převalil se přes Horu. A buď povaha těchto par nebo Glyndonovo přílišné napětí hrůzou, způsobily, že lapaje šíleně po vzduchu, klesl bezduchý k zemi.

KAPITOLA XI

Was hab ich,
Wenn ich nicht Alles habe? – sprach der Jüngling.
Das verschleierte Bild zu Sais

Mervale a oba Italové dospěli bezpečně k místu, kde zanechali mezky, ale teprve když se vzpamatovali ze svého poděšení a nabyli trochu dechu, vzpomněli si na Glyndona. Když však minuty přecházely a Glyndon se neobjevoval, stával se Mervale, jehož srdce bylo alespoň tak dobré jako srdce většiny lidí, vážně znepokojeným. Trval na tom, aby se vrátili a přitele hledali. A konečně, po štědrých slibech, se mu podařilo přemluvit alespoň vůdce, aby ho doprovázel. Spodní část hory byla při světle hvězd docela klidná a světlá a vůdcovo zkušené oko dovedlo na povrchu rozeznat veškeré předměty na vzdálenost dosti značnou. Avšak nedošli příliš daleko, když zpozorovali dvě postavy, které se k nim pomalu přibližovaly.

Když byly zcela blízko, poznal Mervale v jedné z nich svého přítele. „Díky nebi, je zdrav!“ zvolal, obrací se k vůdci.

„Svatí andělé, stůjte při nás!“ pravil Ital, chvěje se. – „Hleďte – je to ona bytost, která se mně zjevila na cestě v noci, předešlého pátku. Je to on! Ale vypadá teď lidsky!“

„Signor Inglese,“ pravil Zanonův hlas, když Glyndon, bledý, rozrušený a zamlklý, opětoval netečně radostné pozdravy Mervalovy. – „Signor Inglese, řekl jsem vašemu příteli, že se dnes v noci setkáme. Jak vidíte, n e z m a ř i l i jste moji předpověď.“

„Ale jak jste to vykonal?“ – „Kde jste se setkali?“ koktal Mervale ve velikém zmatku a překvapení.

„Nalezl jsem vašeho přítele, ležícího na zemi, zmoženého dusnými výparů z kráteru. Donesl jsem ho do čistého ovzduší a poněvadž znám tuto horu velmi dobře, doprovodil jsem ho pak bezpečně k vám. Toť je náš celý příběh. Vidíte z toho, pane, že kdyby nebylo onoho proroctví, které jste chtěli zmařit, byl by váš přítel touto dobou již mrtvolou. Ještě minutu a výparů byly by dokonaly svoje dílo. S Bohem, dobrou noc a příjemné sny!“

„Ach, ochránče můj, přece nás neopustíte!“ pravil Glyndon ustrašeně, když byl předtím nepromluvil slova. „Nechcete se vrátit s námi?“

Zanoni se zastavil a pak odvedl Glyndona stranou. „Mladý muži,“ pravil vážně, „je nutné, abychom se dnešní noci znovu setkali. Je třeba, abyste se do první ranní hodiny rozhodl o svém osudu. Vím, že jste urazil ženu, kterou podle svého ujištění milujete. Není ještě pozdě dát se na pokání. – Neradíte se se svým přítelem – je sice rozumný a moudrý, avšak teď vám jeho moudrosti není třeba. V lidském životě nastávají chvíle, kdy se má dostavit moudrost z naší fantazie a nikoliv z rozumu – pro vás nastává taková chvíle teď. Netáží se vás teď po odpovědi, srovnajte svoje myšlenky, – a hleďte zotavit svého znaveného a rozptýleného ducha. Do půlnoci scházejí ještě dvě hodiny. Před půlnocí budu u vás.“

„Nepochopitelná bytosti!“ odpověděl Angličan, „vlozil bych rád život, který jste mně zachoval do vašich rukou, ale to, co jsem viděl dnešní noci, odválo i obraz Violy z mých představ. Mnohem palčivější žádost nežli láska hoří v mých žilách, – žádost dosáhnout stavu, v němž bych se nepodobal ostatním lidem, nýbrž předčil je – žádost vniknout do tajů vaší existence a sdílet je –

žádost nadpřirozených vědomostí a nadpozemské moci. Jsem rozhodnut. Ve jménu svého předka zaklínám tě a připomínám ti tvůj závazek. Vyučuj mne, ved' mne, učiň mne svým, a já ti postupuji bez reptání ženu, pro kterou bych byl před dobou, než jsem tě spatřil, vzdoroval celému světu, aby byla mojí.“

„Prosím tě, abys dobře uvažoval! Z jedné strany ti kyne Viola, klidný domov a šťastný a jasný život. A z druhé strany je vše temné – je temnota, kterou nedovedou proniknout ani moje oči.“

„Avšak řekl jsi mi, že vezmu-li si Violu, musím se spokojit se životem všedním, – odmítnu-li však, že mohu dosáhnout tvého vědění a tvé moci.“

„Ješitný člověče! – Vědění a moc nejsou ještě štěstím.“

„Jsou však lepší všeho štěstí! Rci mi! – Vezmu-li si Violu, budeš mým mistrem, mým vůdcem? Rci mně jen tolik a jsem rozhodnut!“

„Bylo by to nemožné.“

„Tu se jí tedy vzdávám! Zříkám se lásky. Zříkám se štěstí. Budiž mi vítána samoto, budiž mi vítáno zoufalství, jste-li vchody k tajemství temnému a vznešenému.“

„Nechci nyní tvé odpovědi. Než udeří poslední hodina noční, odpovíš mi jediným slovem – a n o nebo n e ! Do té doby na shledanou!“

Zanoni pokynul rukou a rychle sestupoval. Zakrátko zmizel.

Glyndon se přidružil k svému netrpělivému a udivenému příteli. Ale když Mervale pohleděl do jeho tváře, viděl, že se na ní udála veliká změna. Poddajný a pochybující výraz mládí zmizel z Glyndonova obličeje navždy. Jeho rysy byly teď nepřístupné, přísné a vážné a přirozený květ jeho mládí uvadl tak, že tato jediná hodina zdála se vykonat dílo několika let.

KAPITOLA XII

Was ist's,
Das hinter diesen Schleier sich verbirgt?
Das verschleierte Bild zu Sais

Vracíte-li se z Vesuvu anebo z Pompejí, vstoupíte do Neapole čtvrtí nejživější, vpravdě neapolskou – onou čtvrtí, ve které se moderní život velice podobá životu starořímskému. V této čtvrti obdržíte za krásného dne, když se ulice hemží stejně obchodem jako netečnými zástupy, dojem vzpomínek na onu neklidnou a živou lidskou rasu, které děkuje neapolské obyvatelstvo za svůj původ. A tak můžete za jeden den spatřit pompejské příbytky vzdáleného věku a na neapolském molu si můžete představit, že vidíte před sebou totéž obyvatelstvo, které zalidňovalo domy pompejské.

Ale teď, když oba Angličani jeli zvolna opuštěnými ulicemi, osvětlenými pouze nebeskými světly, utichla již dávno veškerá veselost denního života a nehnul se ani dech. Tu a tam spaly skupiny lazarů bez domova, natažené buď pod některým obloukem nebo ve špinavé chatrči. Je to třída lidí, jež teď mísí svoji netečnou individualitu s energickým a pilným obyvatelstvem.

Angličani jeli tiše. Glyndon nezdál se ani dbát ani slyšet otázek a poznámek Mervalových a Mervale zase byl skoro tak unaven jako zmalátnělé zvíře, na kterém seděl.

Náhle bylo ticho země i moře přerušeno vzdáleným zvukem hodin, jež oznamovaly poslední čtvrt' před půlnocí. Glyndon se vytrhl ze svého zadumání a rozhlížel se úzkostlivě kolem sebe. Když poslední úder hodin dozně, zazvonily o široké kamenné dlaždice podkovy a z úzké ulice se po pravé straně objevila postava osamělého jezdce. Přiblížil se k Angličanům a Glyndon poznal rysy a tvář Zanoniovu.

„Jakže? Poznovu se setkáváme, signore?“ pravil Mervale hlasem znepokojeným, ale zároveň ospalým.

„Mám s vaším přítelem projednat jakési záležitosti,“ odpověděl Zanoni, když zabočil se svým koněm, Glyndonovi po bok. „Avšak záhy to bude odbyto. Snad pojedete vy, pane, k svému hotelu?“

„Sám?“

„Není nijakého nebezpečí!“ odvětil Zanoní s lehkým náznakem opovržení ve hlase.

„Nikoliv pro mne; – ale snad pro Glyndona?“

„Nebezpečí, které by mu hrozilo přede mnou? Ach, snad máte pravdu.“

„Jeďte jen, drahý Mervale,“ pravil Glyndon, „dohoním vás dříve, než k hotelu dojedete.“

Mervale kývl hlavou, hvízdal a popohnal svého koně k mírnému klusu.

„A vaše odpověď – rychle.“

„Rozhodl jsem se. Láska k Viole zmizela z mého srdce. V té věci již nebudu pokračovat.“

„Rozhodl jste se tedy?“

„Rozhodl. Ano. A teď chci svoji odměnu!“

„Svoji odměnu! Dobrá. Než udeří zítra tato hodina, bude tě odměna očekávat.“

Zanoní popustil svému koni uzdu a zvíře se vrhlo skokem vpřed. Jiskry odletovaly od jeho kopyt a kůň i jezdec zmizeli ve stínech ulice, z nichž se prve vynořili.

Mervale byl překvapen, když najednou spatřil svého přítele po svém boku, sotva minutu potom, kdy se s ním rozloučil.

„Co se událo mezi vámi a Zanonim?“

„Mervale, netažte se mne této noci; jsem jako ve snu.“

„Nedívím se tomu, neboť i já sám jsem jako v dřímotě. Pospěšme si a jeďme dále.“

V odloučenosti svého pokoje hleděl Glyndon sebrat svoje myšlenky. Usedl v nohách svého lůžka a přitiskl si ruce pevně k bijícím spánkům. Události několika posledních hodin, zjev obrovského a příšerného soudruha mystikova uprostřed plamenů a mraků Vesuvu, podivné setkání se Zanonim samotným, a to na místě, kde by se byl nikdy obyčejným rozumovým postupem nemohl domyslit, že Glyndona nalezne – vše to naplňovalo Glyndonovu mysl pocity, při nichž však hrůza a strach nebyly převládajícími. Nějaký oheň, jehož první stopy byly již dávno položeny, zasvítit v jeho srdci. – Byl to nespálitelný oheň, jenž jednou zanícený, nemůže být nikdy uhašen. Veškeré jeho dřívější snahy – jeho mladá ctižádost – jeho tužba po vavřínech byly pohlceny vášnivým přáním překročit meze všedního lidského vědění a dosáhnout vznešeného místa mezi dvěma světy, na němž onen tajemný cizinec zdál se zbudovat svoje dílo.

Glyndon byl vzdálen toho, aby ve své mysli vyvolával poznovu hrůzu, již mu vnukávala vzpomínka na zjev, který ho tak postrašil. A onen dojem působil u něho pouze k tomu, aby jeho zvědavost se zanítla a soustředila v palčivé ohnisko. Řekl správně, že láska zmizela z jeho srdce. V jeho nitru nebylo již onoho jasného místa mezi nespořádanými elementy, kde by lidská vášeň mohla se pohybovat a dýchat. Nadšenec byl vytržen z této země a byl schopen vzdát se veškeré krásy světské, kdykoliv slibované, o které smrtelná naděje kdy člověku našeptávala, za jedinou hodinu ve společnosti Zanoního za branami světa viditelného. Vstal, stísněn a horečně rozpálen novými myšlenkami, které v něm bouřily a pak otevřel okno, aby do pokoje vnikl svěží vzduch. Oceán ležel tiše, zalit hvězdným světlem a klid nebes nikdy výmluvněji nekázal o morálce míru a o šilenství pozemských vášní. Avšak Glyndonova povaha byla takového druhu, že i toto ticho dovedlo jen prohlubovat jeho divoké tužby, které se zmocnily jeho duše. A slavné hvězdy, jež samy o sobě jsou tajemstvím, zdály se nějakou příbuznou sympatií rozechvívat perutě tohoto ducha, který již se nespokojoval se svou klecí. A co tak hleděl na oblohu, oddělila se jedna hvězda od svých sester a zmizela v hlubinách prostoru!

KAPITOLA XIII

Fra gli occulti pensieri

Che vuol? Ch'io tema, o speri?

T a s s o , Canzone VI

Mladá pěvkyně vrátila se v průvodu Gionetty z divadla. Unavená a vyčerpaná vrhla se Viola na

pohovku, zatím kdy se Gionetta zaměstnávala dlouhými vrkočemi, které, když byly zbaveny síťky, jež je poutala, zpola zahalovaly postavu hereččinu, jako závoj ze zlatých nití. Přihlazuje tyto bujné vrkoče nepřestávala stará chuva štěbetat o malých událostech tohoto večera, o skandálech a intrikách jeviště a v oblékárně. Gionetta byla duší vzácnou. Almanzor ve Drydenově tragédii „Almehide“, nevyměňoval dojista názory s méně galantnější lhostejností než tato vzorná chuva. Konečně se počínala již zlobit a horšit, že si Viola dosud nezvolila nějakého kavalíra. Avšak tuto volbu přenechávala zcela své krásné chráněnce. Zegri nebo Abencerage, Glyndon nebo Zaroni, to vše bylo jí jedno, kromě toho snad, že pověsti, které sebrala vzhledem k poslednímu, sloučené s jeho vlastním doporučováním soupeře, dodávaly mu v jejích očích před Angličanem přednosti. Netrpělivé a těžké vzdechy, které u Violy probudily chuvinu chvály o Glyndonovi, vysvětlovala si Gionetta nesprávně. A stejně tomu bylo i s Violiným údivem, že Angličan nedávno tak zanedbával svoje pozornosti za scénou, a proto vyčerpávala veškeré chvalozpěvy, jaké jen znala, aby je soustředila na předmět oněch Violiných povzdechů.

„A pak také,“ pravila, „kdyby nebylo i nic jiného, co bych mohla říci proti onomu druhému signorovi, je dosti na tom, že chce opustit Neapol.“

„Opustit Neapol? – Zaroni?“

„Ano, miláčku! Když jsem dnes kráčela přes molo, byl tam zástup lidí kolem nějakých cizích plavců. Zaroniho loď sem připlula dnešního jitra a kotví v zálivu. Námořníci praví, že jsou připraveni vyplout s prvním větrem – nakládali právě zásoby. Chtěli –“

„Opust' mne, Gionetto! Opust' mne!“

Onen čas již minul, kdy se Viola dovedla Gionettě svěřovat. Její myšlenky postoupily k onomu bodu, kde se srdce vzpouzí před každou důvěrností a kdy cítí, že nemůže být pochopeno. Jsouc teď o samotě, přecházela Viola v největším pokoji domu, chodila v jeho prostorách, jež byly jejím rozrušeným a nejistým krokům, tak tísnivé a úzké. Vzpomínala si na strašlivé ucházení se Nicotovo, na urážlivou Glyndonovu potupu a klesala při vzpomínce na prázdný potlesk udílený zpěvačce, ale nikoliv ženě, kterou pouze haněl a tupil. V tomto pokoji vstávaly před ní chladné vzpomínky na otcovu smrt – na zvadlý vavřík a potrhané struny. Cítila, že jí teď bude údělem osud ještě temnější, že její struny popraskají, dokud se vavřík bude ještě zelenat. Lampa, dohořívající na podstavci, svítila bledě a nejasně a oči dívky bezděčně se obracely k temnějším koutům pokoje. Sirotku! U krbu tvých rodičů se obáváš přítomnosti mrtvých!

A chtěl Zaroni opravdu opustit Neapol? Nespatří ho již více? Ó, bláhová, jak se jen mohla domnívat, že by pro ni bylo jiné bolesti než v této myšlence! Minulost – která zmizela! – Budoucnost! Nebylo pro ni budoucnosti, když byl Zaroni vzdálen! Avšak dnes byla noc třetího dne, o němž jí Zaroni řekl, že ať se děje cokoli, přijde ji zase navštívit. Blížil se tedy, mohla-li tomu věřit, nějaký určený a rozhodný okamžik v jejím osudu. Ale jak mu měla povědět o Glyndonových ohavných slovech? Duše čistá a hrdá nedovede nikdy svěřit někomu jinému utrpěné křivdy, jenom svoje vítězství a svoje štěstí. Avšak v této pozdní hodině by jí chtěl Zaroni navštívit? – Směla ho přijmout? Blížila se půlnoc. A Viola stále ještě prodlévala v pokoji, v jakémsi neurčitým napětí a v prudké obavě. Temným a vzdáleným zvukem odbíjely hodiny čtvrt před půlnocí. Vše bylo tiché a ona již chtěla odejít do své ložnice, když zaslechla kopyta koně blížící se velikou rychlostí. Dupot umkl a pak se ozvalo zaklepání na dveře. Její srdce bilo prudce. Ale strach ustoupil jinému pocitu, když zaslechla hlas příliš dobře známý, volající její jméno. Stanula a pak bez obav a neohroženě ve své nevinosti sešla dolů a odsunula závora u dveří.

Zaroni vstoupil lehkým a spěšným krokem. Jeho jezdecký plášť přiléhal těsně k jeho ušlechtilé postavě a jeho široký klobouk vrhal temný stín na velitelské rysy jeho obličeje.

Dívka ho následovala do komnaty, kterou právě opustila, chvějíc se a hluboce se zardívajíc a stanula právě před ním a lampa, kterou držela, osvětlovala její tvář a dlouhé vlasy, padající jako světelná prška přes její poloobnažená ramena a dmoucí se řadra.

„Violo,“ řekl Zaroni hlasem, v němž se prozrazovalo hluboké pohnutí, „jsem zase u tebe, abych tě zachránil. Nelze ztratit ani okamžik. Musíš se mnou uprchnout, jinak se staneš obětí knížete di-. Chtěl jsem tento úkol, jehož se nyní ujímám, svěřit jinému. Víš dobře, že jsem to chtěl – víš to dobře! – Avšak onen chladný Angličan tě není hoden! Vrhám se ti k nohám – důvěřuj mi –“

a prchni!“

Uchopil vášnivě její ruku, když před ní klekl na kolena a vzhlížel do její tváře svýma jasnýma, prosícíma očima.

„Uprchnout s tebou?“ řekla Viola, věříc sotva svým smyslům.

„Se mnou. Tvoje jméno, pověst i čest – vše by bylo obětováno, kdybys toho neučinila.“

„Tedy – tedy,“ pravila zmatená dívka, zajíkájíc se, a odvracejíc od něho tvář, „tedy ti nejsem lhostejnou? Nedal bys mne jinému?“

Zanoni mlčel, ale jeho prsa se prudce dmula, jeho tváře hořely a z jeho očí sršel tlumeně vášnivý oheň.

„Mluv!“ zvolala Viola, naplněna žárlivým podezřením, jež se probudilo jeho mlčením.

„Mně bys byla lhostejnou? Nikoliv! Ale ještě se neodvažuji říci ti, že tě miluji!“

„Co ti tedy záleží na mém osudu, je-li tomu tak?“ řekla Viola zblednuvši a odstoupivši od něho. „Opusť mne, nebojím se žádného nebezpečí. Můj život a také moje čest – je v mých rukou!“

„Nemluv tak pošetile!“ pravil Zanoni. „Slyš! Znamenáš ržání mého koně? – Je poplašen, poněvadž větví blížící se nebezpečí. Pospěš si, jinak budeš ztracena!“

„Proč o mne tak pečuješ?“ tázala se dívka hořce. „Četl jsi v mém srdci a víš, že jsi pánem mého určení. Ale, abych byla zavázána díkem chladné povinnosti a obtížena jí, abych byla žebráčkou zrakům, jež znají pouze lhostejnost, abych se vrhla v náručí muže, jenž mne nemiluje, – to by bylo opravdu nejpodlejší hříchem všeho ženství. Ach, Zanoni, nech mne raději zemřít!“

Shrnula si z lící svoje bujně vlasy, když mluvila a stojíc teď před ním s beznadějně skleslými pažemi a s rukama sepjatýma, vyjadřujíc tak hrdou trpkost své neklidné duše, nabývala tím nového rázu a nového kouzla své zvláštní krásy, takže nebylo možno představit si pohledu neodolatelnějšího ani smyslům, ani srdci.

„Nepokoušej mne k svému vlastnímu nebezpečí – a snad ke své zkáze!“ zvolal Zanoni zajíkávým hlasem. „Nemůžeš se domyslit následků toho, čeho žádáš! – Pojď, Violo!“ A přistoupiv k ní, ovinul svou paži kolem jejího pasu. „Pojď, Violo, věř alespoň v moje přátelství, v moji čest a mou ochranu.“

„A nikoliv v tvou lásku?“ řekla Italka, obracejíc k němu svoje vyčítavé oči. A tyto její zraky se setkaly s jeho pohledem a on nemohl odvrátit zraků, aby unikl jejímu kouzlu. Cítil, jak její srdce bije pod jeho srdcem a její dech mu ovíval žhavě líce. Zachvěl se – On! Vznešený, tajemný Zanoni, jenž se zdál stát nad veškerým lidstvem! A pak zašeptal s hlubokým a palčivým povzdechem:

„Violo! Miluji tě!“ – A pokračoval vášnivě, když ji pustil a vrhnul se k jejím nohám: „Již nerozkazuji – a tak, jak se muž uchází o ženu, tak se o tebe ucházím i já. Prvním pohledem těchto tvých očí – prvním zvukem tvého hlasu – stala jsi se mně osudně drahou! Mluvila jsi o okouzlení – dýše a žijíc v tobě! Uprchl jsem z Neapole, abych uprchl před tebou – ale tvoje okouzlení mne pronásleduje. Měsíce, roky přešly ale tvá sladká tvář stále zářila před mým srdcem! Vrátil jsem se, poněvadž jsem se domníval a představoval si tě, že jsi tak ve světě opuštěnou a starostmi pronásledovanou a poněvadž jsem věděl, že se kolem tebe kupí nebezpečí, před nimiž jsem tě mohl uchránit. Krásná duše, jejíž listy jsem pročetl, s úctou – jenom kvůli tobě a jedině kvůli tobě chtěl jsem tě dát muži, jenž by tě byl mohl na zemi učinit šťastnější než já. Violo! Nevíš – nikdy nezvíš – jak jsi mně drahou!“

Nadarmo bychom hledali slov, abychom popsali rozkoš – rozkoš hrdou, plnou, dokonalou a naprostou, jež naplnila srdce Neapolky. Ten, kterého považovala za příliš vznešeného, aby se mohl sklonit k lásce – byl teď k ní skoro pokornější než všichni ostatní muži, kterých zpola nenáviděla! Mlčela, avšak její oči k němu mluvily, a pak zvolna, jako by konečně pochopila, že lidská láska předešla lásku ideální, upadala zase ve zděšení své skromné a ctnostné povahy. Neodvažovala se – ani se jí nezdálo, otázat se ho, jak se byla kdysi bez obav otázala Glyndona. Avšak pocítila náhlou chladnost – jistý pocit, že mezi láskou a láskou je přece jen rozdíl. „Ach, Zanoni!“ zamumlala se sklopenýma očima, „nežádej ode mne, abych s tebou uprchla! Nesváděj mne, abych něco učinila k své hanbě. Chtěl jsi mne chránit – před jinými. Ach, chraň mne sám před sebou!“

„Ubohý sirotku!“ pravil Zanoni něžně, „můžeš-li se domnívat, že od tebe žádám nějaké oběti –

a dokonce snad oné největší, jakou může žena přinést lásce? Ucházím se o tebe jako o svoji manželku a tak bych se chtěl k tobě připoutat – veškerými pouty a veškerými sliby, které dovedou lásku učinit drahou a posvětit ji. Ach, učinili ti o lásce opravdu křivý obraz, nevíš-li, že k ní náleží také zbožnost! Ti, kteří opravdu milují, hledí dosáhnout každého pouta, jímž by ji učinili věčnou a trvalou. Neplač, Viola, jinak mně poskytněš posvátnou oprávněnost slíbat slzy z tvých lící!“

A onen krásný obličej, teď již neodvrácený, sklonil se k jeho nadrům. A když Zanoni naklonil hlavu, tu jeho ústa hledala její růžové rty – v dlouhém a ohnivém polibku – a nebezpečí, život – i svět – vše bylo zapomenuto! Náhle se Zanoni od ní odtrhl.

„Slyšíš, jak vítr naříká a umírá? A jako tento vítr, tak i moje moc, chránit tě, bdít nad tebou a předvídat nebezpečí, jež ti hrozí, právě tak i tato moje moc zmizela. Ale nevádí. Pospěš si, pospěš si! A kéž nám láska nahradí ztrátu všeho, co se odvážila obětovat! Pojd’!“

Viola již neváhala. Přehodila si přes ramena plášť a urovnala svoje pocuchané vlasy. Ještě okamžik a byla připravena, když náhle se zdola ozval třeskot.

„Pozdě! – Jakým jsem byl pošetilcem! Pozdě!“ zvolal Zanoni ostrým tónem, který mu vynucoval smrtelný děs, když spěchal ke dveřím. Otevřel je, ale jenom, aby byl zatlačen zpět, úsilím ozbrojených mužů. Pokoj se doslova naplnil únoscovými průvodci, již byli vesměs maskováni a ozbrojeni až po zuby.

Viola se již octla v rukou dvou zakuklenců. Její výkřik se vedral Zanoniovi v sluch. Vrhł se vpřed a Viola zaslechla jeho pronikavé zvolání nějakým neznámým jazykem! Viděla, jak jsou meče bídniců napřaženy na jeho prsou! Poté omdlela. A když se zase vzpamatovala, shledala, že má zacpaná ústa a že v povoze, jedoucím rychle, sedí po boku maskované a nehnuté postavy. Povož zastavil před portálem temné budovy. Brána se otevřela bezhlučně a před ní se objevilo skvěle osvětlené, široké schodiště. Byla v paláci knížete di–.

KAPITOLA XIV

Ma lasciamo, per Dio, Signore, ormaí
Di parlar d'ira, e di, cantar die morte.

Orland. Fur. cant. XVII, 17

Mladá herečka byla dovedena do jedné komnaty okrášlené s veškerou rozmařilostí a s polovičním východním vkusem, který v jisté době charakterizoval paláce italských velmožů. Pak byla ponechána o samotě. Její první myšlenkou byl Zanoni. Byl dosud naživu? Unikl nezraněn nepřátelskou čepelí? Zachránil se její nový poklad – nové světlo jejího života – její pán a konečně její milenec?

Ale měla málokdy k uvažování. Slyšela kroky, blížící se ke komnatě a ustoupila, ale nechvěla se. Jakási odvaha, které dříve nikdy nepocítila, zajiskřila se v jejích očích a vzpřímila její postavu. Ať živa, ať mrtva, zůstane Zanoniovi věrnou! Měla teď novou pohnutku k ochraně své cti. Dveře se otevřely a kníže vstoupil v nádherném a ozdobném oděvu, jaký byl v oné době v Neapoli módou.

„Krásná ukrutnice,“ pravil blíže se k ní s polovičním úšklebkem na svých rtech, „snad nebudeš příliš přísně kárat násilí, ke kterému mne dohnala láska!“ A přitom, jak mluvil, pokoušel se chopit její ruky.

„Nikoli,“ pokračoval, když byla před ním ucouvla. „Uvaž jen, že jsi teď v moci muže, jenž nikdy neustoupil, chtěl-li sledovat nějaký předmět, který mu třeba nebyl ani tak drahý jako ty. Tvůj milenec, třeba byl jakkoliv smělý, není zde přítomen, aby tě zachránil. Jsi mou, ale místo, abych byl tvým pánem, dovol mně, být tvým otrokem.“

„Kníže,“ odvětila Viola s přísnou vážností, „vaše chvástání je marné. Vaše moc?! Nejsm ve vaší moci. Život i smrt jsou v mých rukou. Nechei vás vyzývat, ale nebojím se vás. Cítím – a v některých pocitech,“ dodávala Viola s vážností skoro až zarážející, „je obsažena veškerá síla a veškeré božství vědění – cítím, že jsem bezpečnou i zde. Ale vy, – vy, kníže di–, vy uvádíte

v nebezpečí svůj dům i svůj krb!“

Neapolec se zdál zaražen takovouto vážností a smělostí, na něž nebyl ani trochu připraven. Ale nebyl mužem, jež bylo snadno zastrašit, nebo odvrátit od nějakého pojatého úmyslu a přiblíživ se k Viole, chtěl právě odpovědět s velikou vřelostí, skutečnou nebo líčenou, když zaslechl na dveře komnaty zaklepání. Zvuky se opakovaly a kníže, pohněván tímto vyrušením, otevřel dveře a tázal se netrpělivě, kdo se odvážil neuposlechnout jeho rozkazů a vyrušit jej.

Objevil se Mascari, bledý a rozechvělý a pravil:

„Pane můj,“ šeptal, „odpusťte mně. Ale dole je nějaký cizinec, jenž trvá na tom, aby mohl s vámi neprodleně promluvit. A soudě dle některých slov, která pronesl, měl jsem za radno překročit i vaše rozkazy.“

„Cizinec? A v této hodině? Jakou by mohl předstírat důležitou záležitostí? Proč byl vůbec vpuštěn?“

„Ujišťoval mne, že vašemu životu hrozí nebezpečí. Pramen této hrozby chce sdělit vaší Excelenci sám.“

Kníže se zamračil, ale barva jeho obličeje se změnila. Chvilí uvažoval, a vstoupiv pak poznovu do komnaty a přikročiv k Viole, pravil:

„Věř mi, krásná dívko, že nechci zneužít své moci. Mnohem raději bych chtěl doufat v laskavou přímlovu náklonnosti. Považuj se mezi těmito stěnami za královnu mnohem neomezenější, než jakou jsi kdy představovala na jevišti. Pro dnešní noc – s Bohem! Nechť je tvůj spánek klidný a tvoje sny nechť jsou příznivé mým nadějím.“

S těmito slovy se vzdálil a za několik okamžiků potom byla Viola obklopena úslužným služebnictvem, které konečně s jistými obtížemi propustila. Zamítnuvši odejít na lůžko, strávila noc prohlížením komnaty, když se přesvědčila, že je uzavřena, a myšlenkami na Zanonih, v jehož moc věřila tak pevně, že vzhledem k ní pocítovala skoro nadpřirozenou důvěru.

Zatím sestoupil kníže po schodech a vešel do pokoje, do něhož byl cizinec, uveden.

Muž, který ho navštívil, byl od hlavy do paty zahalen v dlouhé roucho, jež se podobalo zpola kutně a zpola pláští. Byl to oděv, jaký někdy nosívali duchovní. Tvář tohoto cizince byla pozoruhodná! Její pleť byla tak opálená sluncem a byla barvy tak temné, že bylo zjevné, že tento muž byl dojista původem z některých kmenů dálného Východu. Jeho čelo bylo vysoké a jeho oči tak pronikavé, ale přitom tak klidného pohledu, že se kníže před nimi chvěl, jako se zachvíváme před vyšetřujícím soudcem, jenž dovede z nás vynutit nejhorší tajemné viny našeho srdce.

„Čeho ode mne žádáte?“ tázal se kníže, kyná návštěvě ke křeslu.

„Kníže di–,“ pravil cizinec hlasem hlubokým a dojímavým, ale s cizím přízvukem, „synu nejrozhodnějšího a nejmužnějšího rodu, jenž vždy užíval ducha lidského, – kterýž je však původu božského, – ve službách lidské vůle s její nejplazivější bezbožností a nejzatvrzelejší pýchou; potomku velikých Viscontiů, v jejichž kronikách jsou zapsány veškeré italské dějiny z dnů vítězných a hýřících palmovými ratolestmi a jejichž postup znamenal vývin nejmohutnějšího intelektu, uzrálého teplem nejúprosnější ctižádosti – přicházím, abych popatřil na poslední hvězdu, která dosud svítí na tmějící se obloze. Zítra v této hodině nebude jí již v prostoru světovém. Muži! nezmění-li se celá tvoje povaha, jsou tvoji dnové sečtení!“

„Jaký to slyším nesmysl?“ řekl kníže se zjevným překvapením a tajnou hrůzou. „Přicházíš, abys mně hrozil v mých vlastních komnatách, či chceš mne snad varovat před nebezpečím? Jsi nějakým kočovným dryáčníkem nebo neočekávaným přítelem? Mluv, a to zřetelně. Jaké nebezpečí mi hrozí?“

„Zanoni a meč tvého předka,“ odpověděl cizinec.

„Ha ha!“ zasmál se kníže opovržlivě. „Již od počátku jsem očekával něco podobného. Jsi tedy spoluvíníkem nebo snad nástrojem onoho nejvyššího obratného, ale teď neškodného šarlatána? A domnívám se, že mi chceš říci, že propustím-li jistou zajatou, kterou zde mám, tu že nebezpečí přejde a že rafije osudných hodin bude posunuta zpět?“

„Sud' o mně jak ti je libo, kníže di–. Doznávám, že Zanonih znám. A ty také poznáš jeho moc, ale teprve tehdy, až tě tato moc stráví. Chtěl bych tě zachránit, a proto jsem tě přišel varovat. Tážeš se mne proč? Povím ti. Dovedeš se upamatovat, že jsi slýchal podivuhodné a dobrodružné pověsti

o svém předkovi? Slyšel jsi o jeho žádosti, dosáhnout vědění, které přesahuje učení škol a klášterů? – Pamatuješ se na jistého cizince z Východu, jenž byl jeho důvěrníkem a učitelem tajné vědy, proti níž vrhal Vatikán od věku k věku svoje napodobené hromy? Vzpomínáš si na osud svého předka? Jak ve svém mládí zdědil sotva co jiného než svoje jméno? – Jak po divokém a prostopášném životě, právě takovém, jako je život tvůj, zmizel z Milana jako chud'as a samovolný psanec? Jak po letech, která strávil, aniž kdo věděl v jakých pásech a aniž kdo věděl jak, navrátil se opět do města, v němž jeho předkové kdysi vládli? A jak s ním přišel tento mudrc z Východu, tento mystický Mejnour?*) Jak ti, kteří ho spatřili, viděli s úžasem a bázni, že čas nevyryl do jeho čela svých brázd, že jako kouzlem zdálo se mládí upoutáno na jeho tváři a postavě? A nepamatuješ se, že od této hodiny vzrůstalo jmění tvého předka? Nejvzdálenější příbuzní zmírali a statek po statku přecházel v ruce onoho ruinovaného šlechtice. Spojil se s královským rodem rakouským, stal se vůdčí osobou knížat a prvním magnátem Itálie. Založil poznovu dům, jehož jsi posledním rodovým držitelem a přenesl svoji nádheru z Milána na panství sicilská. Vize nejvyšší ctižádosti doprovázely ho pak ve dne v noci. Kdyby byl zůstal naživu, byla by Itálie poznala novou dynastii a Viscontiové by byli panovali nad velikým Řeckem. Byl to muž, jakých svět vídá jen zřídka, ale jeho až příliš světské prostředky nesrovnávaly se s cílem, který hledal. Kdyby byla jeho ctižádost bývala směřovala výše, anebo níže, byl by býval hoden říše mocnější, než které vládli císařové, byl by býval hoden našeho slavného řádu, hoden Mejnourova přátelství, toho Mejnoura, kterého teď vidíš před sebou!“

Kníže, který naslouchal s hlubokou a bezdechou pozorností, slovům svého zvláštního hosta, vyskočil při jeho posledních slovech ze svého křesla.

„Podvodníče!“ vykřikl, „máte dosti odvahy, abyste si takto zahrával s mojí lehkověrností? Šedesát let uplynulo od chvíle, kdy zemřel můj předek. Kdyby byl zůstal naživu, byl by dosáhl věku jednoho sta a dvaceti let. A vy, jenž jste ve svém stáří postavy zpřímené a silné, máte dosti smělosti vydávat se za jeho vrstevníka? Ale nenaučil jste se dosti dobře své povídce. Zdá se, že nevíte, že můj předek, jenž byl vskutku moudrým a osvíceným mužem – ve všem, kromě své důvěřivosti v šarlatána, byl nalezen mrtev na svém lůžku ve stejnou hodinu, kdy jeho ohromné plány se přibližovaly dozrání a nevíte také, že Mejnour byl vinen jeho smrtí.“

„Běda!“ odpověděl cizinec hlasem, v němž se jevil veliký zármutek, „kdyby byl jen uposlechl Mejnoura, kdyby byl jen odložil poslední a nejnebezpečnější zkoušku, jaké ukládá smělé vědění do té doby, až potřebný výcvik a zasvěcení by byly dokonány, pak by váš předek byl se mnou na oné výši, kterou sice vody Smrti věčně omývají, ale přes kterou se nemohou přelít. Váš předek odolal mým vroucím prosbám, neuposlechl mých nejrozhodnějších rozkazů a ve vznešené unáhlenosti své duše, jež dychtila po tajemstvích, jakých ten, kdo baží po vládě a žezlu, nemůže nikdy dosáhnout, zahynul, jako oběť své vlastní šílenosti.“

„Byl otráven a Mejnour uprchl.“

„Mejnour neuprchl,“ odpověděl cizinec pyšně. „Mejnour nemohl uprchnout před nebezpečím, neboť nebezpečí je pro něj věcí, kterou dávno zanechal za sebou. Onoho dne před tím, kdy vévoda vypil onu osudnou tekutinu, o níž se domníval, že smrtelníku udělí dar nesmrtelnosti, zanechal jsem ho jeho osudu, poněvadž jsem se přesvědčil, že jsem nad ním ztratil svoji moc. Avšak zanechme toho – miloval jsem vašeho předka! A teď bych chtěl zachránit posledního potomka jeho rodu. Neodporuj Zanoniovi! Nedovoluj zlým vášním, aby zvítězily nad tvou duší! Ustup od propasti, dokud je ještě čas. Na tvém čele a v tvých očích spatřuji stopy oněch zárodků božské záře, jež náležela tvému rodu. Máš ve svém nitru něco z dědičného génia svých předků, avšak tyto zbytky jsou udušeny něčím horším než dědičnými neřestmi. Vzpomeň si, že to byl génius, jenž tvůj rod povznesl a že působením neřestí bylo mu zase zabráněno, aby jeho moc se stala trvalou. V zákonech, které řídí vesmír, je stanoveno, že nic bídného nepotrvá dlouho. Buď moudrý a dej se varovat dějinami. Teď stojíš na hranici dvou světů, – minula a budoucna – a hlasy z obou volají do tvých uší slova zlověstných znamení! Jsem hotov. Loučím se s tebou!“

„Nikoliv těchto zdí nesmíš opustit! Chci učinit pokus s tvou vychvalovanou mocí. Jak? Hola, sem! – Hola!“

*) Čti Medžnaur.

Pozn. překl.

Kníže hlasitě volal a záhy se naplnila komnata jeho služebnictvem.

„Chopte se tohoto muže!“ vykřikl, ukazuje na místo, kde Mejnour právě ještě stál. Ale k jeho nepopsatelnému překvapení a hrůze bylo toto místo prázdné. Tajemný cizinec zmizel, jako sen. Jenom jemná a vonící mlha vznášela se v bledých oblacích kolem stěn komnaty.

„Přispějte mému pánovi,“ zvolal Mascari. Kníže klesl na podlahu v bezvědomí. Po mnoho hodin se zdálo, že je v jakési strnulosti. Když se zase vzpamatoval, propustil svoje služebnictvo, a pak bylo slyšet jeho kroky, rozléhající se komnatou sem a tam, kroky těžké a nepravidelné. Teprve příštího dne, hodinu před hostinou, zdál se být zase ve své obvyklé míře.

KAPITOLA XV

Oime! come, poss'io

Altri trovar se me trovar non posso.

A m i n t a, At. I, Sc. II

Glyndonův spánek, v noci po jeho poslední rozmluvě se Zanonim, byl neobyčejně hluboký. A když otevřel oči, svítlo již slunce plným proudem na lože. Vstal osvěžen a se zvláštním pocitem klidu, jenž se zdál být spíše výsledkem pevného rozhodnutí než vyčerpáním. Události a dojmy předešlé noci ustálily se teď v jeho nitru v představy jasné a určité. Ale vzpomínal na ně jenom málo – spíše pomýšlel na budoucnost. Byl jako některý z oněch zasvěcenců starých, egyptských mysterií, jenž prošel branou jenom proto, aby tím horoucněji toužil po svatyni.

Mladý Angličan se oblékl a když se dověděl, že Mervale se připojil k jedné společnosti svých krajanů, kteří odejeli na výlet na Ischii, bylo mu to ulehčením. Polední horké hodiny strávil pak v zamyšlení a o samotě a znenáhla se obraz Violy vracel do jeho srdce. Byl to obraz posvátný, neboť to byl obraz lidský. Zřekl se jí a ačkoliv toho nelitoval, rmoutila ho přece myšlenka, že lítost by se byla dostavila příliš pozdě.

Vyskočiv netrpělivě ze sedadla, spěchal pak rychlými kroky k skromnému příbytku pěvkyně.

Vzdálenost byla dosti značná a vzduch byl tísnivý. Glyndon dospěl ke dveřím domu bez dechu a uřícený. Zaklepal: nikdo neodpověděl. Zvedl závoru a vstoupil. Vystoupil po schodech – ale ani zvuku ani pohybu života nepostřehlo jeho ucho a oko. V předním pokoji na stole ležela hereččina kytara a některé její rukopisné úlohy v oblíbených operách. Glyndon se zastavil a když si pak dodal odvahy, zaklepal na dveře, které jak se mu zdálo, vedly do některé soukromé komnaty. Dveře byly otevřeny a když uvnitř nezaslechl zvuku, odsunul je a otevřel. Byla to ložnice mladé herečky, nejposvátnější místnost pro každého milence. A věru, dobře se hodila bohyni zde vládnoucí! Nebylo zde nic z blýskavých trotek, které by připomínaly její povolání. Ale na druhé straně nebylo zde také ani rozháranosti a nepořádku, jaký bývá obyčejný u nižších tříd jižních národů. Vše bylo čisté a prosté, i ozdoby prozrazovaly pouze nevinný vkus a několik knih seřazených pečlivě na stojanu, několik zcela uvadlých květin ve hliněných vázách, modelovaných a malovaných etruským způsobem, bylo zde vším. Sluneční světlo proudilo na sněhobílé záclony u lůžka a na několik kusů oděvu, které ležely vedle na židli.

Viola zde nebyla. Avšak chůva! – Což také odešla? Glyndon rozezvučel celý dům voláním Gionettina jména, ale ani ozvěna mu neodpověděla. Konečně, když váhavě opouštěl pustý tento dům, zpozoroval Gionettu, přicházející k němu přes ulici. Ubohá stařena vyrazila ze sebe radostný výkřik, když ho spatřila, ale bylo jejich vzájemným zklamáním, když nikdo z nich nemohl druhému poskytnout potěšujících zpráv nebo uspokojivého vysvětlení. Gionetta byla předešlé noci vyrušena ze spánku hlukem z dolních pokojů. Ale než si dodala odvahy, aby sešla dolů, Viola již zmizela! Stará chůva našla stopy násilí na zevní straně dveří a vše, co od té doby mohla vyzvědět v sousedství, bylo, že jeden lazaron viděl ze svého nočního útulku na Chiaje při měsíčním světle povoz – ve kterém poznal majetek knížete di–, přijíždějící a pak se zase vracející touto cestou v ranních, časných hodinách.

Když Glyndon sebral ze zmatených slov a přerývaných vzdechů staré chůvy hlavní rysy zprávy, opustil spěšně stařenu a odešel do paláce Zanoniova. Tam zvěděl, že signor odešel na hostinu do paláce knížete di- a že se nevrátí, až pozdě. Angličan stanul nehnutě v překvapení a s nelibostí. Nevěděl, čemu má věřit a co by měl podniknout. Ani Mervale tu nebyl, aby mu byl poradil. Svědomí mu činilo trpké výčitky. Měl přece moc zachránit tuto ženu, kterou tak miloval a zapomněl této své moci! Ale jak se jen stalo, že i samotnému Zanoniovi se to nezdařilo? A jak je možné, že odešel na hostinu k tomuto uchvatiteli? Věděl Zanoni o tom, co se stalo? A nevěděl-li, zda-li mohl Glyndon ztratit jediného okamžiku, aby ho o tom zpravil? Ač byl Glyndon duševně nerozhodným, nebylo přece člověka fyzicky odhodlanějšího. Odejde ihned do knížecího paláce a jestliže by Zanoni zklamal jeho důvěry, již si zpola osoboval, tu on sám, nepatrný cizinec, bude žádat za vydání zajaté dívky, jež byla uchváčena násilím a lstí, a to v samotných síních paláce a před tváří shromážděných hostů knížete di-.

KAPITOLA XVI

Ardua vallatur duris sapientia scrupis.

H a d r . J u n . , E m b l e m . X X X V I I

V postupu této povídky je teď nutno, abychom se o několik hodin vrátili. Letní jítro se počínalo jevit prvými slabými a postupnými zásvity, když dva muži stáli na balkoně, vystupujícím do zahrady, která voněla výdechy probouzejících se květin. Hvězdy dosud neopustily oblohu, ale ptáci ještě mlčeli na svých větvích. Vše bylo zamlklé a ztichlé a klidné. Ale jak jiný byl tento klid oživujícího dne v porovnání s klidem nočním! Hudba tichá má tisíceré variace. Oba zmínění muži, již se zdáli jedinými bdícími lidmi v Neapoli, byli Zanoni a tajemný cizinec, který nejdéle před dvěma hodinami poděsil tak knížete di- v jeho rozkošnickém paláci.

„Nikoliv,“ pravil posledně jmenovaný, „kdybys byl odložil přijetí Nejvyššího Daru až do chvíle, když bys byl dosáhl zralejších let jako já a kdybys byl prošel celou tou osamělostí, v níž jsem byl o vše oloupen a jež mne tak mrazila a zároveň páčila, dokud moje bádání mne nedovedlo k cíli, byl bys unikl kletbě, na niž teď naříkáš, nermoutil by ses nad krátkostí lidské lásky v porovnání s trváním svého vlastního života, neboť bys byl přežil i samotnou tužbu a každý sen o lásce k ženě. Jako nejzářnější a – nebýt této tvé chyby – jako snad nejvznešenější člen tohoto tajemného a slavného pokolení, jež vyplňuje mezeru stvoření mezi lidstvem a dětmi Emyrea*), budeš věk za věkem žetel oné své nádherné pošetilosti, jež tě svedla, abys hleděl přenést krásu a vášeň mládí do hrůzné grandióznosti pozemské nesmrtnosti.“

„Nelituji toho a nebudu toho litovat,“ odpověděl Zanoni. „Rozkošné vytržení a hluboký žal, jež jsou spolu tak úzce spojeny a které časem vnesly jakési změny do mého osudu, jsou lepší, klidného a bezkrevného způsobu tvé osamělé cesty. Ty, jenž nic nemiluješ, jenž nic nedovedeš nenávidět, nepocítuješ nic, a kráčíš světem bezhlučným a bezradostným krokem snícího!“

„Jsi na omylu,“ odpovídal ten, jenž se u knížete nazval Mejnourem, – „ač nedbám o lásku a ačkoliv jsem mrtvý ke každé vášni, jež dovede rozechvět syny prachu, nejsem přec mrtvým k jejich ušlechtlejším radostem. V proudu nesčetných let nesu s sebou, nikoliv bouřlivá přání mládí – ale klidné a duchovní rozkoše stáří. S moudrou rozvahou jsem se zřekl navždy mládí, když jsem svůj osud oddělil od ostatních lidí. Byl bych chtěl zachránit tohoto Neapolce, Zanoni, (abych tě jmenoval jménem, kteréž si teď oblibuješ) zčásti proto, že jeho předek byl oddělen od našeho bratrstva pouze poslední, vzdušnou závorou – a zčásti proto, že vím, že v tomto muži dřímou zděděné elementy moci a odhodlanosti, které by ho v jeho mladších letech učinily způsobilým, aby byl naším. Země hostů jenom máto těch, kterým příroda poskytla schopnosti, aby snesli zkoušku!

*) Plamenem očištěné, sedmé nebe, sídlo blažených.

Pozn. překl.

Ale čas a výstřednosti, které způsobily zhrubnutí jeho hrubších smyslů*), otupily také jeho obrazotvornost. Proto ho ponechávám jeho osudu.“

„Tedy ve svém srdci chováš ještě stále, Mejnoure, přání, oživit náš řád, který je teď omezen pouze na nás dva, a vzkřísit jej novými učeníky a spojenci? Zajisté – zajisté – tě mohla tvoje zkušenost poučit, že sotva za tisíc let jednou se narodí bytost, jež dovede projít strašlivými branami, které vedou do zászvětí! Což není ještě tvoje dráha poseta tvými oběťmi? Zdali se před tebou nevynořují strašidelné tváře, plné smrtelné hrůzy a děsu, krví potřísnění sebevrazi a třeštící šílenci, a zdali ti nedávají výstrahy, aby sis povšiml toho, co v tobě ještě zbylo ze soucitu k lidstvu a aby ses odvrátil od své nezdravé ctižádosti?“

„Nikoliv,“ pravil Mejnour. „Což nemám dosti úspěchů, abych jimi mohl vyvážit chyby? Mohu-li se vzdát této vznešené a slavné naděje, jedině hodné našeho vysokého postavení – naděje utvořit mocný a četný rod, jenž by dostačoval svou mocí, aby se mohl odvážit a sdělit lidstvu svoje majestátní vítězství a nadvládu – aby se stali jeho členové pravými pány této planety – třeba jako veřtelci ze světů jiných – aby se stali vládci těchto nepřátelských a zlomyslných kmenů, které nás teď obklopují? A nebylo by to pak pokolením, které by pokračovalo ve svém nesmrtelném určení od stupně k stupni nebeské slávy, aby pak vypučelo v ratolesti nejbližších služebníků a činitelů, shromážděných kolem Trůnu všech Trůnů? Co záleží na tisíci obětech kvůli jedinému učeníku našeho bratrstva? A ty, Zanoni,“ pokračoval Mejnour po chvilce přestávky, „ty, i ty sám, bys měl čelit všemu, abys mohl svou milenku pozvednout k své úrovni, když by totiž tato tvoje vášeň k smrtelné krásce, vášeň, již se odvažuješ sám proti sobě, byla něčím více, než přechodnou náklonností! Ne, nepřerušuj mne! Dovedl bys patřit, jak jí hrozí nemoc – jak se kolem ní vznáší nebezpečí – jak jí přibývá let – jak její krása vadne – kdežto její srdce, dosud mladé, lne a připíná se k tvému – dovedl bys na vše to patřit a vědět, že je na tobě – –“

„Ustaň!“ zvolal Zanoni divoce. „Čím je veškeré ostatní a osudné utrpení v porovnání se smrtí z hrůzy? Jak? Když nejchladnější mudrc – nejohnivější nadšenec – nejotužilejší válečník se železnými nervy, byli nalezeni mrtvi na svém loži s vyboulenýma očima a zježenými vlasy při prvních krocích Děsné Pouti – když vše to je ti známo – zdali se domníváš, že tato slabá žena, z jejíž líce by nějaký zvuk u okna, výkřik sovy, pohled na kapku krve na meči muže – vyhnaly veškerou barvu – domníváš se, že by mohla snést jediného pohledu na – – Pryč s touto myšlenkou! – Již pouhá představa, že by měla spatřit něco podobného, činí i ze mne zbabělce!“

„Když jsi jí řekl, že ji miluješ – když jsi ji sevřel do svých paží, tu jsi se zřekl veškeré své moci, předvídat její budoucí osud nebo ji chránit před ublížením. Od té chvíle jsi vůči ní pouze a jedině člověkem. Jak můžeš tedy vědět, jaké pokušení tě očekává? Jak můžeš vědět, čemu ji naučí její zvědavost a čemu může čelit její odvaha? Ale dosti již o tom – trváš na svém úmyslu?“

„Rozkaz byl vydán!“

„A zítra?“

„Zítra touto hodinou se bude naše bárka kolébat tamto na moři a tíha staletí bude svržena z mého srdce! Ó, pošetilý mudrci, – lituji tě – vzdal jsi se svého mládí!“

KAPITOLA XVII

Alchymista. Stále mluvíš v hádankách.
Pověz mi, jsi-li onou studnicí, o níž psal
Bernard lord Trevizan?

Merkur. Nejsem onou studnicí, ale jsem
vodou. Studnice mne obsahuje. –

Sendivogius, Nové světlo Alchymie.

*) Zde se dotýká Mejnour tvrzení všech mystiků a okultistů, že člověk při svém duševním vývoji dosáhne ještě jiných, jemnějších pěti smyslů. Pozn. překl.

Kníže di- nebyl člověkem, jehož by Neapol mohla považovat za oddaného pověřivým fantaziím. Ale v jižní Itálii převládala tehdy a dosud převládá jistá důvěřivost, kterou lze tu a tam stopovat i v nejmělejších naukách italských filozofů a skeptiků. Ve svém dětství zvěděl kníže nejpodivnější zkazky o ctižádosti, duchu a životní dráze svého předka a děda a potají, snad vlivem zděděné náklonnosti, obíral se vědami, a to nejen jejími zákonnými a dovolenými cestami, nýbrž i zastaralými a bludnými oklikami. V Neapoli byl mně ukázán malý svazek, ozdobený znakem Viscontiů a připsaný šlechticovi, o němž vypravuji. Tato kniha pojednává způsobem zcela posměšným a zcela uctivým o alchymii.

Ale kníže byl záhy odvrácen svým rozkošnictvím od takových bádání a jeho talenty, jež byly bez odporu veliké, se naprosto zvrátily ve výstřední pletky nebo v touhu, ozdobovat okázale svůj palác, přičemž jevil jistý klasický vkus. Jeho nesmírné jmění, jeho bezohledná a odvážná povaha učinily ho u bázlivého a slabého dvora člověkem nemálo obávaným a úředníci této lenivé vlády ochotně povolovali jeho výstřednostem, které ho alespoň odvracely od ctižádosti.

Podivná návštěva a ještě podivnější odchod Mejnourův naplnily srdce tohoto Neapolce hrůzou a údivem, proti nimž marně bojovala veškerá jeho pyšná domýšlivost a naučená nevěra, jež si osvojil ve svém zralejším, mužném věku. Mejnourův zjev přivedl také opravdu knížete k tomu, že se mu jevil teď Zanoní v takovém světle, v jakém mu dosud nepřipadlo ho vidět. Cítil podivný nepokoj před soupeřem, jemuž vzdoroval, a před nepřítelem, kterého si vyvolal. Když, chvíli před hostinou, nabyl zase sebevlády, počal s krutým a temným rozhodnutím, které si již dříve vymyslel, přemítat o svém zrádném úkladu. Cítil, jako by smrt tohoto tajemného Zanoního byla nutnou, aby si sám zachránil život a jestliže v jedné dřívější periodě jejich soupeřství se rozhodl o Zanoniově osudu, tu Mejnourovy výstrahy pouze zesilovaly jeho rozhodnutí.

„Pokusím se, zdali jeho magie dovede najít nějaký protijed nápoje, který mu bude podán,“ pravil zcela hlasitě a se škodolibým úsměvem, když k sobě povolal Mascariho. Jed, který kníže vlastníma rukama namíchal do vína, určeného Zanoniovi, byl složen ze směsi, jejíž tajemství bylo z nejcennějších dědictví onoho nadaného, ale zároveň neřestného rodu, který dal kdysi Itálii tyrany nejmoudřejší, ale také nejzločinnější. Účinek tohoto jedu byl rychlý, avšak nikoliv náhlý. Jed nezpůsoboval bolesti a nezanechával na těle žádné stopy křečů, ani na kůži jediné purpurové skvrny, což by bylo mohlo vzbudit podezření. Byli byste mohli rozřezat a pitvat každou blánu a každé vlákno mrtvol, ale ani nejostřejší oko odborníkovo nebylo by mohlo objevit přítomnost tohoto jemného, vražedného nápoje. Po dvanácti hodinách necítila oběť ještě ničeho, kromě příjemně zvýšeného proudění krve. Pak následovala rozkošná zemdlenost, jako jistý předchůdce mrtvice. Poté nemohl oběť zachránit žádný lékařský nožík! Mrtvice se často vyskytovala v rodinách nepřátel rodu Viscontiů!

Doba hostiny se přiblížila a hosti se shromáždili. Byly zde květy neapolské, vznešené společnosti, potomci Normanů, Teutonů i Gothů. Neboť v Neapoli se tehdy mohli chlubit šlechtou, která však prý pocházela ze severu, a proto bylo toto město opravdu *Nutrix Leonum*, chůvou rytířstva se lvím srdcem, ale rytířstva z celého světa.

Poslední z hostů přišel Zanoní a dav ustupoval, když tento oslňující cizinec kráčel volně k veliteli paláce. Kníže ho pozdravil významným úsměvem, k němuž Zanoní odpověděl šeptem:

„Kdo hraje zatíženými kostkami, přece jen vždy nevyhrává!“

Kníže se zahryzl do rtů a Zanoní kráčeje dále, zdál se hluboce zaměstnán rozhovorem s podlézavým Mascariem.

„Kdo je dědicem knížete?“ tázal se Zanoní.

„Nějaký vzdálený příbuzný z matčiny strany; s jeho Excelencí vymře rod po meči.“

„Je tento dědic přítomen při dnešní slavnosti našeho hostitele?“

„Nikoliv, nejsou spolu přáteli.“

„Na tom nezáleží. Bude zde zítra!“

Mascari vyboulil údivem oči, avšak znamení k započetí hostiny bylo teď dáno a hosté byli vedeni k tabuli. Jak bylo tehdy zvykem, počínala slavnost nedlouho po polednách. Sál byl dlouhý a vejčitého tvaru, přičemž celá jedna jeho strana se otevírala mramorovým sloupořadím do dvora,

neboli zahrady, ve které oko mohlo se zálibou spočinout na chladivých vodotryscích a sochách z nejbělejšího mramoru, zpola zastíněných oranžovníky. Veškeré umění, které dovedl přepych vynajít, aby bylo docíleno svěžestí a chladu při dusném a tísnivém vedru tohoto dne, kdy se nepohnul ani větřík (byl to den, kdy dech sirocca se nedostavil) – všeho bylo použito. Umělé proudy vzduchové, hnané neviditelnými rourami, hedvábné žaluzie pohybující se sem a tam, jako by chtěly oklamat smysly ve víře, že vane dubnový vítr a miniaturní vodotrysky v každém koutě sálu poskytovaly Vlachům tentýž pocit osvěžení a pohodlí (lze-li použít tohoto slova) jaký máme my, chladné děti severnějších pásů za dobře staženými záclonami a u plápolajícího krbu.

Rozhovor byl poněkud živější a duchaplnější než jak obyčejně bývá u lenivých požitkářů Jihu, neboť kníže, jenž byl člověkem vysokého vzdělání, vyhledával si známé nejen mezi duchaplnými lidmi své vlasti, nýbrž také mezi veselými cizinci, kteří ozdobovali a oživovali jednotvárnost neapolských kruhů. Byli tu přítomni dva nebo tři nádherní Francouzi starého režimu, kteří se již z vlasti vystěhovali před postupující revolucí a jejich zvláštní způsob myšlení a vtip se dobře hodil k úrovni společnosti, která činila z „dolce far niente“ zároveň svoji filozofii a svoje náboženství.

Ale kníže byl jaksi zamlklejší než obyčejně. A když se hleděl z této své nálady probudit, jevil se pak nuceným a přepjatým. Zanoniova nálada byla přímým odporem s náladou hostitelovou. Způsoby tohoto zvláštního člověka vyznačovaly se vždycky chladným a uhlazeným klidem, což dvořané považovali za zjev, který prozrazoval jeho dlouhý zvyk, pohybovat se ve společnosti. Přitom však bylo sotva lze nazývat ho veselým. Ale přece jen málokdo dovedl tak oživit všeobecnou náladu spoluhodovníků. Zdálo se, jako by nějakým vnuknutím uměl vylákat z každého společníka vlastnosti, jimiž tento nejvíce vynikal. A jestliže příležitostně jistý tón skrytého úsměšku vyznačoval jeho poznámky o předmětu hovoru, zdálo se to lidem, kteří neměli vážnosti k ničemu, pouze výrazem vtipu a moudrosti. Francouzové byli zvláště překvapeni, když poznali jeho přesné vědomosti o nejpodrobnějších událostech ve svém vlastním hlavním městě a ve své vlasti a jeho hlubokou znalost (jakou jevil pouze epigramy a sarkastickými poznámkami) o vynikajících povahách, které tehdy hrály nějakou úlohu na velikém jevišti evropských úkladů.

Ve chvíli, když tento rozhovor se stával živějším, a když hostina dostoupila vrcholu, došel Glyndon do vrat paláce. Vrátný, zpozorovav již dle jeho ústroje, že není ze zvaných hostů, řekl mu, že jeho Excellence je zaměstnána a že nesmí být za žádných okolností rušena. A Glyndon tehdy poprvé si uvědomil, jak podivnou byla povinnost, již na se vzal a do jakých rozpaků ho uváděla. Vynutit si vstup do hodovní síně vznešeného a mocného šlechtice, obklopeného výkvětem Neapole a kárat ho za skutek, který by jeho veselí soudruzi považovali pouze za milostné dobrodružství, bylo podnikem, jenž dojistá byl směšný a zároveň nemožný. Angličan chvíli přemýšlel. Pak nechal sklouznout zlatý peníz do ruky vrátného, řekl, že byl poslán, aby vyhledal signora Zanonioho za příčinou jakési záležitosti, při níž šlo o život nebo smrt a tak snadno dosáhl vpuštění a přešel dvůr, vstoupil do vnitřní budovy. Vystoupil po širokých schodech a hlasy a veselý hluk stolujících dolehly vzdáleně k jeho sluchu. U vchodu do přijímací komnaty, setkal se s pážetem, jež poslal k Zanoniovi se zprávou. Páže jeho přání vyřídilo a Zanonio uslyšev šeptané jméno Glyndonovo, obrátil se k hostiteli.

„Promiňte, pane, jeden můj anglický přítel, signor Glyndon, (jeho jméno není vaší Excelenci dojistá neznámo) čeká venku – jeho záležitost musí být dojistá velmi nutná, když mne vyhledal v této chvíli. Odpuště, když se na okamžik vzdám.“

„Nikoliv, signore,“ odpověděl kníže dvorně, ale se zlomyslným úsměvem na tváři, „nebylo by snad lépe pro vašeho přítele, kdyby se k nám přidružil. Angličan je hostem vítaným, a kdyby byl i Holanďanem, tu by přece jen vaše přátelství propůjčilo jisté kouzlo jeho přítomnosti. Požádejte ho, aby vstoupil, – vás bychom nemohli postrádat ani na okamžik.“

Zanonio se uklonil, páže bylo posláno se všemožnými lichotivými vzkazy ke Glyndonovi a sedadlo vedle Zanonio bylo již připraveno, když mladý Angličan vstoupil.

„Buďtež mně vítán, pane. Doufám, že vaše záležitost vzhledem k našemu vznešenému hostu je dobrým znamením a příjemné naléhavosti. Přinášíte-li zlé noviny, pak vás prosím, abyste je odložil!“

Glyndonovo čelo bylo zasmušilé a chtěl právě překvapit hosty svojí odpovědí, když Zanoni dotknuv se významně jeho paže, zašeptal anglicky:

„Vím, proč jste mne vyhledal. Mlčte a buďte svědkem toho, co bude následovat.“

„Víte tedy, že Viola, o níž jste se často chlubil, že máte moc ji zachránit před každým nebezpečím –“

„Je v tomto domě! Ano. Vím také, že vražda sedí po pravici našeho hostitele. Avšak jeho osud je teď navždy odloučen od osudu jejího a zrcadlo, které vše to jeví mým očím, je jasné, třebaže před ním vystupovaly výpary z krve. Mlčte, abyste viděl los, jaký očekává tohoto bídíka!“

„Pane můj,“ řekl Zanoni hlasitě, „signor Glyndon mně opravdu přinesl zprávy ne zcela neočekávané. Jsem nucen opustit Neapol, což je o příčinu více, abychom co nejlépe užili přítomné chvíle!“

„Smím se vás tázat, co je příčinou tohoto vašeho rozhodnutí, které působí krásným neapolským dámám takový zármutek?“

„Je to blížící se smrt někoho, jenž mne poctil svým nejvěrnějším přátelstvím,“ odpověděl Zanoni vážně. „Avšak nemluvme již o tom, – zármutek nemůže posunout hodinových ručiček zpět. Tak jako nahrazujeme uvadlé květiny čerstvými ve svých vázách, tak je také tajemství světské moudrosti, nahrazovat svěžím přátelstvím ta, která na naší cestě zbledla.“

„Toť pravdivá filozofie!“ zvolal kníže. „Neobdivovat se, bylo zásadou u Římanů: „nikdy se nermoutit,“ je zásadou mojí. A opravdu, v životě není nic, proč by měl člověk truchlit, signore Zanoni, kromě toho, když nějaká mladá kráska, k níž jsme upoutali svoje srdce, vyklouzne náhle z našeho objetí. V takových okamžicích je mám třeba veškeré naší moudrosti, abychom nepodlehli zoufalství a abychom si nepotřásli rukama se Smrtí. Co říkáte, signore? Usmíváte se? Vám by se ovšem něco takového nemohlo nikdy přihodit. Připijme si na toto pořekadlo – „Dlouhé žití šťastnému milenci – a rychlé zapomenutí oklamanému nápadníku!“

„Připíjím vám!“ řekl Zanoni a když osudné víno bylo nalito do jeho sklenice, opakoval, upíraje oči na knížete: „Připíjím vám i tímto vínem!“

Pak zvedl sklenici k svým rtům. Kníže zdál se být smrtelně bledý, kdežto pohled jeho hostů pevně se naň upírající, způsobil svou pevností a vážnou jasností, že hostitel, zachvácený výčitkami svého svědomí, se hroutil a omdlíval. Teprve, když Zanoni vypil jed a když postavil sklenici na stůl, odvrátil oči od knížete a potom řekl:

„Vaše víno bylo příliš dlouho uschováno, ztratilo svoji sílu. Mnohým by bylo nechutnalo, ale nebojte se, kníže, mně neublíží. Signore Mascari, jste přece znalcem révy – chtěl byste nám laskavě říci svoje mínění?“

„Nikoliv,“ odvětil Mascari s velmi dobře líčeným klidem, „nemiluji cyperských vín – příliš rozohňují. Snad by signor Glyndon nenalezl tohoto vína stejně nechutným? O Angličanech se praví, že milují nápoje ostré a ohnivé.“

„Přejete si kníže, aby můj přítel také okusil tohoto vína?“ tázal se Zanoni. „Ale nezapomínejte, že každý by ho nemohl pít stejně beztrestně, jako já!“

„Nikoliv,“ odpověděl kníže rychle; „jestliže vy toto víno nedoporučujete, tu nebe chraň, abychom je vnucovali svým hostům! Pane vévodo,“ dodával, obrátiv se k jednomu Francouzovi, „vaše vlast je opravdovou půdou Bacchovou, co soudíte o tomto soudku Burgundského? Sneslo dobře cestu?“

„Ach,“ pravil Zanoni, „změňme víno i předmět svého hovoru!“

Potom se stal Zanoni ještě živější a jeho duch zazářil ještě skvěleji. Dosud nikdy netryskal ze rtů některého hodovníka vtip tak jiskřivý, duchaplný a veselý. Jeho nálada okouzlovala veškeré přítomné hosty a také kníže sám a stejně i Glyndon podlehl – jako nákazou – této jeho divé náladě. Ale prvně jmenovaný, jenž byl vskutku Zanoniovým slovy a jeho pohledem, když vypil podaný mu jed, naplněn děsivými obavami, pozdravoval teď v jeho skvělé výmluvnosti a vtipu jisté znamení, že nápoj počíná účinkovat. Víno kolovalo rychle, ale nikdo z přítomných nezdál se být vědom jeho účinků. Jeden člen společnosti po druhém upadal v jakési začarované a kouzelné mlčení, když Zanoni pokračoval ve svém vypravování povídky za povídkou a když se z něho řinul vtip za vtipem. Všichni skoro viseli na jeho rtech a skoro tajili dech, jak mu naslouchali. A přece, jak trpká

byla tato jeho veselost – jak byla naplněna opovržením k nicotnosti těchto přítomných a k nicotnostem, jež tvořily jejich život!

Pak se přibližovala noc. Sál se stmíval a hostina trvala již o několik hodin déle, než bylo obyčejem a zvykem při podobných zábavách těchto dob. A přece se dosud nikdo z hostů ani nehnul a Zanonini dosud vyprávěl s planoucím okem a s úsměškem na rtu a stále ještě plýtvat zásobami svého ducha a svých anekdot, když náhle vyšel měsíc a zalil svými paprsky květiny a fontány na nádvoří, přičemž sál zůstal zpola ve stínu a zpola byl ozáren jeho klidným a příšerným světlem.

Teprve potom se Zanonini zvedl. „Nuže, pánové,“ pravil, „doufám, že jsme našeho hostitele dosud neunavili a jeho zahrada nám nabízí nové pokušení, abychom svůj pobyt zde prodloužili. Nemáte snad, kníže, mezi svými lidmi nějakých hudebníků, kteří by poskytli našemu sluchu požitky, mezitím, kdy budeme vdechovat vůni vašich oranžovníků?“

„Výtečná to myšlenka!“ zvolal kníže. „Mascari, postarej se o hudbu.“

Společnost se zvedla skoro zároveň, aby vešla do zahrady. Ale teprve pak pocítili, jak se zdálo, všichni vliv vína, které vypili.

Se zanícenými tvářemi a nejistými kroky vyšli na volný vzduch, který ještě zvyšoval žhavý účinek vína. A jako by si chtěli hosté vynahradit svoje mlčení, se kterým až do této chvíle naslouchali Zanoninovi, rozvázaly se nyní veškeré jazyky – každý se pustil do hovoru, ale nikdo nenaslouchal. V kontrastu mezi klidnou krásou noci a scény a povykem a křikem těchto pustých hýřilů bylo něco děsného a divokého. Zvláště jeden Francouz, mladý vévoda de R–, šlechtic nejvyšší hodnosti, se živým, bystrým a prudkým temperamentem svých krajanů, byl neobyčejně rozčilený a hlučel přes míru. A poněvadž události, které pak následovaly, jsou dosud v živé vzpomínce v jistých neapolských kruzích, a též způsobily, že později bylo nutno, aby vévoda sám vydal svědectví o všem, co se zde událo, přeložím zde krátké líčení, jak je sám napsal a které mně bylo s velikou vlídností sděleno před několika lety mým nadaným a roztomilým přítelem, šlechticem di B–.

„Nepamatuji se vůbec,“ píše vévoda, že bych byl kdy v náladě tak rozčilené, jako onoho večera. Byli jsme jako školáci, propuštění ze školní síně, strkající druh do druhu, když jsme se motali, nebo běhali po schodišti vedoucím přes kolonádu do zahrady, přičemž jsme skákali po sedmi až osmi stupních najednou. Někteří se přitom smáli, jiní hulákali, a opět jiní blábolili a někteří spílali. Víno jako by bylo probudilo v každém jednotlivci jeho nejvnitřnější povahu. Někteří hlasitě hlučeli a jevíli náklonnost k hádce, jiní byli sentimentální a rozplakaní; někteří, o nichž jsme se až dosud domnívali že jsou zcela tupými, stali se veselými; někteří, které jsme vždycky považovali za lidi mlčenlivé a zamklé, byli teď žvástaví a povykovali. Pamatuji se, že uprostřed naší hlučné veselosti padl můj pohled na šlechtice, signora Zanoniniho, jehož rozhovor nás prve tak okouznil. A tu jsem pocítil jakési zamrazení, jež se mne zmocnilo, když jsem zpozoroval, že na jeho tváři spočívá dosud tentýž klidný a chladný úsměv, který vyznačoval jeho rysy, když vyprávěl svoje zvláštní a neobyčejné příhody o dvoru Ludvíka XIV. Cítil jsem opravdu, jako bych byl zpola nakloněn k hádce s člověkem, jehož klid a zdrželivost byly skoro urážkou našeho rozjaření. A také tento vliv jeho posměšné a znepokojující zdrželivosti se neomezoval pouze na mne samotného. Ještě jiní členové společnosti mně později řekli, že když pohleděli na Zanoniniho, cítili, jak by jejich krev byla tím ohnivější a jejich veselí ustupovalo roztrpčení. V jeho ledovém úsměvu zdálo se spočívat kouzlo, které zraňovalo ješitnost a vydražďovalo k zlosti. V tomto okamžiku se stalo, že kníže přišel ke mně a vsunuv svoji paži do mé, odvedl mne trochu stranou od ostatních. Zajisté se oddával stejným rozmařilostem a výstřednostem jako my, jenže u něho to nevyvolávalo stejného hlučivého rozčilení. Naopak, v jeho chování a mluvě byla jakási chladná domýšlivost a nadutý posměšek, který přesto, že ke mně jevil tolik líčené a lichotivé zdvořilosti, pobouřil veškerou moji sebeúctu proti němu. Zdálo se, jako by ho byl Zanonini nějak nakazil a jako by napodobuje způsoby svého hosta, ještě ho předstihoval. Dobíral si mne nějakým dvorským klepem, který ráčil uvádět ve spojení s mým jménem a s jistou krásnou a vznešenou sicilskou dámou, a předstíral, že by tím opovrhoval, kdyby to byla pravda, zatím kdy já bych to považoval za vychloubání. Mluvil opravdu tak, jako by byl utrhal veškeré květiny neapolské a ponechal nám cizincům pouze paběrky, jimiž pohrdl. Moje přirozená a národní hrdost byla pobouřena i odpověděl jsem mu, nějakým sarkasmem,

kteréhož bych si byl dojistá ušetřil, kdyby moje krev v té chvíli bývala chladnější. Zasmál se srdečně a opustil mne ve zvláštním záchvatu hněvu a zlosti. Možná (nutno, abych zde doznal pravdu), že víno vyvolalo u mne nějakou divokou náladu, abych to vše považoval za urážku a roznítil hádku. Když mne kníže opustil, obrátil jsem se a spatřil jsem po svém boku Zanonihho.

„Kníže je vychloubačem,“ pravil s týmž úsměvem, který se mně již dříve tak nelíbil. „Chtěl by mít výsadu na veškeré štěstí a veškeru lásku. Pomstěme se mu.“

„A jak?“

„Má v této chvíli ve svém domě nejčarovnější zpěvačku Neapole – slavnou Violu Pisaniovou. Je sice pravda, že této dívky zde není z její vlastní vůle, neboť ji sem dopravil násilím, ale kníže bude předstírat, že ji zbožňuje. Trvejme na tom, aby nám ukázal tento svůj skrytý poklad. A jakmile vstoupí, tu vévoda de R– nebude dojistá ani v nejmenším na pochybách, že jeho lichocení a pozornosti tuto dámu okouzlí a že tím roznítí veškeré žárlivé obavy našeho hostitele. Bylo by to krásnou pomstou za jeho pánovitou domýšlivost.“

„Tento návrh mne potěšil. Spěchal jsem ke knížeti. V té chvíli začali hudebníci právě hrát i pokynul jsem rukou, nařídív tak hudbě, aby umlkla a osloviv knížete, jenž stál uprostřed nejveselejší skupiny, stěžoval jsem si na nedostatek jeho pohostinnosti, který se jevil v tom, že nám skýtá tak ubohé umělecké požitky, kdežto k vlastnímu potěšení si ponechává loutnu a hlas nejpřednější zpěvačky neapolské. Žádal jsem zpola se smíchem, zpola vážně, aby dal Pisaniovou předvést. Moje žádost byla ostatními přijata s výkřiky pochvaly. Odpovědi našeho hostitele jsme umlčeli řevem a o nějakém zamítnutí jsme nechtěli ani slyšet.“

„Pánové,“ pravil konečně kníže, když se dostal ke slovu, „i kdybych chtěl svolit k vašemu návrhu, nemohl bych přece přemluvit signoru k tomu, aby se představila před shromáždění právě tak nevázané jako vznešené. Máte zajisté příliš mnoho rytířství ve svých žilách, než abyste chtěli užít násilí, ačkoliv vévoda de R– se dovedl tak mnoho zapomenout, že něco podobného navrhl.“

„Touto potupou jsem byl pobouřen, ačkoliv jsem si jí zasloužil, kníže,“ pravil jsem, „mám zde pro drsné násilí tak zářivý příklad, že nemohu váhat, abych nesledoval stezku, poctěnou vašimi vlastními kroky. Celá Neapol ví, že Pisaniová pohrdá stejně vaším zlatem jako vaší láskou – a že jenom násilí ji dovedlo uvést pod vaší střechu. A zdráháte se přivést ji, poněvadž se obáváte jejích stesků a víte dosti o rytířském duchu, jemuž se vaše ješitnost posmívá, abyste pociťoval, že francouzští šlechtici jsou stejně nakloněni klanět se krásce, jako bránit ji proti bezpráví.“

„Mluvíte správně, pane,“ pravil Zanoni vážně. „Kníže si netroufá svoji kořist představit!“

Kníže několik okamžiků mlčel, jako by hněvem nemohl promluvit. Konečně propukl nejurážlivějšími a nejhanlivějšími výrazy proti signoru Zanoniovi a proti mně. Zanoni neodpověděl, ale já jsem byl tím rozpálenější a prudší. Ostatní hosté se zdáli mít potěšení z naší hádky. Nikdo, kromě Mascariho, jež jsme odstrčili stranou, odmítnuvše s opovržením jeho slova, nesnažil se nás smířit, nýbrž někteří přidali se k jedné straně a jiní k druhé. Výsledek mohl být snadno předvídan. Byly žádány meče a záhy byly opatřeny. Jeden člen společnosti mně podal dva meče na vybranou. Chtěl jsem si právě jeden zvolit, když Zanoni mně vložil do ruky druhý, který soudě podle jeho jílce, byl velmi staré práce. V témž okamžiku řekl Zanoni, pohlížeje s úsměvem na knížete: „Vévoda si bere meč vašeho děda. Kníže, jste jistě příliš statečným mužem, abyste byl pověřivým. Zapomněl jste pokuty!“

„Zdalo se mně, že náš hostitel ucouvl a zbledl po těchto slovech. Nicméně opětoval Zanoniovův úsměv opovrhlivým pohledem. V nejbližším okamžiku panoval všeobecný zmatek a nepořádek. Šest nebo osm osob se pustilo do podivné a zmatené seče, ale kníže a já jsme si vyhledali jeden druhého. Hluk, který nás obklopoval, zmatek ostatních hostů, pokřik hudebníků a řinčení našich vlastních mečů působily jen, že tím více rozohňovaly naši nešťastnou divokost. Obávali jsme se, abychom nebyli přerušeni služebnictvem a zápasili jsme jako šílenci, beze všech pravidel dovednosti a metody. Bodal jsem a odrážel jsem mechanicky rány tak slepě a šíleně, jako kdyby byl do mne vstoupil nějaký zlý duch, až jsem náhle spatřil knížete, nataženého u svých nohou a potřísněného vlastní krví a Zanonihho, sklánějícího se k němu a šeptajícího něco do jeho ucha. Tento pohled nás všechny ochladil. Zápas ustal a všichni jsme se pak seskupili se studem, s lítostí a s hrůzou kolem našeho nešťastného hostitele – ale bylo již pozdě – jeho oči se již strašlivě koulely

v důlkách. Viděl jsem mnoho lidí umírat, avšak dosud nikoho s takovou strašnou hrůzou v tváři. Konečně bylo po všem! Zanoni se zvedl od mrtvoly a vzav s velikým klidem z mé ruky meč, řekl pokojně:“

„Pánové, jste svědky, že kníže byl sám příčinou svého osudu. Poslední tohoto osvíceného domu zahynul ve rvačce.“

„Pak jsem již Zanonihovo neviděl. Spěchal jsem k našemu vyslanci, abych mu vypravoval celou událost a vyčkal dalšího. Jsem vděčen neapolské vládě a vznešenému dědici nešťastného šlechtice za shovívavý a velkodušný, ale spravedlivý výklad, který podali o tomto neštěstí, jehož památka mne bude rmoutit do poslední hodiny mého života.“

(Podepsán) „Louis Victor, vévoda de R–.“

V hoření pamětní zprávě nalezne čtenář nej přesnější a nejvěrnější popis události, jež způsobila za oněch dnů nejživější senzaci v Neapoli.

Glyndon se rvačky nezúčastnil a také neměl velikého podílu na předcházejících výstřednostech při hostině. Za to, že se obojímu vyhnul, děkoval snad pošeptanému napomenutí Zanonihovo. Když se posledně jmenovaný zvedl od mrtvoly a vzdálil se od tohoto zmateného výjevu, zpozoroval Glyndon, že když kráčel Zanoni zástupem kolem Mascariho, dotkl se jeho ramene a že něco řekl, co však Angličan nezaslechl. Pak následoval Glyndon Zanonihovo do sálu, který kromě měsíčního světla, jež dřímalo na jeho mramorové podlaze, byl zahalen ve smutné a zasmušilé stíny pokračující noci.

„Jak jste jen mohl předpovědět tuto strašlivou událost? Nepadl přece vaší rukou!“ pravil Glyndon hlasem dutým a zajímavým.

„Generál, jenž spoléhá na svoje vítězství, nebojuje přece osobně,“ odpověděl Zanoni, „nechme však minulost spát s mrtvými. Posečkejte na mne dnes o půlnoci na mořském břehu, půl míle vlevo od vašeho hotelu. Poznáte ono místo, podle drsného pilíře – jediného nablízku – k němuž je připevněn přetržený řetěz. Tam a v té chvíli, chceš-li poznat naše učení, nalezneš svého mistra. Jdi. – Mám zde ještě jakési záležitosti. Vzpomeň si, že Viola je dosud v domě onoho mrtvého muže!“

Vtom se přiblížil Mascari a Zanoni obrátiv se k Italovi a pokynuv Glyndonovi rukou na rozloučenou, odvedl Mascariho stranou. Glyndon pomalu odešel.

„Mascari,“ pravil Zanoni, „vašeho pána již není. A vaše služby budou pro dědice bezcenné. Je to střízlivý člověk, kterého chudoba zachránila před neřestmi. Pokud se týče vás, poděkujte mi, že vás nevydám katovi. Vzpomeňte si na cyperské víno. Dobrá, nechvějte se, muži, nemělo nade mnou moci, ačkoliv by třeba účinkovalo na jiné. V tom je právě obyčejný ráz zločinu. Odpouštím vám a kdyby mne snad víno přece usmrtilo, slibuji vám, že můj duch nebude strašit tak úctyhodného kajícíka. Ale dosti o tom – dovedte mne, do komnaty Violy Pisaniové. Nemáte jí více zapotřebí. Smrt žalářníka otevírá cely uvězněných. Pospěšte si, chtěl bych být již odtud.“

Mascari zamumlal několik nesrozumitelných slov, uklonil se hluboce, a vedl Zanonihovo ke komnatě, kde byla Viola uvězněna.

KAPITOLA XVIII

M e r k u r . Pověz mi tedy, čeho hledáš
a co chceš mít. Čeho si přeješ dosáhnout?
A l c h y m i s t a . Filozofického kamene.
S e n d i v o g i u s

Scházelo jen několik málo minut do půlnoci a Glyndon se tedy vydal k ustanovenému místu. Tajemná vláda, kterou Zanoni nad ním získal, byla ještě slavněji upevněna událostmi několika předešlých hodin. Náhlý osud knížete Zanonim tak jasně nastíněný a přece jen zdánlivě tak náhodný a přivedený příčinami nejvšednějšími, a přece jen zase spojený se slovy nejvyšších prorockými, působil na Angličana pocity nejhlubšího obdivu a hrůzy. Bylo to, jako by tento

záhadný a podivuhodný člověk dovedl obrátit nejobyčejnější příhody a nejnižší nástroje tak, že se stávaly služebníky jeho nevyzpytatelné vůle. Avšak, bylo-li tomu tak, proč dopustil, aby byla Viola unesena? Proč nezamezil zločinu spíše, než aby dopustil potrestání zločince? A zdali Zanoní opravdu cítil k Viole lásku? Milovat a přece jen nabízet Glyndonovi, že se Violy vzdá v jeho prospěch, soupeřovi, kterého jeho učení mohlo dojísta zničit! Teď již se nevracel k domněnce, že ho Zanoní nebo Viola chtěli vlákat do sňatku. Jeho hrůza a úcta před Zanonim mu teď nedovolovaly, aby měl tak nízké podezření o zamýšleném podvodu. Zdali však sám dosud Violu miloval? Nikoliv! Když tohoto jitra slyšel o nebezpečí, do kterého upadla, vrátily se sice opravdu jeho sympatie k ní a jeho náklonnost a strach o ní, ale po smrti knížete zmizel z jeho srdce zase její obraz a Glyndon nepocítil nijaké žárlivé bolesti nad tím, že byla zachráněna Zanonim a že snad v této chvíli byla již pod jeho střechou. Kdokoliv na své životní dráze podlehl někdy vyčerpávající hráčské vášni, vzpomene si dojísta, jak v takové době zmizely z jeho mysli veškeré ostatní náruživosti a touhy, jak byl jedině zachvácen tímto klamem a jakou magickou mocí vládl svým žezlem tento despotický démon nad každým jeho pocitem i myšlenkou. Ale mnohem prudší, než každá hráčská vášně byla šílená a přece zas jen vznešená touha, ovládající řadra Glyndonova. Chtěl se stát Zanoniovým soupeřem, ale nikoliv v lidských a pomíjejících náruživostech, nýbrž v nadpřirozených a věčných naukách. Byl by rád položil svůj život – a nejen rád, ale s nadšením, za cenu, když by se mohl naučit těmto vznešeným tajemstvím, která oddělovala cizince od všeho ostatního lidstva. Zamilován do bohyně všech bohyň, spínal svoje paže jako šílený Ixion – aby obejmul mráček!

Noc byla neuvěřitelně líbezná a jasná a když Angličan kráčel zvolna po chladném, hvězdami ozářeném pobřeží, tu vlny jedva že se čeřily u jeho nohou. Konečně došel k určenému místu a tam spatřil muže, opírajícího se o zlomený pilíř, zahaleného v dlouhý plášť. Jeho postava byla v naprostém klidu. Glyndon se k němu přiblížil a vyslovil Zanoniovo jméno. Postava se obrátila a on spatřil tvář docela cizí. Byl to obličej, na němž nebyla vtisknuta vznešená krása Zanoniova, ale byl stejně majestátního vzezření a snad i ještě činil větší dojem svým zralejším věkem a hloubkou myšlenky, prosté vši vášně, která charakterizovala vypjaté čelo a hluboké, avšak pronikavé oči.

„Hledáte Zanoního,“ pravil cizinec, „bude zde zakrátko. Avšak, možná, že ten, jehož vidíte před sebou, je v užším spojení s vaším určením a je spíše nakloněn uskutečnit vaše sny.“

„Což je na zemi ještě jiný Zanoní?“

„Kdyby nebyl,“ odpověděl cizinec, „proč chováte ve svém nitru naději, a divokou touhu stát se sám Zanoniovi podobným? Domníváte se, že nikdo jiný nezahořel stejně božským snem? A opravdu, kdo by ve svém prvním mládí – v době, kdy duše je mnohem blíže nebi, ze kterého přišla a bližší svým božským a původním touhám, které nejsou dosud zcela potlačeny kalnými vášněmi a malichernými starostmi, jaké zrodí čas – kdo by nebyl v mládí choval víru, že vesmír obsahuje tajemství, neznámá obyčejnému lidskému stádu a kdo by nevzdychal jako jelen po studánce, po pramenu, jenž leží ukryt a daleko uprostřed čiré pustiny vědy, v níž nelze najít stezky? Hudba pramene se ozývá u v n i t ě duše, bloudící a oklamané, až kroky toho, jenž hledá, odvrátí se od jeho vod a poutník zmírá v ohromné poušti. Domníváte se, že nikdo, chovající ve svém nitru naději, nenalezl pravdy? Nebo že tato touha po nadpřirozeném vědění nám byla dána nadarmo? Ne. Každé přání lidského srdce je pouze zákmitem věcí existujících, třebaže byly vzdálené a božské. Nikoliv! Ve světě byli vždycky od věku k věku někteří jasnější a šťastnější duchové, kteří dosáhli ovzduší, v němž žijí a dýší bytosti nadlidské. Zanoní, ačkoliv je velikým, není zde samotný. Měl svoje předchůdce a dlouhá řada jeho následovníků bude snad ještě za ním následovat.“

„Chcete tím snad říci,“ pravil Glyndon, „že mám ve vás spatřovat někoho z těch málo, nad nimiž Zanoní nevyniká ani mocí ani věděním?“

„Ve mně spatřujete jednoho z těch,“ odpověděl cizinec, „od nichž se Zanoní sám naučil některá ze svých nejvznešenějších tajemství. Na těchto březích, na tomto místě, stál jsem ve věku, který vaši dějepisci mohou jen nejasně zachytit. Féniciány, Řeky, Oscany, Římány, Lombardy, všechny jsem je viděl! – Byli jako listí veselá a lesknoucí se na kmenu veškerého života, rozptýlené v určených dobách a opět obnovené, až vpravdě totéž pokolení, jež dalo slávu světu starému a propůjčilo druhé mládí světu novému. Bezúhonní Řekové, Helénové, jejichž původ popletl názory vašich snících učenců, byli z těžké veliké rodiny, jako kmen Normanů. Byli zrozeni, aby se stali pány

vesmíru a nebylo jim určeno v žádné zemi, aby se stali otroky a káceli lesy. I temné tradice učenců, které tvrdí, že synové Helady vyšli z obrovských a nedohledných území severní Trácie, aby zvítězili nad pastýřskými Pelasgy a stali se zakladateli rodu polobohů; – které připisují bronzově opálenému obyvatelstvu pod západním sluncem modrookou Minervu a plavovlasého Achilla (což jsou charakteristické znaky severu); – tradice, které uvádějí mezi pastýřské kmeny válečnickou kastu a omezené monarchie, jakož i feudalismus klasických dob, – i ty mohly by vám posloužit k tomu, abyste sledoval původní sídliště Helénů až do těch oblastí, odkud v pozdějších dobách normanští bojovníci vyrazili proti tupým a divokým hordám keltským, aby se stali Řeky křesťanského světa. To vás však nezajímá a ve své lhostejnosti jste moudrý. Nikoliv ve vědění věcí zevnějších, nýbrž v dokonalosti duše uvnitř je základ říše člověka, jenž touží stát se něčím více, než lidé ostatní.“

„A ve kterých knihách je obsažena tato věda – ze které laboratoře vyšla?“

„Příroda poskytuje prameny. Jsou kolem vás při vašich denních procházkách. Jsou v rostlinách, jež požívají zvířata a jimiž chemik pohrdá, byly-li natrhány. Jsou v základních částicích, z nichž je složena hmota ve svých nejnižších a nejmocnějších tvarech, jsou v širé hrudi vzduchu a v temných propastech země. A tak jsou smrtelníkům podány všude prameny a knihovny nesmrtelných nauk. Ale jako nejprostší problémy v nejprostším studiu zůstávají temnými tomu, kdo se jich nesnaží pochopit svým rozumem a právě jako tamhle ten veslař v loďce vám nedovede říci, proč se mohou dva kruhy dotýkat pouze v jediném bodu, tak také, i kdyby byla celá země rozřezána a popsána písmem božského vědění, bylo by toto písmo bezcenné tomu, kdo nestane, aby se tázal po jazyku, jímž je toto písmo napsáno a kdo nebude přemýšlet o jeho pravdě. Mladíku, jsi-li živě obrazotvorností, smělého srdce a nenasytné vědychtivosti, přijmu tě za svého žáka. Ale první lekce jsou přísné a děsné.“

„Jestliže jsi je dovedl přestát ty, proč bych toho nemohl i já?“ odpověděl Glyndon směle. „Cítil jsem již od svého mládí, že se ve svém životě setkám s podivnými mysterii. A od nejpyšnějších cílů obyčejné ctižádosti jsem svůj zrak povznesl k mrakům a temnotám, jež se rozprostírají za tímto světem. V onom okamžiku, když jsem spatřil Zanonih, pocítil jsem, jako bych byl objevil vůdce a učitele, po němž jsem od svého mládí nadarmo toužil a marně dychtil.“

„A tato jeho povinnost byla přenesena na mne,“ odpověděl neznámý. „Tam, zakotvena na mořském zálivu, leží loď, na níž bude Zanoni hledat krásnější domovinu. Ještě chvíli a vítr se zvedne, plachty se nadmou a onen cizinec zmizí, jako vítr. Ale přece jen, právě jako vítr, zanechá v tvém srdci sémě, z něhož může vyrůst květ i plod. Zanoni dokonal svoji úlohu, teď ho tu již není třeba a ten, jenž dílo dovrší, stojí po tvém boku. Přichází sem! Slyším úder vesel. Je úplně na vás, abyste volil. Spolu se zase setkáme, podle toho, jak se rozhodnete.“

S těmi slovy odcházel neznámý pomalu a zmizel ve stínech za skalisky. Přes vodu se blížil rychle nějaký člun. Přistál u země. Někdo vyskočil na břeh – a Glyndon poznal Zanonih.

„Teď ti již, Glydone, nedávám práva svobodné volby, abys mohl dosáhnout štěstí v lásce a světlé radosti. Hodina, jež byla k tomu určena, již minula a mně dal osud ruku, jež mohla být tvojí. Ale mohu tě za to obdařit jinak, a to hojnou měrou, vzdáš-li se naděje, zžírající tvoje srdce po uskutečnění toho, o čem ani moje moc nemůže předvídat, zdali se ti vyplní. Budiž lidsky ctižádostivým a dovedu tě plně uspokojit. Lidé si žádají v životě čtyř věcí: lásky, bohatství, slávy a moci. První z nich ti dát nemohu, ale ostatními mohu naložit podle své libovůle. Zvol si, které si z nich přeješ a rozejděme se v míru.“

„Nedychtím po takovýchto darech! Volím vědění, které je opravdu, jak praví jeden učenec, m o c í, a to nejvznešenější – a takové vědění je dojista i tobě údělem! Jenom pro ně a jedině pro ně jsem se vzdal Violiny lásky a jedině to musí být mojí náhradou.“

„Nesmím ti odporovat, ale mohu tě varovat. Touha po učení neznamena vždy schopnost dosažení. Pravda, mohu ti dát učitele – ale ostatek záleží na tobě. Buď tedy moudrým, dokud je čas a vezmi to, co ti mohu zajistit.“

„Odpověz mi jenom na tyto otázky a pak se rozhodnu podle tvých odpovědí: Je člověku dána moc, dosáhnout styků s bytostmi jiných světů? Je člověku dána moc nad živly a obrnit se proti meči a nemocím?“

„Vše to je možné,“ odvětil Zanoni vyhybavě, „některým. Ale za jednoho, jenž dosáhne

těchto tajemství, mohou jich miliony zahynout při svých snahách.“

„Ještě jednu otázku! Ty – –“

„Střež se! O sobě, jak jsem již dříve se zmínil, nepodávám zpráv!“

„Nuže tedy – mohu věřit všemu, čím se vychloubal onen cizinec, se kterým jsem se dnešní noci setkal? Je opravdu z oněch vyvolených zřeců, o nichž přiznáváš, že ovládají mysteria, k nimž toužím proniknout?“

„Ukvapený muži!“ pravil Zanoni soucitně. „Tvoje lhůta vypršela a ty jsi zvolil! Mohu ti jen přát, abys byl srdnatým a aby se ti dobře dařilo. Ano, odevzdám tě mistru, jenž má moc a vůli otevřít ti brány strašlivého světa. Tvoje blaho právě tak jako tvůj žal nejsou ničím v očích jeho nemilosrdné vědy. Chtěl bych ho požádat, aby tě ušetřil, ale on by mého přání nedbal. Mejnoure, přijmi svého žáka!“ Glyndon se obrátil a jeho srdce zabušilo, když viděl, že cizinec, jehož kroky neslyšel přes oblázky se blížit a jehož příchod v měsíčním světle nezpozoroval, stojí poznovu po jeho boku!

„S Bohem!“ pravil Zanoni. „Tvoje zkouška počíná. Až se zase setkáme, budeš buď obětí nebo vítězem!“

Glyndonovy zraky sledovaly vzdalující se postavu tohoto tajemného cizince. Viděl ho vstupovat do člunu a tu teprve zpozoroval, že mezi veslaři seděla také žena, která povstala, když Zanoni došel ke člunu. I ze vzdálenosti poznal Violu, již kdysi tak zbožňoval. Kynula mu rukou a tichým a jasným vzduchem se k němu donesl její hlas, volající sladce a smutně její mateřštinou: „S Bohem, Clarenci – odpouštím ti – s Bohem! – s Bohem!“

Pokusil se odpovědět, ale tento hlas se dotkl jedné struny v jeho srdci a slova se mu zajíkla v hrdle. Viola byla tedy navždy ztracenou. Odešla s oním strašlivým cizincem a její další osud byl zahalen tmou! A on sám rozhodoval o osudu jejím i svým vlastním! Člun odrazil, měkké vlny se zajiskřily a zableskly pod vesly a po safírové cestě měsíčního světla odnášel křehký člun oba milence do dálky. Lodice mizela více a více jeho pohledu, vzdalujíc se, až konečně, jako sotva viditelný bod se dotkla boku lodí, ležící nehybně na velkolepém zálivu. A v tom okamžiku, jako kouzlem, vznikl s veselým šelestem hravý a občerstvující vítr. Potom se Glyndon obrátil k Mejnourovi a přerušil mlčení:

„Řekni mi – dovedeš-li číst v budoucnosti – řekni mi že ona spěje šťastnému osudu vstříc a že alespoň ona volila moudře!“

„Žáku můj!“ odpověděl Mejnour hlasem tak chladným, že byl v dobrém souhlasu s jeho mrazivými slovy, „pamatuj, že tvojí prvou úlohou bude, abys odvrátil své veškeré myšlenky, city i sympatie od lidí ostatních. Základním stupněm vědění je učinit sebe a jedině sebe předmětem svého bádání a svým světem.*) Svoji životní dráhu jsi si zvolil sám. Lásky jsi se zřekl, zamítl jsi bohatství, slávu a všední okázalost moci. Čím je ti tedy veškeré lidstvo? Teď je tvým jediným cílem, abys zdokonaloval svoje schopnosti, soustřeďoval svoje cítění!“**)

„A dospějí na konec ke štěstí?“

„Jestliže štěstí existuje,“ odpověděl Mejnour, „musí být soustředěno v onom já, jemuž veškeré vášně

*) Je velmi pozoruhodné, jak zde autor dovedl několika slovy definovat mystický cíl, sledovaný stejně u Egyptanů, Indů a všech starých národů starého i nového světa, čítajíc v to i veškeré tajné soustavy středověkého okultismu. Tímto cílem se rozumí poznání sama sebe, ale nikoliv snad v ohledu zevním, morálním atd., nýbrž poznání vyššího, božského Já, které sídlí v našem nitru, v podvědomí – či lépe nadvědomí – a jež je dárce a udržovatelem našeho života a vládcem našich osudů. Není však duší, která je pouze jeho výronem. Pozn. překl.

***) Totiž na jediný bod – svoje božské a nesmrtelné Já. Pozn. překl.

jsou neznámými. Ale štěstí je posledním stavem jsoucnosti a dosud jsi na prahu stavu prvního.“

Zatím kdy Mejnour mluvil, rozvinula vzdálená loď své plachty a dala se do volného pohybu nad hlubinami. Glyndon si povzdechl a poté učitel i žák zamířili k městu.

OBSAH I. DÍLU:

PŘEDMLUVA PŘEKLADATELOVA.....	5
ÚVOD.....	6
KNIHA I HUDEBNÍK.....	12
KAPITOLA I.....	12
KAPITOLA II.....	16
KAPITOLA III.....	18
KAPITOLA IV.....	20
KAPITOLA V.....	23
KAPITOLA VI.....	25
KAPITOLA VII.....	28
KAPITOLA VIII.....	30
KAPITOLA IX.....	32
KAPITOLA X.....	35
KNIHA II UMĚNÍ, LÁSKA A ZÁZRAK.....	38
KAPITOLA I.....	38
KAPITOLA II.....	41
KAPITOLA III.....	47
KAPITOLA IV.....	49
KAPITOLA V.....	51
KAPITOLA VI.....	53
KAPITOLA VII.....	55
KAPITOLA VIII.....	59
KAPITOLA IX.....	61
KAPITOLA X.....	62
KNIHA III TEURGIE.....	66
KAPITOLA I.....	66
KAPITOLA II.....	68
KAPITOLA III.....	69
KAPITOLA IV.....	70
KAPITOLA V.....	77
KAPITOLA VI.....	81
KAPITOLA VII.....	83
KAPITOLA VIII.....	84
KAPITOLA IX.....	86
KAPITOLA X.....	88
KAPITOLA XI.....	91
KAPITOLA XII.....	92
KAPITOLA XIII.....	93
KAPITOLA XIV.....	96
KAPITOLA XV.....	99
KAPITOLA XVI.....	100
KAPITOLA XVII.....	101
KAPITOLA XVIII.....	107
